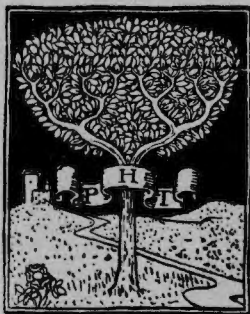

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BIRGITTA LAGER

1966

ÅRGÅNG 64 · HÄFTE 3—4

COLQUHOUN — CAHUN — GAHN —

CANONHJELM

En boskillnad

AV PONTUS MÖLLER

På den tiden, då folk ännu hade ro att slå sig ned och ägna sig åt något oskyldigt tidsfördriv, hände det att man byggde korthus. När byggnaden nått en anseelig höjd och börjar se verkligt imponerande ut, är stunden vanligen inte långt borta, då den »sitt forna intet röner» och faller platt till marken.

På samma sätt går det ofta med alltför luftiga genealogiska konstruktioner. De kan liknas vid tempeltorn, byggda för dyrkan av den egna släktens hugstora minnen och ärorika förflutna. Men man behöver bara peta litet på någon av byggstenarna, så störtar hela tornet i grus och spillror. Ett praktexempel på dylikt tornbygge skall här relateras.

Bland de många släkter, som i Sverige framträtt med anspråk på att vara av utländsk adel, är släkten Gahn en av de mest bekanta. Dess pretention att vara den enda kvarlevande och rätteligen nu majoratsbärande grenen av den gamla skotska adelsätten Colquhoun har nästan ingått i det allmänna medvetandet. Härmed skulle också följa att släkten Gahn vore av kunglig börd. »Denna ätt vill påstås härstamma från Irländske konungen Canochs¹ yngre son», säger den tydliga något skeptiske C. U. af Klercker († 1828) i sina anteckningar.² Samma uppgift finner man i Anreps ättartavlor (1858) under ätten Canonhjelm. I Svenska släktboken, 1 (1872) meddelar Anrep ytterligare ett par versioner, av vilka den mest fantastiska vill

¹ Felskrivet för Conoch, vilken stavning förekommer i A. Barons brev till dr H. Gahn (avskrift i X 29, UUB). Jfr G. Anrep i Svenska släktboken 1, s. 465. Sir William Frazer visar i sin bok *The Chiefs of Colquhoun and their country* (Edinburgh 1869) orimligheten av en dylik teori: »Not content, however, with such a satisfactory foundation, several writers on the family of Colquhoun have attempted to find their origin in the younger son of Conoch, a King of Ireland, who, it is said, came to Scotland in the reign of Gregory the Great, King of Scotland, that is, between the years 882 and 893, and obtained from King Gregory a grant of lands in the shire of Dumbarton, to which he gave the name of Conochan, a name which gradually became corrupted into Cochon, which afterwards became Colquhoun. But it is easy to show that such a theory is utterly fabulous. The inventors of this theory overlook the fact that the earliest surname of the Colquhouns was Kilpatrick, which has no similarity to Conoch or Conochan» (Vol. 1, pp. 1—2).

göra troligt, att släktens stamfader skulle ha varit »den ryktbara caledoniska generalen Galgacus», som, då romarna år 80 e. Kr. inföll i Skottland, gjorde tappert motstånd i slaget vid Grampianbergen. Av hans namn Galgacus skulle ha blivit Galgahoun, Calquhoun och Colquhoun, vilket i Sverige omvandlats till Cahun, Cahund, Khahun, Caun och Cavn, varav »slutligen bildades Gahun, Gaan och till sist Gahn». Vi lämnar tills vidare dessa etymologiska funderingar åt sitt värde och övergår i stället till att närmare granska den uppgivna härstamningen, sådan den efter familjegenealogierna anføres av Anrep i Svenska släktboken och av Tersmeden i Kalender öfver i Sverige lefvande ointroducerad adel 1886 och 1899.³

Den säkra släktledningen börjar enligt dessa båda auktorer med en Umphridus de Kilpatrick, som levde omkring år 1225. Hans avkomlingar i trettonde led Wolter och Georg Colquhoun inkom 1572 med de trupper, »som Charles de Mornay överförde ifrån Skottland till Sverige».⁴ Georg blev kort efter ankomsten halshuggen, Wolter ändrade namnet till Cahun och blev far till den bekante styckegjutaren i Falun Peter Cahun († 1633), vilken i sin tur hade sönerna Hans Cahun, sedan Gahn († 1670), handlande i Falun och stamfar för

² Klercker-Mattonska handskriftssaml., fasc. Gahn, KB. — På KB finns även 4 brev från J. H. Gahn till friherre C. U. af Klercker rörande släkten Gahns genealogi (1827—28); jfr E. Tegnér, Kongl. Bibliotekets samling af svenska brevexlingar (1880), s. 102.

³ Utöver här nämnda arbeten se t. ex. C. F. Rothlieb, Matrikel öfver dem af Swea-Rikes Ridderskap och Adel, som Ifrån år 1807 till närvarande Tid blifwit Introducerade och Adopterade (1818), s. 264—267; T. von Gerber, Sveriges ointroducerade adels kalender 1912—44; G. Elgenstierna, Svenska släktkalendern 1912, 13, 14, 18, 27, 30; dens., Svenska adelns ättartavlor, 1 (1925), s. 735; Kalender över ointroducerad adels förening 1935—64; S. Tunberg, Sigismund och Sverige 1597—1598, 2 (1918); K.-E. Forsslund, Med Dalälven från källorna till havet, 3: 4 (1934), s. 276 ff, och 3: 5 (1936), s. 276 f; E. Lyberg, Ur gamla papper om Falun och Dalarna, 1—3 (1940—49); F. Clason, Köpmän, bruksmän, ämbetsmän, 1 (1950), s. 67 ff. — Begynnande kritik — delvis dock grundad på felaktiga premisser — förmärkes hos Forsslund (som därvidlag åberopar Helmer Lagergren), i tredje delen av Lybergs arbete samt i Svenska män och kvinnor, 3 (1946). — På främmande språk har den hävdvunna uppfattningen om släkten Gahns härstamning bl. a. relaterats av J. A. A. Lüdeke, Denkmal der Wieder-Eröffnung der Deutschen Kirche in Stockholm (1823), s. 508; H. Marryat, One year in Sweden (1862); R. R. Stodart, Scottish Arms, being a collection of armorial bearings (1881); Th. A. Fischer, The Scots in Sweden (1907) och G. F. Black, The Surnames of Scotland (1946). Så sent som 1962 upprepas de gamla påståendena i den av Nordiska museet och Svenska institutet utgivna skriften Scots in Sweden.

⁴ Charles de Mornay överförde inga trupper från Skottland till Sverige vare sig 1572 eller 1573. Däremot tog han i juni 1573 i sin egenskap av ståthållare på Älvsborg emot de trupper, som Archibald Ruthven värvat i Skottland, och höll därvid ett avskräckande tal till dem. Jfr F. Ödberg, Om stämplingarna mot konung Johan III åren 1572—1575 (1897), s. 56 f.

släkten Gahn, samt Jacob Cahun († 1697), artillerimajor och 1689 adlad med namnet Canonhielm. Så långt Anrep och Tersmeden.

Under de nära 100 år som gått, sedan Anrep först publicerade denna fantastiska stamtavla, har det inte saknats kritiska röster, som på en eller annan punkt opponerat mot framställningen. Främst bland dessa må nämnas professor Bengt Hildebrand, som redan 1932 i denna tidskrift⁵ uttalat sina tvivel angående släkten Gahns påstådda adelskap och som i släktartikeln Gahn i Svenska män och kvinnor på ett förtjänstfullt sätt bidragit till att klara ut begreppen.⁶ Han säger däri klart ifrån, att släktens äldre historia icke är kritiskt utredd och att härstamningen från den skotska adelssläkten Colquhoun ej kan anses bevisad. Att Faluborgaren Hans Gahn var son till Peter Cahun har emellertid varken han eller någon annan hittills ansett sig böra tvivla på. Det är en teori, som upprepats så ofta, att den börjat betraktas som ett axiom. Ännu i Kalender över ointroducerad adels förening 1964 framställes denna filiation som ett faktum. Först 1966 blev det offentligt känt — genom den av mig författade artikeln Gahn i Svenskt biografiskt lexikon⁷ — att inte heller denna uppgift stått sig inför en kritisk granskning. Då lexikonartikeln av utrymmesskäl måste skäras ned till en bråkdel av sitt ursprungliga omfång överenskomms, att jag i denna tidskrift skulle lämna en utförligare redogörelse för mina forskningar i ämnet och göra en klar boskillnad mellan släkterna Colquhoun, Cahun, Gahn och Canonhielm.

1. Colquhoun

Hur har släkten Colquhoun kommit in i bilden? Det är nämligen inte alls — som man skulle kunna tro — någon gammal familjetradition som ligger till grund för den uppgivna härstamningen. Ännu i början av 1770-talet hade släkten Gahns medlemmar aldrig hört talas om det föregivna sambandet med ätten Colquhoun. Detta framgår av upplysningen att med. dr Henric Gahn (1747—1816), som vid denna tid vistades i Edinburgh för studier, fullständigt misslyckades i sina försök att klarlägga sin släkts ursprung.⁸ Man visste då blott, att stamfadern Hans Gahn († 1670) var till börden skotte —

⁵ PHT 1932, s. 120.

⁶ SMoK 3 (1946), s. 11. Medförf. var prof. K.-G. Hildebrand.

⁷ SBL XVI, h. 80, s. 728 ff.

⁸ Anrep, Svenska släktboken, 1, s. 469 noten.

detta framgår av Falu borgarmatrikel 1649⁹ — men därjämte synes man nu ha börjat spekulera över ett eventuellt samband mellan denne och den tidigare i Falun bosatte Peter Cahun, som även förmodades vara av skotsk härkomst. Vid slutet av 1770-talet tycks det ha betraktats som avgjort att släkten Gahn ursprungligen hetat Cahun.¹⁰

Vid sin återkomst till Sverige träffade dr Gahn en skotte, jur. dr Alexander Baron (1738—1814) — sedermera naturaliserad svensk adelsman med namnet Seton — som tillfälligt vistades på Ekolsund. Det misslyckade släktforskningsförsöket kom på tal och Baron, som snart skulle återvända till Skottland, erbjöd sig att försöka klarlägga släkten Gahns skotska härkomst. I namnet Cahun igenkände Baron det skotska klannamnet Colquhoun, som uttalas køhu:n. Han satte sig i förbindelse med klanens dåvarande huvudman, Sir James Colquhoun of Luss (1741—1805), vilken blev intresserad och började forska i släktkrönikan.¹¹

Resultatet lät inte vänta på sig. Den 26 mars 1778 kunde Baron sända sin första rapport till Gahn. Han säger däri: »You will perceive such a surprising concurrence of circumstances in favour of my conjecture, relating to the Colquhouns of Luss beyond a doubt». Man har nämligen funnit, att Sir Alexander Colquhoun of Luss († 1617) haft två yngre söner, Walter och George, som farit utomlands och gått okända öden till mötes. Baron drar genast slutsatsen att dessa båda »went abroad 1572 with Charles de Mornay» — »detta motsvarar exakt tiden för deras levnad». Han fortsätter: »Vad som ytterligare tjänar till att övertyga är, att den antagne stamfadern Walter Colquhoun lämnat avkomlingar i Sverige med förnamnet Walter (Wolter), ett icke originalsvenskt namn, och att detta namn sedan i flera generationer inom släkten Gahn (Cahun) vunnit hävd». ¹² På så oerhört lösa grunder vilar alltså traditionen om släkten Gahns härstamning från ätten Colquhoun. Det är tydligen fråga om helt okritiska kombinationer, som endast går ut på att bekräfta en på förhand gissningsvis uppställd hypotes.

⁹ Matricula Civitatis Fahlunæ 1641—1799 i Falu magistrats arkiv, Falun, Serie D: I, volym 1, p. 166. — Abr. Hülphers († 1798) börjar sin stamtavla över släkten Gahn med denne Hans, »född i Skottland, kallas handl. i Falun 1649» och anger honom som »förmodl. far» till kronobefallningsmannen Hans Gahn († 1708) i Stora Tuna (Hülphers genealogiska samlingar 4: 59, VSLB).

¹⁰ Så i en handskreven släkttavla, upprättad av lantränkmästaren H. J. Gahn 1779 (W 991, UUB).

¹¹ Anrep, a. a., s. 469, noten.

¹² Utdrag ur handlingar i Kåfalla arkiv, gjorda av med. lic. Henrik Gahn 1936, i SBL:s arkiv. Kåfalla arkiv innehas av dir. Gunnar Gahn, Stockholm, som lär ha planer på att deponera det på KB (jfr SBL XVI, s. 729).

Egendomligt nog blev klanchefen, Sir James, enligt sin egen utsago i brev 15 jan. 1781 »th(o?)roughly convinced and cheerfully embraced the opportunity to sign such a paper as Mr Baron recommended for that purpose». Den 27 februari samma år översänder Baron till Gahn sir James's brev och meddelar samtidigt, att han hänvänt sig till den skotske riksheraldikern (Lord Lyon King of Arms), som skall utfärda »a Birth Brieve, containing a distinct narrative of your descent from the Colquhoun family, registered and extracted the Title of that family to the Baronetage or Nobleness, a grant from the Lord Lyon of the arms, to which he finds you entitled as a Cadet of that family, together with a blason or painting in miniature of these, all wrote on vellum with the seals of the office and family appended».

Det nämnda bördsbrevet, avfattat på latin och daterat den 15 augusti 1781, översändes senare och finnes nu i Kåfalla arkiv. Däri åberopas intet annat bevis än att »Sir James Colquhoun of Luss, Baronet och denna gamla ätts huvudman, har för oss vitsordat, att dr Gahn härstammar från Walter Cahoun, fjärde son av Sir Alexander Colquhoun». På denna grund tillerkändes Henrik Gahn och hans manliga bröstarvingar rätt att föra den Colquhounska ättens vapen.¹³ Under åberopande av detta dokument blev dr Gahns yngre broder, generalmajoren Carl Pontus Gahn, 1809 naturaliserad svensk adelsman med namnet Gahn of Colquhoun (ätten utgick med stiftaren 1825).¹⁴ En ytterligare följdverkan kan förtjäna noteras: de flesta små gossebarn, som fötts i släkten Gahn under det senaste seklet, har begåvats med Colquhoun som ett extra dopnamn eller »middle name».

Hur stämmer nu detta med verkligheten? Saken kan kontrolleras i ett förnämligt vetenskapligt verk av Sir William Frazer med titeln »The Chiefs of Colquhoun and their country» (1—2, Edinburgh 1869). Därav framgår, att den som stamfader utpekade Alexander

¹³ Henrik Gahns bror Hans Jacob (1748—1800), svensk generalkonsul i Cadix, fick en liknande vapenförläning av Lord Lyon 23 juni 1787 (R. Gayre of Gayre and Nigg, Roll of Scottish Arms, I: 1, Edinburgh 1964, s. 53). Jfr numera Kalender över ointroducerad adels förening 1967, där ingressen till släkten Gahn utarbetats i samråd med förf. till denna uppsats.

¹⁴ Elgenstiernas ättartavlor, 3, s. 2. — General Pontus Gahn anhöll 8/1 1823 att få adoptera sin brorson brukspatron Jacob Gahn under sitt adliga nummer, vilket 25/1 s. å. anmäldes i statsrådet men blev uppskjutet. Saken rann sedermera ut i sanden (Sköldebrevssaml., RA).

Colquhoun gifte sig först 18 aug. 1595 med Helen Buchanan.¹⁵ Hans fjärde son Walter, som skulle ha inkommit till Sverige 1572, kan alltså inte ha varit född tidigare än omkring 1600. Om denne Walter är enligt Frazer följande fakta kända: »For the furtherance of his business, and for the better outfit for foreign parts, he received certain sums of money from his brother, Sir John Colquhoun of Luss, for which he assigned to him, on 27th July 1629, all his right of bairn's portion of gear belonging to him by the death of his father, Alexander, and his mother, Helen Buchanan. He died abroad, without issue.» Som källa åberopas »Original Assingation at Rossdhu».¹⁶ Om brodern George, som antogs ha inkommit till Sverige på samma gång som Walter, meddelar Frazer — med hänvisning till universitetsmatrikeln — att han immatrikulerades vid universitetet i Glasgow 1 mars 1622.¹⁷ Den 23 maj 1627 utfärdade han en skuldsedel till »Johne, now of Lus, my eldest lawful brother», vilken betalt hans skulder och försträckt honom en summa pengar »for my better out-red and furnishing to my intendit voyage and jurney to wther forrairie pairtes furth of this kingdome». Frazer konkluderar: »Like his brother Walter, he appears to have gone abroad, and died there without issue».¹⁸

En besvärande omständighet har hela tiden varit, att namnen Walter och George Colquhoun (eller Cahun) inte kunnat påträffas i några svenska urkunder. Släkten Gahn, som vid egna forskningar kunnat konstatera detta, har velat komma ifrån denna svårighet genom att tala om en förväxling med ett annat brödrapar, William och Hugh Cahun, som skulle ha inkommit från Skottland redan 1563.¹⁹ Detta brödrapar, som kan historiskt beläggas, är emellertid helt okänt i den Colquhounska adliga släktkrönikan.²⁰ Vi nödgas alltså konstatera ett definitivt brott — det första i raden — på den uppgivna släktledningen.

¹⁵ Äktenskapskontraktet tillkom i samband med biläggandet av en långvarig släktfejld mellan klanerna Colquhoun och Buchanan (a. a., 1, s. 172). — Om detta äktenskap påstår A. Baron i brev till H. Gahn, att det skulle ha ägt rum före 1550, »de forte qu'ils [= Walter och George] étoient en état de servir quand ils partirent avec Mornay en 1572» — således ett cirkelbevis. Deras bror, Sir John Colquhoun, förklaras ha varit »très vieux», när han 1625 upphöjdes till Baronet of Nova Scotia (Barons brev i avskrift i X 29, UUB).

¹⁶ Frazer, a. a., 1, s. 235.

¹⁷ Munimenta Universitatis Glasguensis, 3, s. 76.

¹⁸ Frazer, a. a., 1, s. 235 f.

¹⁹ Se t. ex. Svenska släktkalendern 1930, s. 293 f; Sveriges läkarehistoria, 4: 2, s. 122, och 4: 5, s. 511. Forskningarna har utförts av med. lic. Henrik Gahn (1864—1940). Jfr även F. Clason, Köpmän, bruksmän, ämbetsmän, 1. Till släkterna Clasons o. Gahns hist. (stencil 1950; ex i RA och UUB), s. 67 f.

Fig. 1. Ryttmästaren William Cahuns vapensigill under en handling, dat. Kronoberg 19 febr. 1569. Ur: Militieräkningar 1568:4, KrA.

2. Cahun

Cahun är en sammandragen form av namnet Colquhoun, däri hade Alexander Baron otvivelaktigt rätt.²¹ Detta släktnamn (med varierande stavning) har i Sverige under 1500- och 1600-talen burits av ett flertal personer, vilkas inbördes släktskapsförhållanden hittills varit lika dunkla som deras härkomst outredd. När det material jag under årens lopp insamlat rörande dessa bearbetats och sammanställts, har läget i vissa avseenden klarnat, ehuru i många fall ovissheten kvarstår.

Alldeles tydligt är, att det är William och Hugh Cahun som fått släppa till mesta delen av stoffet till släktkrönikans berättelse om »Wolter och Georg», vilka för att bättre passa in i släktsammanhanget flyttats fram ett decennium i tiden, dock — som nyss sagts — inte tillräckligt långt för att de historiska Walter och George skulle hinna födas.

William Cahun (Chohun) kan säkert beläggas som ryttmästare för en fana skotska ryttare mellan åren 1565 och 1574.²² Han är otvivelaktigt en av de främsta skotska legotrupperns anförarna i Sverige under

²⁰ I Sir William Frazers arbete nämnes inte ett ord om släkten Gahns härstamning från ätten Colquhoun. Detta är nog så talande, eftersom denna pretention måste ha varit offentlig känd i Skottland efter inregistreringen hos Lord Lyon's Office 1781.

²¹ Se George F. Black, *The Surnames of Scotland. Their origin, meaning and history* (1946), s. 163 f: Colquhoun. Black förtecknar inte mindre än 27 namnvarianter. Däribland må nämnas: Colqhuen 1521, Cachoune 1592, Colhoun 1611, Colhoune 1673 och Cahune 1686. I USA har namnet förkortats till Calhoun, i Frankrike till Quohon.

²² Militieräkningar 1563—74, KrA. Jfr Th. A. Fischer, *The Scots in Sweden*, s. 48 f, 52 och 204, samt Meddelanden från Kungl. Krigsarkivet, utg. av Generalstabens krigshist. avd., 4 (1926).

Johan III:s tid. Tillfångatagen hösten 1567 av Daniel Rantzau vid Holaveden rymde han följande år ur fångenskapen.²³ Vid revolutionen 1568 synes såväl han som brodern (se nedan) ha spelat en betydelsefull roll.²⁴ Hans trupper var 1567 förlagda i Närke samt 1569 och 1571 i Småland.²⁵ På hösten 1573 skeppades de över till Reval.²⁶ Enligt Pontus de la Gardies räkenskaper för krigsfolk i Livland 1574 har »Willam Cahun» nämnda år i Reval uppburit 33 daler.²⁷ Därefter försvinner han i okända öden.²⁸ Om han haft familj är ej känt.

William Cahun hade 1569 ett vapensigill (se fig. 1) med ett blomliknande föremål, ställt som ett andreskors, i skölden och ett hjorthuvud som hjälmprydnad. Detta vapen har betydande likheter med adliga ätten Colquhouns vapen, som bl. a. innehåller ett andreskors och har samma hjälmprydnad.²⁹ Därmed är emellertid inte bevisat, att William Cahun var en ättling till »the Chiefs of Colquhoun». Inte ens om det kunde visas, att han härstammade från någon yngre sons yngre son, som förblivit okänd för släktkrönikan, skulle han ha varit skotsk adelsman. I hans hemland ärvs ju, som bekant, adelska-

²³ Willelmus Kahuns på latin avfattade förbindelse att inte rymma ur fångenskapen, dat. Skänninge 23 jan. 1568, i Krigshistoriska handlingar IV, Nordiska sjuårskriget, RA. Jfr Daniel Rantzaus egenhändigt underskrivna fånglista, tryckt i Danske Magazin, 3. R., 2 (1845), s. 100: »Ein Schottischer Rittmeister Wilhelm Kahun genandt Ist schelmisch entlauffen». Fånglistan har av den danske utgivaren hänförs till tiden närmast efter slaget vid Svarterå 1565 men bör i själva verket dateras till vintern 1567—68 (W. Mollerup i DHT, 5. R., 2, 1880—81, s. 588).

²⁴ Strödda hist. handl. 6. Handl. ang. revolutionen 1568, RA. Däri upptages under rubriken »Skätzke Ryttere» en post på 77 760 mark, utgörande av William Cahun mottagen sold för februari—juli 1568 till en ryttarfåna om 360 hästar. I samma räkenskap omtalas, att tre skottar, bland dem »Hio Cahun» fått en föräring av 100 mark vardera. Fem år senare erhöll William Cahun 1 000 mark som gåva av konungen (Räntekammarböcker 1573, KA; jfr F. Ödberg, Om stämplingarna mot konung Johan III åren 1572—1575, 1897, s. 90).

²⁵ RR 6/4 1567 och 14/1 1571, RA; Militieräkningar 1568: 4, KrA. Ang. »Willam Kahuns Ryttere» se även RR 18/1 1569, 2/3, 17/7, 8/11 och 21/12 1570 samt 21/3 1571 (till Anders Persson Lilliehöök af Fårdala att förhjälpå Willam Kahuns ryttere till sin återstående löns bekommande).

²⁶ Ödberg, s. 114 f. — Dessförinnan nämnes William Cahun ett par gånger i förbigående i Stockholms stads tänkebok 14/3 och 8/6 1573 (J. A. Almquists tr. utg., 1941, s. 239 och 269).

²⁷ Militieräkningar 1574: 2, mf. 8 r och 23 v, KrA. Jfr Ödberg, s. 115.

²⁸ I katalogen till den år 1963 på Nordiska museet anordnade utställningen Scots in Sweden upptages som nr 15 en mönsterrulla över Willem Cahuns trupp i Sverige 1595. Detta är emellertid feltryck för 1569.

²⁹ Burke's Peerage, 103rd ed. (1963), p. 553 f; J. B. Rietstap, Armorial général (2:me éd., 1934), 1, s. 450; dens., Armorial général illustré (2:me éd., 1938), 1, pl. CXIII; Th. Innes of Learney, Scots Heraldry (1934), s. 17 fig. 1 a; R. R. Stodart, Scottish Arms, 2 (1881), s. 119 och 273; C. H. Tersmeden, Kalender öfver i Sverige lefvande ointroducerad adel (1886), s. 48.

pet blott av äldste sonen enligt primogenitur och alla övriga manliga släktmedlemmar är således »commoners».^{29a} Man får också ta med i beräkningen det i Skottland gängse bruket av s. k. »arms of patronage», vilket innebär att den som besitter land under en adlig läns-herre med dennes goda minne antager såväl hans namn som hans vapen.³⁰

Den levnadshistoria, som av Anrep m. fl. berättas om den legenda-
riske »Georg Colquhoun», passar ganska exakt in på Williams broder
och underbefälhavare, löjtnanten Hugh Cahun.³¹ Denne avrättades
21 okt. 1573 (ej 1572 eller 1574) på Järntorget i Stockholm för falsk
angivelse mot Charles de Mornay och sina skotska officerskamrater
för högförräderi.³² Efter döden fick han upprättelse, sedan dessas
sammansvärjning mot Johan III uppenbarats, och de Mornay fick
själv — knappt ett år senare — röna samma öde som den olycklige
Cahun.³³ Kungen, som först indragit Cahuns förlänningar i Östergöt-
land och Trögd,³⁴ ångrade sig sedan och sörjde för Cahuns änka,
Margareta Mickelsdotter, och deras barn genom att tilldela dem ett
årligt underhåll av räntespannmålen i Göstrings och Vifolka härad i
Östergötland.³⁵ Så sent som 1583 beordrar han Simon Larsson, fogde

^{29a} The Encyclopædia Britannica, 11th ed., Vol. XIX (1911), s. 729; G. M. Trevelyan, Englands historia, 1 (1931), s. 166. En delvis annorlunda upp-
fattning hävdas av J. H. Stevenson, Heraldry in Scotland (1914), s. 79, och
Th. Innes of Learney, Scots Heraldry (1934), s. 15 ff och 71 f. Helt motsatt
åsikt har R. Gayre of Gayre and Nigg, som kategoriskt förklarar, att »All
armigers [= vapenförande personer] in the British Isles as well as in many
other places . . . are hereditary nobles or noblemen» (Heraldic Cadency, 1960,
s. 123 not 1).

³⁰ Frazer, 1, s. 2 f. Jfr E. Lyberg, Ur gamla papper om Falun och Dalarna, 3
(1949), s. 92.

³¹ Ödberg, s. 75 och 90 ff. Ödberg kallar Hugh Cahun »höfvidsman» (s. 75)
eller »kapten» (s. 91). Hans militära grad var emellertid löjtnant, vilket
framgår av Johan III:s brev 6 mars 1571 på frälsefrihet för det av »vår tro
tienare och Leutinstads sn, Lysings hd, och tre kyrkoherman i Ekebyrinna sn,
Göstrings hd, Östergötland (Re-
duktionskommissionens arkiv D I c 2: 1, Åkermarks kopiebok, KA; jfr Sven
A. Nilsson, Krona och frälse i Sverige 1523—1594, 1947, s. 272 not 39). Av
en bevarad rulla från 1569 framgår att han tjänstgjorde under sin broder vid
dennes då 100 man starka ryttarfana (Militieräkningar 1569: 7—10, KrA).

³² Johan III:s koncept 1573 4/4, RR 1573, f. 246 och 251, RA. — J. Messe-
nius, Scandia illustrata, 7, s. 24, och 15, s. 134; Ödberg, s. 90—99, 170 och
205; Fischer, s. 56 f. I Stockholms stads tänkebok 1573 5/10 står en rubrik:
Hij Cahun, men de följande tre sidorna är blanka.

³³ Ödberg, s. 197—202.

³⁴ Förläningsregister på Östergötland, Småland och Västergötland 1572, KA.
Därav framgår, att »Hijw Chahun» hade i förlänning fyra Vadstena klosterns
gods i Västra Tollstads sn, Lysings hd, och tre kyrkoherman i Ekebyrinna sn,
Göstrings hd, båda i Östergötland, vilka räntade i penningar 593 1/2 mk.
Förlänningen är enligt anteckning i registret »igen kalladt anno 73». Jfr Öd-
berg, s. 92 med not 2.

³⁵ Östergötlands handlingar 1578: 4, KA. Jfr Ödberg, s. 99.

över K.M:ts arv och eget i Östergötland, att låta »Hio Kahoons» efterleverska och barn behålla rätten av Boatorps gård i deras livstid.³⁶

Vad ovan berättats om Hugh Cahun och hans familj har till största delen varit förut bekant, främst tack vare F. Ödbergs forskning. Ganska obeaktad i den svenska biografiska litteraturen är däremot en uppgift, att kungen skulle ha gift bort Cahuns änka med ingen mindre än Svea rikets ärkebiskop (från 1583) Andreas Laurentii (Björnram) i Uppsala († 1591).³⁷ Denne uppges vanligen ha varit gift första gången (före 1563) med Anna Mickelsdotter, dotter till borgmästaren i Vadstena Mickel Persson eller Pedersson,³⁸ och andra

N. N.

William Cahun, var 1565—74 ryttmästare för en fana skotska ryttare i svensk tjänst

Hugh Cahun, löjtnant vid broderns skotska ryttarfana, avrättad 21/10 1573. G m Margareta Mickelsdotter i hennes 1:a g, dtr till borgmästaren i Vadstena Mickel Persson och omg m ärkebiskop Andreas Laurentii (Björnram) i hans 3:e g († 1591)

Tomas Cahun, dödad i duell i Uppsala 25/3 1592

Peter Cahun, var 1596 ryttare vid Upplandsfanan och 1598 kammarjunkare (?) hos hertig Karl, flydde till Finland 1598, landsflyktig i Polen omkr. 1600

³⁶ RR 12/4 1583, f. 357, RA. Ödberg (s. 99) anger felaktigt året till 1584. Boatorp är identiskt med nuv. Bogetorp i Ö. Hargs sn, Akerbo hd.

³⁷ Förhållandet är mig veterligen blott omnämnt av A. G. Ahlqvist i Nya bidrag till svar på frågan: Har Konung Erik XIV dött af förgift? i Vexjö läroverks program 1872—73, s. 7, samt av Fischer i en not på s. 57: »It is said that Johann repented of his [=Cahun's] execution and provided for his widow by marrying her to his friend Magister Andrew Anhiep in Upsala, who was assisting the king in his liturgical projects». Som synes har Fischer misstolkat förkortningen Archiep[iscopus]. David Wilson Reid omtalar i sin uppsats *Conspiracy in Sweden* (Scottish Field, April 1952, s. 30), att kungen »arranged a marriage between Colquhoun's widow and his great friend, Magister Anders Anheip [!] of Upsala, an event which took place soon after the execution of Colquhoun».

³⁸ Mickel Persson nämnes som borgmästare i Vadstena 17/9 1576, då han erhöll Johan III:s öppna brev ang. frihet på ett hemman i Klo[ster]stad i S:t Pers sn, Aska hd (Östergötlands handlingar 1587: 19, KA) och ännu 23/12 1580. Han ägde en gård på Storgatan i Vadstena, som han och hans son Bengt Mickelsson pantsatte till en lybsk köpman för gäld 16/4 1593, levde ännu 19/8 1594 men var död 20/4 1598 (Vadstena stads äldsta tänkeböcker 1577—1610, utg. av Georg J. V. Ericsson, 1945, personreg.). I tänkeboken 25/4 1579 talas om en skuld på två rosenobler, som »Heoo Cahuunn» skulle ha fått av »Jacop lindwäffuir» och därefter givit till Mäster Per i ett barnsöl. Mickel Persson fick i uppdrag att utfråga Mäster Per härom (s. 25 i Ericssons edition). I personreg. på s. 504 skriver utg.: »Namnet Heoo Cahuunn förvrängning, troligen av det skotska Joe [jfr stadsnamnet Hjo!] Gahn eller Cahn?» — Namnet Hugh har berett de svenska skrivarna mycket huvudbry. Jag har sett det stavat Heo, Heoo, Heuu, Hio, Hiu, Hiw, Hij, Hijw. I Sandbergska saml. SS 1783—1817 (KA) förekommer även stavningarna Jocka Hun, Hioka Hund och Hjockahund (påpekad av dr Jan Liedgren, jfr not 43).

gången (ca 1580) med Margareta Larsdotter, dotter till ärkebiskopen Laurentius Petri (Phase) och änka 1579 efter ärkebiskopen Laurentius Petri Gothus.³⁹ Elias Palm skiöld († 1719) har emellertid i sina genealogiska samlingar följande anteckning: »Petrus Kahund occisus ab mendacium a Rege Iohanne, ejus relictam viduam Rex poenitentia ductus despondit M. Andreae Archiep. Upsaliensi Regi inprimis ob studium Liturgiæ charo, ob quod et nobilis factus».⁴⁰ Ett visst stöd för riktigheten härav finner man hos en samtida, Johan Bure (1568—1652), som i sin släktbok uppger att ärkebiskop Anders var gift andra gången med »hust: Margreta, Mickil Perses d: i Wadstena», således med en syster till den första hustrun. Men Johan Bure kan beslås med vissa felaktigheter i sin framställning rörande denna familj, varför hans uppgifter inte utan vidare kan accepteras.⁴¹ Ett säkert bevis för att det uppgivna äktenskapet, som måste ha varit ärkebiskopens tredje och ingåtts före 8 febr. 1582,⁴² verkligen kommit till stånd utgör emellertid ett i Uppsala den 18 april 1589 daterat pergamentsbrev, enligt vilket Tomas och Peter Khahuun säljer en gård i Ekebyrinna socken med tillstånd av *sin styvfader ärkebiskop Anders*.⁴³

Hugh Cahuns båda söner gick tragiska öden tillmötes. Den äldre, Tomas, dödades 25 mars 1592 i Uppsala vid en fingerad duell, »en lek på värjor», av den tyske slottsbyggmästaren Antonius Watz.⁴⁴ Den yngre, Peter, var 1596 ryttare vid Upplandsfanan⁴⁵ och två år senare

³⁹ SBL IV, s. 661. Jfr [V. Örnberg] i Svenska ättartal, 5 (1889), s. 450.

⁴⁰ Palm skiöld 218, p. 177, UUB.

⁴¹ Genealogica 53, f. 34 r—35 r, RA. Enligt Bure skulle ärkebiskop Anders första hustru ha hetat Margareta Jönsdotter.

⁴² En dotter i äktenskapet med Margareta Mickelsdotter föddes 20 dec. 1582 i Uppsala (jfr PHT, I, 1898—99, s. 35). Denna dotters första make Christian Wass blev enligt Bure (se not 41) halshuggen 1612. — Av ett kungl. brev 8 febr. 1582 framgår att »hustru Margreta David Kors efterlef:ska» då var gift med »H:r Anders Biskop utj Wexiö» (Sandbergsska saml. SS 1790, KA; jfr not 43).

⁴³ Ericsbergs arkiv. Benäget medd. av krigsarkivarien Bertil Broomé. — Diplomatarieredaktören teol. dr Jan Liedgren, som 5 april 1968 tagit del av ovanstående i korrektur, har fäst min uppmärksamhet på en mängd handlingar i Sandbergsska saml. SS 1783—1817 (KA), som visar att Hugh Cahuns änka gifte om sig första gången ca 1575 med den skotske ryttaren David Corr († 1577) och sedan med ärkebiskop Anders, vilken hon synes ha efterlevat ännu 1593 men ej 1594 (Östergötl. handl. 1593: 12 och 1594: 8, KA).

⁴⁴ Tagebuch des Erich Lassota von Steblau, hrsgeg von Reinhold Schottin (1866), s. 167. Jfr A. Hahr i Upplands fornminnesförenings tidskrift, 44 (1932), s. 29. — Lassota skriver, att Tomas Gahons [sic!] far var »ein Schottischer vom Adel gewesen, und fur ezlich Jahren in Schweden alda Er verheyratet, zur Unbilligkeit geköpfft worden».

⁴⁵ Förlänings Register öfwer Vplandh, Norlandh, Wesmannelandh och Dalerne Pro Anno 1596, f. 45 r, KA. Det heter däri, att Petter Kahun brukar och besitter skattehemmanet Äräkia i Gryts sn, vilket skall räknas i hans besoldning.

i tjänst hos hertig Karl (enligt en obestyrt uppgift kammarjunkare).⁴⁶ Ännu 3 maj 1598 är han i gunst hos hertigen, ty denne skänker honom då gården Aräckia i Gryts socken i Östergötland samt tre torp i Skogs-Tibble socken i Uppland till donation på behaglig tid.⁴⁷ Den 1 sept. s. å. har lyckohjulet vänt sig, ty då utgår från hertigen order till Peder Bagge att antasta och fångsla Peter Cahun. Det framgår av brevet att denne gått över från hertigens flotta till Sigismunds här vid Stegeborg och att hertigen nu fruktar att Cahun genom förräderi skall beröva honom hans flotta vid Nyköping. Den 2 september utgår order till ståthållarna i Nyköping att noga akta skeppen och söka fångsla Peter Cahun.⁴⁸ Denne lyckades emellertid undkomma till Finland⁴⁹ och uppräknas i pamfletten »Hertigh Carls Slaktarebenck» såsom en av de landsflyktiga »av adel» i Polen (omkring 1600).⁵⁰

Ovannämnde Peter Cahun har av släkttraditionen identifierats med sedermera styckegjutaren i Falun Peter Cahun († 1633).⁵¹ Denne avgav 1630 till gruvrätten en relation om bergslagets tillstånd vid Stora Kopparberget.⁵² Han säger däri, att han varit uppfödd med Kopparberget »och nu 25 år därmed umgåtts». Det är denna hans uppgift, som legat till grund för det ofta upprepade påståendet, att han 1605 flyttat till Falun och där anlagt ett kanongjuteri.⁵³ Som Ernst Lyberg påvisat är detta fullkomligt felaktigt.⁵⁴ Peter Cahun kan inte beläggas vid Kopparberget förrän 1615, då han i en av längderna för Älvsborgs

⁴⁶ J. Werwing, *Konung Sigismunds och Konung Carl IX:s historia*, ed. A. A. Stiernman (1746—47), s. 404; O. v. Dalin, *Swea Rikes Historia*, III:2 (1761—62), s. 412. S. Tunberg, *Sigismund och Sverige 1597—1598*, 2 (1918), s. 55, kallar honom »kammarjunkaren Peter Gahn».

⁴⁷ RR 1598, Pars I, f. 212, RA.

⁴⁸ RR 1598, Pars II, f. 108 och 109, RA. — J. Messenius, *Scandia illustrata*, 8, s. 62 f; Ödberg, s. 99 not 3; Tunberg, 2, s. 56 not 1, 64 not 3, 65 not 2.

⁴⁹ E. Anthoni i FHT 1933, s. 189.

⁵⁰ Tor Bergs utgåva (1915), s. 92. — Att Peter Cahun här betecknas som adlig kan mycket väl sammanhånga med att hans styvfar ärkebiskop Anders var adelsman.

⁵¹ Om denne se K.-G. Hildebrand, *Falu stads historia 1641—1687* (1946, personreg.); E. Lyberg, *Ur gamla papper om Falun och Dalarna*, 1 (1940), s. 57 f och 136, 2 (1944), s. 128—153, och 3 (1949), s. 90—97 o. passim (personreg.); G. Wittrock, *Svenska handelskompaniet och kopparhandeln under Gustaf II Adolf* (1919), s. 74—77 och 98; L. Hammarskiöld i *Med hammare och fackla*, 18 (1950), s. 40 f; SMOK, 3 (1946), s. 11.

⁵² O. Naucier, *Stora Kopparbergs gruva och kopparverk*, ed. A. A:son Liljenkrantz (1941), s. 94 f; Hildebrand, s. 41, 45 och 721 f not 37; Lyberg, 2, s. 131—137; 3, s. 17 och 93; S. Lindroth, *Grubbrytningen och kopparhandlingen vid Stora Kopparberget intill 1800-talets början*, 1 (1955).

⁵³ Anrep, *Sv. släktboken*, 1, s. 470; *Elgenstierna*, *Sv. adelns ättartavlor*, 1, s. 735.

⁵⁴ Lyberg, 2, s. 128.

lösen står antecknad som »gäst» hos Tomas Kröger i Falun.⁵⁵ Åren 1615—19 befinnes han vara mantalsskriven som »ogift borgare» och köpsven i Enköping.⁵⁶ Först 1621 ingår han äktenskap med Kristina Hansdotter, änka efter stockholmsköpmannen Henrik Vougt och dotter till rådmannen i Stockholm Hans Ulfsson (Svan).⁵⁷

Peter Cahun bör alltså 1621 ha varit en förhållandevis ung man, på sin höjd 40 år. Det är därför knappast troligt att han — som Ernst Lyberg antagit — är identisk med en Peter »Kawan» eller »Kauan», som enligt Stockholms tulljournaler 1590 och 1595 exporterat varor till Skottland.⁵⁸ Ovisst är även om den Peter Cahunn, som nämnes i Stockholms stads tänkebok 19 november 1600,⁵⁹ är identisk med den blivande styckegjutaren eller med Polenflyktingen, men sannolikheten talar för det senare alternativet. Allt man får veta är att han sagt sig äga halvparten i en guldkedja och att han var »styvbror till Anders Davidssons syster». Tyvärr är Anders Davidsson och hans syster inte nämnda i tänkeböckerna annat än i samband med detta mål.^{59a}

En intressant företeelse, som observerats av Lyberg, är att styckegjutaren Peter Cahun har en uppenbarligen mycket nära frände vid namn Erik Cahun, som under vissa perioder av hans liv följer honom som en skugga.⁶⁰ Första gången denne uppdyker i källorna — i en saköreslängd från 1610 — får man en viktig upplysning om hans härkomst: »Tyske köpsvennen Erik Kahunn och skotske köpsvennen Albrecht Hedunn, hvilka i Menarts källare vid Järntorget hade gjort en pärlstickare hemgång, fingo umgälla sitt brott med 40 mark hvardera».⁶¹ Vid ett annat tillfälle kallas samme man »een köpswen från Danske be:d Erich Kahun».⁶² Denne Erik nämns vid sex olika tillfällen i Stockholms Storkyrkoförsamlings dopbok mellan 1612 och 1620. I samma församling står Peter Cahuns hustru vid två tillfällen

⁵⁵ Hildebrand, s. 20 och 714 f not 10; Lyberg, 2, s. 132, och 3, s. 94.

⁵⁶ Sandbergiska saml. YY 3001 och Älvsborgs lösen 1613, vol. 11 B, KA; Hildebrand, s. 715; Lyberg, 3, s. 95; S. Ljung, Enköpings stads historia, 1 (1963), s. 320 och 435.

⁵⁷ Lyberg, 3, s. 59 och 90. Porträtt av Peter Cahun och hans hustru är reproducerade i nämnda arbete på s. 129 och 144.

⁵⁸ Lyberg, 3, s. 93.

⁵⁹ Stockholms stads tänkeböcker från år 1592, 3, 1600, ed. F. Sleman (1953), s. 137.

^{59a} Efter upptäckten av de i not 43 nämnda handlingarna står det klart, att det här är fråga om Hugh Cahuns son Peter och att Anders Davidssons syster måste vara en dotter till Peters mor Margareta Mickelsdotter i hennes andra gifte med David Corr.

⁶⁰ Lyberg, 1, s. 58 och 73, 2, s. 130—133, och 3, s. 93 och 96 f.

⁶¹ J. Flodmark, Från det forna Stockholm, i SSEÅ 1905, s. 17.

⁶² Svea hovrätts arkiv, Liber supplicationum 1620—1621, f. 162 v, RA.

fadder 1622.⁶³ Om man närmare studerar faddernotiserna, finner man, att Eriks och Peters umgänge tillhör samma släktkretsar.⁶⁴ De har också samma yrke under 1610-talet, nämligen köpsvenns. På 1620-talet flyttar båda till Falun, där de tycks ha samarbetat.⁶⁵ De sitter tillsammans som rådmän i Falu provisoriska magistrat 1628.⁶⁶ Ehuru de aldrig nämns som bröder, är det frestande att tänka sig att släktskapsgraden varit just denna.

Lyberg lämnar i sina arbeten många intressanta upplysningar om Erik Cahun och hans verksamhet, till vilka här må hänvisas.⁶⁰ Han flyttade i början av 1630-talet tillbaka till Stockholm, gifte om sig 1 juli 1632 i Storkyrkoförsamlingen⁶⁷ med Mari(n)a Jostsdotter och synes ha dött 1637. Vid bouppteckningen 17 mars 1637 var barnens (i första giftet) morbroder Anders Pedersson Humble⁶⁸ samt hustru Marinas morbroder Jahan Ingewaldsson närvarande. Att Erik Cahun var av skotskt ursprung står utom allt tvivel. Han bodde hos Jacob Feiff och till begravningen hade bidrag lämnats av »dhen Skotzske fattigh byssa» samt av Jacob Mackler, Hans Helighdagh och Albrecht Rind — idel skotska namn.⁶⁹

Med sin första hustru hade Erik Cahun två barn, döpta i Stockholms Storkyrkoförsamling 9 nov. 1617 och 28 sept. 1620.⁶³ I Falu kyrkas räkenskapsbok står antecknat, att Erik Cahun 1626 givit 8 daler till kyrkan i testamente efter sitt barn.⁷⁰ Den 12 juni 1631 gavs i testamente efter en Hans Cahun 10 daler till kyrkan.⁷¹ Den sistnämnda notisen har givit Lyberg anledning till vittflygande spekula-

⁶³ Storkyrkoförsamlingens kyrkoarkiv, C 1, SSA.

⁶⁴ »Erich Khahunn köpswenn» stod 16/8 1612 fadder till rådmannen Anders Anderssons barn och 1/11 1615 var han och nämnde rådmän faddrar till en skeppskaptens barn. Denne Anders Andersson var gift med Ingrid Hansdotter (Svan), syster till Peter Cahuns blivande hustru. Samma hustru Ingrid var bland faddrarna, då Erik Cahuns eget barn döptes 28/9 1620. Ett år tidigare döptes ett barn till »Erich Kahuns gamble dreng, Jakob Olsson benämnd». Bland faddrarna vid detta tillfälle befunno sig borgarna Per Tomasson och Märten Eriksson. 3/11 1620 var Erik Cahun fadder åt Per Tomassons barn, och när Märten Erikssons dotter Karin döptes 23/2 1622 stod bl. a. Per Tomasson och Peter Cahuns hustru fadder. Den sistnämnda stod s. å. (28/7) även fadder åt sin bror Sven Hanssons dotter Brita.

⁶⁵ Lyberg, 2, s. 130, och 3, s. 96 f.

⁶⁶ Falu stads tänkebok 27/11 1628, ULA.

⁶⁷ S:t Nikolai kyrkas i Stockholm vigselbok 1609—1650 (Handlingar utg. genom Svenska Autograf Sällskapet, 1, 1894), s. 47.

⁶⁸ Om denne, som var aktuarie i krigskollegium, se J. Kleberg, Krigskollegii historia. Biografiska anteckningar 1630—1835 (1930), s. 69.

⁶⁹ Lösa bouppteckningar 1637, SSA. (I Lychous register felaktigt registrerad på Gahun, Erich.)

⁷⁰ Stora Kopparbergs församlings räkenskaper, L I 1, p. 185, Falu pastorats kyrkoarkiv, Falun.

⁷¹ Stora Kopparbergs församlings räkenskaper, L I 2.

tioner. Han frågar sig »om ej Hans var far till Peter och Erik», eftersom Hans sedan »genom flera generationer av Peter Cahuns efterkommande går igen som släktens vedertagna personnamn». ⁷² Om man granskar kyrkoräkenskaperna för den närliggande tiden, får problemet dock en plausibel lösning. Efter såväl Peter Cahun som hans maka gavs 1633 icke mindre än 200 daler kmt i testamente till kyrkan. ⁷³ För två av sina barn, som begrovs 1632, gav Peter Cahun 20 resp. 30 daler. Om den året förut avlidne Hans Cahun varit styckegjutarens far, hade förvisso inte kyrkan behövt nöja sig med 10 daler. Beloppets storlek tyder på att den avlidne var ett barn eller en yngling. Han kan inte ha varit son till Peter Cahun, eftersom denne redan hade en son med detta namn, som överlevde sin fader. Det finns därför anledning förmoda, att Hans är identisk med den något mindre välbärgade Eriks återstående barn. Inga barn uppräknas nämligen i bouppteckningen efter Erik 1637. ⁷⁴

Det har nyss konstaterats, att Erik Cahun inkommit från Danzig, men att han uppenbarligen tillhört en skotsk släkt. Man måste då fråga sig, om han i Danzig haft någon förbindelse med den landsflyktige Peter Cahun och om de var befryndade. Något svar på denna fråga kan tyvärr inte lämnas. Beträffande Peter Cahun skulle ju själva namnligheten kunna inbjuda till spekulationer i samma riktning. Men vi har å andra sidan inte något belägg för att han skulle ha invandrat utifrån. Tvärtom säger han sig ha varit »uppfödd med Kopparberget».

Det kan därför vara skäl att här beröra en annan möjlighet. Lyberg har upptäckt, att det i början av 1590-talet fanns en borgare i Köping vid namn Jacob Cahun, som exporterade järn och koppar till Skottland. ⁷⁵ Tanken att denne skulle kunna ha varit far till styckegjutaren Peter Cahun synes ha föresvävat Lyberg, ehuru han ej vill säga mer än att de » varit nära släkt». En iakttagelse, som Lyberg gjort, är emellertid slående. Styckegjutaren hade två söner, Hans och Jacob. Den förre är uppkallad efter sin morfar, Hans Ulfsson (Svan).

⁷² Lyberg, 2, s. 131.

⁷³ Se not 71. Det bör observeras, att vad som vanligen uppges vara Peter Cahuns och hans hustrus dödsdata (Anrep, Sv. släktboken, 1, s. 470; Elgenstiernas ättartavlor, 1, s. 736) i verkligheten är de data, då testamentspengar efter dem gavs till kyrkan. Uppgivet vigseldatum 9 dec. 1621 synes återgå på en gammal släktanteckning, citerad i X 29, UUB: »Pet: Cahun ifr: Stokholm, des hustru Christina Hansdotter, som war Enka, tå hon blef gift med Cahun d. 9 Decemb: 1621. —: deras dotter Brita Cahun gift med ... Beth, Bergsman och Senior i Fahlun».

⁷⁴ Annorlunda Lyberg, 3, s. 97 not 62.

⁷⁵ Lyberg, 3, s. 92 f.

Vore det då för djärvt att antaga, att Jacob fått namn efter sin farfar? Mer än en gissning är detta självfallet inte, men man kan inte förneka att vissa indicier stöder en dylik hypotes. Såväl Jacob som Peter Cahun idkade kopparhandel. Båda uppträder i Mälardalen (Peter var ju borgare i Enköping). Hans svärfars bröder var borgmästare i Västerås⁷⁶ och hans antecessor matrimonii Henrik Vougt hade en morfar, som varit borgare i Köping.⁷⁷ Längre än så kan man nog inte komma i denna fråga.

Men även om det skulle kunna bevisas, att Jacob Cahun i Köping varit far till Peter Cahun, så vore därmed ingen klarhet nådd om Jacobs släkttillhörighet. Var han en frände till William och Hugh och hur var i så fall släktskapen beskaffad? Till dess att den frågan fått sitt svar, måste vi här räkna med ytterligare ett brott på släktledningen.

Styckegjutaren Peter Cahun efterlämnade alltså två söner vid namn Hans och Jacob.⁷⁸ Så långt har släkttraditionen obestriddligen rätt. Men nu kommer det sensationella: Hans ändrade aldrig sitt namn till Gahn och drucknade inte i Falu å 1670, som Anrep uppger, utan levde ännu 1686 och var häradsskrivare i Östhammar. Hans broder Jacob blev aldrig artillerimajor, ej heller adlad Canonhielm, utan dog 1671 som kalkbrännare i Batavia. Nu störtade återstoden av det Gahnska tempeltornet i grus och spillror!

Det är förvånansvärt, att dessa grundläggande fakta så länge kunnat undgå att beaktas av forskningen. De är nämligen hämtade ur akterna till en arvsprocess, som i början av 1680-talet fördes vid Stockholms rådhusrätt mellan Peter Cahuns då levande avkomlingar, och dessa akter har alltså i nära 300 år funnits offentligen tillgängliga i magistratens och rådhusrättens arkiv i Stockholm. Th. A. Fischer — författaren till »The Scots in Sweden»⁷⁹ — har känt till förekomsten av denna arvsprocess, men varken han eller någon annan forskare tycks ha fallit på idén att närmare undersöka handlingarna i målet. De innehåller i korthet följande.

⁷⁶ Stockholms rådhus och råd, 2 (1915—18), s. 154.

⁷⁷ Lyberg, 3, s. 58.

⁷⁸ Vem som var äldst av bröderna kan inte med säkerhet avgöras. Jacob fick 1648 på K. M:s order 200 rdr ur räntekammaren till sina matematiska studiers fortsättande utomlands (Kammarkollegii registratur 1648 4/11). Lyberg, 2, s. 145, tror att denna notis gäller den blivande artilleriofficeren Jacob Canonhielm, men så kan ej vara fallet. Om denne, som då blott var konstapel, fått en så sällsynt utmärkelse som ett statsunderstöd för utrikes studier, hade detta säkerligen omtalats i den mycket utförliga meritförteckning, som är intagen i hans sköldebrev (se nedan under Canonhielm).

⁷⁹ S. 33 not 2.

I augusti 1672 fick borgmästare och råd i Stockholm ett brev långväga ifrån. Det var skrivet i Batavia i Ostindien 30 jan. 1672 av en viss Johan Clopenburg, som meddelade, att en svenskfödd person vid namn Jacob Cahuun,⁸⁰ borgare och kalkbrännare i Batavia, avlidit där 18 nov. 1671 i sitt hus utanför staden vid nya porten »på det stora rivieret» och efterlämnat en anseelig kvarlåtenskap, bestående av hus och gårdar, jord och kalk, guld, silver och »jubeler» samt trälar och livegna till ett sammanlagt värde av 3 384 rdr, vilken han testamenterat till sina tre systrar vid namn Brita, Gertrud och Wendela Cahuun, enligt uppgift »boende på Järntorget i Stockholm». Clopenburg, som är en av testamentsexekutorerna, ber magistraten i Stockholm att »under sigill och certifikation» lämna en redogörelse för vilka de rätta arvingarna är, vilka av dessa som är i livet och vilka som är döda och »vad för barn de efter sig lämnat hava».⁸¹ Magistraten svarar 5 juli 1673, att den förnummit, att två av salig Jacob Cahuuns systrar, nämligen Brita och Gertrud, är för några år sedan genom döden avgångne och hava efter sig lämnat, den förra fem och den senare fyra små och omyndiga barn, men den tredje, hustru Wendela Cahuun lever ännu i äktenskap med en advokat här i staden vid namn Johannes Eneberg,⁸² som är oss väl bekant, dessutom haver ock Jacob Cahuun en broder, som är boendes uti en stad som kallas Östhammar och häradsskrivare på samma ort, om vilken uti bemälte testamente intet finnes mentionerat, »och äro bemälte personer salig Jacob Cahuuns köttslige syskon och systrars barn».⁸³ Jacob Cahuuns köttslige men bortglömde broder hette, vilket framgår av en mängd suppliker, Hans Persson Cahuun, och han var inte sinnad att avstå från den brodersdel av arvet, som han enligt svensk lag och »naturens æquitet» ansåg sig berättigad till. Han säger sig inte tro, att hans bror skulle varit så »improbus» att utesluta honom från arv, om han vetat honom vara i livet. Brodern måste därför ha trott, att Hans P. Cahuun omkommit i tyska kriget 1647, varifrån han dock lyckligen hemkommit till Stockholm efter fredsslutet året därpå. Han

⁸⁰ Jacob Cahuun omnämnes inte i T. J. Arnes bok *Svenskarna och Österlandet* (1952).

⁸¹ Kopia av Johan Clopenburgs brev i svensk översättning bland Suppliker till magistraten 20/2 1682, SSA.

⁸² Han var 1651—58 vice advokatfiskal i Svea hovrätt (A. Anjou, *Kongl. Svea hofrätts presidenter samt embets- och tjenstemän 1614—1898, 1899*, s. 231; J. E. Almquist, *Lagsagor och domsagor i Sverige*, 1, 1954, s. 148) och nämnes salig 1686 (Civilakt 189/1686, SSA). Förutom sonen Petter (se not 88) hade makarna en son Johan, som 1686 i nyssnämnda civilakt kallas omogen och partisk.

⁸³ Sekreterarens registratur 1672—73, f. 120 ff, SSA.

inlade i rätten en kopia av ett brev, som han erhållit från sin broder. Det lydde sålunda:

»Kiere Broder Hanss Cahuun

Emedan iag i så många åhr, ia uthi så långan tijdh ingen skrifwelse af tigh fåt hafwer ty weett iag intet tu lefwandes eller dödh åhr; Låter tigh wetta att iagh måhr wähl och åhr gifft medh en Inlåndsk qwinna, men inga barn eller lijfzarfwingar hafwer iagh medh henne; Beder tigh skrif mig till huru du och mina Systrar måhr, sampt min Slåcht och förwandter J Swerige, Jagh åstundar åhn een gångh att få höra goda tijender af tigh Gudh Befallat.

d: k: Broder
Jacob Cahuun

Datum Battavia

J OstJndien d 18

februarij A:o 1666.»⁸⁴

Detta brev kom med skeppskaptenen manhaftig Jacob Hising⁸⁵ ifrån Batavia till Stockholm och överlämnades till Johan Eneberg — gift med Wendela Cahuun — hos vilken det blev liggande en lång tid, säger Hans P. Cahuun i en inlaga, »till thes min halfbroder Berent Fogt⁸⁶ fick det see, sände han det opbrutit till mig i Östhammar at swara oppå». På hösten 1667 hade Hans Cahuun — efter vad han påstår — verkligen svarat på brevet och sagt hur det stod till med syskonen. Sitt brev hade han lämnat till en holländsk skeppare, men efter vad det nu ville synas hade det aldrig nått Jacob, vilken således i 24 års tid varit utan alla underrättelser från sin ende broder.

När Johan Clopenburgs brev ankom till Stockholm i aug. 1672, blev Hans Cahuun och Johan Eneberg uppkallade på rådstugan för att ta del av testamentet. Hans Cahuun lät översätta det till svenska, och man kan föreställa sig hans känslor, då han fann att han inte var nämnd däri. Likafullt berättar han troskyldigt, att »då war alt wähl emellan Mina Systrar och migh.⁸⁷ Sedan reste iagh minienst at opwachta tillbaka åth Norre Rosslagen igen.» I jan. 1682 är han tillbaka i Stockholm och då blir det annat ljud i skällan. Han erfar då, att hans systrar och deras barn har uppburit ett par tusen riksdaler

⁸⁴ Kopia av brevet bland Suppliker till magistraten 20/2 1682, SSA.

⁸⁵ Jacob Hising var enligt riddarhusgenealogierna son till skeppskaptenen Hans Hising († 1677) och äldre bror till kommandören Anders Hising († 1701), vilkens sonson adlades Hisingsköld.

⁸⁶ Om Hans P. Cahuuns halvbröder se Lyberg, 3, s. 59 f.

⁸⁷ Cahuun missminner sig väl här. Magistraten hade sommaren 1673 intygat, att han sedan några år blott hade en syster i livet.

av arvet och »således uthan den Ädle Högd:de Magistratens tillåtelse förmena sigh om arfwet willia absolut Disponera, Williandes mig aldeles arfwelöös giöra; Huilket sträfwer emot Sweriges Lagh, och all Christelig Broder- och Systerlig kärleek», i all synnerhet som han »icke det ringesta emot min Sahl:ge Broder peccerat, utan synnerligen och godh broderlig wänskap plägat». En skriftväxling uppstår mellan Hans Persson Cahuun och hans systerson, advokaten Petter Eneberg,⁸⁸ som på allt sätt försöker svärta ner morbrodern och minska rättens tilltro till hans uppgifter. Hans Cahuun svarar bl. a. följande: »När iag nu lagl:n söker min brodersdeel, blifwer S:r Enebergh förundrandes deröfwer, at iag mig dhett inbylla torde . . ., Ja så högmodig är, at han mig för sin Moderbroder icke eens nämbna will.» Hans Cahuun nämner vidare, att han uti 33 år låtit sig bruka i kronans tjänst och omtalar i förbigående en kopia av testamentet, »som min Son förledne åhr i Ortala skreff».⁸⁹

Magistraten resolverade 28 febr. 1682, att Hans Cahuun skulle få en tredjedel av arvet efter sin broder.⁹⁰ Det sorglustiga inträffade nu, att det befanns, att systersonen Petter Eneberg gjort en överenskommelse med handelsmannen i Stockholm Jacob Jöransson Fors om att denne skulle förskottera honom en stor del av arvet. Så hade även skett och detta hade delvis tillgått på så sätt, att Fors levererat varor in natura, »mehrendells med öhl och brennewijn plutertalls», och allt detta hade Eneberg satt i sig, varpå han gått och dött. Den stackars Hans Cahuun blev nu tvungen att lagsöka Jacob Jöransson Fors, men denne vägrade naturligt nog att punga ut med dubbel betalning, varför Cahuun fick gå till hovrätten, som 30 maj 1685 dömde Fors att betala.⁹¹ Några månader efter denna motgång beklagar sig Fors i en

⁸⁸ Han levde 24/4 1685 men var död 30/8 1686 (Civilakt 189/1686, SSA). 26/2 1684 döptes i Maria församling Advokaten Petter Eneberghs och hustru Magdalena Hansdotters barn Johan (Maria församlings kyrkoarkiv, C I a 4, p. 58, SSA).

⁸⁹ Hans Persson Cahuun (så skrev han sig själv) har tydligen haft ett militärt förflutet, innan han blev häradsskrivare i Frösåkers härad (dess dombok 1681 är skriven med hans stil). I KRA finns tre suppliker av hans hand, av vilka framgår att han (före 14/4 1662) låtit leja sig till soldat vid Upplands regemente, eftersom han inte hade något att leva av eller försörja hustru och barn med, om han inte fick knektepengar. Hans finansiella nödläge berodde på att en utlovad recognition för hans arbete för fordom bokhållaren Anders Gissleson, »vilket han till en riktig ändskap bragt», uteblivit. Krigskollegium befriade honom 14/4 1662 från allt vidare »knechtebeswär» mot att han betalade tillbaka vad han uppburit i knektepengar.

⁹⁰ Stockholms stads civilprot. 1682, f. 101 r—102 v, SSA.

⁹¹ Stockholms stads civilprot. 3/12 1681, vol. II, p. 1240—1242, och 17/3 1684, f. 325 v—326 v; Svea hovrätts dombok 1685 nr 81, RA.

inlaga till rådhusrätten över »huru obefogat iag ånyo blifwer till Rätta dragen af hustru Wendela Cahuun [— alltså Petter Enebergs mamma —] uthi een saak, som medh min stora skada förlängst är afgjordh, der iag doch medh henne intet har i detta måhl att beställa . . . och såsom iag effter Kongl. Hoffrättens domb har most betala Hans Cahun sin 1/3 dehl fult uth, oachtat den tillförende till Eneberg war betalt; Så har och den Högl. Kongl: Rätten mig reconvention lembnat, att söka wederböranderne, som är wederparten och hennes Systerbarn, men iag beklagar, att dhe äre insolwendo, och widare har iag medh wederparten intet att giöra. Jag har för detta folckets skull nog lijdet . . .». Men än war hans lidanden inte slut. Wendela Cahuun fortsatte kampen. Hon hänvisade till att hennes son endast haft fullmakt »at förhandla pretentionen och tillstålla oss wederbörande penningarne, män intet at behålla några penningar för sig». Att hon flera gånger uttryckligen förbjudit Fors att ge Petter Eneberg några pengar, det bedyrar »iag ålldrige enkia, som nu gåår på grafsens bred . . . med min saligheetz Eedh». Hon undertecknar sin inlaga: »H: Wendela Cahun, Sahl. Fiscalens Joh: Enebergz fattige effterlätne Enkia».⁹²

I de domar som fällts till förmån för Hans P. Cahuun nämnes som motpart endast system Wendela samt salig hustru Gertrud Cahuuns barn i gifte med Wellam Pihl,⁹³ medan den äldsta system Brita Cahuuns barn inte alls omnämnes. Förklaringen härtill lämnas av Petter Eneberg i en rättegångsinlaga 8 okt. 1681: »Men hwadh den Tredie Systarens[!] andheel i Fahlun wedkommer, hafwa hennes Arfwingar sielfwa deran disponerat».⁹² Brita hade varit gift med Sven Persson (smälänning till börden), vilken vann burskap som handelsman i Falun 7 dec. 1647, blev rådman där 1658 och dog 1666. Sönerna Petter, Sven och Jacob antog efternamnet Beet (Beth).⁹⁴ När underrättelsen om Jacob Cahuuns död nått Kopparberget, reste de båda

⁹² Civilakt 189/1686, SSA.

⁹³ Båda makarna war avlidna 1678 och hade lämnat efter sig fyra barn, en son och tre döttrar, i behövande omständigheter (Stockholms magistrats arkiv: Sekreterarens registratur 1678, f. 206 r, SSA). Svea hovrätt nämner i sin dom 30/5 1685 (se not 91), att en hustru Kerstin Johansdotter [!] Pijhl kvitterat ut sin andel av arvet efter Jacob Cahuun.

⁹⁴ Äldste sonen Petter Beet blev 1683 rådman i Falun (Hildebrand, Falu stads historia, s. 515 och 523; Västmanlands-Dala nations album 1639—, utg. av H. Lagergren och H. Berthelson, h. 2, 1933; s. 72 f). Efter sonen Sven Beet gavs 5/12 1690 60 daler kmt till kyrkan i testamentet (Stora Kopparbergs församlings räkenskaper). Sven Persson »på Asen» och Brita Cahun efterlämnade även två döttrar. — Om Brita Cahun se Falu stads dombok 3 juni 1651 och 11 nov. 1679, ULA.

yngre sönerna ut till Batavia för att på bästa sätt kunna tillgodose sina intressen. Sven återvände hem till Sverige med det fullständiga bouppteckningsinstrumentet. Jacob stannade kvar i Batavia och magistraten i Stockholm skrev 20 juli 1678 till testamentsexekutorerna, att de kunde betala honom hans del av arvet.⁹⁵

I ljuset av vad som nu blivit känt, kan det ha sitt intresse att ta del av vad Jacob Ingelsson i Varggården år 1716 nedtecknade i »Slågter vid Kopparberget»: »Här på Åsen har ock en bodt, som hette Petter Caund, som war Directeur öfwer Stycke-gjuteri, han hade en Son boende långt borta i främmande land, effter hwilken dess Slächt ett wackert arf tilföll; den samma war Morfader til Rådman Beth.» Det är beklagligt, att denna till alla delar korrekta framställning av senare genealoger misstolkats därhän, att Peter Cahun förutom Hans och Jacob skulle ha haft en tredje son, som »dött i Skottland och ärfdes af bröderna».⁹⁶

När alla fakta, som framkommit vid den gjorda källinventeringen, sammanställts kan följande släkttavla (se s. 106) uppställas rörande Peter Cahuns släkt.⁹⁷

3. Gahn

Den förste, som burit detta släktnamn i Sverige, var den från Skottland inkomne Hans Gan eller Gaan (egenhändigt Gauen), som handlade med bl. a. kläder och kramvaror, vilka han reste omkring och sålde på marknaderna i Mellansverige. Han synes först ha slagit sig ned i Nyköping, där han äktade en dotter till borgmästaren Knut Larsson († 1650), men bodde senare i Stockholm (1645) och på Alby i Botkyrka socken (1646), där han höll krog. Han hade åtminstone från 1639 affärer med Chrisman Jonsson, borgare i Nyköping, med vilken han processade angående tvistiga räkningar 1645 vid Stockholms rådhusrätt och 1646 i Svea hovrätt. Handlingarna i sistnämnda mål omfattar 84 sidor och innehåller åtskilligt av personhistoriskt intresse.⁹⁸ En del glimtar därur skall här anföras.

⁹⁵ Sekreterarens registratur 1678, f. 206 v, SSA.

⁹⁶ Genealogica 96, p. 102, RA. Jfr Anrep, Sv. slägtboken, 1, s. 471.

⁹⁷ Uppgifterna om Hans Persson Cahuuns barn är hämtade ur följande källor: Rullor och Krigskollegii brevböcker, KrA; Likvidationer, KA; De la Gardieska saml., Oxenstjerna 7, LUB. Se även M. Akiander, Bidrag till kännedom om evangelisk-lutherska församlingarne i Ingermanlands stift (1865), s. 74.

⁹⁸ Svea hovrätts arkiv, Liber causarum 96: 1: 9, RA.

Släkttavla

Peter Cahun, köpsven 1613, borgare i Enköping 1615—19, handlande och bergsman i Falun, kopparköpare i Svenska handelskompaniet till 1627, rådmän i Falu provisoriska magistrat 1628—29, grundade 1630 ett gjuteri för kopparkanoner, † 1633. — G 1621 m *Kristina Hansdotter (Sten)* i hennes 2:a g, † 1633.

Två barn, *Hans Persson Cahun*, deltog i tyska kriget 1647, återkom 1648, hade sedan 1649 lättit bruka sig i kronans tjänst, var 1666 och ännu 1681 häradsskrivare i Frösäkers hd och bosatt i Östhammar, levde ännu 1686. — G före 1662 m *N. N.*

Jacob Cahun, fick 4/11 1648 statligt understöd för sina matematiska studiers fortsättande utomlands, reste till Ostindien och blev borgare och kalkbrännare i Batavia, † där 18/11 1671. — G före 1666 m en inländsk kvinna. Barnlös.

Brita Cahun, † »för någre åhr sedan» 5/7 1673. — G med rådmannen i Falun *Sven Persson*, † 1666. Barren kallade sig *Beet*.

Gertrud Cahun, † »för någre år sedan» 5/7 1673. — G m *Wellam Pihl*.

Wendela Cahun, levde ännu 1/9 1686. — G m vice advokattfiskalen i Svea hovrätt, sedan advokaten i Stockholm *Johan Eneberg*, som var † 1678.

Petter Cahun, sergeant och regementsadjutant vid Bergsreg 1675, fänrik 1677, avsked s.å., förrättade fänriks tjänst vid Dalreg 1678, löjtnant vid C G Skyttes värvade dragonreg 1679, avsked 1680. Var hela tiden förlagd i Skåne. Stod 17/3 1680 fadder i Kristianstad. Var 1681—83 hovmästare hos grevinnan Maria Sophia Oxenstierna, f De la Gardie. Sägdes 1686 vara i Holland. — Var gift.

Hans Cahun, antogs 17/9 1687 till arklämästare vid Narva och Ivangorod, levde ännu 1701. G m *Anna Elisabet Hochmuth* i hennes 2:a g, änka 1684 efter prositen och kh i Ivangorod mag. Justus Albogius (Likvidationcnr, ser. 65, KA; Krigskoll. brev. 1693: 767, KrA).

Jacob Cahun, var konstapel vid artilleriet i Narva 1694 och 1696, löjtnant vid Mengdens lettiska lantmilis inf-reg 1700, sekundkapten där 26/12 1703, konfirm. 27/5 1705 (Lewenhaupt, Karl XII:s officerare, s. 333).

Brita Cahun, levde änka 1694. — G m kontrollören vid Stora sjötullen i Åbo (utnämnd 13/5 1681) *Lars Wigelius*, † i maj 1692. En son var arklskrivare hos sin morbroder Hans, men blev såsom ung och liten till väkten kasserad vid mönstringen 1695 (Likvidationcr, ser. 50, KA).

Gaans affärsmetoder förefaller att ha varit hårda. Chrisman Jonsson klagar vid ett tillfälle över att »iagh hafwer icke warit så kloker och ilsluger som min wederp[art]». Denne hade 1643 i Örebro tvingat honom att gå med på en likvidation, men »wore dee som liqderade [!] Gaans Swågrar och Landzmän, huilke allenast läte migh see generalsumman — icke particular postrene». Inte heller fick Chrisman igen sina obligationer, trots att Gaan fått tillfullo betalt. När Chrisman Jonsson sedan i lugn och ro granskade likvidationen, fann han att han blivit lurad. Bl. a. hade en post på 125 daler upptagits två gånger. Han sökte då stämma Hans Gaan i Strängnäs 14 mars 1644, men målet upptogs ej där utan hänsköts till Stockholms kämnärsrätt. Denna fann emellertid 24 mars 1645 den i Örebro gjorda likvidationen god och gill, vilket domslut konfirmerades 17 dec. s. å. av Stockholms rådhusrätt.⁹⁹ Men Chrisman Jonsson, som tagit så illa vid sig att han höll på att bli tokig (brachter uthi melancholij), förde saken vidare till hovrätten, som 18 nov. 1646 dömde Hans Gaan att återbetala de 125 daler han uppburit för mycket.¹⁰⁰

Likvidationen i Örebro 30 aug. 1643 hade underskrivits av följande personer:

Erich Persson	Chrisman Joenson	Hanss Gauen
Nils Oluffson	Albrecht Monorgen	Erich Joenson
	wittne	

Hans Gaans bokhållare och rättegångsombud Petrus Häll skriver i sin den 16 juni 1646 till hovrätten ingivna duplica: »Huadh hans obijection belangar emot dee fyra gode men och Liquidanter, at dee wore min Plz [= Principalz] Suågrar och Landzmen: Så suares at aff dem inte war mehr än en min Pl: Suåger icke [h]jeller Landzman, dhee andre tuå vore huarken Pl: hulle eller skyldhe vthen wederp: egne medborgare i Nyköpingh dem han sielff begärte ...» Härpå svarar Chrisman Jonsson i sin triplica, inlagd 19 juni 1646: »Ja han minness icke det att Erich Pedersson och Nilz Oluffsson wore Syskonebarn medh sin hustru, Albrecht Monorgon war Ganss Landzman och egen Compan, och Joran Fullerthuen war Gans tienare på den tiden».¹⁰¹

⁹⁹ Stockholms stads tänkebok 1645—46, p. 391, SSA.

¹⁰⁰ Svea hovrätts dombok 1646, f. 17 och 58, RA.

¹⁰¹ Såväl Monorgan som Fullerton är välkända skotska släktnamn, se Black, Surnames of Scotland, s. 282 och 607 f. Jöran Fullerton, som varit bokhållare hos Hans Gahn senior, hamnade så småningom i Falun, där han vann burskap 9/5 1648 och därvid betecknades som Scotus. Ungefär ett år senare söker sig även Hans Gahn junior dit.

Fig. 2. Grosshandlaren Hans Gahn seniors vapensigill under en rättegångsfullmakt, dat. Stockholm 31 maj 1646. Ur: Svea hovrätts arkiv, Liber causarum 96 : 1 : 9, RA.

På en rättegångsfullmakt för den ovannämnde Petrus Häll, daterad Stockholm 31 maj 1646, påträffar man Hans Gaans sigill (se fig. 2). Det innehåller en sköld med ett hjärta, varur tre blommor uppväxer, samt på skölden en hjälm med de tre blommorna som hjälmprydnad. Lord Lyon King of Arms i Edinburgh har i brev till förf. 20 juni 1966 identifierat detta som ett talande vapen för en släkt Govan eller Gowan (gowan = tusensköna, bellis). I George F. Blacks standardverk »The Surnames of Scotland» finner man, att Govan är namnet på en sedan 1293 känd släkt från »the old lands of Govan in Lanarkshire. . . Adam of Gouvan was one of an inquest at Peebles, 1304, and in Peeblesshire a family of that name flourished for centuries. . . From several notices in old records it is evident that the Govans of Peeblesshire were a family of some importance in the fourteenth century. They retained possession of Cardrona until 1685, their ancestral estate, after which they appear only as burgesses of Peebles and owners of certain patches of land in its neighborhood; and as such the family has now disappeared. The last of the name was William Govan of Hawkshaw, who died in Edinburgh, 1819».¹⁰² Peebles är en stad belägen drygt 3 mil rakt söder om Edinburgh.

Vid en kontroll i den skotska genealogiska och biografiska litteraturen visar det sig, att namnkombinationen John Govan, som närmast motsvarar Hans Gauen, är ganska vanlig. Från den tid, som närmast intresserar oss, kan nämnas John (son till framlidne Nicoll G.), vilken inskrevs som hattmakarlärling i Edinburgh 23 okt. 1605 och en annan John (son till framlidne William Govan, borgare i Peebles), som 21 aug. 1644 kom i köpmanslära i den skotska huvudstaden. Något senare omtalas ett testamente, utfärdat eller inregistrerat 18 sept. 1684 av John Govan, »merchant, burgess of Edinburgh and late treasurer thereof». T. o. m. det inom släkten Gahn se-

¹⁰² Black, s. 322. Jfr R. R. Stodart, *Scottish Arms* (1881), 2, s. 345.

dermera så vanliga namnet Walter förekommer: köpmannen Walter Govans testamente inregistrerades 24 jan. 1603 i Edinburgh.¹⁰³

Grosshandlaren Hanss Gan (sic!) med hustru upptas i »Qwarn Tuuls Mantallz längd af Indre quarterett i Stocholm Anno 1645» såsom bosatt i hus nr 128, där han skattade för en bakugn. I sin tjänst har han drängen Hanss Gan och pigan Mätticka.¹⁰⁴ I det följande årets mantalslängd återfinns de icke; som ovan nämnts bodde han då på landet i Botkyrka socken. Den äldre Hans Gan och hans maka torde ha dött barnlösa före 1658, ty de nämns icke vid arvs-skiftet efter borgmästaren Knut Larsson i Nyköping detta år.¹⁰⁵ Drängen Hans Gan bör rimligtvis ha varit en yngre släkting, kanske en brorson till sin äldre namne.¹⁰⁶ Det enda man med säkerhet vet om hans börd är, att han måste ha varit född i Skottland, ty då han 22 maj 1649 vann burskap i Falun angavs han i borgarmatrikeln som Scotus.¹⁰⁷ I Falu stads dombok samma dag läser man: »Vnge Hans Gahn, för dhetta Jöran Ross tienare j Stokholm, wardt effterlåtit att winna burschap här i Stadhen, hwilken afladhe sin borgelige Eedh och wandt burschap. Hans borgesmän är Rådmän Hans Hille och Ludwich Brandt».¹⁰⁸

Att Faluborgaren Hans Gahn 1649 är densamme som drängen Hans Gan i Stockholm 1645 framgår bland annat av att han under den första tiden i Falun har för vana att skriva sig Hans Gahn junior.¹⁰⁹ Någon Hans Gahn senior i Falun, som han skulle kunna

¹⁰³ Scottish Record Society. The Register of Apprentices of the City of Edinburgh 1583—1666, ed. Francis J. Grant (1906), s. 73; The Commissariot Record of Edinburgh. Register of Testaments. Part II. Edinburgh Testaments 1601—1700, ed. Francis J. Grant (1898), s. 161. Se även The Commissariot Record of St. Andrews. Register of Testaments 1549—1800, ed. Francis J. Grant (1902), s. 143.

¹⁰⁴ Slottsboken 1645, p. 514, Slottsarkivet. — I en i Stockholms stads verifikationer 1645 (SSA) ingående kontributionslängd upptas icke blott »Hans Gahn, grosserer» i inre kvarteret (p. 1534) utan även en snickare *Hindrich Gaahn*, bosatt i västra kvarteret (p. 1530).

¹⁰⁵ Uppgifter ur Nyköpings domböcker, lämnade i brev till förf. 27/5 och 8/6 1956 av framl. rektor Ragnar Gullstrand, Nyköping. — Om Knut Larsson meddelar Peringskiöld i *Genealogica* 72, p. 102 o. 105, RA, att han tidigare »warit Bonde». Han var borgerskapets fullmäktig vid riksdagen i Stockholm 1644 (Borgarståndets riksdagsprot. före frihetstiden, utg. av Stadshist. institutet, 1933, s. 369).

¹⁰⁶ Mindre sannolikt är, att han skulle ha varit son i ett föregående gifte till Hans Gahn senior. Han ärvde inte dennes vapensigill utan använde ett bömärke med sina initialer (under två skuldförbindelser, dat. Västerås 16 sept. 1652 och Falun 22 jan. 1653, i Falu stadsarkiv A I b: 4, ULA).

¹⁰⁷ *Matricula Civitatis Fahlunæ* 1641—1799, D I: 1, p. 166, Falu stads arkiv, Falun.

¹⁰⁸ Falu stads dombok A I a: 3, ULA.

¹⁰⁹ Falu stadsarkiv A I a: 3 (domboken 18/6 1650) och A I b: 4, ULA. Jfr Lyberg, 3, s. 97 not 63.

ställas i relation till, har aldrig funnits. Gerda Boëthius, som i sin beskrivning av Kristine kyrka¹¹⁰ talar om en »Hans Gahn d. 1649», som skulle vara den i Skottland födde stamfadern för släkten, har missförstått sin sagesman Hammarström¹¹¹ och råkat ange burskapsåret som dödsår.

I Falun verkade Hans Gahn junior som handlande och var som sådan »föga märklig». Han var dessutom bergsman och fjärdepartsägare vid Falu gruva. I likhet med sin namne Hans Gahn senior drev han en tid krogrörelse.¹¹² Den 13 juni 1650 beviljades Hans Gahn fasta »opå dhen gårdh och huus sampt halfwe tompften frij, liggian-dhes emellan Sal: Johan Trotzizg och Hans Jonssons gårdh, som Hans Kohlmäter honom sålt hafwer för 1 800 d. kmt».¹⁰⁸ Hans Kohlmäter var en annan stockholmare, som flyttat till Falun, där han vann burskap 1650 4/4.¹¹³ Han köpte det ovannämnda huset vid Falu bro av Lorens Hindrich för 2 000 dlr kmt och överlät det tämligen omgående till Gahn för en lägre köpesumma. Lorens Hindrich var Gahns blivande svärfar och nye grannen Hans Jonsson den förres svåger. Detta framgår av domboken 24 mars 1653, där det heter: »Sal. Lorens Hindrichs Måg på Broon Hans Gahn, tjänstl. begiärte att wissa förmyndare måtte Constitueras för be:te Lorens Barn, som kunna hafwa Inspection, att med be:te barna godz kunde wäll förestått blifwa, särdeles dhe 800 Rdr som dheras Modher hafwer Vtfäst till Barnen, och gården till försäkring: Men såsom Hans Joensson som Modersystren, och Botwid Joensson dheras Syskonbarn äga, äre Närmaste förmyndare, hwilka icke heller nu förwägrade sigh, Vtan strax begiärte, at så mycket fasta måtte dhe Omyndige Barnen till försächring annoteratt blifwa, hwilket bewilliades».¹¹⁴

1652 köpte Hans Gahn av bokhållaren Peter Torsk en gård på Slaggen, vid nya bron, med kålgårdstomt och nya slakthus. I samma års dombok berättas om en marknadsresa, som han företagit tillsammans med sin svärmor och Hans Jonsson till Wästerås marknad. En dråplig tidsbild må anföras ur Stora Kopparbergslagens gruvtingsprotokoll 22 aug. 1662: »Framkom Hans Gan, Borgare och Handelsman i Fahlu stad, klagar på Johan Jöns Pålssons Son på Prästtåkten, at de

¹¹⁰ Sveriges kyrkor. Dalarne II: 1. Falun (1941), s. 144.

¹¹¹ E. Hammarström, Äldre och Nyare Märkwärdigheter Wid Stora Kopparberget, 3 (1791), s. 44.

¹¹² K.-G. Hildebrand, Falu stads historia, s. 401; Lyberg, 2, s. 145 not 2.

¹¹³ Om denne se vidare Stockholms rådhus och råd, 2, s. 188. Hans Gahn junior hade även affärer med hans bror Jacob Kohlmäter († 1669) och med dennes änka Anna Olofsdotter Hising († 1709).

¹¹⁴ Falu stads dombok A I a: 4, ULA.

Släkttavla

N. N.

Dotter, levde 21/1 1652, g m *Lorens Hindrich* på Bron i Falun, levde 4/3 1651 och enl. mtl 1652 men var † 24/3 1653

Anna Henrik, † 1692 bg 6/2, g (1651 ?) m *Hans Gahn junior*, * i Skottland, handlande i Falun, burskap 22/5 1649, bg 6/1 1670

Dotter, g m *Hans Joensson* på Åsen 1647—51, från 1652 på Bron i Falun, var 24/3 1653 förmyndare för Lorens Hindrichs barn (tills. med *Botvid Jonsson*)

Christina Hansdotter, * 1628 el. 1629, † 1691, g (före 1652, då ett barn begrovs) m *Botvid Jonsson*, * på 1620-t. i Östergötland, handlande i Falun, burskap 7/12 1647, † 1683, stamfar för släkten *Lüwijn* (se Sv. Ättartal 5 och 14)

Släkttavla

Knut Larsson, var på 1620-talet råd- och handelsman samt valdes 22/8 1636 till borgmästare i Nyköping, † 1650 och bg i S:t Nicolai kyrka därstädes. G m *Sara Eriksdotter* (hustru och en dotter upptages i mtl 1635 och 1642).

<i>Erik Knutsson</i> , levde 1666, »fjärran boendes»	<i>Per Knutsson</i> , levde 1666 i Nyköping	Dotter, g m <i>Hans Gan (Gauen)</i> senior. Båda levde 1645 men ej 1658	Dotter, g m <i>Erich Joensson</i> , som levde 1643 men ej 1658	<i>Anna Knutsdotter</i> , *1616, † 1681, g 1637 m <i>Per Carlsson</i> , rådmän i Nyköping, † 1690
--	---	---	--	---

woro förleden d: 16 Junii på grufwekrogen, så gick Johan ut på pri-
vetet, efter kom och Gan dit, strax toge på at träta, och stötte hwar
andra af och an, men sedan de kommo ut på gården, säger Gahn, at
Johan slog honom öhrfilar och ref sönder hans kraga». Rätten resol-
verade, att Johan Jönsson skulle böta 40 mark smt för slagsmål.¹¹⁵

Hans Gahn bodde sedan på Slaggen till sin död på nyåret 1670.
Enligt en uppgift, som utan reservation återges såväl av Anrep som
Elgenstierna, skulle han ha drunknat på nyårsdagen i Falu å. Detta
är emellertid blott en gissning, som med tiden upphöjts till visshet. I
de äldsta släkttavlorna står lucka för dödsdagen, blott begravnings-
dagen 6 jan. är känd (tydligen från de nu förlorade kyrkoräkenska-
perna).¹¹⁶ I domboken står under den 4 jan. 1670, att en fordrings-
ägare, Thomas Andersson i Stockholm,¹¹⁷ ville låta inprotokollera en
skuld, som Gahn hade till honom på 7 232 dlr kmt, »men förebahrs

¹¹⁵ Bergslagens arkiv, Falun.

¹¹⁶ W 991, UUB.

¹¹⁷ Stamfader för adliga ätten Blixenstierna. Gift med en borgardotter från Falun (Se Elgenstiernas ättartavlor, 1, s. 435).

wara oskiähligt at medh improtocollerandet så skyndas, medan mannen som skyldigh är ännu ligger obegravwen». ¹¹⁸ Lanträntmästaren H. J. Gahn säger 1779 med en försiktig formulering, att Hans Gahn »tros vara olyckl. omkommen i Falu å». ¹¹⁶ Hur osäker denna traditionsuppgift är framgår av att en liknande drunksningshistoria berättas om Peter Cahun. Sam. Schultze skriver härom: »Caund skal af en ogudartig Grufdräng blifwit nedstörtad i Faluån af en wid Falubro öfwerlagd Spång och drunknat, och har ingen wetat huru han omkommit förän baneman sielf det, såsom Gardes karl i Stockholm, där dömd till döden för grof missgärning, då yppadt sig». ¹¹⁸ Det kan vara fråga om en s. k. vandringshistoria.

Hans Gahns änka, Anna »Hentrik», avled 1692. ¹¹⁹ Sju barn till dessa makar kristnades i Falun mellan 1657 och 1667. ¹²⁰ Detta framgår av anteckningar ur en nu förlorad kyrkobok, som emellertid tydligen inte upptagit barnens namn eller ens deras kön. Det är följaktligen okänt, vilka barn som döpts på angivna data. På de gamla släkttavlorna från 1700-talet anges födelsedata blott för tre av barnen, nämligen Wolter (f. 26 juni 1652), Anna (f. 7 sept. 1665) och Margareta (f. 20 juni 1667), medan födelsetiden för barnen Hans, Anders, Lorents och Elisabeth markerats som okänd. Utgivaren av Svenska slägtboken, Gabriel Anrep, eller hans uppgiftslämnare tyckte emellertid, att detta såg illa ut och placerade därför ut de fem »lediga» dopdata, som emellertid i hastigheten förvandlades till födelsedata, på de fem äldre barnen. För att inte dopnotisen från 1657 skulle bli över, tilldelades den Wolter, varvid utgivaren i en not anmärkte: »En annan, men mindre trolig, uppgift är, att han skulle varit född redan 1652 26/6» ¹²¹ — detta trots att han kände till, att Wolter Gahn inskrevs som student i Uppsala redan 1664. ¹²² Om 1657 vore rätt födelseår, skulle Wolter ha blivit student vid 7 års ålder och vunnit burskap vid 23, vilket är föga troligt.

Åtskilliga uppgifter, som jag under 20 år samlat, kunde här anföras till komplettering och beriktigande av framställningen i Svenska slägtboken, men det skulle falla utom ramen för denna uppsats. Måhända får jag i annat sammanhang tillfälle att återkomma härtill.

¹¹⁸ Falu stads dombok A I a: 11, ULA.

¹¹⁹ »1692 d 6 febr. begrofs Sal. Hans Gaans Enka Anna Hentrik»; anteckning ur en förlorad kyrkobok i X 29, UUB.

¹²⁰ »Hans Gahns barn christnade 1657 12/8, 1659 15/5, 1661 20/11, 1664 18/2, 1665 7/9, 1667 20/6, 1662 [felskrivet för 1669?] 18/2» (X 29, UUB).

¹²¹ Anrep, Svenska slägtboken, 1, s. 472 noten.

¹²² Västmanlands-Dala nations album 1639—, ed. H. Lagergren och H. Berthelson (1931—), s. 106.

4. Canonhielm

År 1689 adlades majoren Jacob Cavun med namnet Canonhielm. Elgenstiernas ingress till denna ätt i »Den introducerade svenska adelns ättartavlor» (1, Stockholm 1925, s. 735) är — såsom framgår av källhänvisningen — ingenting annat än ett delvis förvanskat¹²³ sammandrag av uppgifterna i C. F. Rothliebs »Matrikel öfver dem af Swea-Rikes Ridderskap och Adel, som Ifrån år 1807 till närvarande Tid blifwit Introducerade och Adopterade» (1818, s. 265—267). Rothlieb i sin tur bygger, vilket han erkänner i förordet, huvudsakligen på justitierådet N. W. Marks von Würtenbergs genealogier, vilka som bekant legat till grund för andra redaktionen av Riddarhusets stamtavlor. Denne ställer sig i viss mån skeptisk till de av den skotske rikshärolden lämnade uppgifterna, såsom framgår av följande passus: »Men denna Gahnska Slägtens sammanbindning med den Skottska Adelige Ätten Colquhoun tyckes ej wilja så synnerligen rima sig ihop med tideräkningen; ty den sednare John Colquhoun lefde 1541 och hans förmente Sonesons soveson, Hans Caun, föddes blott 69 år der-efter eller år 1610; och dessutom säges det om Jacob Cavun, som skall warit Hans Cauns broder och blef adlad med namnet Canonhijelm, uttryckeligen i Sköldebrefwet, att han härstammade af hederlig fast ej af Adelig Slägt i Scotland, men uti Hertig Carls Slagtare Bänk uppräknas Peter Khahun ibland de från Sverige landsflygtige af Adel».¹²⁴ Den enda rimliga konklusionen av detta resonemang — att adelsmannen Peter Cahun inte kunde vara far till Jacob Canonhielm — har dock varken Marks, Rothlieb, Anrep eller Elgenstierna dragit.

Uppgiften att ätterna Canonhielm och Gahn skulle vara befryndade med varandra förekommer, såvitt jag kunnat finna, i tryck första gången i C. F. Rothliebs Matrikel öfver Svea Rikes Ridderskap och Adel (Stockholm 1816, s. 348), där dock formuleringen är betydligt försiktigare än i Rothliebs två år senare utgivna matrikel, där sambandet framställes som ett faktum. I 1816 års matrikel heter det under Canonhielm: »Härstammar af en hederlig Skottsk Slägt och förmenas N:o 2204 [Gahn af Colquhoun] vara af samma Stam». An-

¹²³ Den adlade kallas t. ex. Hans i stället för Jacob Canonhielm.

¹²⁴ N. W. Marks von Würtenbergs konceptgenealogier över levande ätter, 5, mf. 220, Riddarhusets arkiv. Texten återkommer med samma ordalydelse i den s. k. andra redaktionen eller »1818 års stamtavlor», vilka var gällande riddarhusstamtavlor fram till 1940-talet och alltså utgjort förlagorna till såväl Anreps som Elgenstiernas tryckta ättartavleutgåvor.

ders Anton von Stiernman har i sin tryckta matrikel 1755 följande formulering, som Marks tror vara hämtad ur sköldebrevet: »Canonhielm hafwer sit ursprung af en gammal hederlig, fast än ej Adelig ätt ifrå Skottland.»¹²⁵ Slår man upp originalsköldebrevet — numera i Riddarhusets ägo — finner man emellertid, att däri står: »Wår Tro Tienare ock Major wid Wårt Artollerie i Marstrand Ehrlig ock Manhaftig Jacob Cavun, hwilcken icke allenast är född af ährlige ock hederlige Föräldrar, som hafwa haftt sitt ursprung ock härkomst utaf en gamal släckt ifrå Skåttland ...» Uttrycket »fast än ej Adelig» står alltså ej i sköldebrevets text. I sak förändrar detta emellertid ingenting. Den omständigheten att Jacob Cavun blir adlad och icke naturaliserad, att hans föräldrar ges epiteten »ährlige ock hederlige» samt — framför allt — att han får ett helt nykomponerat vapen, visar klart och tydligt att han var en ofrälse person.

Generallöjtnanten friherre Harald Stake nämner i en rekommendationsskrivelse 1674, att »Artollerie Lieutenanten Jacob Cavun — — — tient sigh op ifrån Gemen Till dhett han Nu Åhr».¹²⁶ Närmare uppgifter om hans militära karriär lämnas i sköldebrevet, varigenom hans meritlista hos Elgenstierna på åtskilliga punkter beriktigas. Han började (16-årig!) 1641 vid amiralitetet och var »böseskyttare» där i 3 års tid. År 1644 kom han genom tjänstebyte över till artilleristaten. Han blev där konstapel s. å., sergente 1653, fänrik 1658, löjtnant 1659, kaptan 1676 och major 1678, »hwilcken dienst han till Wårt nådiga nöje och wällbehag med gått beröm ock låford ännu wärckelig förträder ock förestår». Detta enligt sköldebrevet, som är daterat 8 dec. 1689. Går man till rullorna finner man, att han var i tjänst ännu i aug. 1694 men ej i juli följande år. En kontroll i riksregistraturet ger vid handen, att han erhöill avsked med pension 13 dec. 1694.¹²⁷ Enligt riddarhusstamtavlorna skall han ha dött 1697. I Kungälv's kyrkoräkenskaper står emellertid »Siähla Ringningen för Sahl. Maioren Canonhielm» upptagen under år 1696, som alltså borde vara det rätta dödsåret.¹²⁸ Detta har emellertid ej kunnat ledas i bevis. De tryckta begravningsverserna har lakun för såväl begravningsdatum som -ort och saknar jämväl tryckår men är i Kungl.

¹²⁵ Matrikel Öfwer Swea Rikes Ridderskap och Adel, 2 (1755), s. 884.

¹²⁶ Krigskollegii brevbok 1674: IV, p. 4093 f, KrA.

¹²⁷ RR 1694: 6, f 604, RA. Elgenstiernas uppgift, att han skulle fått avsked redan 13/12 1684 beror på ett tryckfel, som pietetsfullt övertagits från Anreps ättartavlor.

¹²⁸ Kungälv's kyrkoarkiv, L I a a: 1, p. 364, GLA.

Bibliotekets samlingar hänförda till år 1697.¹²⁹ Och i Statskontorets arkiv finnes Canonhielm vara uppförd på staten för 1697 med en årlig pension av 250 dlr smt.¹³⁰

Uppgiften i ättartavlor, att J. C. var född i Göteborg, är hämtad ur en rulla, daterad 20 aug. 1694, där det om honom heter: »Landzman: Giöteborg, tient 50 [åhr], Enck[ling]. Lärt Byxmästeriet och Fyrwärkeriet»¹³¹ Några personer, som skulle kunna vara hans föräldrar, har inte påträffats i de av trycket utgivna kyrkoböckerna för Göteborgs Christine församling fr. o. m. 1624. En Jacob Khun, som begrovs där 1667 12/12, hette enligt andra anteckningar i nämnda kyrkbok Kühn och torde ha varit tysk till börd.¹³²

Jacob Canonhielm hade i sitt gifte med Christina Mörk († 1687) minst tre barn, som nådde mogen ålder. Utöver sonen Jacob (f. 1660), som gick i sin faders fotspår och blev artilleriofficer och med vilken ätten utgick på manssidan, upptar Elgenstierna med frågetecken framför namnet en dotter Christina, som 1739 bodde i Stockholm, nära 74 år gammal. Under sonen Jacob (tab. 4) upptar Elgenstierna, likaledes med frågetecken, en dotter Charlotta, som skall ha levat 1747. Att det i båda fallen är fråga om en och samma person framgår av mantalslängden för Norrmalms västra nedre del 1740 (p. 107, SSA), som i kv. Uggellberg, hus nr 36, upptar: »Wälborna Jungfru Christina Charlotta Canonhielm, är g[am]bl. och fattig, samt frij Contribution». I en supplik till Konungen den 23 nov. 1739 tackar hon för att hon för 7 1/2 år sedan fick ett litet gratial å 30 dlr smt om året och berättar, »at min Sahl: kiära Moder först, och sedan min kiära Fader, H:r Majoren Jacob Canonhielm, utj min Vngdom blefwit i från mig tagne, lämbnandes mig och mina Syskon (: som dock nu alla äro döde:) utj et gjäldbundit och medellöst tilstånd, derigenom at Föräldrarnes fasta Egendomb in wid Bohus blef i förra Skånska kriget af de danska upbrändt och ödelagt, och min Sahl: Faders återstående löner ännu äro hoos Cronan Innestående, så har iag efter Föräldrarnas död hoos höga herrskaper¹³³ måst söka min Föda, så länge hälsan och krafterna sådant welat tillåta, men sedan krafterna aftaget, har utj mitt oförsörjde Jungfru-

¹²⁹ Verser över enskilda 1697, Folio, nr 21, KB. Han kallas däri »en Man, den Gud CANONicerat».

¹³⁰ Statskontorets arkiv, Pensionsstater 1697, RA.

¹³¹ Rullor 1695: 4, mf. 130 v, KrA.

¹³² W. Berg, Samlingar till Göteborgs historia, 3 (1890).

¹³³ Enligt en bifogad attest hade hon varit anställd som »Håff Jungfru» hos grevinnan Christina Catharina Stenbock (änka efter greve Anders Torstensson) fram till hennes död 1719, men därefter ej haft någon anställning.

stånd iag sökt at hielpa mig fram i mitt trångmåhl fast med största swårighet huru iag kunnat, så länge iag sedt at arbeta med mina händer, men nu i mitt annalkande 74:de ålders åhr blir det platt ute med mig, som icke en endaste slächt eller anhörig äger at luta mig till, så framt icke Eders Kongl. Maj:tz Nåd emillan kommer, och allernådigst gör en nådig tillökning till förenembde lilla Pension, så at iag i min ålder och tiltagande bräcklighet icke må till grund gå och crevera».¹³⁴ Att Konungen förhårdade sitt hjärta emot jungfruns bön, framgår av att hon 12 maj 1740 inkom med en ny supplik, vari hon ber om »K. Maj:tz hiälp af någon nådegåfwa uti mitt beträngda tilstånd».¹³⁵ Båda supplikerna är åtföljda av intyg om hennes sjuklighet och knappa villkor från kyrkoherde J. A. Nordberg i Klara församling. Hon synes ha levat ännu 9 sept. 1747, då hon (»Jungfru Charlotta Canonhielm») betalade till krigsmanshuset för erhållet gratial.¹³⁶ När hon dog har inte varit möjligt att konstatera. Hon är inte upptagen i dödböckerna för Klara eller Svea artilleriregementes församlingar intill 1750.

Major Jacob Canonhielm måste dessutom ha haft åtminstone en gift dotter, ty i de tryckta begravningsverserna talas om att han »Sedt små Barne-Barn med Ähra stoor sig nära».¹³⁷

¹³⁴ Statskontorets arkiv: Pensionsansökningar 1739, RA.

¹³⁵ Militaria: Ansökningar och meritfört. Armén C 1: 1, RA.

¹³⁶ Krigsmanshuskassans i Stockholm räkenskaper 1747, p. 27, KrA.

¹³⁷ Av kapten Jacob Canonhielms (tab. 4 hos Elgenstierna) barn är måhända den äldste sonen Johan Carl född i ett i övrigt okänt äktenskap med en Elsa. Så kallas nämligen barnets mor i Malmö garnisonsförs:s dopbok. De övriga barnen är födda i äktenskap med Anna Christina Meijer. Den äldsta dottern »Stina Greta» Canonhielm avled ogift av vattusot 22 april (ej i maj) 1759 i Svea artillerireg:s förs (F: 1, SSA). Den yngre dottern Anna vistades i över 30 år hos sin morbror, överstelöjtnanten Peter Meijer, som var hennes förmyndare till dess hon 12 nov. 1765 blev myndig. Hennes äktenskap med Jakob Georg Hesse ingicks efter lysning i Östra Ryds förs., Stockholms län. Om Hesse se E. Grape, Postkontor och postmästare (1951), s. 855. Grape meddelar, att Hesse år 1800 flyttade från Uleåborg till Stockholm, men har ej spårat honom där och saknar uppgift om dödsåret. Han dog emellertid 27 sept. 1810 i Stockholm, vilket framgår dels av Klara församlings dödbok samt av Fattigbevis 1810—1818: IV, f. 2027, SSA.

Sammanfattning

1. Den av Lord Lyon King of Arms år 1781 formligen bestyrkta uppgiften, att släkten Gahn skulle utgöra en gren — t. o. m. den rätteligen majoratsbärande grenen — av den skotska adliga ätten Colquhoun från Dumbartonshire saknar all grund (jfr Frazer, *The Chiefs of Colquhoun*, Edinburgh 1869).
2. De till Sverige på 1560-talet inkomna skotska officerarna med namnet Cahun har möjligen tillhört klanen Colquhoun, men de kan inte bevisas ha varit släkt med den ovannämnda adliga ätten. De uppgifter som finns att de varit av adel härrör från förhållanden sena andrahandskällor och grundar sig enbart på hörsägen.
3. Den köpmanssläkt Cahun, som uppträder i Sverige omkring 1610 (ev. redan på 1590-talet), saknar påvisbart samband med nyssnämnda officerssläkt Cahun, som år 1600 veterligen inte hade någon medlem kvar inom rikets gränser.
4. Styckegjutaren Peter Cahun († 1633) i Falun hade visserligen två söner vid namn Hans och Jacob, men dessa är icke — som hittills alltid antagits — identiska med släkten Gahns stamfader Hans Gahn junior resp. artillerimajoren Jacob Canonhielm.
5. Peter Cahuns ättlingar ändrade aldrig efternamnet till Gahn utan fortlevde under sitt ursprungliga släktnamn fram till början av 1700-talet.
6. Släkten Gahn (urspr. Gauhen), som inkom till Sverige före 1639 med Hans Gahn senior, synes — att döma av dennes vapensigill — utgöra en gren av den skotska släkten Govan, som haft sitt hemvist i Peeblesshire söder om Edinburgh.
7. Den säkra släktledningen inom släkten Gahn börjar med Hans Gahn junior, nämnd tidigast 1645, vilken 1649 vann burskap som handlande i Falun, varvid han betecknades som Scotus.
8. Jacob Cavun, som 1689 adlades med namnet Canonhielm, var enligt det på Riddarhuset förvarade originalsköldebrevet »född af ährlige ock hederlige Föräldrar, som hafwa haftt sitt ursprung ock härkomst utaf en gamal släckt ifrån Skåttland». Härav kan utläsas, att föräldrarna varit ofrälse. De har inte kunnat identifieras.

Summary

According to a tradition that goes back to the 1770's the Swedish family of *Gahn* is a branch of the Scottish noble family of *Colquhoun* that became extinct in the male line in Scotland in 1715. During a visit to Edinburgh in 1772—73, Henrik Gahn, M. D., of Stockholm made attempts to trace the origin of his family, but without success. On his return to Sweden he met a Scotsman, Alexander Baron (1738—1814), who promised to help him. The Gahns then believed that their last name had previously been *Cahun*. Baron made "a conjecture, relating to the Colquhouns of Luss", contacted the Chief of the Clan, Sir James Colquhoun (1741—1805), and convinced him that the Swedish Gahns were his kinsmen. With the latter's consent the Lord Lyon King of Arms in 1781 issued a birth brief, authorizing Henrik Gahn and his male descendants to use the Colquhoun coat of arms, with some differences. In 1787, his younger brother, Hans Jacob Gahn, Swedish Consul General in Cadiz in Spain, received a similar grant of arms from the Lord Lyon (R. Gayre of Gayre and Nigg, *Roll of Scottish Arms*, Part I, Vol. 1, Edinburgh 1964, p. 53). In 1809, finally, their youngest brother, Major General Carl Pontus Gahn, on presenting the birth brief, was naturalized as a Swedish nobleman with the name *Gahn af Colquhoun* (he died without issue in 1825).

The author of the present paper shows, however, that this genealogy is without foundation. The two Scottish officers William and Hugh Cahun, who came to Sweden in the 1560's, neither belonged to the noble family of Colquhoun (Sir William Frazer, *The Chiefs of Colquhoun*, 1—2, Edinburgh 1869) nor can they be shown to have had descendants in Sweden after the year 1600, when Hugh's younger son, Peter Cahun, is said to have lived in exile in Poland. Captain William Cahun's seal on a document from 1569 is reproduced in Fig. 1.

In 1615 another Peter Cahun, of unknown origin, came to the town of Falun in the province of Dalecarlia, Sweden, where, 15 years later, he founded a cannon factory. He died in 1633, leaving two sons, Hans and Jacob. Hans is said to have changed his name to Gahn, to have become a burgher of Falun and to have died there in 1670, while his brother Jacob has been identified with an artillery major, Jacob Canonhielm (Th. A. Fischer, *The Scots in Sweden*, Edinburgh 1907, pp. 134, 260).

The documents in a law suit, brought before the City Court of Stockholm, show, however, that the two persons mentioned above were not the sons of Peter Cahun. One of his sons, Jacob Cahun, died in 1671 in Batavia, Java, leaving no issue. He was a rich merchant, owner of a lime-works, and had married a native woman. His brother, Hans Persson Cahun, was still living in 1686 as a clerk of the County Court at Östhammar, Sweden. Neither he nor his descendants ever changed their name to Gahn.

The *Gahn* family in Sweden can be traced back to Hans Gahn junior († 1670), who is described as "Scotus", when he was admitted as a burgher

of Falun in 1649. In the year 1645 he was employed by a merchant called Hans Gahn (senior) in Stockholm. They were probably related to each other. The latter, who came from Scotland to Sweden before 1639, wrote his last name *Gauen* and had a seal with a coat of arms in it (Fig. 2). In a letter of 20th June, 1966, the Lord Lyon King of Arms says that "the arms are evidently those of a *Govan*, often pronounced 'Gouan' or 'Gowan', which is the word for daisy". The Gahn family is thus most probably a branch of the Scottish Govan family, which lived in Peeblesshire for centuries (George F. Black, *The Surnames of Scotland*, New York 1946, p. 322).

There is no genealogical connection between the above-mentioned families and Major Jacob Cavun who was ennobled in 1689 as *Canonhielm*. (His son who died in the 1730's was the last male member.) In his patent of nobility Jacob Cavun is stated to have been "born of honest and virtuous parents who were descended from an old family in Scotland". The fact that he was ennobled—not naturalized—and that he received a newly designed coat of arms shows that he was not of noble birth.

SVINHUVUD OCH SVINAKULA

Fortsatt diskussion

AV BERTIL BOËTHIUS

Den utmärkte kännaren av våra äldre frälseläkter fil. doktor Hans Gillingstam har i denna tidskrift (1966: 1—2, s. 3—7) under ovanstående rubrik gjort några viktiga påpekanden i anslutning till mitt arbete »Kopparbergslagen fram till 1570-talets genombrott» (1965). Hans inlägg lockar till fortsatt diskussion. Men före denna måste jag göra ett tillrättaläggande.

Sedan Kröningssvärd för mer än ett sekel sedan sökte reda ut de genealogiska förhållandena i Kopparbergslagen, har forskare efter forskare lappat på täcket. Det föreföll mig därför nödvändigt att söka ge en samlad bild av läget. Enklast tycktes detta kunna ske genom en »ny upplaga» av de traditionella släkttavlor. Varje uppgift som synt mig mer eller mindre bevisad skulle därvid verifieras genom belägg. Men det fanns ett antal traditionella uppgifter som jag inte lyckats bevisa men inte heller motbevisa. I vissa fall ansåg jag det riktigt att inte undertrycka dessa. Jag upptog dem därför i släkttavlor utan belägg. Saknas belägg visar detta alltså att jag varit fullt på det klara med att jag icke kunnat bevisa en uppgift.

Att systemet fungerat på avsett sätt framgår av att Gillingstams viktigaste erinringar gälla uppgifter som sakna belägg. Men Gillingstam har inte förstått mig. Min släkttavla över svinhuvudsläkten är, skriver han, »missvisande genom att den saknar frågetecken». Källhänvisningarna dokumentera »endast delvis filiationerna och de i desamma förekommande personernas existens» (vilket ju just är vad jag trodde mig ha framhävt). Då jag gjorde upp släkttavlor, tyckte jag att belägg och frånvaron av belägg borde tala för sig själva. Men jag hade uppenbarligen bort utveckla, hur jag tekniskt sökt lösa uppgiften att på minsta möjliga textutrymme redovisa ett komplicerat källäge.

Jag övergår nu till den diskussion som har ett allmännare intresse. För översiktlighetens skull har jag i mitt arbete indelat de bergsmän med svinhuvudet i vapnet som spela en så stor roll i Kopparbergets historia i fem »huvudgrenar», I Främbygrenen, II Höjen-Risholngrenen, III Aspebodagrenen (Nils Månssons och Måns Nilssons

släkt), IV Svinhufvud af Qualstad och V Svinhufvud i Västergötland. »Gren» är kanske inte en lämplig beteckning för de olika grupperna, då dessas genealogiska samband inte kan klaras upp. Men jag använder också här de romerska siffrorna som en enkel form för hänvisning.

Att intet samband på manslinjen kan påvisas för grupperna III—V inbördes och med grupperna I och II har alltid varit klart. Grupperna I och II ha sedan Kröningssvärd's tid varit sammankopplade till »den gamla svinhuvudsläkten». Trots bristande bevisning — klart redovisad i den här beläglösa släkttavlan — kunde jag inte förmå mig att offra denna ätt utan bindande skäl. Lyder Svinakula och dennes son Henrik som hos Kröningssvärd inleda stamträdet förde ett svinhuvud i vapnet, och jag menade, att vapenbilden vid ouppklara-de genealogiska förhållanden kunde tjäna som »den felande länken». Jag borde ha blivit betänksam, då Henrik Svinakula saknar varje påvisbart samband med Kopparbergsbygden, sedan Tom Söderberg underkänt Kröningssvärd's härledning av släkten Berkevelde från honom. Gillingstam visar nu ovedersägligt, att Kröningssvärd lånat Lyder och Henrik Svinakula från en helt annan släkt som också förde svinhuvudet i vapnet. Sedan denna konstruktion avslöjats, finnes intet skäl att behålla resten av konstruktionen, vilken genom källmässigt obelagda »bröder» till den inlånade Henrik kopplar ihop grupperna I och II. Gillingstams utredning sanerar på ett lyckligt sätt diskussionen om de genealogiska förhållandena vid Kopparberget. Ett problem som oroat forskarna sedan Kröningssvärd's »lån» försvinner.

Att grupperna I och II genealogiskt sett blivit lika isolerade på manslinjen som grupperna III—V har, såsom Gillingstam också framhåller, ingen större betydelse för den helhetsbild av Kopparbergsbygden som jag sökt teckna. Endast tomma namn och ett samband utan gripbart konkret innehåll ha fallit bort. Men Gillingstam gör intressanta påpekanden beträffande gruppen Svinhuvud I. Sedan han löskopplat denna har den endast en verkligt känd manlig medlem, bergsfogden 1441 Jöns Ingemarsson — Ingemar är belagd endast genom sonens patronymikon. Jöns Ingemarsson har beseglat flera urkunder, men något sigill har inte blivit bevarat. Ingeborg, stammor för stjärnasläktens Rottnebyggen, förde enligt gravstenen i Stora Kopparbergs kyrka svinhuvudet i vapnet. Hon antas ofta ha varit dotter till Jöns Ingemarsson men kan också ha tillhört grupp II, varom mera nedan.

Traditionen har varit ganska ense om att Jöns Ingemarsson fört svinhuvudet i vapnet. Uppgiften återfinnes redan hos Peder Månsson Utter. Men denne har, såsom Gillingstam visar, på ett annat ställe¹ låtit Jöns Ingemarsson i vapnet föra två hjorthorn, alltså samma vapenbild som användes av hans morfar dalafogden Jösse Finsson och de äldre medlemmarna av släkten Hiort af Ornäs, i vilken hans dotter Brita var ingift. Peder Månsson kallar honom »gamble Jöns Ingemarsson till Ornäs». Den såsom jag tror mig ha visat oriktiga uppgiften att denne ägt Ornäs — som hans dotters sonson förvärvade genom gifte — skulle möjligen kunna förklara att de två hjorthornen tilldelats honom. Uppers släktavla visar ätten Hiorts af Ornäs anknytning.

Gillingstam har också satt ett frågetecken vid den gängse uppgiften att Jöns Ingemarssons dotter Agneta varit gift med Anders Larsson till Ökna, vilken var far till riksråden Axel och Knut Andersson och till Kristina, gift med domaren Olof Markvardsson i Kniva av stjärnasläkten (Se Elgenstierna, Lillie af Ökna tab. 3, 4 efter Skoklostersaml. I Fol vol 57, f. 193, RA). Till denna fråga återkommer jag strax.

Jöns Ingemarssons syster Agneta som fick huvudgården Främby och hennes man Vilkin Olsson framträda mer än brodern i källorna. Men egendomligt nog tga dessa alldeles om deras arvingar.

Inom gruppen Svinhuvud II som — fränsett löskopplingen från »gamla Svinhuvudsläkten» inte berörs av Gillingstams huvudinlägg — har Höjenlinjen måst rensas från åtskilliga främmande inslag. I samband därmed har jag utrett arvskiftet 1500 efter Hinse Jönsson i Stenbjörnsarvet (Stämnarvet). Bland arvingarna märkes en son till en onämnd dotter, Axel Andersson, vilkens far hette Anders Laurens-son (Larsson). Faderns och sonens namn återfinnas som nyss framgått i Lilliefamiljen. Gillingstam har i avskrifterna av Rasmus Ludvigssons släktbok funnit en stamtavla,² enligt vilken Anders Larssons till Ökna hustru skall ha hetat Barbro och varit dotter till Hinse Jönsson. Detta alternativ — som skulle befria från att operera med två personer med det i orten ovanliga namnet Axel — synes vara att föredra men bestyrkande urkunder ha inte anträffats.

En Ragnhild Jakobsdotter, änka efter Mats Garp omtalad 1437 och 1438, uppdrog 1461 patronatsrätten över Helga Lekamens altare i Västerås åt »beskedlige män» Erik Bengtsson i Kniva, bergs-

¹ Genealogica 41, f. 95 v, RA.

² Skoklostersaml. I Fol. vol. 57, f. 314 v, RA.

fogde 1452, och Jeppe Hansson, den kände domaren i Risholn (Svinhuvud II b). Kröningssvärd har med ledning av hennes patronymikon uppfört hennes far som Jakob, bror till Jeppe Hansson. På denna Jakob har sedan (bl. a. hos Elgenstierna) hypotetiskt häktats Ingeborg, stjärnasläktens i Rottneby stammor, vilken av Peder Månsson Utter en gång kallas Jakobsdotter.³ Kombinationen redovisas i min släkttavla. Gillingstam bestrider emellertid, förmodligen med rätta, att namnen Jakob och Jeppe blivit så differentierade att de kunnat bäras av bröder, och menar, att Ingeborgs alternativa far har varit domaren Jeppe Hansson i Risholn. Ingeborg (som var död 1498) skulle då vara syster till Jappes tre kända döttrar av vilka Agneta Jappesdotter levde ännu 1540. Kronologiskt är detta inte otänkbart, men Ragnhild Jakobsdotter, vars man var verksam på 1430-talet, kan inte följa med. Genealogiskt sett blir hon oplacerbar. Naturligast vore kanske att gissa, att hon tillhört samma åldersklass som Jeppe Hansson. Anknytningen till svinhuvudsläkterna bortfaller i varje fall.

Gillingstam inskräper på samma sätt som jag, att de båda nu fortlevande Svinhuvudätterna (IV, V) inte kunna på manslinjen anknytas till de äldre svinhuvudgrupperna. Sedan jag kunnat fastslå, att stamfadern till ätten Svinhufvud af Qvalstad (IV) var Peder Sjordsson i Främby (inte som Elgenstierna anger däladomaren Peder Jönsson Skrivare), kan ett påpekande måhända vara av intresse. Agneta Ingemarsdotter till Främby och hennes man Vilkin Olsson, vilkas arvingar inte äro kända, levde ännu 1492. På Gustav Vasas tid var Främby delat mellan Peder Sjordsson och Daniel Torkelsson, stamfar för ätten Svinhufvud i Västergötland (V). Detta kan kanske vara ytterligare en antydan om sammanflätningen av bergsmansgrupperna på spinnsidan.

³ Genealogica 41, f. 190, RA.

JOHAN AUGUST SCHVANS SISTA ÅR

En fortsättning

AV TORSTEN BURGMAN

Sedan artikeln om J. A. Schvan influerades i PHT 1965, har jag erhållit nya uppgifter om förre kammarherrens öden efter 1920. Hans andra fru, Inger Catherine Sørensen, sedermera omgift Grunth, numera bosatt i Gudhjem på Bornholm, har lämnat följande upplysningar.¹

Äktenskapet ingicks i London i oktober 1920, och de nygifta reste sedan till Sicilien via Bryssel. De närmaste åren tillbragtes på resande fot. Bl. a. vistades man i Schweiz, på Kanarieöarna, i Danmark, i Österrike och på Mallorca. Under besöket i Danmark (1923) reste Schvan runt med motorcykel på föredragsturnéer på Jylland för att sprida Retsförbundets idéer. Efter den i den tidigare artikeln nämnda vintervistelsen i Montreux blev boplatserna omväxlande Genève och London fram till 1933, då Schvan och hans fru hyrde en stadigvarande bostad i Bryssel. Där avled han som tidigare nämnts i december 1937 och begravdes på en belgisk kyrkogård.²

Om J. A. Schvans politiska inställning på 1930-talet kan tilläggas, att han var fanatisk antinazist och trots vänskapsförbindelser i Tyskland vägrade att sätta sin fot där efter Hitlers maktövertagande. Schvan ägnade under dessa år utomlands sin tid åt filosofiska studier och umgänge och brevväxling med likasinnade. Till hans umgängeskrets i Bryssel hörde bl. a. den belgiske industrimagnaten och filosofen Henri Casimir Lambert, författare till bl. a. »Le nouveaux Contrat Social». Själv utgav Schvan efter 1920 två skrifter, »Towards a new Social Order» (London 1922) och »La Reforme de l'Etat et la Simplification Fiscal» (Bryssel, årtal ej angivet). Den senare skriften är en kort humoristisk satir över en saturnits (invånare från Saturnus) besök på jorden.

¹ Fru Inger Grunth är dotter till grosshandlare Christian Sørensen (textiler en gros) Köpenhamn. Hennes andre make K. A. J. L. Grunth var konsthandlare i Köpenhamn och konstnär. Han avled 1961.

² Sveriges sändebud i Bryssel 1921—40 Gustaf von Dardel har på förfrågan omtalat, att han mött Schvan i Bryssel. Han hade det intrycket, att denne med sin maka levde ett rätt isolerat liv, sysselsatt med filosofiska studier.

Fru Grunth har berättat, att hennes make alltid förstörde sin korrespondens. Endast några få brev från 1937 är bevarade, däribland ett vänligt brev i filosofiskt ämne från Aldous Huxley och ett brev från J. Huizinga. Hoppet om att finna några brev från förre utrikesminister Alfred Lagerheim till kusinsonen Johan August Schvan har alltså måst uppges.

BREVSAMLINGAR I ENSKILD ÄGO

AV GÖRAN WENDEL

Den kände bondehövdingen, riksdagsmannen *Anders Peter Danielsons* (1839—97) efterlämnade papper har i flera olika sammanhang åberopats och omnämnts av Edvard Thermænius, som också var den förste att utnyttja dem i en akademisk avhandling.¹ Dessa får en presentation i Thermænius' biografi över Danielson i Svenskt biografiskt lexikon,² där det heter: »Av D:s papper finnes tyvärr numera i behåll endast en obetydlighet». Däribland nämner han två minnesuppteckningar (den ena handlar om 1875 års statsrevision och är nedtecknad under en resa,³ den andra om statsinköpet av Linnés Hammarby⁴) samt några synbarligen på grund av sin vikt eller avsändarens ställning utvalda brev av honom. Bland avsändarna må nämnas Oscar II, statsminister E. G. Boström, kabinettsskammарherre Sixten Flach, doktor Artur Hazelius, riksdagsmannen Nils Petersson i Runtorp, landshövding Claes Wersäll samt godsägaren G. F. Östberg. Samlingen ägdes av D:s ende efterlevande son, Axel Danielson, Runsten. Flera år senare gör Thermænius åter gällande att »praktiskt taget alla A. P. Danielsons papper var försvunna» och antar, att ägaren själv, med undantag av ett litet urval viktigare eller »gentilare» brev, inbjudningskort till hovfester och dylikt, gjort sig av med dem.⁵ Dessa omnämnda papper, som jag tyvärr ännu ej haft tillgång till, är med all sannolikhet de som nu finnes hos fru Marianne Andersson, Spjuterum, Färjestaden, dotterdotter till Axel Danielson.

Genom stort tillmötesgående från fru Ingeborg Nilsson, Dyestad, Färjestaden, också hon dotterdotter till Axel Danielson, har jag fått titta på en annan del av bondehövdingens efterlämnade papper, hittills obekant för forskningen. Denna samling har förvarats i en chiffonjé — tillverkad åt riksdagsmannen själv — vilken har gått i arv i släkten, så att den efter dennes död hamnat hos Axel Danielson, som dock varit ovetande om dessa pappers existens. Därefter har chiffonjén ärvts av dennes dotter för att slutligen hamna i Ingeborg

¹ E. Thermænius, *Lantmannapartiet, dess uppkomst, organisation och tidigare utveckling* (1928).

² SBL, bd 10, s. 206.

³ Publicerad i E. Thermænius, *Svensk bondepolitik. Memoarer och brev från ståndtidens slut och lantmannapartiets tidigare år* (1932).

⁴ Publicerad i Sv. Linnésällskapets årsskrift 1931.

⁵ E. Thermænius, *På jakt efter gamla brev* (Svensk tidskrift 1947).

Nilssons ägo. Samlingen är huvudsakligen av lokalt intresse. Så finns t. ex. ett tjockare konvolut med protokoll och handlingar från hyresstämmor, hushållningssällskap, kommunalfullmäktige och landsting.

Av mera allmänt historiskt intresse är några motionsutkast för riksdagsändamål samt strödda brev från riksdagskolleger. Så behandlar t. ex. ett brev från Ivar Månsson i Trää, 3 nov. 1873, Carl Ifvarssons planer på en tidning för lantmannapartiets intressen, som »kunde beskrifva sakerna sådana de voro». För övrigt rör breven huvudsakligen förfrågningar och uppmaningar till Danielson att taga sig an och i riksdagen förorda frågor, till största delen av lokal politisk karaktär.

För den mera personhistoriskt intresserade kan omnämnas en rad inbjudningskort och visitkort, ett porträttalbum från Danielsons ungdom, några brev från barndomsvännen O. Lindblom samt inte minst en anteckningsbok »Litet af hvarje», vari Danielson som ung nedtecknat för honom viktiga tilldragelser. Med naiv men samtidigt saklig stil skildrar han naturens växlingar, lantbruksproblem, missväxtår på Öland, men också personliga händelser som trolovning och giftermål. Ett kuvert innehåller flera brev från anhöriga.

Hos lantbrukare Knut Olsson, Åkerby, Runsten, finns ett brev från Danielson 27 mars 1873 till en bror, som var morfar till den nuvarande ägaren. Danielson skriver häri om den norrländska järnvägsfrågan och om sina egna önskemål om smalspårig järnväg. Hade dessa vunnit riksdagsmajoritetens gehör, skulle enligt Danielson staten sparat 30 miljoner kr., och han klagar också — på det vid denna tid vanliga lantmannamanéret — över regeringens slöseri med allmänna medel.

En större samling brev till redaktören *Gustaf Gustafsson* (1865—1933) har kommit i dagen genom tillmötesgående från dennes son, stadsfogden Tryggve G:son Malmæus, Motala. Gustafsson var huvudredaktör för Östgöta Correspondenten, senare för Stockholms Dagblad och slutligen för Östergötlands Dagblad samt ombudsman för Allmänna valmansförbundets riksorganisation 1909—13. Sonen har ställt faderns efterlämnade papper till förfogande för utarbetandet av en biografi över denne i Svenskt biografiskt lexikon, bd 17. Då dessa nyfunna brev torde vara alltför betydelsefulla för att förbigås med tystnad, och då samlingen hittills ej utnyttjats av forskningen, skall här en kort antydan om dess innehåll ges.

Samlingen innehåller c:a 220 brev från ett 90-tal olika personer. Alla brev är givetvis inte av historiskt intresse, men där finns åtskil-

liga givande brev från dominerande politiker under åren 1903—32, samt brev från tidningskolleger, ofta av personhistoriskt eller politiskt intresse.

Från industrimannen friherre Theodor Adelswärd, sedermera finansminister i Karl Staaffs andra ministär, finns sålunda sju brev 1905—08. Östgöta Correspondenten hade lanserat hans riksdagsmannakandidatur, vilket förklarar dessa brev till Gustafsson. Adelswärd, som betraktade sig som en »arbetarnas kandidat», accepterade den från tidningen förordade kandidaturen, emedan de politiska förhållandena enligt Adelswärd ändrats samt emedan socialdemokraterna ratat och ersatt honom med en annan kandidat. Breven rör huvudsakligen rösträttsfrågan fram till dess att det skar sig mellan Adelswärd och Gustafsson på grund av divergerande uppfattningar i en detaljfråga liksom i bedömningen av den beryktade »lex Hildebrand».

Från förstakammarledamoten Johan Beck-Friis finns två brev från 1907 rörande rösträttsfrågan och av Sam Clasons hand två från okt. 1914. Av förre utrikesministern greve L. W. A. Douglas finns fyra 1905—07, varav tre rör rösträttsfrågan, och ett fjärde från juni 1905 ger Douglas' syn på unionskonflikten alltifrån konsulatfrågans förnyade aktualitet 1902. Kabinettskammarherre Sixten Flach gör i ett brev till Gustafsson från juni 1905 en förfrågan om lämpligheten av att på ett eventuellt möte anta en resolution i norska frågan. Den skulle gå ut på att normmännen måste be om ursäkt »för den skymf, de tillfogat Sverige» genom sin »revolution», innan underhandlingar upptoges.

Karl Hildebrand, huvudredaktör för Stockholms Dagblad och aktiv inom Allmänna valmansförbundet, ger i ett av tre brev från åren 1908—09 sin syn på högerns valnederlag under valrörelsen 1908 och sina skäl för uppfattningen att Arvid Lindmans regering borde avgå — ett aktstycke, som visar Hildebrand som politisk taktiker av format. Från Julius Juhlin, några månader senare civilminister i Arvid Lindmans första regering, finns ett brev från febr. 1906, och från Arvid Lindman själv 22 brev, tre korrespondenskort och ett telegram 1907—32. Flera saknar större politiskt intresse, men det förtjänar att påpekas, att inte mindre än åtta rör valrörelsen 1911. Huvudsakligen är det fråga om organisationsproblem och om statsministerns önskemål om hjälp vid redigering och formulering av sina politiska tal. Ett brev från sept. 1908 är av speciellt intresse, då Lindman häri ger sina skäl för att stanna kvar som regeringschef trots valnederlaget.

Från bruksägaren, tidigare statsministern Christian Lundeberg finns två brev från 1908 och 1909. Juris professor C. Reuterskiöld berör i fyra brev 1918—19 partitaktiska frågor och talar om eventuell borgerlig samverkan inför landstingsmannavalet 1919. Finansministern i Arvid Lindmans första regering, Carl Swartz, skriver i tre brev 1906—07 om rösträttsfrågan, och godsägaren G. F. Östberg, ledande inom Allmänna valmansförbundet, erbjuder Gustafsson ledarskapet för förbundets kampanj i rösträttsfrågan och ger anvisningar om redigering av flygblad, program etc. (åtta brev 1906—23). Representerade i samlingen är också Ivar Afzelius, Yngve Svartengren, Lars Tingsten, biskoparna Hj. Danell, J. A. Eklund och U. L. Ullman m. fl.

Av större personhistoriskt intresse är ett 30-tal brev från huvudredaktören och psalmdiktaren fil. dr E. N. Söderberg från 1904—29. Även om flera luckor finns i sviten, är breven av intresse, kanske inte så mycket på grund av sitt politiska innehåll som i egenskap av personliga dokument. De är genomsyrade av varm kristen tro och uppvisar författarens stora intresse för lyrik, framför allt psalmdiktning. Den stundom stilla, lyriska tonen bryts på ett säreget sätt av skildringar av vardagliga händelser i glädje och sorg eller av temperamentsfulla utbrott mot liberalernas »socialistkurtis» och mot den nya författningsreformen av 1918—21.

RECENSIONER

Christina, drottning av Sverige

Utställning och litteratur år 1966

Efter nära tre sekler stod drottning Kristina åter i blickpunkten för den av konst och kultur intresserade världen. Den 29 juni 1966 invigdes i Nationalmuseum Europarådets 11:e utställning, som ägnades *Christina, drottning av Sverige — en europeisk kulturpersonlighet* för att citera utställningens officiella namn. Den pågick t. o. m. den 31 oktober 1966.

Utställningen är den största som hållits i Nationalmuseum. Den var resultatet av ett mångårigt förberedelse- och forskningsarbete av svenska och utländska forskare och museimän. Prof. Carl Nordenfalk var den svenska organisationskommitténs ordförande och utställningens generalkommissarie och svarade för planläggningen och genomförde med en stab av medarbetare det gigantiska verket. Utställningen arrangerades i samarbete med Kungl. biblioteket, Husgerådskammaren, Livrustkammaren, Myntkabinettet och Riksarkivet. Katalogen redovisar drygt 1 500 nummer, som dels hämtats ur dessa institutioners samlingar, dels inlånats från andra museer och vetenskapliga institutioner, enskilda samlingar och privatpersoner i ett 20-tal länder. Bl. a. har Vatikanen bidragit med ett mycket rikhaltigt, unikt material. Utställningen presenterades år i förväg genom en mycket omfattande press- och reklamkampanj.

Prof. Nordenfalk har formulerat utställningens syfte: den skulle dels skildra drottningens egen person, dels spegla den yttre ramen kring hennes liv. Den magnifika utställningen lyckades väl förverkliga detta syfte. Besökarna kunde under rundvandringen genom salarna dels studera den rika samlingen Kristinaporträtt från alla epoker av hennes liv, dels bilda sig en föreställning om den värld där den unga drottningen växte upp, den miljö och det hov som omgav henne, när hon stod på höjden av sin makt, och slutligen hennes palats och liv i Rom. Man kunde också studera de viktigaste händelserna i hennes liv: tronbestigningen, kröningen, tronavsägelsen och övergången till katolicismen och bosättningen i Rom. Mottot »europeisk kulturpersonlighet» var mycket väl valt. Både utställningen och den utförliga katalogen belyste hennes insatser som de sköna konsternas befrämjare, som konstsamlare och författare och som stiftare av lärda samfund och akademier.

Den stora utställningen blev ett incitament till en förnyad Kristinaforskning. Nationalmuseum publicerade tre volymer i serien *Analecta reginensia*, och prof. Curt Weibull och fil. dr. Sven Stolpe utgav nya upplagor av sina standardverk om den berömda drottningen. Härtill kom ett mycket stort antal tidnings- och tidskriftsartiklar i anslutning till utställningen.

I denna översikt kommer materialet främst att behandlas ur biografisk synpunkt, medan den lika viktiga konsthistoriska aspekten förbigås. Det är självfallet endast möjligt att göra ett axplock ur det överväldigande rika materialet.

Utställningskataloger är i allmänhetens ögon slit- och slänggods. Ett undantag är den imponerande katalogen *Christina, drottning av Sverige*, som säkert kommer att bevaras i besökarnas bokhyllor. Den har redigerats av intendent Per Bjurström och omfattar ca 600 sidor, vartill kommer ett 100-tal planscher. Med tanke på turister och den internationella publiken utgavs den även i engelsk upplaga. Den fyller i första hand en katalogs huvuduppgift att beskriva de utställda föremålen och ange deras proveniens. Den innehåller dessutom en rad artiklar eller kortare essäer av olika forskare, som karaktäriserar Kristina och hennes insatser på olika områden. Här finner man häpnadsväckande många nya bidrag till Kristina-forskningen. Såväl utställning som katalog har uppdelats på två huvudavdelningar. »1. Drottning Christina. — 2. Ur drottning Christinas samlingar.» Kristina-forskningens grand old man prof. Curt Weibull inleder textavsnittet med en kort historik och en elegant formulerad karaktäristik. Av speciellt intresse är l:e bibliotekarie Sten G. Lindbergs uppsats »Christina och de lärde», där förf. redovisar hennes kontakter med vetenskapsmännen och även namnger en rad av hennes mindre allmänt kända lärda vänner och medlemmar av hennes olika akademier. »Hennes lärda förbindelser är en oavbruten kedjereaktion, där de som hamnat inom kretsen av hennes personlighets trollmakt förmedlar kontakten med nästa och nästa och nästa.» Kristinas syfte med att inbjuda vetenskapsmännen till Sverige var både att tillfredsställa sin egen studieiver och att höja glansen hos sitt hov. Även om förf. betecknar hennes rastlösa sanningsökande som ett ledmotiv i hennes liv, efterlyser han ett djupare engagemang hos drottningen i de lärda detaljdiskussioner och konversationer, som samtida vittnen beskriver och lovprisar.

Veterligen är det i detta sammanhang som Kristina första gången bedöms som konstsamlare. I avsnittet »Christina och konsten» konstaterar Carl Nordenfalk, att hon »stod i ett personligt förhållande till de skatter, som omgav henne i deras egenskap av konstskatter . . .» Hennes brinnande intresse för de konstföremål som fördes till Sverige under det stora krigets slutskede är väl känt. Förf. framhåller, att den unga drottningens roll till en början icke var att aktivt välja och vraka utan att passivt ta emot de skatter generaler och agenter förde till Stockholm. Särskilt betonas hennes intresse för den klassicistiska konsten. Ett uttryck för hennes personliga ambitioner var det antikmuseum, som hon sökte skapa i Stockholm. Även under Rom-åren samlade hon antik konst i Palazzo Riario, där hennes samlingar i stor utsträckning hölls tillgängliga för forskare och främmande resenärer. När hon före avresan från Sverige, valde ut den konst, som hon ämnade medföra till Rom, betygsätts hennes urval av en kännare: »det blev en numerrätt begränsad men kvalitativt glänsande kollektion av italiensk renässanskonst.» Förf. framhåller även, att ett utmärkande drag i Kristinas inställning till konsten, var hennes absoluta frihet från pryderi.

På utställningen studerade besökarna främst den stora kollektionen av porträtt av Kristina från J. H. Elbfas barnporträtt till de nästan karikatyrmissiga bilderna av den åldrande drottningen. Till utställningen hade införskaffats ett 50-tal oljemålningar, ungefär lika många kopparstick, teckningar och miniatyrer, några skulpturer samt ett 100-tal medaljer med Kristinas

bild. Det är framför allt David Becks och Sébastian Bourdons berömda porträtt som dominerat uppfattningen av hennes utseende. Beck utförde under 1650-talet fyra olika porträtt-typer, Bourdon två typer. Bland andra kända porträtt kan nämnas målningarna av Abraham Wuchters och Wilhelm Heibach. Även en rad repliker och varianter av dessa konstnärers målningar utställdes, vartill kom alla kopparstick och porträtt av okända konstnärer. Besökarna hade ett unikt tillfälle att studera Kristina-ikonografien.

Forskningen har alltid livligt debatterat motiven för Kristinas abdikation och trosförändring. Prof. Nordenfalk följer i katalogtexten närmast fil. dr Sven Stolpes linje. Denne hävdar, att beslutet att icke ingå äktenskap var det primära, och ur hennes djupt kända förpliktelse att skaffa landet en tronföljare framgick beslutet att abdikera till förmån för Karl Gustav. Härtill bidrog också hennes längtan mot södern och vantrivsel i Stockholm. En religiös omvändelse upplevde hon först långt senare i Rom. Prof. Weibull betonar i katalogens inledning, att Kristina först omfattat den katolska tron och eftersom denna tro var oförenlig med hennes ställning som Sveriges drottning nedlade hon kronan.

Prof. Nordenfalk, som fränkänner Kristina en djupare religiös övertygelse vid denna tid, har uppställt ett formligt schema för hennes olika alternativ:

»Giftermål eller celibat

Fortsatt regentskap eller fri existens

Protestantism eller katolicism.»

Sedan Kristina tagit ställning till de angivna alternativen »återstod för henne blott att abdikera, emigrera och konvertera, tre livsavgörande steg, som hon av praktiska skäl måste taga i nu angiven följd, men som innerligt var sprungna ur samma grundförutsättning.»

I fråga om abdikationen framlades icke något nytt material. Det är dock första gången som Kristinas handbrev till jesuitgeneralen i Rom med en anhängan, att han måtte sända två jesuitter till Stockholm, samt ratifikationen av tronavsägelsen med rådherrarnas och riksdagsmännens alla sigill visats i Sverige. Ett speciellt intresse har framställningen av hennes färd från Uppsala till Rom. Prof. Nordenfalk har under förberedelserna för utställningen bokstavligt talat följt Kristina i spåren, rest samma vägar, besökt samma platser och besett de hus hon bebott. Under rubriken »Mot nya länder» utställdes materialet från hennes långa resa: samtida reseberättelser om hennes färd och mottagande på olika platser, samtida stadsvyer, porträtt av människor hon mött, gåvor hon mottagit, förteckning på de nära 250 personer, som utgjorde hennes svit, en liten Vergilius-upplaga, som hon enligt traditionen glömt under ett kyrkobesök o. s. v. De utförliga kommentarerna till katalogen redogör detaljerat för hennes triumftåg från Innsbruck till Rom.

Utställningens andra avdelning omfattade ett imponerande urval ur drottning Kristinas samlingar av teckningar, målningar, skulpturer, konsthantverk, mynt, manuskript och böcker. Katalogen ger här värdefulla upplysningar om samlingarnas öde efter Kristinas död. Flera forskare har utförligare behandlat olika delar av samlingarna i publikationerna »*Analecta reginensia*». Samlingarna skingrades efter Kristinas bortgång den 19 april 1689. Hon hade insatt kardinal Decio Azzolino som huvudarvinge i sitt testamente. Han avled endast några veckor efter Kristina. Hans brorson och arvinge markisen

Pompeo Azzolino började kort efteråt att sälja konstsamlingarna, sannolikt för att kunna betala utestående skulder och de legat Kristina gjort i sitt testamente. 1692 förvärvade furst Livio Odeschalchi större delen av konstsamlingen, som skingrades efter hans död 1712. Biblioteket, som omfattade c:a 5 500 band, såldes till kardinal Pietro Ottoboni, den senare påven Alexander VIII. Böckerna förblev i familjen Ottobonis ägo till mitten av 1700-talet, då de såldes på auktion. Huvuddelen av hennes berömda manuskriptsamling förvärvades av påven Alexander VIII, som 1690 skänkte den till Vatikanen, där den alltjämt förvaras som en enhetlig samling, »Codices reginenses».

Den personhistoriskt intresserade läsaren finner i katalogen en oerhörd mängd biografiska upplysningar i anslutning till utställda porträtt och föremål samt en mängd intressanta detaljer rörande föremålens proveniens och ägare under tre sekel. I kommentarerna ingår historiskt och kulturhistoriskt stoff, anekdoter etc. samt ofta värdefulla bibliografiska upplysningar. Antalet omnämnda personer, ofta försedda med födelse- och dödsår, är utomordentligt stort. Man kan inte rimligen begära av en katalog, att den skall ha ett personregister, men utan ett register är det onekligen svårt att hitta i den stora katalogen och dess rikedom på uppgifter. Ett personregister skulle upptagit hela epokens »very important persons» i in- och utlandet, påvar, regenter, kungligheter, andliga och världsliga stormän, konstnärer, vetenskapsmän, fältherrar, hovfolk, affärsmän o. s. v.

Queen Christina of Sweden. Documents and studies är den första volymen i serien *Analecta reginensia*. Docent Magnus von Platen har redigerat den imponerande volymen, som innehåller bidrag av 27 forskare och omfattar 400 tvåspaltiga textsidor på engelska, franska, tyska och italienska. Både svenska och utländska specialister har medverkat med uppsatser i olika kulturhistoriska ämnen, varav ett stort antal berör konsthistoriskt material. Här omnämnes endast ett fåtal uppsatser, som särskilt belyser Kristinas liv eller personlighet.

1:e bibliotekarien Christian Callmer behandlar »Queen Christina's library of printed books in Rome.» Av uppsatsen framgår, att Kristina endast medförde 25 svenska böcker från Sverige, och fem av dessa utgjorde historiska arbeten. Förf. konstaterar, att hennes bibliotek i Rom omfattade en kräset vald samling av främst klassiska författare samt att biblioteket väl återspeglade sin ägarinnas intressen: klassisk litteratur, filosofi, teologi, historia och naturvetenskap, främst medicin. Huvudspråket är latin men italienska och franska författare är också talrikt representerade.

Kristina hör till de mest framträdande bibliofilerna i den europeiska bokbandshistorien enligt 1:e bibliotekarie Sten G. Lindberg. I uppsatsen »Queen Christina bindings» indelar förf. Kristinabanden i fyra grupper: bokband som utförts i Sverige, gåvor och presentböcker, bokband som beställts av hennes bibliotekarie i Frankrike och Italien samt äldre band som anskaffats till Kungl. biblioteket under hennes regering. Artikeln är rikt illustrerad med prov på Kristinas utsökt vackra bokband. Några av dedikationsbanden betecknas som de vackraste i 1630-talets engelska och franska bokbandskonst. De romerska Kristina-banden från 1660-talet hör också till Italiens yppersta bokband från det påvliga bokbinderiet.

I uppsatsen »Porträts der Königin Christina von ihrem Regierungsantritt 1644» återger och kommenterar intendent B o o v o n M a l m b o r g några porträtt av den unga Kristina, främst J. H. Elbfas kända porträtt. Ett annat bidrag till Kristinas ikonografi är 1:e antikvarie Nils Ludvig R a s m u s s o n s uppsats »Medaillen auf Christina» som är rikt illustrerad.

Ett viktigt bidrag till Kristina-forskningen utgör prof. C.-H. H j o r t s j ö s redogörelse för gravöppningen i Rom 1965, »The opening of Queen Christina's sarcophagus in Rome.» Vatikanens representant i utställningskommittén prof. Dioclecio Redig de Campos hade föreslagit att en avgjutning av drottningens dödsmask skulle tillverkas och utställas, påven Paulus VI gav sitt medgivande till att graven skulle öppnas. Prof. Hjortsjö erhöll uppdraget att närvara och utföra de vetenskapliga undersökningarna. I uppsatsen ingår dels en noggrann redogörelse för kistans utseende, drottningens gravklädsel och begravningsattributen krona, spira och ansiktsmask, dels resultatet av den antropologiska undersökningen. Till detta material fogar förf. en sammanställning av samtida vittnens uttalande om Kristinas utseende och de sjukdomar hon genomgått. Förf. publicerar även en avskrift av obduktionsprotokollet, som påträffats i avskrifter i Vatikanen och i Habsburgska familjearkivet. Prof. Hjortsjö konstaterar, att drottning Kristinas skelett med undantag för lårbenen var tämligen gracilt byggt samt att kranium och skelett företedde typiskt kvinnliga drag. Beträffande hennes sexuella konstitution konstaterar förf. att samtliga de objektiva registreringar av anatomiska förhållanden, som kunnat göras, pekar i riktning mot kvinnligt kön, varför problemet kan anses löst. Det finns inga belägg för teorierna att hon skulle varit hermafrodit eller pseudohermafrodit.

Seriens volym nr 2 kan behandlas mer kortfattat. Den ägnas drottning Kristinas italienska samlingar av teckningar. J. Q. v a n A l t e n a har i *Les dessins italiens de la reine Christina de Suède* i reproduktion återgivit ett 100-tal av de teckningar som ingått i hennes samlingar samt försett dem med kommentarer.

I seriens tredje volym, P e r B j u r s t r ö m s *Feast and theatre in Queen Christina's Rome*, skildras hennes deltagande i Roms kyrkliga och världsliga evenemang från det högtidliga intåget till hennes sista färd. Reproduktionerna, som är av mycket hög klass, ger en åskådlig bild av den prakt och ståt, varmed påvedömet firade Kristina och den betydelse man tillmätte hennes övergång till katolicismen. Som framgår av titeln belyses särskilt hennes intresse för teatern. I övrigt kan man i närbild studera processioner, banketter och karnevaler i barockens Rom. Kristina föreskrev i sitt testamente, att hennes jordfästning skulle förrättas utan begravningsståt och fåfånga. Det låg dock inte i påvedömet intresse att uppfylla hennes önskan, utan hennes jordafärd blev ett praktfullt motstycke till det triumfartade intåget i Rom.

Under titeln *Drottning Kristinas väg till Rom* har för första gången på svenska utgivits ett avsnitt ur kardinal S f o r z a P a l l a v i c i n o s biografi över påven Alexander VII. Fil. dr Sven Stolpe har skrivit en inledning till boken. Kardinalen hade själv sammanträffat med Kristina, och han till-

hörde kretsen kring påven Alexander VII. Han var väl informerad om Kristinas abdikation och konversion. Han delade sin vän påvens glädje över hennes gloriösa omvändelse och hans bekymmer över hennes ogenerade uppträdande och inte minst över kostnaderna för hennes mottagande. Boken är lättläst och ger både en ögonblicksbild av Kristina i Rom och en lätt roande framställning av curians bekymmer. Den har tidigare citerats i litteraturen och ger inga nya bidrag till kännedomen om Kristina och hennes planer.

Curt Weibull återupptog i början av 1960-talet sina Kristina-forskningar och publicerade i Scandia 1962 en uppsats om »Drottning Christinas trosskifte och tronavsägelse». Forskningsresultaten ingår i en 4:e omarbetad upplaga av *Drottning Christina. Studier och forskningar*, som utkom 1966 i både svensk och engelsk upplaga. Här ingår även ett nyskrivet kapitel »Christina i Antwerpen och Bryssel». Som framgår av ovan refererade inledning till utställningskatalogen har prof. Weibull inte funnit någon anledning att frågå sina huvudteser rörande problemen om Kristinas omvändelse och abdikation, som han framlagt i första upplagan av verket 1931.

Sven Stolpes *Drottning Kristina*, 1—2 (1960—61), har utkommit i en Aldusupplaga till ett facilt pris. Icke heller Stolpe finner anledning att vika en tum från sin uppfattning av problemen, som han framlagt i den första upplagan.

Huvudpersonens egen röst tycker man sig höra, när man läser de nya upplagorna av hennes egna skrifter, som utkommit i serien Levande litteratur på Natur och kulturs förlag. *Själubiografi och aforismer* har översatts av Marianne Rappe och redigerats av Magnus von Platen. Sven Stolpe har utgivit »Brev från sex decennier. Urval och översättning.»

1967 utkom en efterskörd till Kristina-årets Kristina-litteratur. Prof. C.-H. Hjortsjö's *Drottning Christina. Gravöppningen i Rom 1965* är en omarbetad och utvidgad svensk upplaga av ovannämnda uppsats i »Queen Christina of Sweden. Studies and documents». Den nya editionen har erhållit ett rikare bildmaterial, delvis i färg. Förf. har tillagt ett nyskrivet kapitel av stort intresse om »Kraniets form och några samtida porträtt», där förf. framhåller att avvikelserna mellan ansiktsmasken och kraniets form är påfallande, och förf. ifrågasätter om en avgjutning av drottningens ansikte utgjort en förlaga till masken. Med hänsyn till den korta tiden, fyra dagar, mellan dödsfallet och jordfästningen, måste man förutsätta att begravningsskruden och regalierna jämte ansiktsmasken tillverkats tidigare. I flera månader hade Kristina varit allvarligt sjuk och hennes omgivning måste ha räknat med att dödsfallet kunde inträffa när som helst.

F. ö. har den ursprungliga uppsatsens koncisa text fyllts ut med litet talrika citat ur Carl Bildts, Py Sörmans och samtida brevskrivares brev. Ur historisk synpunkt är det beklagligt att förf. så ofta citerar Py Sörmans amatörmässiga »Vi Christina med Guds nåde» i stället för att taga del av det åtkomliga källmaterialet i de frågor som är av särskilt intresse i sammanhanget. Resultatet har blivit en elegant bilderbok, och man undrar något till vilken publik den vänder sig.

Översikten avslutas lämpligen med en bibliografi om Kristina-utställningen. Bibliotekarien vid Nationalmusei bibliotek fil. lic. Gunhild Osterman har i årsboken Kontakt med Nationalmuseum 1967 sammanställt en

bibliografi, som dels omfattar de böcker och uppsatser om Kristina som publicerades 1966, dels publiciteten före, under och efter utställningen. Bibliografien har titeln *Christina av Sverige. Kring 11. Europarådsutställningen i Nationalmuseum 1966*. Utställningen blev självfallet livligt uppmärksammas i Europa, men även till främmande världsdelar nådde ett anmärkningsvärt stort antal artiklar genom skicklig presspropaganda. När utställningen stängdes, hade 230 000 personer besökt den och fått ett levande intryck av Kristina av Sverige.

Analecta reginensia. Nationalmuseum 1966.

1. *Queen Christina of Sweden*. Documents and studies. Ed. by Magnus von Platen. 4:o. 389 s. Ill. portr. litt. (Nationalmusei skriftserie, 12) Inb. 90: —.
2. *Regteren, Altena J. Q. van, Les dessins italiens de la reine Christine de Suède*. 4:o. 135 s. Ill. portr. (Nationalmusei skriftserie, 13) 40: —.
3. *Bjurström, Per, Feast and theatre in Queen Christina's Rome*. 154 s. Ill. portr. (Nationalmusei skriftserie, 14) Inb. 95: —.

Christina, drottning av Sverige. — En europeisk kulturpersonlighet. — Utställning . . . [Utställningskatalog]. Nationalmuseum 1966. 592 s. + 96 pl. Ill. portr. litt. (Nationalmusei utställningskatalog, 305). 10: —, engelsk ed. 15: —.

Pallavicino Sforza, Drottning Kristinas väg till Rom. Inledning av Sven Stolpe. Övers. från italienskan av Karin och Monika Stolpe. Casa editrice Italica, Sthlm—Roma 1966, 67 s. (Biblioteca di cultura. Colla di classici italiani, 1) Inb. 12: —.

Weibull, Curt, Christina of Sweden. Sthlm 1966. 186 s. (Scandinavian university books) 22: —.

— *Drottning Christina. Studier och forskningar*. 4 uppl. Sthlm 1966. 259 s. 36: —, inb. 42: —.

Stolpe, Sven, Drottning Kristina. [Ny uppl.] Aldus 1966. 448 s. Ill. (Aldusböckerna, 173) 16: 50.

Hjortsjö, Carl-Herman, Gravöppningen i Rom 1965. 4:o. Corona, Lund, 1967. 4:o. Ill. portr. litt. Inb. 36: —.

Osterman, Gunhild, Christina av Sverige. Kring 11. Europarådsutställningen i Nationalmuseum 1966. 30 s. Särtryck ur Kontakt med Nationalmuseum 1967.

Elise Adelsköld

Per Brahes boktryckare på Visingsö

Med *Johann Kankel, Per Brahes boktryckare på Visingsö* har överste *Sven Almqvist* givit ut en mycket vacker bok för bokälskare (tryck och bokbinderi Almqvist & Wiksell 1965; 169 s.; ill.; pris 38: —).

I sitt stora grevskap på båda sidor om Vättern med Visingsö som centrum inrättade *Per Brahe* egna självständiga kulturinrättningar. Braheskolan på Visingsö startade 1636; tio år senare anlades en papperskvarn vid Rött-

leströmmen i Gränna socken, där från 1650 tryckpapper började framställas (särskild uppsats av Almqvist om Röttle pappersbruk i Småländska kulturbilder 1965, jfr Tidskriftsöversikt nedan). Sommaren 1666, när Per Brahe anställde Johann Kankel som sin boktryckare, var dels inrättandet av Antikvitetskollegiet, dels också ett nytt universitet aktuellt. Universitetet ville Per Brahe för sin del hellre se förlagt till Jönköping än till Lund. Att de till omfången största arbetena som trycktes på Visingsborgstryckeriet var islänningen Jonas Rugmans »Norlandz chrönika» 1670 (ett utdrag ur Heimskringla i svensk översättning) och »Alexandri Magni historia på svenska rijn» 1672 är symptomatiskt. Bland andra typiska produkter från det Braheska tryckeriet kan nämnas Johan Widekindis släktgenealogi »Imagines familiae Braheae» 1673 och »Gamble Peer Brahes... huussholdz-book» 1677.

Den närmast från Danzig inkomne Johann Kankel förde sin första tid i Sverige en tidsödande äktenskapsprocess. Sedan han väl installerats på Visingsö och kommit till försoning med hustrun, fungerade han emellertid utmärkt. Per Brahe intresserade sig själv för den typografiska utstyrseln och gav noggranna instruktioner härvidlag. Vad som ibland kunde vålla bekymmer i verksamheten var förslitna typer och ojämna pappersleveranser från Röttle. Med lidelsefullt intresse omfattade Kankel sitt yrkes olika aspekter. Han satte och tryckte själv texterna, förnyade och underhöll stil-förrådet och gjorde även vissa träsnitt för slutvignetter. En del av Kankels egna träsnitt och övriga i Visingsborgstrycket förekommande stilornament avslutar Almqvists korta kapitelavsnitt.

Den »grevlige hovboktryckaren» excellerade i att uppvisa sin yrkesskicklighet i hyllningar till sin uppdragsgivare med s. k. labyrinttryck t. ex. i form av Brahevapnets vingar. Han författade också själv tyskspråkiga hyllningsdikter, även ett herdespel med parallelltryck av tysk och svensk text, och framträdde som översättare. Efter Per Brahes död 1680 trycktes endast några få skrifter, men Kankel fortsatte att uppbära lön på Visingsöskolans stat t. o. m. 1686. Om Kankels goda anseende vittnar, att han 1686 erbjöds posten som Uppsala akademis boktryckare. Han avböjde av åldersskäl och dog något år senare. Kankel begrovs i Väckelsång, där hans son var kyrkoherde.

I särskilda bilagor förtecknas bibliografiskt noggrant dels Kankels i Danzig tryckta skrifter, dels hans Visingsborgstryck. Den fylliga notapparaten (motsvarar mer än halva texten) visar författarens imponerande orientering i handskriftsmaterial och svensk och utländsk litteratur i och kring ämnet. Ett stort antal namn och personhistoriska notiser här placerats i notapparaten med viktiga bidrag till 1600-talets lärda historia (t. ex. om Rugman och boktryckaren Daniel Kempe). Mer av detta borde ha stått i den egentliga texten. Boken är rikt, vackert och intressant illustrerad och avslutas med ett välgjort personregister. Överste Almqvists bok här en rad anslående egenskaper. Den klara uppställningen, den balanserade kapitelavvägningen, de belysande bilderna, det vackra trycket — allt harmonierar till att klargöra ämnet. Det estetiska arrangemanget har här som så ofta ett rent sakligt värde.

Birgitta Lager

En handelsman från frihetstidens Stockholm

Gösta Hahr, *Hinrich Hahr, en handelsman från frihetstidens Stockholm* (Stockholms Stadsmuseums skrifter, 1, 1966; 237 s.; ill.; pris: 40:—). — Överste Gösta Hahr, ättling i femte led till den biograferade köpmannen Hinrich Hahr, säger sig ha stimulerats till vidare forskning om anfadern genom Bertil Boëthius' framställning i »Magistraten och borgerskapet i Stockholm 1719—1815». Den egna släkten har författaren förut behandlat separat (1954, jfr PHT 1955, s. 170). Framställningen om Hinrich Hahr är överskådligt disponerad i tre huvudkapitel — handelsman, politiker, medborgare. En noggrann studie över en enskild affärsman är givande därför att allmänna ekonomiska och politiska förhållanden och förordningar konkretiseras och testas på ett realistiskt sätt. Samtidigt är en sådan studie mycket krävande att genomföra, genom att den sträcker sig över en följd av år, fordrar ett ständigt hänsynstagande till en rad frågor i tiden och en någorlunda klar relation till samtida kolleger. Författaren har väl bemästrat dessa svårigheter och ur ett skiftande material fått fram ett trovärdigt porträtt av en tämligen framgångsrik kram- och grosshandlare i mellanskiktet, som konsekvent engagerade sig för handelsfrihet i en merkantilistisk tid.

Hinrich Hahr föddes 1693 (18 aug. enl. texten s. 11, 10 aug. enl. bil. s. 195) i Mecklenburg, kom 1715 till Göteborg, 1717 till Stockholm och fick 1721 burskap som kramhandlare där. Han gifte sig 1723 med sin förre principal Simon Fredrik Küsels dotter Anna Christina och blev efter hand svåger till de rika köpmännen Christian Hebbe, Baltzar Nettelblatt och Niclas Pauli. Från 1733 klassificerades H. H. som grosshandlare. Han handlade förutom med kramvaror också med spannmål, talg, lin och hampa. Denna handel var främst inriktad på S:t Petersburg och Riga. Genom sina goda förbindelser österut lyckades han under konflikten Sverige—Ryssland på 1740-talets början erhålla licens på vissa kvantiteter av dessa för försörjningen och amiralitetet viktiga varor. Under 1740-talet hörde han till Stockholms främsta saltimportörer, hade jämte bl. a. sin politiske mentor Wilhelm Grubb del i ett sockerbruk vid Lilla Nygatan och hade tidvis en betydande järnexport. Kapitlet om H. H:s handelsrörelse ger en god inblick i Kommerskollegii medlande roll mellan K. M:t och det handlande borgerskapet. I många sammanhang hade H. H. anledning förhandla med kollegiet. Hans handelsrörelse kulminerade 1743 för att sedan gå något tillbaka. När han dog 1747, efterlämnade han ett gediget men inte remarkabelt bo och, som det senare visade sig, en närmast konkursmässig affärsställning.

Hinrich Hahrs rikspolitiska insats blev kortvarig. Efter en bitter valstrid blev han 1731 jämte bl. a. Wilhelm Grubb riksdagsman. Grubb invaldes i sekreta utskottet, medan Hahr placerades i kammar-, ekonomi- och kommersdeputationen. Genom 1731 års nya valförordning blev han som tyskfödd inte längre valbar till riksdagen. I sitt politiska ställningstagande följde han nära sin vän, den mer framträdande Wilhelm Grubb. Författaren talar t. o. m. om det »Grubb—Hahrska kramhandelspartiet», som opponerade mot skyddstullar och monopol och mot storköpmännens oligarkiska

tendenser. H. H. utvecklades till en ivrig mössa med tydliga ryska sympatier. Själv klagar han över sin brist på »kallsinnighet» i politiska diskussioner men klarade sig undan tidens politiska rättegångar trots nära relationer till män som Johan Arckenholtz och Christopher Springer.

Som borgare var Hinrich Hahr betrodd och tjänstgjorde 1727—35 som kapten vid första kompaniet av borgerskapets infanteri. I ett socialhistoriskt högintrerasant avsnitt skildras hans insats som en av de tre föreståndarna för spinnhuset. Dec. 1743 valdes han enhälligt till kyrkvård i tyska församlingen.

Avsnittet om Hinrich Hahrs släkt och bekantskapskrets utgöres av en tätttryckt bilaga. Denna redogör för släkterna Hahr (ursprunget) och Küsel och för faddrarna till hans 15 barn. Den speciella kommentaren till fadderförteckningen redovisar sedan ingående för varje fadder, vederbörandes liv och data, för gifte, barn och bouppteckning. Ett stort genealogiskt och personhistoriskt material har här sammanförts. Författaren har genom denna radikala metod också löst ett dispositionsproblem. Man skulle dock önskat få det korta partiet om familjen Hahrs ursprung i ingressen liksom vissa viktiga uppgifter om svärfadern och förhållandet till honom. Om hustruns personlighet och Hinrich Hahrs familjeliv har inga uppgifter lämnats. De står kanske inte heller att få. Det avslutande och sammanfattande partiet om fadderkretsen skulle också ha prytt sin plats inne i texten.

Överste Hahrs bok stöder sig på ett stort och säkerligen också tungarbetat källmaterial från Riksarkivet och Stockholms stadsarkiv. Den efterställda källredovisningen upptar kapitelvis — och utan sidhänvisningar till texten — endast det otryckta materialet, som anföres ytterst lakoniskt. Använd litteratur förtecknas i en separat lista utan att ange var de förtecknade arbetena begagnats. I bilaga visas tolagsvärdet genom åren av H.H:s import och export. Personregistret upptar — inte minst genom fadderförteckningskommentaren — ett mycket stort antal personer i frihetstidens Stockholm.

Birgitta Lager

Daniel Tilas' memoarer

I Historiska Handlingar, del 38:1, har förste arkivarien Holger Wichman utgivit bergsrådet Daniel Tilas memoarer, *Curriculum vitæ, I—II, 1712—1757 samt fragment av dagbok september—oktober 1767* (Sthlm 1966; 378 s.; pris 50: —). Anledningen till att Tilas redan vid fyrtio års ålder började skriva sina memoarer var att han vid den ödeläggande branden i Stockholm 1751 förlorade inte bara sina stora samlingar av mineral, handskrifter och böcker utan också sina dagböcker, som han fört dag för dag ända sedan barndomen. Inledningsvis säger han blygsamt nog, att han förebrår sig »en slags inbillning och för mycket god tancka om mig sielf, likasom vore min lefnad så märckvärdig, at den nödvändigt borde upptecknas till efterverldens nöje och tjenst». Han säger dock, att han vill göra det, för att hans barn »torde blifva hugade at en gång veta mine omständigheter. — — — At i öfrigt tiena någon efterverld härmed är icke min tancka».

Emellertid är memoarerna av så stort värde, att det är en i sanning god gärning, att de nu blivit publicerade.

Tilas föddes 1712 på Gamlebo säteri i Ramsbergs socken som son till en karolinsk officer och Maria Hjärne, dotter till Urban Hjärne. Hans farfar och dennes syskon tog namnet Tilaceus, vars ursprung Tilas säger sig inte kunna förklara, men då de »kommo i tienster», förändrade de det till Tilas. Tilas föddes mitt under brinnande krig, och det var därför modern hade begett sig till sin svärmor på Gamlebo, när hon väntade sitt andra barns födelse. Några månader därefter fördes barnet av modern till hemmet, Brunna i Uppland, som var ryttmästarboställe under Livregementet och östra Västmanlands kompani. 1715 skickades den lille Daniel tillbaka till farmodern, som hade »begiärt mig til upfostran». Tre år därefter kom emellertid både modern och fadern, vilken vänt tillbaka från det norska fälttåget efter Karl XII:s död, till Gamlebo och hämtade hem den nu sexårige gossen, allt under det att farmodern fällde »tårar öfver min afsaknad».

Elvaårig skickades Tilas tillsammans med en äldre broder och under en medföljande informators ledning till Uppsala »til at der frequentera studierne» under tre år. Därmed blev emellertid inte mycket bevänt. Informatorn var »mycket rude, hastig och hård», och färlan låg alltid bredvid honom på bordet. Hela behållningen tycks ha varit latinsk grammatik och en smula av Hübners historia. Efter ett par år återvände Tilas till Uppsala och stannade där några terminer, men med studierna gick det fortfarande dåligt. Sysslös var han dock aldrig, han ritade, samlade disputationer i antikviteter, sigill och vapen, graverade i koppar — här röjer sig ett intresse, som längre fram i livet skulle i hög grad upptaga honom, heraldiken. Tjuguårig inträdde han som auskultant i Bergskollegium. Därmed började det som under många följande år skulle mestadels fylla hans tid, ett otal resor till gruvor, järnverk och liknande anläggningar.

År 1734 avbröts dessa resor av Tilas deltagande i riksdagen. Han var då 21 år och uppträdde med fullmakt för kapten Hans von Schwerin af Grelenberg. »Mitt mörka koppärriga ansigte uti en stor vidlyftig lockeperuque och en grå ärbar klädning med sölfknappar uti gaf mig et så myndigt anseende som trots någon borgmästare från småstäderna.» Politiken kom emellertid aldrig att intressera Tilas stort; han »hörde heldre talas om en grufva än de viktigaste alliancer». Tilas engagerade sig endast ljunmt för hattpartiet men kom så småningom att stå väl vid hovet, vilket hade vissa konsekvenser.

1735 vidtog en ny resa. Tilas, som med sitt hurtiga sätt hade lätt att introducera sig i olika kretsar, hade fått kontakt med landshövdingen i Falun Nils Reuterholm, som sedermera skulle bli hans svärfar. Hos honom träffade han informatorn i huset, Johan Browallius, den sedermera berömde biskopen i Åbo. Tillsammans med denne och en son till landshövdingen fick Tilas nu göra en omfattande resa genom Österdalarna. I skildringen av denna resa kommer hans verklighetssinne, hans livliga iakttagelseförmåga inte bara av gruvor och järnbruk utan av alla möjliga kulturhistoriska detaljer som seder och bruk, sockendräkter och folklynne, till uttryck. De resande färdades till häst från socken till socken, tog in i prästgårdarna och deltog i folkets nöjen. Till Mora kom de vid midsommartiden, då där var marknad och dans på Mora badstugubacke. Reuterholm och Tilas förklädde sig till

dalkarlar och svängde om med kullorna av hjärtans fröjd. Han skildrar ingående dräktskicket i de olika socknarna och ger också en levande karakteristik av folklynnets. Resan utsträcktes sedan genom dalafjällen långt in i Norge med Trondheim som slutligt mål. Tilas, som alltid intresserade sig livligt för arkitektur, ger en noggrann beskrivning av domkyrkan i dess dåvarande skick, varav man bland annat får veta, att kyrkan då rymde en mängd adliga gravkor, epitafier och »upreste vapn», varav numer inte finns spår. Här som överallt gjorde Tilas bekantskaper inom de förmästa kretsarna i staden och försummade inte heller att uppvakta »någon liten Chloris». Resan tog nära ett halvår, och Tilas säger sig av de käcka norska bergsmännen ha fått grunden till sina kunskaper i bergsvetenskapen.

Under följande år gjorde Tilas raskt karriär. 1739, samma år som han friade till landshövding Reuterholms dotter Hedvig, blev han hovjunkare och en av de först invalda i Vetenskapsakademien. Det år då förlovningen eklaterades blev han kammarherre. Hovtjänsten roade honom mindre. 1744 var han inkallad till vakthållning på Karlberg men skriver därom, att »hofleifvernet föll mig så tröttsamt före, at jag mången gång häldre önskade stå vid släggan och bären än hela dagen igenom hänga i audiencerummet och ej giöra annat än tala i vädret med en hop kommande och farande upvaktare». Däremot fyllde äktenskapet med Hedvig Reuterholm honom med glädje. Bröllopet firades i yttersta enkelhet den 11 dec. 1740, och följande morgon redan före klockan nio reste de unga makarna till Tilas föräldrar på Brunna, för att de skulle få lära känna sin sonhustru — typiskt för Tilas starka sonliga vördnad och släktkänsla. Men glädjen blev kort; efter ett år dog fru Hedvig. Men redan 1742 var Tilas livligt inbegripen i att se sig om efter en ny maka. »Jag hade många på mitt förslag, och min lista var temmelig lång. Främst satte jag efter noga öfvervägande Fröken Anne Cathrine Åkerhielm, äldsta dottren af Riksrådet och Öfverstemarschalcken H:s Excellence Baron Samuel Åkerhielm och Friherrinnan Anna Christina Feif.» Tilas oförskräckthet och framåtanda röjer sig i detta val. Han skildrar målande, hur han en majdag 1742 reste ut till Margretelund, där Åkerhielm residerade, för att fria. Han åkte med en skjutsbonde, »som satte sig på vagnen at kiöra i bara skiortärmarne utan strumpor och skoor och allenast mössa på hufvudet. Jag gjorde för mig sjelf reflexion, huru litet jag brillerade med eqvpage, då jag skulle vittia frieris värf». Vad värre var: han menade sig inte ha tillräcklig tjänst och inkomst »at föda hustru af hennes vilkor med». Han var i alla fall sedan 1740 direktör över bergverken i Jämtland och Härjedalen och sedan 1741 ledamot av den kommission, som skulle reglera gränsen mot Norge. Så blev han accepterad som måg, och bröllopet stod i maj 1743 på Margretelund, egendomligt nog klockan åtta på kvällen och i endast två vittnens närvaro. Därmed var Tilas definitivt ingift i högaristokratien.

De närmaste åren var Tilas upptagen av deltagande i gränskommissionens arbete, som bedrevs under somrarna och under stora strapatser i de öde och mestadels obebodda gränstrakterna i Härjedalens, Jämtlands och Lapplands fjäll. Fastän man ofta fick »slita skamlöst ondt, då urväder, snöslag och regnväder inföll», så tillägger Tilas märkligt nog: »Ingenstädes kan vara så vackert som i fiellen, då det är vackert och mildt väder för de härlige och vida utsikter skuld», ett överraskande tidigt omdöme om den vilda naturens

skönhet, till vilket inte finns något motstycke i till exempel Linnés skildring av sin Lapplandsresa. Trots dennas friska ursprunglighet finns där inte något som helst erkännande av fjällvärldens skönhet.

1749 dog fadern, och Tilas ger en utomordentlig karakteristik av den gamle bistre karolinen, för vilken han hela livet hyste en så stor respekt, »att jag redan var gifter man, innan jag understod mig att sätta mig i des närvaro utan tilstånd». Samma år köpte han eget hus eller rättare egen gård vid Klara kyrka i Stockholm, »en stor träbyggning, tilräckelige uthus, en ganska stor och vidlyftig tomt vid siöen, besatt med store skiöne träd af lindar och almar». Där inrymde han sina stora samlingar men avreste snart därefter för att vara ordförande i en rätt, som skulle bestå av svenska och norska kommissarier och träffa avgöranden i några mellanfolkliga rättstvister. Rätten förlades till Fredrikshald i Norge, och tiden där fylldes inte bara av kommissionsarbete utan också av livligt deltagande i stadens nöjesliv, där balerna kunde vara till klockan nio på morgonen och kalas och gästbud följde tätt på varann. Besök i gruvor och sågverk varvades med gästande i prästgårdar. I Skee prästgård, där man också hade en biskop till gäst, dansades hela natten, och när det äntligen upphörde, sedan man rasat om i skjortärmarne och livstycken och »fruentimren äfven så deshabillerade — — — somnade vi hvar i sin vrå och der vi såto. Jag somnade bredevid jomfruen i huset Maja Lisa Skog på den ena och en annan gammal gumma med en präst på den andra sidan tvärts öfver en säng.»

Vid hemkomsten från Norge väntade Tilas en stor förändring i Bergskollegium, som skulle bereda honom stora svårigheter. Till dess president hade utnämnts greve Fredrik Gyllenborg, en hänsynslös partigångare och en notoriskt osympatisk person. Då han blivit fast i sadeln i Bergskollegium och han märkte att Tilas inte alltid ville dansa efter hans pipa, blev denne föremål för hans förföljelse.

Den 8 juni 1751 inträffade den stora branden i Klara, som Tilas skildrar med dramatisk kraft. Med nätt nöd kunde Tilas, hans hustru och lilla son rädda sig halvklädda ur sitt brinnande hus. Branden förökades genom en fruktansvärd storm, så häftig att som Tilas berättar »kopparrplåtarna» på Klara kyrka »kastades eldröde öfver siön såsom papperslappar til Södermalm». Största delen av Klara församling blev lagd i aska. Tilas med sin familj måste ta sin tillflykt till Margretelund. Av största intresse är den förteckning som Tilas intar i sina memoarer över vad han förlorat genom branden. Den ger en god inblick i hur ett adligt ämbetsmannahem i Stockholm var inrättat vid 1700-talets mitt. Där uppräknas bland annat turkiska tapeter i stora salen, en grön halvsidensäng broderad med gult silke, en soffa med gobelängbeklädnad, ett blått lackerat kinesiskt kabinett med tillhörande porsliner, ett stort valnötskåp »inrättat til et litet konstcabinet... med rare och kostbare piecer samt konststycken uti, mäst af sölf och något guld, med myckenhet af ädlare stenar», 37 par lakan av fint linne samt »hela mit linklädesskåp, deribland 3 dutzin nye hollandslerfttskiortor». Där uppräknas också »10 st:n höns, 5 st:n anckor, 2 st:n får och 2:ne st:n giödde årsgamla galtar».

Året efteråt hyrde Tilas en våning i hus vid Regeringsgatan. Följande år upptogs av resor till gruvor och järnverk. 1755 utnämndes han till bergsråd,

trots att Gyllenberg motarbetat detta. Från år 1756 berättar Tilas om det misslyckade upprorsförsöket till hovets förmån, om grevarna Horns och Brahes inmaning i häkte, om avrättningen nedanför Riddarholmskyrkan. Brahe gick fram »utan den minsta alteration». »Anstalterne woro förfärlige — — — De ifrigaste patrioter woro til häst och en viss . . . [namnet utelämnat men skall troligen vara Gyllenberg] höll ongefær kring Riddarehustorget, och så snart han fick höra hugget wara giordt på Brahen, skrattade han helt högt af glädie och fågnad». Tilas var uppenbarligen i detta sammanhang misstänkt för sina sympatier för kungaparet. Han säger också, att »hofvets nåd och goda tancka för mig ådrog mig afvund och förföljelse».

Med år 1757 slutar Tilas memoarer. Han framträder i dem som en oförvägen, verksamhetslysten och livsbejakande natur, som bergsman kunskapsrik, full av idéer och vittberest. Han hör inte till århundradets allra största vetenskapsmän, men han utförde inom Bergskollegium ett stort och värdefullt arbete. Som memoarförfattare har han väl inte samma charm som Linné i sina reseskildringar. Men han skriver flärdlöst, rakt på sak, ofta med en frisk realism. Från resorna, under vilka han mestadels tog in i herrgårdar och prästgårdar, omtalar han alltid inte bara världens utan också världinnas namn, den senare alltid med hennes flicknamn. Det är ett myller av personer som omnämns, ofta med någon kort karakteristik. Personhistoriskt har alltså Tilas memoarer mycket att ge.

Beth Hennings

Dubbelmoral 1872 och 1965

Jacquette Liljencrantz. Ett romantiskt kvinnoöde är titeln på en liten volym med ljusblått omslag och ett porträtt av en läsande ung dam i krinolin. (Bok och bild, 1965; 236 s.; pris 18: 50, inb. 24: 50). Förf. Ture Nerman har i den danska arbetarrörelsens arkiv påträffat ett utkast till Jacquette Liljencrantz' memoarer. Han har på grundval av dessa minnen och några tryckta självbiografiska skisser sammanställt en krönika om ett ovanligt öde och ett växlingsrikt liv. Boken har stort intresse ur personhistorisk och även ur metodisk synpunkt med hänsyn till Nermans säregna utgivningsprinciper.

Agnes Jacobine Vilhelmina (*Jacquette*) föddes i Arvfurstens palats i Stockholm den 4 februari 1845. Fadern greve Gustaf Fredrik Liljencrantz var förste hovmarskalk hos Oscar I, landshövding i Stockholms län, gift med Johanne Jacobine Eleonore Stiernstedt. Jacquette hade fyra äldre syskon. Fadern hade en utpräglad religiös och konservativ livssyn. Olyckorna i Jacquettes liv började, när hon vid nio års ålder förlorade sin mycket avhållna mor. En kusin, Charlotte von Schwerin, utsågs till uppfostrarinna. Denna släkting var en mycket sträng pietist, och hon var hjärtligt avskydd av sin unga elev, som i sina memoarer skildrar denna uppfostran som en ren terror. Även de betydligt äldre bröderna tog verksam del i hennes uppfostran, och hon hatade dem ungefär lika mycket som guvernanten. Flickan var brådmogen och begåvad, enligt egen utsago stod hon över sina bröder i intelligens. Barndomsminnena är nedskrivna med inlevelse och temperament,

och hennes antipatier och sympatier är mycket påtagliga. Utgivaren har inte daterat memoarernas tillkomst. De sist skildrade händelserna inträffade i början av 80-talet. Läsaren erinras om Agneta Horns »Leverne», där en annan ung flicka med samma temperament skildrade sitt livs »vedervärdigheter». Och liksom i fråga om Agneta Horn undrar läsaren: hur mycket är sanning och hur mycket är känslofärgad överdrift?

När fadern avled 1869 utsågs den äldste brodern Wilhelm till förmyndare åt den 24-åriga Jacqueline, som blev myndig först följande år. Brödernas tyranni växte, och Jacqueline beslöt våren 1869 att rymma till Köpenhamn. Hon lyckades genomföra sina planer. Självfallet väckte den unga adelsdamens rymning ett enormt uppseende. Hon tog in på ett pensionat i Köpenhamn, där hon stannade i flera år och förvärvade vänner. Med familjen i Stockholm upprätthöll hon en viss kontakt.

1872 inträffade den stora tragedien i Jacquettes liv. Hon har själv givit ut en redogörelse för den i fyra små häften, som trycktes 1874—76 under den gemensamma titeln »Stud. med. Anton Gjærdings Forhold til J. L. fremstillet af hende sjelf.» Häfte 1—2 utgavs i Norge, 3—4 i Köpenhamn. Här skildrade Jacqueline högst öppenhjärtigt sitt möte med den unge norske studenten, som också tagit in på pensionatet, deras förälskelse och förloving. När hon meddelade honom, att hon väntade barn, försvann den unge barnafadern, som av utgivaren alltid kallas Anton X. Boken blir ett både gripande och drastiskt dokument om den ogifta moderns oerhörda svårigheter denna tid men också om den resoluta Jacquettes försök att få upprättelse, närmast en formell vigsel. Självfallet kunde ingen av parterna avslöja skandalen med det väntade barnet för sina familjer eller de danska vännerna. Jacqueline reste utomlands och födde barnet i Heidelberg. Sonen överlämnades till fosterföräldrar. Den unge fadern återvände till sin familj och sin fästmö i Bergen. Jacqueline skickade brev efter brev med böner om hjälp och pengar. Efter barnets död reste hon till Norge, där hon uppsökte Anton Gjærding, hans familj, universitetsmyndigheter etc. och utan framgång försökte få sin upprättelse. Hon levde i stort ekonomiskt betryck och försörjde sig genom att hålla uppskattade lyrikaftnar samt att ge ut små självbiografiska häften om sina upplevelser, vilka fick en god åtgång. Slutligen uppgav hon sina försök och återvände till Danmark.

Jacquette Liljencrantz blev nu ganska följdriktigt en ivrig förkämpe för kvinnans rättigheter och anslöt sig till de radikala socialistiska kretsarna i Köpenhamn. Hon fick arbete på den danska Social-Demokratens redaktion och engagerades i partiet, som leddes av »ädle, idealistiske» Louis Pio, en herre med en äventyrlig bana. Hennes intelligens, arbetsförmåga, namn, titel och pengar kom rörelsen tillgodo. Hon satsade stora summor på ett tryckeri. Pio blev tydligen hennes stora förälskelse. Hon lånade honom sista resten av sitt fadersarv. Då inträffade den tredje katastrofen i hennes liv — Pio rymde med pengarna och en älskarinna till Amerika. Partiet sprängdes, och oppositionen tog ledningen och avskedade Jacqueline Liljencrantz, som dock genomdrev, att hon fick ekonomisk ersättning för kontraktsbrottet. Också denna olycka redovisade hon i tryck: »Louis Pios Færd mod J. L., Fremstillet af hende sjelf» (Khvn 1877).

I fortsättningen ägnade sig Jacqueline åt fritt skriftställarskap och medar-

betade i olika socialistiska tidskrifter och internationella årsböcker. 1877 utgav hon en skrift om »Den ugifte Kvindes juridiske Stilling». Hon gifte sig 1884 med redaktören och utgivaren av Nordisk Handelstidende Carl Vilhelm Rasmussen (1827—94) och fick i äktenskapet en son. Hon kämpade hela sitt liv med stora ekonomiska svårigheter.

Ture Nerman avslutar boken med en förtjusande intervju med Jacqueline Liljencrantz, som han påträffat i Arbejderens Almanak 1916. En journalist, Marinus Kristensen, intervjuade baronessan Liljencrantz, som hon kallades i Danmark, inför hennes 70-årsdag. Hon berättade om sitt liv och visade sitt porträttalbum. Han beskriver »den medvetna förnämheten i huvudets hållning, dragen i mungiporna, där aristokraten och svärmaren kämpar om övertaget, och ögonens på samma gång livfulla och drömmande uttryck.» Hon skildrade sin pietistiska uppfostran, sina utlandsresor, kontakter med August Palm och andra. På intervjuarens fråga, hur det kändes när Pio reste, svarade hon »Å, det var en förtvivlan, en förlamande sorg . . . Känner Ni Runebergs dikt om Sveaborgs fall? Där finner ni något av samma känsla i raderna: Det hade dött, ens fosterland. Man stod och grät vid gravens rand.» Jacqueline Liljencrantz, som slutligen blev helt blind, avled 13 okt. 1920 i Köpenhamn. De gamla partistriderna var glömda, och det danska arbetarpartiet hedrade henne med en högtidlig begravning och ett vackert eftermäle.

Det rymdes knappast något större mått av romantik i Jacqueline Liljencrantz' liv, som blev hårt och dramatiskt. Ture Nerman har samlat ett mycket intressant material och kompletterat detta genom grundliga undersökningar rörande hennes barndomsmiljö, hennes författarskap m. m. Han har också klarlagt hennes politiska insatser som pionjär i den danska arbetarrörelsen och hennes arbete för kvinnosak och rösträtt. Utgivaren har inga vetenskapliga pretentioner. Texten består dels av citat ur utkastet till självbiografien och ur hennes tryckta häften, dels sammanbindande partier. Det framgår icke alltid klart varifrån ett citat hämtats. I förordet specificerar utgivaren sina principer, som måste vara ganska förvånande för vår tid: »Av hänsyn till den norska studentens ev. kvarlevande anhöriga har här hans och hans fästlös efternamn ersatts med fritt valda initialer. Till Jacqueline Liljencrantz' historia har fogats upplysningar om hennes släkt och familj.»

Elise Adelsköld

En bondedemokrat

En av förgrundsgestalterna under de kanske viktigaste åren i modern svensk inrikespolitisk historia har nu biograferats av sin son, själv en längre tid liberal riksdagsman, förre chefredaktören för Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning, fil. dr Knut Petersson, i en ytterst välskriven och angelägen bok, *En bondedemokrat. Alfred Petersson i Påboda* (Norstedts, Sthlm 1965; 364 s.; pris 39: —, inb. 46: 50).

»I lördags redan (29/7) tillkallades jag av Lundeberg, som fått Konungens uppdrag att bilda ministär och erbjöds att gå in i den nya ministären.

På samma gång jag blev överraskad kan Du väl förstå att jag blev mycket olycklig inför en sådan ställning», skrev Alfred Petersson från Stockholm till sin hustru hemma på gården i Påboda, när han blev erbjuden att som jordbruksminister ingå i den Lundebergska koalitionsregeringen 1905. Orden bör dock ej tolkas som uttryck för falsk blygsamhet. »Pettersöner och verdandister. Mein Liebchen, was willst Du noch mehr», jublade den radikale Ivar Bendixson i ett brev till meningsfränden Karl Warburg, när regeringens sammansättning var avgjord. På konservativt håll blev man emellertid på sina håll chockerad, så t. ex. godsägaren Herman Behm från Närke, som brevledes frågade statsministern om namnet Påboda verkligen var nödvändigt: »Mig synes det rätt betänkligt att sålunda draga ned vårt högsta ämbete». Alfred Petersson skulle emellertid vänja sig vid att bli erbjuden statsrådsposter och tog såsom »den förste bonden vid konungens rådsbord» plats i den regering, som ofta betecknats som den första parlamentariska i vårt land. Som jordbruksminister skulle han komma att ingå i ytterligare tre regeringar. Han blev också tre gånger erbjuden att själv ta regeringsansvaret men avböjde varje gång.

Författaren har spårat fädernesläkten tillbaka till bonden Sven Persson, som avled 1760. Alla dess medlemmar på fädernet var bönder i Påboda i Söderåkra socken, ett par mil söder om Kalmar. Alfred Peterssons far, Fredrik Petersson, var en framsynt och driftig jordbrukare, som genomförde nyodlingar och täckdikning, visade stort intresse för boskapskötsel och som av hushållningssällskapet i länet erhöll både medalj och silverkanna för sin duglighet. Han skulle emellertid dö som en hårt skuldsatt man, då han för att genomföra driftsomläggningen och andra rationaliseringar på gården tvingats att låna upp kapital, samtidigt som han drabbades av det stora prisfall på jordbruksprodukter och spannmål, som ägde rum under den stora jordbrukskrisen på 80-talet. Författarens fina skildring av släkten, de anställda, umgängesvännen och miljö saknar inte betydelse för förståelse av Alfred Peterssons politiska och ideologiska utveckling.

Kyrkokristendomen hade under de senaste decennierna i dessa trakter upplevt en lågkonjunktur, och väckelserörelsernas religiösa gemenskap kom att fylla det tomrum, som uppstod efter den gamla bygemenskapens sprängning. Alfred Petersson beslöt 1884, som 24-åring, att bli missionär och lät efter någon tid som elev vid den nyöppnade folkhögskolan på Ebbetorp vid Kalmar utbilda sig vid missionskolan i Vinslöv i Skåne. Hans religiösa intresse, som han övertagit från modernet, skulle dock med tiden svalna. Han blev också påverkad av Viktor Rydbergs religiöst toleranta lära, kanske också av ett par kyrkopräster i trakten, vilket torde bidragit till att han fann frireligiositeten med dess yttringar för trångsynt. Han skulle i trosfrågor komma att inta en självständig hållning, som bland annat manifesterades i att han inte lät döpa sina barn, något som man i samband med hans första riksdagsmannaval från motståndarsidan sökte göra ett stort nummer av.

Alfred Petersson övertog den skuldsatta gården efter faderns död 1886. Genom sparsamhet och hårt arbete, och kanske framför allt på grund av den efter spannmålstullarnas införande 1888 begynnande högkonjunkturen för det svenska jordbruket, lyckades han successivt betala av gårdens skulder. Han blev också snart en förtroendeman för småfolket i hembygden och råd-

frågades ofta i praktiska angelägenheter av juridisk eller ekonomisk art. Som socknens störste jordägare kunde han inte undandra sig kommunalpolitiken utan valdes redan 1890 till vice ordförande i kommunalstämman och invaldes fyra år senare i länets landsting. 1897 blev han, s. å. som två andra betydelsefulla politiker, Karl Staaff och Hjalmar Branting; ledamot av riksdagens andra kammare, då bygdens konservativa lantmannapolitiker Nils Petersson i Runtorp avlidit.

Under åren fram till 1905 torde Alfred Petersson inte spelat någon större politisk roll. Han deltog ganska sällan i riksdagsdebatterna, men när han så gjorde var det alltid med väl genomtänkta anföranden. Sitt arbete i riksdagen koncentrerade han till utskottsarbetet, även om hans största intresse enligt författaren var gården hemma i Påboda. År 1901 kom han emellertid att spela en inte oväsentlig roll i behandlingen av försvarsfrågan, då han, till skillnad från den mera konservativa falangen inom lantmannapartiet, som ville uppskjuta avgörandet, önskade en lösning på grundval av kortare värnpliktstid. Sannolikt kan han vid sidan av den bekante Ivar Månsson i Trää betecknas som ledare för den fraktion inom partiet, som var av denna mening.

Från att som tullskyddsvän och allmänt konservativ ha kandiderat för det 1895 återförenade Lantmannapartiet skulle Alfred Petersson med tiden utvecklas i liberal riktning. Han kom 1904, dock utan att själv tillfrågas, att tillhöra den konservativa valorganisationen Allmänna valmansförbundets överstyrelse. När Lantmannapartiet 1906 sprängdes, övergick han till det något mera moderata Nationella framstegspartiet. Under åren 1906—09 som jordbruksminister i den Lindmanska koalitionsministären, som bestod av borgerliga proportionalister av olika politisk färg, utvecklades han i kampen med statsministern i alltmer liberal riktning. Ett år senare anmälde han sitt inträde i Frisinnade landsföreningens lokalavdelning i Kalmar och 1911 ingick han som jordbruksminister i Karl Staaffs liberala regering. Av stort intresse är att notera att han, när det gällde försvarsfrågan, stod avsevärt längre åt vänster under 1914—17 än vad man tidigare antagit. Orsaken till denna vänsterglidning var 1914 års försvarsagitation. Senare, som jordbruksminister i den Edénska ministären, gled han åter över mot höger, huvudsakligen beroende på att han i egenskap av både jordbrukare och jordbruksminister kom i konflikt med renodlade konsumentintressen. Under regeringskrisen 1920 skulle han, om han hade åtagit sig regeringsansvaret, t. o. m. kunnat påräkna stöd från riksdagshögern. Som fackminister slog han bl. a. vakt om småbrukar- och egnahemsrörelsen och sympatiserade med småfolkets politiska strävanden — han är också troligen den förste, som begagnat det politiska ordet »folkhem» i Sverige.

Att Alfred Petersson skulle komma att ingå i den Lindmanska ministären — han hade själv fått i uppdrag att bilda regering innan budet gick till Arvid Lindman, men avböjt — var tämligen självklart med hänsyn till att det var kring hans namn, som man slutligen lyckades samla den splittrade opinionen i rösträttsfrågan. Han utgjorde nu, liksom tidigare, en förenande länk mellan förstakammaropinionen och lantmannapartiet i andra kammaren. Författaren gör en vidräkning med tidigare forskning i fråga om orsaken till att första kammaren plötsligt accepterade den för denna så ödesdigra dub-

belproportionalismen. Tidigare har det gjorts gällande, att det skulle varit Karl Staaffs utmanande uppträdande under riksdagen 1906, som åstadkommit omvändelsen hos förstakammarledamöterna. Författaren anser detta dock vara »en av de många legender, som spunnits kring den liberale partiledaren» och gör i stället gällande att förstakammarhögern »av rena rådlösheten hamnade på Påbodalinjen». Fullt så enkel är nog inte förklaringen till detta beslut från första kammarens sida. Det vore att tillskriva denna alltför ringa politisk medvetenhet. Huvudskälet var säkerligen, att förstakammarhögern insåg, att proportionalismen till andra kammaren kunde räddas blott till priset av dubbelproportionalism. Det proportionalistiska valsättet måste gälla också första kammarens sammansättning. Med hjälp av den konservativa minoritet i andra kammaren som den proportionalistiska valmetoden möjliggjorde skulle man ändå kunna bevara ett förmodat konservativt inflytande på politiken.¹

Stort och berättigat utrymme ägnar författaren åt att skildra motsättningarna mellan Arvid Lindman och dennes jordbruksminister, varvid författaren dock klart och kanske en smula ensidigt tar sin faders parti. Meningsskiljaktigheter skulle snart visa sig. De rörde till en början frågan om hur långt demokratiseringen av den kommunala fyrkskalan borde gå. Alfred Petersson önskade här en längre gående demokratisering än statsministern och företrädde därmed lantmannavänstern, som sedan årtionden önskat en revidering av fyrkskalan. Han var övertygad om att de dåvarande rösträttsbestämmelserna i landsbygdskommunerna utgjorde ett hot mot den kommunala självstyrelsen på grund av den fortgående industrialiseringen. Om ingen ändring i denna fråga kom till stånd, skulle fyrktalen till största delen samlas hos industriföretagen, något som han uppfattade som ett dödligt hot mot själva bondedemokratien. Motsättningen mellan de båda statsråden kom också till uttryck bl. a. när det gällde en speciell arrendelagstiftning för Norrland, avsedd att skydda arrendatorerna mot de stora skogsbolagen. Båda önskade denna lagstiftning kompletterad med en vanhävdslag, men i fråga om innebörden av denna komplettering kunde de ej enas. I denna fråga kommer enligt författaren klart till synes, att statsministern var »en industrialismens man», medan jordbruksministern »in i märgen» var »en bondedemokrat» med utpräglad misstro mot bolagskapitalismen. Deras skiljaktiga tolkningar av § 46 riksdagsordningen — som djupast sett rörde riksdagens oberoende av regeringen — utlöste till slut i mars 1909 en definitiv, men länge bebådad brytning. Resultatet blev att statsministern i en handvändning gjorde sig kvitt, inte bara sin obeväme jordbruksminister, utan också två andra fronderande liberala statsråd, och därmed omskapade sin regering till en ren högerregering. Dessa händelser ägnas en ingående analys, till stor del byggd på Sven Ulric Palmes ännu opublicerade arbete Bondekriser, Påbodakrisen 1909, som författaren haft tillgång till.

Knut Petersson skriver i förordet, att hans avsikt med boken inte varit att skriva historia, utan att han »tillerkänt sig en tillbörlig frihet i omdömen och värderingar», något som givetvis är helt i sin ordning. Bilden av fadern blir

¹ Staffan Runestam i sin ett år efter Peterssons bok utkomna doktorsavhandling »Förstakammarhögern och rösträttsfrågan 1900—1907».

kanske dock en smula ensidig. Han skildras som en alltigenom omutlig, ytterst allvarlig och rakryggad person, en moralist med anlag också för tungsinthet och missmod, vars handlingar och politiska ståndpunktstaganden helt uppbars av varm och ärlig, ideologiskt betonad demokratisk övertygelse. Författaren sammanfattar: »Några talanger för den politiska intrigen ingick icke i hans utrustning. Han var alltför osmidig, alltför ointresserad av tillfälliga kombinationer och överhuvud föga förtrogen med den rörliga taktiken eller konsten att bädda in reala meningsskiljaktigheter i överslättande formuleringar.» En annan, ytterst viktig sida hos Alfred Petersson har därmed kommit i skymundan. Denne var säkerligen, trots att författaren inte visar fram denna sida hos honom, också en utpräglad politisk taktiker, en kompromissens mästare, men därmed samtidigt en av vårt lands första verkligt moderna politiker av format. Stundom var han en både smidig och försiktig förhandlare, som kunde tillgripa både övertalning och smicker. Var Alfred Petersson verkligen så allvarlig, man frestas nästan att skriva tråkig, som man får intryck av genom författarens framställning? Hans brev till Daniel Persson i Tällberg innehåller ibland prov på en verkligt drastisk politisk terminologi, ja t. o. m. politisk slang. Brevet till förre regeringskollegan Eric Trolle vittnar dessutom om ett sarkastiskt skämtlynnne med rent muntra vändningar. Tonen däri är ömsom uppsluppen, ömsom intim, och man kan träffa på äkta lantligt lyriska stildrag.²

Dessa parentetiska kommentarer kan givetvis inte rubba det faktum, att vi genom Knut Peterssons levnadsteckning fått ett ovärderligt tillskott till kännedomen inte bara om vårt lands inrikespolitiska historia under demokratiens genombrottsår utan framför allt om en av denna tids verkligt stora politiker. Vår på politiska biografier så fattiga litteratur har på ett ytterst värdefullt sätt berikats.

Göran Wendel

Amiral Stig H:son Ericsons minnen

Till de högre svenska militärer som kring sjuttioårsåldern tecknat ner sina levnadsminnen har sällat sig förre chefen för marinen numera förste hovmarskalken amiral Stig H:son Ericson. Det sker i en bok med den något underfundiga titeln *Knopar på logglinan. En memoarbok* (Bonniers 1966; 296 s.; pris 54: 50). »Logglinans fartknopar löper ut i kölvattnet medan sanden i timglaset strömmar neråt. När det sista kornet dalat igenom är det tid att läsa av farten genom att räkna knoparna», förklarar sjömannen-författaren. Valet av bokitel slår också an ett grundtema i minnesanteckningarna. Från början till slut avspeglar de en intensiv hängivenhet för livsäventyret — sjöofficersyrket.

Framställningen är enligt författarens egen utsago formad som essäer kring minnesbilder och dagboksblad. Den börjar med en slags släktkrönika och fortsätter med skildringar från ungdomsmiljön i Stockholm och annorstädes. Så följer redogörelse för utbildningsåren och för verksamheten i allt mera kvalificerade uppgifter i försvarets tjänst.

² S. U. Palme, »På Karl Staaffs tid» (1964), s. 8 ff.

Det första kapitlet ägnas »Ursprunget». Med ett något ansträngt bildval jämföres där en släkt inte bara som vanligast är med trädet, stamträdet vars rötter går djupt i jorden och som sträcker sina grenar ut i rymden, utan även med ett flodsystem »där små grenverk av åar och bäckar ständigt ger den gamla flodens gröpta fåra rinnande liv». På det senare sättet vill i varje fall hennesnedtecknaren se de strömmar av anlag och blodsarv som gå genom honom själv, innan han »som en namnlös droppe hamnar i oceanen». Man märker att genren är svår att konsekvent genomföra.

Författaren föddes 1897 som son till sedermera konteramiralen Håkan Hans Kristian Ericson (1868—1945) och hans maka Elin Emilia Gadelius. Släktredogörelsen börjar med modernet. Författaren har kanske varit medveten om vetenskapens senaste hypotes på ärftlighetsforskningens område, att en son i regel ärver flera arvsanlag från modern än från fadern.

Den förste kände stamfadern till släkten Gadelius skall ha varit kontraktsprosten i Kalv, Älvsborgs län, Nicolaus Andrez, f. 1585 i Ullasjö socken, samma län, död 1665. De följande släktleden utgjordes i tre generationer av präster. Sedan kom den förste sjöofficern i raden, löjtnanten vid flottan Anders Gadelius (1745—1806). Det beskrives så här: »Men så ändrade strömmen riktning. Från många generationer med näring bland exegetiska folianter krökte den sig mot en av livets hårdaste och minst inkomstbringande sysslor, sjöofficers». En sonson till den sistnämnde, kaptenlöjtnanten i flottan, sedermera assurancesdirektören i Göteborg Johan Edvard Gadelius (1822—1918) blev författarens morfar.

Fädernesläkten träder fram i ljuset med handlanden i Kristianstad Carl Friedrich Ericson, f. 1764 i Malmö, död 1810.¹ Denne gifte sig 1794 med Anna Sophia Rasch (1770—1811), dotter till tullinspektorn i Kristianstad Anders Rasch och Hedvig Cronsiö (uppgiften i Svensk släktkalender 1962, att hon skulle varit dotter till »organisten i Kristianstads kyrka» är alltså felaktig). Tilläggas kan att en brorson till modern Hedvig Cronsiö var lantrådet Cornelius Alexander Cronsiö (1767—1824), 1819 adlad Sjöcrona. Makarna Ericsons son Andreas Fredric (1795—1864) blev även han handlande i Kristianstad samt ett flertal år riksdagsman i borgarståndet. Hans giftermål med Charlotta Emerentia Palmqvist, dotter till en kofferdikapten, förde sjöfararblod in även i denna släkt. Sonson till paret var den förut nämnde konteramiralen Hans Ericson, författarens fader, verkst. direktör i Rederi AB Svea, sjöförsvarsminister i den Swartzska ministären 1917.

I följande kapitel »Bekymmerslösa år på skolbänkar och bryggor» kommer en mycket summarisk skildring av författarens skolor. De inspirerade honom föga. Dess mer intresse fångade utbildningen till sjöofficer. Yrkesvalet hade skett tidigt. Efter kärva kadettår kom officersutnämningen 1918. Det var strax före det första världskrigets slut och ägde rum vid en för det svenska försvarets framtid kritisk tidpunkt. Men entusiasmen för yrket brann ändock med klar låga hos den unge fänriken. Den lät sig inte heller i fortsättningen släckas, hur hårt än nedrustningsvindarna blåste.

Sjötjänst och högre officersutbildning växlade under subalternåren. De

¹ Förf. har endast kortfattat nämnt släktursprunget. Utförligare uppgifter i SBL 14, s. 125, som bygger på hans egna släktforskningar.

kröntes av en kommandering till Ecole de Guerre Navale i Paris 1930—32. Efter hemkomsten vidtog en period av stabs- och lärartjänst. Den skildras i ett intressant avsnitt »Kaptensårens skärpta förpliktelser». Särskilt beaktansvärt är författarens tidiga engagemang i 1930-talets försvarsdebatt. Det blev upptakten till det energiska arbete för att hävda flottans plats inom riksförsvaret, som kom att prägla hans bana ända fram till avgången ur aktiv tjänst. Vid redogörelsen för sina insatser döljer han icke sin bitterhet över det sätt varpå debatten stundom fördes försvarsgrensrepresentanterna emellan. Hans indignation vänder sig mot företrädare för armén och flygvapnet för deras försök att diminuera flottans betydelse. Det är inte bara debattens innehåll utan även dess form som irriterar honom. Ett spontant uttryck för hans reaktion är en dagboksanteckning från 1934, då han som sakkunnig för flottan var knuten till 1930 års försvarskommission. Han skriver ned hur glad han var att få lämna Borgholm, där kommissionen var samlad över sommaren, att få andas »friskare luft på havet och åt att få komma från denna atmosfär av inpyrd kommission, bakdanteri, tissel och tassel».

Här är icke platsen att fälla ett domslut beträffande riktigheten av Ericsons anklagelser mot sina meningsmotståndare i försvarsdebatten. Det må endast erinras om att ett av de första och skarpaste inläggen i denna debatt gjordes genom broschyren »Maritimt försvar». Den utgavs så tidigt som 1924 av fem unga sjöofficerare, av vilka flera sedan nådde höga poster. Skriften ifrågasatte den då gällande styrkefördelningen mellan försvarsgrenarna och ville radikalt ändra den till flottans fördel. Slutklämmen löd: »Landets försvarskraft kan utnyttjas på olika sätt; mest effektiv är den naturliga uppdelningen: landgränsen försvaras till lands, sjögränsen till sjöss — med ett maritimt försvar!» Memoarförfattaren omnämner icke denna på sin tid mycket uppmärksammade debattupptakt. Den väckte då stark irritation främst i armékretsar och bidrog att skärpa tonen försvarsgrenarna emellan.

En stor del av minnesanteckningarna ägnas åt författarens skiftande upplevelser under krigsåren som avdelningschef i försvarsstaben, som souschef i marinförvaltningen, hans tjänst vid kustflottan, först som flaggkapten och senare som chef. Man imponeras av den intensitet varmed han synbarligen gått in för sina uppgifter och av hans oförtrutna strävan att utveckla sitt vapens krigsduglighet. Han skildrar även livfullt vad som hände honom under dessa år liksom de mer eller mindre prominenta personer han kom i beröring med.

Det är säkerligen mycket träffande karakteristiker som han därvid lämnar av förmän och andra. Men ibland hugger han nog i sten, sannolikt driven av sina känslolinställningar till föremålet. Det är fallet med hans bedömning av generalen H. V. Jung. Denne som bl. a. mötte författaren som sekreterare i 1930 års försvarskommission och som överbefälhavare 1944—51, framställes ett par gånger på ett sannolikt missvisande sätt. Det görs gällande (s. 190) — visserligen med åberopande av en nu bortgången persons utsago — att »chefen för generalstabskåren Helge Jung» 1935 skulle ha förbjudit vissa namngivna yngre generalstabsofficerare att sammanträffa med några prominenta sjöofficerare. Syftet hade varit att de gemensamt i en sluten krets skulle ha dryftat de brännande försvarsproblemen. Det bör framhållas att Jung vid tillfället i fråga var överstelöjtnant och placerad som avdelnings-

chef i generalstaben. Han hade ingen som helst befälsrätt över de officerare som omnämnes i sammanhanget. Flera av dessa, vilka ännu äro i livet, förneka all kännedom om det refererade mötesförbudet. — När Jung senare blev överbefälhavare och under efterkrigstiden i denna sin egenskap måste uttala sig om avvägningsproblemen inom försvaret, misstrodde Ericson hans goda vilja vid lösandet av den besvärliga uppgiften (s. 202 o.f.). Efter en inspektion på kustflottan där överbefälhavarens slutomdöme verkade i torftigaste laget för åhöraren formulerar denne sin reaktion på följande sätt: »Helge Jungs sofistikerade intelligens formade ofta svårförståeliga antydningar, som gav intryck av att höra samman med dolda komplex.»

Mera förstående ställer sig författaren till andra arméofficerare som tidigare varit hans meningsmotståndare. Generalmajoren Axel Rappe får som tjänsteförrättande chef för försvarsstaben ett gott betyg: »Rappe var en utomordentlig chef, inspirerande, snabb och bestämd med ett förtroende för de underlydande, som skapade arbetsglädje och smittsam aktivitet. Utan tvekan sätter jag honom som en av de främsta chefer jag haft.» Överste Axel Gyllenkrok — även han en tidigare meningsmotståndare — får till slut en välvillig karakterisering. Detsamma gäller general Bengt G:son Norden skiöld, vilken dock, både i text och register, liksom Gyllenkrok, får sitt namn konsekvent felstavat.

Listan på de intressanta personporträtt författaren ger av förmän och kamrater kunde göras lång. Inför somliga frestas man att sätta frågetecken i kanten. Om amiral Otto Lybeck sägs det, att han var »en av de intelligentaste officerarna i sin generation (arméns inräknade), var mer humanist än krigare, välvillig i överkant». Bland övriga flaggmän som karakteriseras lägger man märke till namnen Charles de Champs, Harald Åkermark, Claës Lindsström, Fabian Tamm, Gösta Ehrensvärd och Elis Biörklund.

Försvarsminister Per Edvin Sköld får icke överraskande ett gott betyg för sin gärning. Hans omhuldande av det ur författarens och många andras synpunkt dubiösa krigsmaterielverket klandras dock. Av efterträdaren Allan Vougt lämnas ett mer detaljerat porträtt. Det framhålls, att på Vougt's intresse för försvaret var det icke att ta miste. Vad som tydligen fattades honom var tillräckligt gehör för sina önskemål inom den egna regeringskretsen. En samtidig uppteckning av författaren från ett besök som Vougt gjorde på kustflottan 1951 förtjänar att återges. Han har, heter det, »en förmåga att prata med alla, är konciliant och trevlig sällskapsmänniska. Håller gärna med men stör intrycket av vetgirighet och lyssnarpose genom affirmativa uttryck under samtalets gång.» I sammanhanget kan nämnas att Vougt i sept. 1950 tog upp frågan om Ericsons kandidatur till ÖB-posten med dåvarande chefen för marinen vice amiral Strömbäck. Denne meddelade detta till Ericson men tillade, att han avstyrkt kandidaturen, vilket avstyrkande han återtog, men då var Ericsons kandidatur ej längre aktuell.

Till slut några principiella synpunkter på minnesbilderna. Det är troligt, att författaren, vilket framgår av den löpande texten, ofta stöder sin framställning på eller friskar upp sitt minne med sina rätt utförliga dagboksanteckningar. Läsaren lämnas i osäkerhet om han prövat och korrigerat den bild anteckningarna ge, innan han beskriver och bedömer händelsen. Ofta får man intrycket att det är dagboksanteckningarnas tillfälliga stämning som

slår igenom. Men kan icke denna i sin tur ha grundat sig på en primär missuppfattning? Ett exempel har tidigare anförts i fråga om H. V. Jungs påstådda munkorgsingripande. Användningen av arbetet som historisk källa måste otvivelaktigt bli lidande på återgivande av dagboksreflexioner utan efterkontroll av verklighetshalten.

De kritiska synpunkter som här framförts få icke skymma det faktum, att Stig H:son Ericsons bok erbjuder en medryckande och faktsäckad teckning av ett nära oss liggande skeende framför allt på det försvarspolitiska området. Formuleringsskickligheten är av hög klass och vittnar om författarens beläsenhet och uppslagsförmåga. Den skildring han ger av sin ursprungsmiljö, sitt verksamma liv och de människor han mött kommer helt visst alltid att vara ett förnämligt inslag i memoarlitteraturen i vår tid.

C. Kempff

En attackflygares minnen

En av de vedersakare till den sjögående flottan som Stig H:son Ericson omnämner i sin bok var sedermera generallöjtnanten och krigsmaterielinspektören Björn Bjuggren. I sin bok *Attack* (Norstedts 1965; 236 s.; pris kr. 36:—) redovisar Bjuggren detta och ger samtidigt en skildring av det svenska flygvapnets tillblivelse och uppbyggnad. Det är av särskilt intresse i dessa dagar, när svenska flygvapnet står inför sin nedskrivning. Intressanta äro de porträtt han därvid ger av sina flygvapenchefer generalmajor K. A. B. Amundsson, generalmajor E. Virgin, generallöjtnant T. Friis och generalen Bengt G:son Nordenskiöld samt översten A. V. C. Gyllenkrok. Ett skönhetsfel är författarens påstående, att generalen A. G. Ljungdahl skulle efterträvat att bli Nordenskiölds efterträdare som chef för flygvapnet. Rätta förhållandet är att Ljungdahl vid första anbudet avsåg sig posten till förmån för sin kamrat dåv. generalmajoren G. A. Westring.

C. K.

Diplomatminnen

I Flauberts roman *Madame Bovary* drömmer sig hjältinnan i ensamma stunder från tristessen i den lilla franska provinsstaden till det fjärran Paris och dess böljande liv. För sig ser hon bland annat diplomaterna, hemlighetsfulla väsen som hon aldrig känt men om vilka hon hört många förunderliga och fascinerande ting. De bildade en privilegierad kast, »som levde sitt liv högt ovan andra mänskliga varelsor, mellan himmelen och jorden, mitt bland molnen, i en sublim omgivning... Ambassadörerna rörde sig på glänsande parketter, i salonger behängda med speglar kring ovala bord. Där fanns klädningar med långa släp, djupa mysterier och ångest under leenden».

Citatet från »*Madame Bovary*» och kommentarerna här ovan återfinnes

i inledningen till G. A. Gripenbergs »Diplomatisk vardag» (se nedan). Men den finländske diplomaten ger också andra exempel på den karikatyr av diplomater och deras umgängesliv, som vi ofta finner i litteratur och press. Han citerar sålunda den norske diplomaten Sigurd Ibsens essay »Diplomatiet», där Ibsen karaktäriserar sina kolleger som ofta splittrade människor, vilka bakom en konventionell mask döljer uppslitade själsskval. Gripenberg citerar vidare bl. a. den italienske utrikesministern Ciano, Mussolinis svärson, för vilken den klassiske diplomaten var en person, som slukade småbröd på damteer, besökte sydamerikanska legationer (sic) och okända grevinnors salonger eller överöste utrikesministern med det traditionella: »Qu'est-ce que vous pensez, monsieur le ministre?». Dessa karikatyrer menar Gripenberg bero på den okunnighet, som råder hos allmänheten, om diplomatiens män och deras gärning. För att råda bot på denna brist ger han ut sin essay.

Om vår kännedom om diplomatens liv i helg och vardag förr var bristfälligt, väl beroende främst på den diplomatiska kårens relativa isolering och diplomatiens speciella väsen, borde de vita fläckarna emellertid numera vara betydligt mindre. De två senaste decennierna har sett en hel rad av diplomatminnen offentliggöras, inte minst i Sverige. Den bild dessa minnen ger, visar att diplomaten är som vi andra, människor på gott och ont. Men dessa människor har oftast förmånen att få resa och se mycket, att uppleva mycket, låt vara i regel från socialgrupp »I A:s» synvinkel. De borde ha och har vanligen också mycket att berätta. Men när de berättar, finner man, hur olika de är. PHT:s läsare känner — i varje fall genom recensioner i denna tidskrift — Erik Kule Palmstiernas impulsiva, intelligenta men inte alltid helt vederhäftiga dagboksanteckningar (1951—54; rec. i PHT 1955), Jonas Alströmers av »en omisskännlig naivitet och fåfänga» präglade »diplomatminnen» (1951; rec. i PHT 1951) och Einar Modigs genomgående välvilligt mottagna »Diplomatjänst med mellanspel» (1954; rec. i PHT 1955). I början av 50-talet utkom också vår populära minister i Köpenhamn under det andra världskriget Gustaf von Dardels »Lyckliga hov och stormiga år» (1953), en bok som är mycket underhållande men inte gör sin författare eller dennes diplomatgärning full rättvisa. Andra memoarer, recenserade eller anmälda i PHT, är Paul Mohns »Krumelur i tidens marginal» (1961; rec. i PHT 1962), intressanta även därför att dessa minnen skrevs av en man, som genom sjukdom ej kom att bekläda högre poster, av en »marginaldiplomat», som han själv kallar sig.

1960-talet har sett svenska diplomatminnen utgivas, som borde kunna i varje fall förväntas vara särdeles intressanta. Dels har de publicerats av toppdiplomater som en Boheman, en Assarsson, en Allard, dels berör de till stor del det andra världskrigets dramatiska år. Men också här växlar förväntningars infriande med besvikelser.

Vilhelm Assarsson, född i Lund av professor Per Assarsson och Gusten Flensburg och sålunda skåning till börd, blev honorärattaché i Köpenhamn redan 1911, attaché i UD 1916 och t.f. chef för dess politiska avdelning 1920. Karriären var även senare snabb: legationsråd 1921, poster i Washington, Mexico, Moskva, Teheran, Leningrad, envoyé i Bogatá, Caracas, La Paz, Lima och Quito 1936 (t.f. 1935), i Mexico, Guatemala, Ha-

vanna, Panamá, San Salvador m. fl. 1937. Denna hittills huvudsakligen på Latinamerika inriktade karriär kröntes av chefskapet för vår beskickning i Moskva 1940. Därmed var toppen nådd. Han drabbades av sovjetisk onåd, förklarades i december 1943 persona non grata (enligt Assarsson själv en protest mot att den ryske spionen Sidorenko häktats i Stockholm) och hemkallades till Sverige för att i april 1944 tillträda en för honom särskilt inrättad befattning som biträdande kabinettssekreterare. Han innehade denna till 1953 (pensionering 1955). Under kabinettssekreteraretiden gjorde han — själv mycket konstintresserad och en framgångsrik samlare av antikviteter — en bestående insats som den drivande kraften bakom restaureringen av Arvfurstens palats. — Assarsson, en intelligent diplomat av den något äldre skolan och en god observatör med en omtalad spiritualitet, understundom spetsad till elakhet, borde ha åtskilligt att livfullt berätta, särskilt från det dramatiska 40-talet. Hans år 1963 utgivna bok *I skuggan av Stalin* (Bonniers 1963; 238 s.; pris 27: 50, inb. 31: —) behandlar enbart minister-tiden i Moskva, februari 1940—december 1943, och stöds på dagboksanteckningar. Tyvärr nöjer sig Assarsson i stort sett med att lämna kronologiska referat från samtal med allehanda diplomatkolleger; de egna kommentarerna är relativt sparsamma. Å andra sidan gör Assarssons mycket väl-skrivna »minnen» ett vederhäftigt intryck och får därför ett särskilt värde för historikern. Som redan Krister Wahlbäck framhållit (HT 1964: 2, s. 240), är konversationerna med engelsmannen Cripps, tjecken Fierlinger och framförallt Paasikivi särskilt intressanta. Hans personskildringar av Molotov och hans krets samt åtskilliga nya uppgifter om de svensk-sovjetiska förbindelserna under dessa högdramatiska år är också mycket läsvärda. Det svenska sändebudets ställning var sannerligen inte avundsvärd; Finlandsfrågan och de svenska eftergifterna åt Tyskland gav honom ständiga bekymmer i umgänget med Kreml. Som miljö- och stämningsskildring från diplomatlivet i Kujbysjev (Samara) förtjänar Assarssons bok också högt betyg.

Samma år, 1963, började en annan svensk toppdiplomat utge sina minnen. Det var ingen mindre än kabinettssekreteraren under andra världskriget, sedermera ambassadören i Paris, London och Washington Erik Boheman. Första delen av dennes minnen utkom nu, emotsedd med stort intresse. *På vakt, Från attaché till sändebud, minnesanteckningar* (Norstedts 1963; 251 s.; 32: —, inb. 39: —) behandlade som framgick av titeln perioden före kabinettssekreteraretiden och rörde sig sålunda helt inom mellankrigsåren. Boheman avsåg varken att ge en fullständig levnadsbeskrivning eller att publicera en med källmaterial underbyggd framställning. I sistnämnda avseende skiljer sig hans böcker från den andre svenske toppdiplomat Gunnar Hägglöfs arbete, »Svensk krigshandelspolitik under andra världskriget» (1958; 319 s.), som är en på källmaterial och hågkomster byggd historisk skildring. Boheman är ej och vill inte heller uppträda som historiker; han är i denna första memoardel främst en »raconteur», som spirituellt och med många anekdoter berättar från militäraåren i ungdomen, från studier och attachéår, från diplomatår i UD, vid NF, i Turkiet, Bulgarien, Grekland, Polen och Rumänien. Han ger glansfulla porträttskildringar och levande miljöbilder. Mödosam källforskning och pedantisk uppgiftskontroll roar honom vida mindre. Historiskt mest intressanta är skild-

ringarna av Korfukonflikten, Mateottiepisoden och den s. k. råds krisen i NF 1926, där Östen Undén spelade en betydelsefull roll. Ur personhistorisk synpunkt förtjänar särskilt framhållas karaktäristikerna av utrikesministrarna under de berörda åren. De flesta av dem lärde Boheman nära känna under NF-sessionerna i Genève. Särskilt positiva är omdömena om Hjalmar Branting, Eliel Löfgren och Rickard Sandler, särskilt negativa, ehuru icke ovänliga, omdömena om Herman Wrangel, Erik Marks von Würtemberg och Fredrik Ramel. Med särskilt intresse läser man naturligtvis Bohemans uttalanden om sin gamle chef Undén. Han vitsordar Undéns snabba intelligens, formuleringsskicklighet och karaktärsfasthet men anser honom doktrinär — »i själva verket», säger Boheman, »är han väl egentligen en av de få doktrinära socialdemokrater som ännu finns kvar i Sverige». Boheman fränkänner Undén egentligt administrativt intresse och kritiserar — inte oväntat — hans personalpolitik. Att Undén och Boheman haft motsatta uppfattningar i viktiga personalutnämningar inom utrikesförvaltningen torde vara välbekant. Efter återflyttningen till Sverige från Washington 1958 kan väl Boheman anses ha varit utrikesministern i den borgerliga oppositionens skuggkabinett. Intressant är därför Bohemans uppgift att han redan av Bramstorp våren 1936 tillfrågats om han var villig att acceptera utrikesministerposten, därest Bramstorp fick i uppdrag att bilda ministär. Frågan återkom dock inte. Som bekant blev i stället K. G. Westman den s. k. semesterregeringens utrikesminister sommaren 1936.

Som chef för utrikesdepartementets arkiv hade författaren till dessa rader anledning att på 50-talet fråga både Christian Günther och Erik Boheman om de ej hade några dagboksanteckningar från krigsåren eller skrev sina memoarer. Båda besvarade frågan i stort sett nekande. Pressen hade, som Boheman framhåller i inledningen till sin andra memoardel (se nedan), varit för stor och i de många akuta situationerna var man alltför tröttkörd för att ha tid eller lust att teckna ned någonting. Günther hade bestämt sig för att icke skriva några minnen. Han efterlämnade vid sin död endast bråkdelen av vad som väl kunde ha varit ett stort och högintressant arkiv, däribland dock några anteckningar från det dramatiska vinterhalvåret 1939—40, väl kända från föredrag av Günther i sällskapet Idun. Boheman, som vid tiden för min fråga var ambassadör i Washington, pekade på svårigheten att ens på kvällarna få tid och ro att skriva. I en så politisk stad som Washington var det sällskapliga umgänget med senatorer, andra politiker och diplomater en inte minst viktig del av tjänsten. Desto mera glädjande är det därför att konstatera att de senaste åren givit riksdagsmännen m. m. Boheman mera tid till författarskap. Redan 1964 utkom den andra med stor spänning emotsedda delen av memoarerna; en tredje berörande efterkrigsåren i Paris, London och Washington är aviserad. Den andra delen bär namnet: *På vakt. Kabinettssekreterare under andra världskriget* (Norstedts 1964; 317 s.; 34: —, inb. 41: —).

Det skulle föra alltför långt att — i synnerhet i Personhistorisk tidskrift — närmare gå in på det spännande politiska förlopp, som Boheman här skildrar med eminent sakkunskap. Han var den ledande diplomaten på hemmaplan utanför regeringen, satt med vid flera viktiga statsrådsberedningar och kan sägas ha tillhört vår svenska »krigsledning». Dessutom var

han toppförhandlare i London, Washington och Moskva, när livsviktiga frågor om vår handel och neutralitet aktualiserades. Boken hälsades av pressen som ett »standardverk om svensk utrikespolitik 1939—1945» (Ulf Brandell i DN 1.11 64) och »utan tvivel det mest intressanta memoarverk, som har skrivits av någon svensk diplomat om de dramatiska krigsåren» (Victor Vinde i S-T 1.11 64). Ivar Anderson (Sv.D. 1.11 64) frågar sig dock om Boheman i sina memoarer fått ut allt vad han borde ha kunnat ge. Även i de avsnitt där Boheman är en av huvudaktörerna — utan att framhäva sin egen roll på andras bekostnad — finns luckor, framhåller Anderson. Som exempel ger han den mycket knapphändig redogörelsen för Ålandsfrågan, där man velat veta mycket mer av den som dock anses vara en av »Stockholmplanens» aktiva tillskyndare. Dessa och flera luckor i det historiska förloppet har påpekats också av andra. Boheman har även här valt att skriva en kort och underhållande bok, att söka efter minnet berätta hur utrikesledningen i vissa aktuella skeenden bedömde situationen, icke att skriva en perioden täckande historia. Och valet mellan denna andra memoardel, som den blev, och en utförlig, vetenskapligt underbyggd historisk framställning, som aldrig skulle hunnits med och sålunda aldrig kommit ut, kan ej vara svårt.

Krister Wahlbäck skriver i sin recension av boken i HT 1965: 1, s. 113: »Här liksom när det gäller en del andra ömtåliga ting som man gärna skulle ha velat få kommenterade — exempelvis det bekanta Prytzka telegrammet den 17 juni 1940 — kan det dock tänkas att det är UD snarare än Boheman som föredragit att saken inte behandlas, i vilken grad UD förhandsgranskat memoarerna framgår emellertid inte». Som ansvarig arkivchef i UD under åren 1952—65 kan jag intyga, att Boheman hade fri tillgång till UD:s arkiv (Kungl. Maj:ts tillstånd) och att några krav på »censur» icke fästes vid detta forskningsmedgivande. Det Wahlbäck synes insinuera, skulle den självständige Boheman förvisso aldrig ha underkastat sig.

Men åter till personhistorien! Här intresserar naturligtvis särskilt de karaktäristiker Boheman i kapitlen II—III ger av Gustav V, regeringens ledamöter och sina kolleger i UD. Konungens roll får en nyanserad bedömning, den trygge och lugne Per Albin Hansson får högsta betyg som samlande person i det utomordentligt svåra läget, Christian Günther prisas för intelligens, fin bildning, personlig charm och goda nerver. Hans måttliga flit och stora spelpassion vitsordas. »Hur många gånger fick jag inte kalla honom till telefonen på Solvalla», utropar Boheman. Om de borgerliga partiledarna, med undantag av Knut Ewerlöf, yttrar sig författaren mindre positivt. Bagge var »en ängslig och ganska obestämd person», Rasjön spelade ingen större roll i utrikespolitiska ting — ett intressant men med tanke på Rasjöns memoarer något överraskande konstaterande — och om den kuriöse Rubbestad berättar Boheman en anekdot, som avslöjar den gode bondeförbundaren som utrikespolitisk idiot. Om kollegerna i UD uttalar sig Boheman i regel mycket välvilligt; Rolf Sohlman var väl dock den som — redan av politiska skäl — stod honom mest fjärran.

Året efter det Bohemans andra del utkom, var tiden mogen för publicerandet av ännu en svensk diplomats minnen. 1965 utkom ambassadören

Sven Allards *Ryskt utspel i Wien* (Norstedts; 304 s.; pris; 39: —, inb. 45: —). Även dessa diplomatminnen har sin speciella karaktär, som skiljer dem från de tidigare nämnda. Boken är ett mellanting mellan en memoar och en systematisk utrikespolitisk studie. Den bygger, säger han själv, »dels på egna upplevelser och iakttagelser, dels på annat material ur utländska källor, som jag fått tillstånd att utnyttja men ej kan återropa». Boken har enligt Allard själv sin närmaste upprinnelse i några långa samtal mellan honom och Österrikes svenskvänlige utrikesminister Bruno Kreisky i samband med Allards avgång som svenskt sändebud i Wien.

Allard föddes i Östergötland 1896 som son till godsägaren E. J. Andersson och hans hustru Maria Allard. Under de dramatiska månaderna april—oktober 1917 tjänstgjorde han vid B-avdelningen i Petrograd. Han blev fil. kand. 1918 och jur. kand. 1920. 1921 blev han attaché i UD. Efter tjänstgöring där och i Warszawa, Riga, Reval, Kaunas, Bryssel, Haag, London, Rom och Paris blev han handelsråd i Paris 1934 och chargé d'affaires i Aten 1938, Ankara 1939, Sofia 1941 samt envoyé i Kina 1943. Under åren 1949—51 var han envoyé i Bukarest, Budapest och Sofia, 1951—54 i Prag och Budapest samt 1954—64 i Wien (från 1956 som ambassadör).

Från 1940-talet hade Allard sålunda rika tillfällen att lära känna såväl Kina som flera av de kommunistiska staterna i Europa. Han utvecklades också snart till en av våra bästa kännare av världskommunismens mål och medel, var en skarpsynt iakttagare och en god rapportör. Genom bl. a. sin nära vänskap till den svensktalande och med en svenska gifte Kreisky fick Allard i Wien en särskilt god insyn i det svårtolkade spelet om det statsfördrag, varigenom Österrike återfick sin självständighet. Hans bok är också, som redan titeln antyder, en analys av den ryska utrikespolitiken från Stalins senare år till våra dagar. Sovjets och Kinas orubbliga mål är, menar han, att utbreda kommunismen i världen; perioder av sovjetisk avspänningspolitik är endast taktiskt motiverade eller nödvändiga för att smälta det som redan vunnits. Sovjets politik alltsedan Chrustjovs tid är enligt Allard »fredlig koexistens» för att hindra de neutrala staterna att orientera sig åt väster och för att locka USA-allierade till neutralitet eller alliansfrihet; genom fredliga metoder skall dessa länder senare bolsjeviseras. Kinas metoder är aggressiva; icke kommunistländer skall vinnas genom infiltration och stöd åt uppror såsom i Vietnam — även om världsfreden därigenom riskeras. Allards bok är en ej minst i dessa dagar mycket läsvärd utrikespolitisk studie. Personhistorikern har däremot inte mycket att hämta där. Sålunda ägnar Allard intet utrymme åt personkaraktärstiker. Hans intresse är utrikespolitik, ej människor.

Raden av utrikespolitiska memoarer under 1960-talet toppas av den svenska utrikespolitikens nestor Östen Undéns *Minnesanteckningar* (Bonniers 1966; 171 s.; pris 29: 50, inb. 36: 50). Med en elegant prosa, präglad av saklighet och objektivitet men därför inte torr, berättar 80-åringen om händelser under ett sällsynt verksamt, händelsefyllt och framgångsrikt liv. Det var i Lund som den unge apotekarsonen och juris studeranden från Karlstad under intryck av vänsterorienterade lärare som Knut Wicksell och Hans Larsson men framförallt av kamraterna i föreningen De yngre gubbarna blev socialdemokrat. En tjänstgöring sommaren 1908 hos advo-

katen Sigurd Dahlbäck, förkämpe för arbetarnas rättigheter och ofta anlitad försvarare av samhällets olycksbarn, hade utvecklat Undéns sociala patos. Lundaåren blev i många avseenden avgörande för honom, här bildade han familj och här fick han vänner för livet, bland dem Ernst Wigforss. I januari 1916 sökte emellertid docenten Undén en professor i civilrätt i Uppsala — som han fick året därpå — och redan på återvägen från provföreläsningen mottog han av Nils Edén anbudet att bli sekreterare i konstitutionsutskottet. Undén tackade ja och inledde därmed sin egentliga politiska bana. 1917 fick han, 31 år gammal, anbudet att som konsult ingå i den nya vänsterregeringen. Han accepterade motsträvt. Under 45 år skulle sedan Undén med få avbrott höra till rikets högsta ledning, snart justitie-minister, sedan två gånger utrikesminister.

De ur politisk synpunkt märkligaste av de hågkomster, som Undén frammanar i sin bok, ligger dock på det internationella planet. Han skildrar i särskilt kapitel Genuakonferensen 1922, där Rapallofördraget var den stora händelsen, berättar bl. a. om sitt nära samarbete med Hjalmar Branting i Paris och Genève och om sitt dramatiska ingripande i den s. k. rådkrisen i Nationernas Förbund 1926. Det var Undéns fasta ingripande, som då förhindrade en svår kris i det unga NF:s historia. Under dessa år började Undén grundlägga sitt senare rykte som en av världens främsta folkrättsexp-ter.

Undén låter medvetet sina hågkomster stanna vid det tidigare skedet av sin politiska verksamhet. Dock dröjer han vid bl. a. 1945 års baltutlämning, för vilken han med orätt gjorts huvudansvarig — han tillhörde inte ens regeringen, då beslutet fattades — och snuddar vid sin ställning under kriget som alltjämt politiskt inflytelserik men av Günther föga anlitad folkrättsexpert i UD. Det är att mycket beklaga, att även Undén nöjer sig med endast några hågkomster från sin långa och betydelsefulla verksamhet. Det han skänker i sin bok, ger onekligen smak på mycket mera. Men det han har skrivit, frammanar ändå till fullo intrycket av en sällsynt helgjuten personlighet, intellektuellt skarp, rakryggad och orubblig i sin rättsuppfattning.

Svensk till börden men finlandssvensk och en av Finlands allra främsta diplomater är *Georg Achatos Gripenberg*, född 1890, son till Finlands förste diplomatiska representant i Stockholm och bl. a. jur. kand. i Uppsala 1917. Hans här inledningsvis citerade *Diplomatisk vardag* (Natur och Kultur 1964; 239 s.; pris 27: —, inb. 33: —) må avsluta denna kavalkad av svenska diplomatminnen. Gripenberg var sitt lands representant i London 1933—41, i Vatikanen 1942—43 och i Stockholm 1943—56 och har tidigare i »En beskickningschefs minnen», 1 (1959) och 2 (1960) lämnat ur historisk synpunkt mycket värdefulla skildringar om »Finland i världskriget 1939—40» och om sina beskickningsår i London, Vatikanstaden och Stockholm. Essayen *Diplomatisk vardag* ger spridda glimtar från den diplomatiska verksamheten i Madrid, Buenos Aires och London, är välskri-ven och underhållande men i förhållande till de tidigare böckerna av måttligt intresse. Intressantast synes mig hans bilder av Alfonso XIII av Spanien och diktatorn Primo de Rivera vara; för båda hyste Gripenberg stor sympati.

Ake Kromnow

Hembygdsforskaren och de offentliga arkiven

Rådet för bygdeforskning och folkkultur, som 1959 i sin serie Handböcker i hembygdsforskning publicerade landsantikvarien Harald Hvarfners »Museer och arkiv med systematiskt insamlat material belysande svensk kulturhistoria», har nu som andra volym i denna serie utgivit fil. dr *Sven Ljungs* bok med ovanstående titel (157 s., Norrbottens museum, Luleå 1965, pris 18: —).

Arbetet presenteras som »på sitt område det första fullt genomförda försöket att åstadkomma en handbok, som dels är lättillgänglig, dels tillfredsställer vetenskapliga anspråk». I en »Orienterande inledning» ges allmänna anvisningar om hur amatören bör börja sin forskning, och därefter följer en översikt angående »De offentliga arkiven i Sverige». Större delen av boken behandlar i sex kapitel riksarkivet, krigsarkivet, lantmäteristyrelsens arkiv (inklusive lantmäterikontoren), landsarkiven, städernas arkiv och byggnadsstyrelsens arkiv. Som bilagor publiceras dels ett sammandrag av förteckningen över den del av landskontorets i Malmöhus län (ej hela länsstyrelsens som i rubriken felaktigt uppges) arkiv som levererats till landsarkivet i Lund, dels de författningsenliga förteckningsplanerna för kyrkoarkiven och vissa centrala ämbetsverks arkiv.

Redan denna disposition röjer, att Ljungs bok är alltför hastigt hopkommen. Om man utgår från arkivens placering, borde byggnadsstyrelsens arkiv ha behandlats närmast efter övriga arkiv i Stockholm, alltså före landsarkiven. Om man i stället utgår från organisatoriska aspekter, borde landsarkiven ha behandlats närmast efter riksarkivet såsom filialer till detta. Svårförståeligt är också, varför städernas arkiv redovisats för sig, ehuru kyrkoarkiven samt domkapitlens, häradsrätternas och länsstyrelsernas arkiv behandlats i kapitlet om landsarkiven; de flesta städers äldre arkivalier finns ju i landsarkiven liksom de äldre arkivalierna från de nämnda fyra kategorierna av lokala statliga myndigheter. Det förvirrade intrycket förstärkes av att kammarkollegiets arkiv behandlats i kapitlet om riksarkivet, som endast förvarar dess äldre arkivalier (kammararkivet), liksom att de privata arkiven från Allmänna brandförsäkringsverket för byggnader på landet och Städernas allmänna brandstodsbolag redovisats i anslutning till byggnadsstyrelsens arkiv. Egendomligt är också, att skråhandlingarna behandlats i kapitlet om riksarkivet, där de ej förvaras, och att arkivalierna från Svea hovrätt, justitierevisionen och högsta domstolen redovisats i avsnittet om dessa skråhandlingar. Verkan av den förvirrade dispositionen mildras emellertid av det sakregister som avslutar boken.

Av innehållsöversikten framgår, att en litteraturoversikt finnes före detta register. Det visar sig emellertid, att denna endast gäller de sex senare kapitlen, medan litteraturhänvisningarna för de båda första kapitlen gömmts undan i slutet av vart och ett av dessa utan att nämnas i innehållsöversikten. De lämnade litteraturhänvisningarna är ojämna och ofullständiga. Sådana saknas helt för behandlingen av krigsarkivet och städernas arkiv. Här borde författaren åtminstone ha hänvisat till jubileumsskriften »Kungliga krigsarkivet 150 år» (1955), som bl. a. innehåller en redovisning av dess serier sektion för sektion, och B. Broomés Om register och andra hjälpmedel för forskare

i Stockholms stadsarkiv (Stockholms stadsarkivs årsberättelse 1942). Groteskt är även, att han vid behandlingen av kammararkivet och kammarkollegiets arkiv totalt förbigått den grundliga behandlingen av dessa arkiv i »Betänkande rörande frågan om ordnande av de under kammarkollegiet lydande arkivens ställning inom det offentliga arkivväsendet» (1919), liksom att han förbigått den motsvarande behandlingen av Stockholms stadsarkiv i »Betänkande angående ordnande av Stockholms arkivväsen» (1928). Författarens klagan (s. 61) över svårigheten att veta, till vilket fögderi en hembygdsforskarens hemort hörde på 1500-talet, hade bort utbytas mot en hänvisning till J. A. Almquists »Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523—1630» (1917—1923), där speciellt fögderitabellerna i del 3 är en oundgänglig uppslagsbok på området. Särskilt i fråga om landsarkiven hade hänvisning bort göras till Ella Heckschers i flera upplagor utkomna »Sex kapitel om släktforskning», som är en utmärkt vederhäftig och klargörande handbok för amatörer.

Olika avsnitt av boken har i manuskript granskats av tjänstemän i de arkiv författaren behandlar, men en jämförelse med deras utlåtanden visar, att författaren endast obetydligt ändrat sitt manuskript med anledning av deras påpekanden. Även om han ej ansett sig kunna omarbota sin bok i överensstämmelse med deras allmänna anvisningar, hade han åtminstone bort ändra vissa detaljuppgifter som påpekats vara oriktiga. Städernas räkenskaper i kammararkivet finns t. ex. endast till mycket ringa del i serien Städernas acta, där han (s. 73) uppger, att de förvaras. De flesta är nämligen inbundna i de av honom knappt nämnda länsräkenskaperna, kammararkivets största serie. I kritiken mot Ljungs manuskript påpekades också det olämpliga i hans framhållande av de s. k. reduktionsjordeböckernas värde som källa för reduktionens historia (s. 75), trots det att en sådan specialist som J. A. Almquist i sin ovärderliga men alltför litet beaktade inledning till första bandet av »Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden» (s. XX med not 1) varnat för dem och fäst uppmärksamheten på de i kammarkollegiet förefintliga generaljordeböckerna som nyckel till både abalienationernas och reduktionens historia.

Över huvud taget har Ljungs bok karaktär av hastigt nedkastade anteckningar om allmänna intryck från mångåriga forskningar i olika arkiv. Det har gett slagsida åt de områden, inom vilka han länge varit en känd och uppskattad forskare och författare, dvs. medeltids- och 1500-talsforskning samt stadshistoria¹. Boken motsvarar därför ej vad majoriteten av hembygdsforskarna behöver. Å andra sidan är det som vittnesbörd om Ljungs erfaren-

¹ Innan ovanstående hann tryckas, avled Ljung 24 mars 1968. Jag vill därför begagna tillfället att erinra om hans många förtjänstfulla tidigare arbeten alltifrån doktorsavhandlingen 1939 om historieskrivaren Tegel. Även hans stadshistoriska produktion innehåller mycken värdefull personhistoria (se PHT 1949, s. 157—161, och 1965, s. 157—159). Ljungs viktigaste personhistoriska insatser var emellertid ett i riksarkivet förvarat kartotek över alla svenska präster under medeltiden (se PHT 1965, s. 89) och medeltidspartiet av Strängnäs stifts herdaminne, som vid hans död ännu ej förelåg i tryck. Hans livsverk är imponerande, ej minst om man beaktar, att han med anledning av sin dövhet ej kunde göra en vanlig karriär utan försörjde sig på beställningsarbeten med allt vad detta måste medföra av otrygghet och jäkt.

heter från arkiven hans bok är av intresse. Det vore mycket önskvärt, att fler kunniga forskare finge tillfälle att på detta sätt meddela nyttiga anvisningar om sitt arbetsområde. En jämförelse mellan Ljungs handbok och hans övriga vetenskapliga produktion visar, hur mycket av intressant insyn i forskarens verkstad som försvinner i bearbetningen.

Bokens huvudsyfte är alltså i viss mån förfelat. Rådet för bygdeforskning och folkkultur har tydligen varit alltför osakkunnigt för att förmå bedöma Ljungs alster och den kritik som arkivmän på manuskriptstadiet riktat mot detsamma. Hans uppdragsgivare har av allt att döma ej till fullo förstått värdet av och svårigheterna med en handbok på detta område och därför ej skaffat anslag som kunnat finansiera en grundligare framställning; t. o. m. korrekturläsningen är illa skött. Framför allt är emellertid den utkomna boken en maning till riksarkivet att ge forskarna en handbok, utarbetad av specialister.

Hans Gillingstam

Kullerstads socken i Östergötland

Genealogiska föreningens grand old man, f. d. banktjänstemannen kapten **Lennart Zielfelt**,¹ har publicerat en monografi om sin, sina föräldrars samt sina far- och morföräldrars hemsocken med titeln *Kullerstads sockens minne. Tiden före 1700* (456 s., pris 50: — inb.; tryckort och tryckår ej angivna men skall enligt meddelande från författaren vara Linköping 1966; distribueras endast genom författaren, adress Box 780, Skärblacka).

Författaren framhåller i sin inledning, att han ej ansett sig vara i stånd att vetenskapligt analysera exempelvis socknens lantbruk, bergsbruk eller ekonomiska och sociala förhållanden. Han har därför undvikit den i sockenhistoriska arbeten vanliga uppdelningen i ämneskapitel och i stället valt en rent kronologisk disposition. Boken består av två huvudavdelningar, dels »Kalendarium till år 1700» (s. 17—215), där socknens historia i allmänhet behandlas från istiden t. o. m. 1600-talet med hänvisningar såväl till litteratur som till otryckta källor, dels »De enskilda gårdarnas historia» (s. 217—428), där i bokstavsordning de olika byarnas och gårdarnas kamerala förhållanden samt ägare och brukare redovisas.

I inledningen karakteriseras verket som »en brokig sammanställning, där smått och stort, ont och gott av alla möjliga slag följt tätt på vartannat». Författarens personhistoriska inriktning framträder mycket starkt. Boken har blivit en värdefull personhistorisk uppslagsbok ej enbart för Kullerstads innevånare tack vare personregistret, som dock endast i undantagsfall redovisar personer, som ej bott i socknen. Vid sin behandling av medeltidsbrevens uppgifter kommer författaren emellanåt in på medeltidsfrälsets släktförhållanden och gör beaktansvärda sammanställningar, varvid även biskop Hans Brasks släktbok och annat källmaterial i riksarkivets serie *Genealogica* utnyttjats. Över huvud taget är hans orientering i såväl arkivmaterialet som litteraturen synnerligen god. Värdefullt är särskilt, att för varje by och gård

¹ Se Svenska män och kvinnor, 8, s. 476.

de i kammararkivets jordeböcker, mantalslängder, tiondelängder, frälselängder och boskapslängder nämnda böndernas namn redovisats år för år från 1540-talet till omkring år 1700, för det senaste halvsekle kombinerade med uppgifterna i de äldsta födelse-, vigsel- och dödböckerna, som börjar 1652. Den som forskat i kammararkivet förstår, vilket tålamsprövande arbete det måste ha varit att göra dessa sammanställningar, som ofta överskådligt lämnas i tabellform. Ur domböckerna lämnas livfulla skildringar. Boken är vackert illustrerad med fotografier av fornfynd, kyrkoinventarier, sigill, porträtt och kartor.

Det vore värdefullt, om författaren ville fortsätta sina personhistoriska Kullerstads-studier fram till vår tid med en utgåva av kyrkoboksmaterialet i stil med K. Josef Nilsons släktregister för socknar i Gävleborgs län.

Hans Gillingstam

Näshulta socken i Södermanland

Som en hyllning till den trakt i Södermanland, där arkivrådet *S a m H e d a r* alltsedan ungdomen känt sig rotad, har många års forskningar slutligt sammanfattats av denne i beskrivningen av *En sörmlandsbygd och dess inbyggare* (Sthlm 1965, Norstedts, 387 s.; pris: 35 kr.).

Näshulta socken är en typisk herrgårdsbygd med två säterier, Hedensö och Haneberg, som de dominerande gårdarna. Efter en summarisk redogörelse för socknens natur- och fornhistoria och en diplomatiskt noggrann framställning om de medeltida godsägarna, släkterna Fargalt på Hedensö och Frille på Gräseboda (det senare Haneberg) och strängnäs biskopen på Barrö gör författaren ett stort svep över herrgårdarnas historia efter 1530.

Hedensö övergick sålunda via släkterna Krumme och Gylta till släkten Kurck genom gifte i slutet av 1500-talet. Knut Jönssons (Kurck) anor föres härvid tillbaka till den Knut Eriksson på Laukko i Finland som anges som son till Erik Axelsson till Näs i Småland. Detta har dock på goda grunder ifrågasatts av H. Gillingstam i en utredning av »Den friherrliga släkten Kurcks ursprung» (Genos 1964: 2). Ett porträtt i helfigur utgör här Hedars skildring av presidenten Knut Kurck, hans storhet och gårdens fall genom reduktionen, varefter följde ständiga bekymmer att hävda godset, tills slutligen sonsonen Knut Kurcks samröre med kungamördarna föranledde Hedensös försäljning till direktören i Ostindiska kompaniet Anders Arfwedson, vars efterlevande ännu besitter gården.

Hanebergs ägarelängd är mera omväxlande, alltifrån Rosenhanarna, som slöt sin ära med Gustav Rosenhane år 1684, till ätterna Horn af Rantzien, von Nerés, von Engelhardt och von Heijne och den nuvarande innehavaren tillhörande släkten Cervin. Även här får Hedar tillfälle till omfattande personteckningar av Johan Jöransson Rosenhane och dennes tre söner Schering, Johan och Gustav och gör i detta sammanhang en randanmärkning till problemet Skogekär Bärbo i fråga om dess ortografi. Släkten Rosenhanes ursprung är ett problem, som ej kan anses så definitivt löst som Elgenstierna och Hedar menar (se H. Gillingstam, *Ätten Siöblads medeltida släktförbindelser och äldsta historia*, 1949, s. 66, not 176).

Detta kapitel fullständigas av en beskrivning av herrgårdsanläggningarna och de ofta förekommande tvisterna gällande rå och rör, varefter sockenmonografien avrundas med några avsnitt om jord- och skogsbruk samt om kyrka och skola.

I breda skildringar av de besuttna släkterna och socknens ryktbara söner, orientalisten Jacob Jonas Björnståhl och lexikografen Anders Fredrik Dalin, rymmes sålunda ett rikt personhistoriskt material. Tillgången till detta försvåras emellertid genom avsaknaden av personregister. Ej heller underlättas orienteringen av de sparsamma källhänvisningarna i texten, utan läsaren nödgas att själv med hjälp av förteckningen över källor och litteratur extrahera uppgifternas ursprung. Det antydande formuleringssättet — »Trots att han [G. Rosenhane] kunde stödja uppgiften på ett intyg från kammararkivet, är den felaktig. Detta framgår av äldre räkenskaper i detta arkiv» (s. 43 f.) — skapar därvid en distans till läsaren, som dock mer än väl ersättes av författarens djupa förtrogenhet med källorna och framställningens fakticitet.

Bengt Löw

Skandinavisk vapenrulla

För den historiske forskaren äro alla aktsamlingar av värde. Detta gäller icke minst den hjälpvetenskap som heter heraldik. Särskilt angeläget är därvid att få det sigillmaterial som gömmes i våra arkiv registrerat och identifierat, men därvidlag har tyvärr i motsats till förhållandet i vårt södra grannland utvecklats en ringa aktivitet.¹ Riddarhusets vapen hava däremot flera gånger samlats i vapenböcker,² medan ett antal ofrälse eller, med en germanism, borgerliga vapen 1939 och 1950 utgavs av den kände heraldikern hovkamrerare Arvid Berghman (1897—1961).³

Ett nystartat malmöförlag har nu börjat utsända en serie *Skandinavisk vapenrulla* (Heraldiska Förlaget), H. 1 (Malmö 1963, 16 s., 7: —), 2 (1963, 8 s., 7: —), 3 (1964, 8 s., 7: —), p. g. a. felskränning ersatt av 3—4 (1964,

¹ (Sven B. F. Jansson,) Några sidor av den humanistiska forskningen i Sverige (Sthlm 1962), s. 52; Sven Tito Achen, Et register over borgerlige våbener. I: HerT 2/1960, s. 45 ff.; Liss-Eric Björkman, Index över svenska begravningsvapen och epitafier. I: HerT 6/1962, s. 241 f. (jfr Ragnar Wängberg, Gravminnen i Kulling. I: Västgötabygden, 2/1966, s. 22 ff.).

² Senast 1967 i Frithiof Dahlby och Jan Raneke, Den svenska adelns vapenbok.

³ Arvid Berghman, Svenska borgerliga släktvapen (Sthlm 1939); dens., Borgerlig vapenrulla (Djursholm 1950). — För fullständighetens skull bör meddelas, att redaktör Rolf Rundström (f. 1929) redigerat en samling under rubriken »Borgerliga vapen», 1-6, i Samlarnytt. Organ för Samlarförbundet Nordstjärnan, 5-6/1963—5-6/1964. Teckningarna röja en viss talang, medan rullan i övrigt är ganska anspråklös; andra uppgifter än dem redaktören kan stå för (blasonering och vapenantagarens namn, i senare nummer även födelsedatum och -ort) publiceras dock ej. Fortsättning är aviserad.

16 s., 14: —), 5 (1965, 8 s., sep. reg. 2 s., 7: —) = 1. serien, samt 6 (1966, 8 s., 7: —), vid abonnemang sedan 1965 45: —/serie.⁴

Redaktörer äro reklamchefen Jan Raneke (f. 1914), Lomma, produktiv vapentecknare och heraldisk skribent, och jur. kand. Christer Bökwall (f. 1937), Falsterbo. Av dessa synes Bökwall närmast hava ansvaret för textbearbetningen, tyvärr såsom skall framgå av det följande på ett inte alltid lyckat sätt. I avsaknad av annat publiceringsorgan är initiativet lovvärt, även om till följd av att de medverkande släkterna själva bekosta tryckningen huvudvikten är lagd vid det moderna materialet. Det positiva intrycket förstärkes av den vårdade utstyrseln med vapenbilder i färg. I motsats till företrädaren Berghmans »Borgerlig vapenrulla», som endast innehöll vapenbeskrivning med bild (av Sven Sköld) och uppgift om vapenantagarens namn och dödsår, hava de båda skåneheraldikerna tyvärr gripits av ambitionen att lämna »ett positivt bidrag till nordisk heraldik och genealogi» och giva »föredöme för god heraldisk konst». I inledningen, vari bl. a. ett mera kvickt än sakligt uttalande av A. Thiset obehogat citeras, övervältras ansvaret för sakuppgifterna på vederbörande uppgiftslämnare; det är dock redaktionens skyldighet att icke mot bättre vetande befordra felaktiga eller missvisande uppgifter till trycket. Likaså ställer man sig tveksam till de avsteg ifrån vedertagen svensk heraldisk terminologi, som föreslås i inledningen; dylikt är blott ägnat att ställa till med oreda och förvirring. Särskilt påtagliga bliva olägenheterna, när officiellt fastställda adelsvapen, för vilkas införande i »SVR» behov rimligtvis ej föreligger, utrustas med nya beskrivningar. Att överflytta originalblasoneringarna på t. ex. 1600-talssvenska till modern dylik är ett synnerligen komplicerat heraldiskt, historiskt och filologiskt problem, som SVR:s red. knappast är mäktig lösa. Den fromma önskan om en »enhetlig nordisk heraldisk terminologi» förblir säkerligen en utopi, då utvecklingen i Sverige-Finland och Danmark-Norge gått efter skilda linjer.

De genealogiska upplysningarna sammanfattas i historiska notiser motsvarande Svenska släktkalenderns ingresser, stundom med litteraturhänvisningar. I vissa fall äro dessa ytterst knapphändiga; för vinnande av anknytning till kyrkoboksmaterialet borde förutom »vapenantagarens» fullständiga namn angivas födelsedatum och -församling — önskvärt vore vidare, att för säkerställande av identifieringen fullständig titulatur (således t. ex. ej »kapten» utan »kapten vid reg:te») m. m. angäves. I andra fall äro genealogierna alltför pretentiösa. Några grava exempel skola här framdragas:

Falk (från Motala) har fått en fullkomligt värdelös genealogi, som förräder att red. varit helt obekant med Bengt Hildebrands utredningar om de olika Fal(c)k-släkterna⁵ — eljest hade detta misstag (ej bättre genom fantasikronan) kunnat undvikas. Föga bättre är att giva publicitet åt gamla familjesagor såsom *Bennich* och *Modéer*, vars vapen uppgives härstamma från tiden före heraldikens uppkomst! Mindre lämpligt är att beteckna *Rambe*

⁴ En föregångare är »Vapenrulla utgiven av Heraldisk Selskab, Heraldiska Sällskapet, Heraldisk Selskab», H. 1 (a. u.), 14 s., ill. (Malmö 1961) med samma red. — NB! »SVR» är helt fristående från nämnda sällskap (numera Societas Heraldica Scandinavica).

⁵ SBL, 15 (1956), s. 116 ff. o. 165 f.

såsom »en gren av den *gamla*, sydsåkanska s. k. Måsagårdssläkten». Vilken genom arkivforskningar framdragen allmogesläkt skulle i så fall icke kunna kallas »gammal»? Missvisande är att angiva uppgiftslämnarens morfars farfar såsom stamfader för *Nymark*; det agnatiska släktbegreppet bör iakttagas.⁶ De talrika anspelningarna på härstamning på »mödernet» (bl. a. *Bryn- nel*, *Lindberg* och *Mantorp-Broberg*) äro naturligtvis intetsägande; en släkt med flera mer eller mindre avlägset befryndade medlemmar har förvisso in- tet gemensamt möderne, vilket i så fall måste preciseras till den enskilde in- divididen. Synnerligen pretentiös är presentationen av i Sverige häromåret naturaliserade ungraren *Kézdy Vásárhelyi* med ett antal kuriösa ordnar.⁷ Att *Sibberns* pretenderade danska »rangadelskap» saknar grund, har för länge sedan utretts, men likväl återkommer det utan någon reservation.⁸

Enligt publiceringsprinciperna publiceras ej »vapen som strider mot gäl- lande lag och förordning eller mot allmänt vedertagna heraldiska regler». Likväl accepteras Rigas stadsvapen i *Bågstams* hjälmprydnad, vilket är va- penusurpation. Vidare har *Eriksson* upptagit den vapensköld, som Vinslövs köping förut antagit 1955; ligger manne Thomé-traditionen bakom de »skot- ska förfäderna»⁹? Särskilt lämpligt är ej heller att utnyttja häradsvapnet för *Mantorp-Broberg*, som dock blott är *en* av otaliga Frosta-släkter. Vilseledan- de är att påstå *Elfving*, *Hesselroth* och *Raneke* vara registrerade (motsv.) hos riksheraldikerämbetet, som blott innan denna verksamhet upphörde hann inregistrera 23 borgerliga vapen åren 1934—36.¹⁰ Betr. *Stiernstedt* är det giv- vetvis det fullständiga vapnet som har allmänt intresse, även om det är for- mellit oantastligt att blott bruka stamvapnet med friherrlig krona. Intressant är *von Zweigbergk*, men det borde hava anmärkts att tinkturena tillagts i modern tid.¹¹ Likaså borde upplysts, att *Bökwall* och *Hedegaard* av exlibris att döma tidigare förekommit i andra varianter.

Vissa tecken tyda på att vapnen icke alltid korrekt återgivits. Betr. tinktu- rerna i *Waldemarssons* hjälmprydnad stämma således ej text och bild över- ens. *Boström* har helt förvanskats utan att rättelse sedermera införts; på hjälm- ens skall således finnas ett svart hjälmtycke fodrat med rött och med vulst i rött och guld.¹² I registret ingår även ett ganska schablonmässigt konst- narsregister. *Raneke* själv består den längsta karakteristiken; att han skulle haft en »mycket stor produktion av *kommunalvapen*» bakom sig är obekant.

Tyvärr måste sammanfattningsvis konstateras, att SVR — trots vissa före-

⁶ L. Zielfelt, Ökat skydd för gamla släktnamn. I: SoH, 1/1960, s. 49; (Karl) Härd (af Segerstad), (rec. av) Ringshyttesläkten. I: SoH, 2-3/1963, s. 300.

⁷ Zoltán v. Barcsay-Amant, Adeliges Jahrbuch/Nemesi Évkönyv 1962/65, Jg. CXL—XLIII (N. F. X—XIII) (Luzern 1964), s. 214, varest vederbörande betecknas såsom »Genealoge u. Referent d. schwed. Ritterhauses» (egentl. arkivarbetare därstädes)!

⁸ H. F. Bilsted, Officers-Adel og »von». I: (Dansk) Militært Tidsskrift, årg. 33 (1904), sp. 354—56.

⁹ Vem och vad? Biografisk handbok 1967 (Hfors 1966), s. 117.

¹⁰ A. Berghman, Svenska borgerliga släktvapen, inledning (opag.); Dens., Borgerlig vapenrulla, s. 22.

¹¹ J. von Sydow o. L. Pählsson, Kalender över Ointroducerad adels förening 1967, s. 332.

¹² Meddelat av guldsmedsmästare Göran Boström, Göteborg. — Den nämnde Claes Ingemarsson var dennes morfader.

dömliga bidrag (t. ex. Achen, Heymowski, von Numers, Scheffer, Tenberg och Verwohlt samt ärkebiskop Bruno B. Heims serie av romersk-katolska biskopsvapen) — gör intryck av att vara ett publiceringsorgan för »Wappenfabrikanten», vilkas alster tillkommit utan erforderliga forskningar. Vissa symbolmotiveringar — ehuru i och för sig av stort intresse, men ej konsekvent meddelade — äro närmast pekoralistiska. Man har alltså skäl att se upp vid användningen av SVR — i synnerhet på grund av dess bestickande utformning.¹³

Leif Pålsson

¹³ I jan. 1968 distribuerades h. 7 av SVR.

Västkustpräster

I avvaktan på det sedan över 30 år aviserade nya herdaminnet för Göteborgs stift¹ har prosten hovpredikant Knut Norborg, pensionerad kyrkoherde i Halmstad och såsom emeritus ledande kyrklig förlagsman i Göteborg, berikat den biografiska litteraturen med två matriklar över sina ämbetsbröder samt ett nytryck av Skarstedts föräldrade herdaminne.² Den senast utkomna, *Göteborgs stift 1950—1964. Biografisk matrikel över stiftets prästerskap* (Göteborg 1964, Pro Caritate, 280 s., ill., 40: —, linneband 45: —, halvfr. 55: —), anknuter till utgivarens tidigare arbete »Göteborgs stift 1885—1949» (Halmstad 1949, 2. uppl. 1950), vartill f. ö. ett supplement finnes i det nya verket.

Såsom en nyhet biografieras även obefordrade präster samt för stiftet prästvigda missionärer och lärare. Övriga prästmän redovisas pastoratsvis eller under resp. institution. Man får dock ställa sig ytterst tveksam till följande reservation i förordet: »Självklart är, att uppgiftslämnarna haft full frihet att utesluta sådana uppgifter, som de icke önskat få publicerade». Praxis är, att enligt redigeringsprinciperna obligatoriska uppgifter skola från annat håll införskaffas, bl. a. från pastorsämbetena! Publicering av födelse-, vigsel- och dödsdata kan ej heller med åberopande av sekretesslagen förhindras. Ofullständiga biografier förekomma således å s. 187 och 268.³ Ej heller får »fosterson» ändras till »son» (s. 202).

Beklagligt är, att utg. »i samråd med stiftets biskop» beslutat medtaga blott kyrkliga uppdrag, fastän det väl i synnerhet är de allmänna värven som i hög grad bidraga till vederbörandes karakteristik. I den eljest digra förkortningslistan letar man förgäves efter »KR-tjm» (s. 68), som trotsat recensentens alla ansträngningar. På ett område, där förkortningar fylla ett stort

¹ Anders Block, Ett nytt herdaminne för Göteborgs stift (Julhälsningar till församlingarna från präster i Göteborgs stift, årg. 44, 1964), s. 166 ff. — Till redaktör för det nya herdaminnet har utsetts stadsarkivarien i Borås, fil. lic. Torgny Bondestam; i redaktionskommittén ingår bl. a. fd. stiftssekreteraren Fridolf Wildte, Göteborg.

² Bengt Hildebrand, Herdaminen (PHT 1949), s. 139.

³ Jfr Erland Långström, Göteborgs högre latinläroverks studenter 1883—1939 (1952), s. 438.

ändamål, hava dessa ej konsekvent utnyttjats; så hade t. ex. å s. 19 det långa »Verdienstkreuz der Bundesrepublik Deutschland» med fördel kunnat ersättas med det vedertagna OffTyskRFO. F. ö. saknas ett flertal ordnar, t. o. m. LNO. Den oidentifierbara »Mannerheimmedaljen» (någon utmärkelse med detta namn finnes ej i Finland) har ett flertal gånger upprepats. Att om en enskild medalj blott skriva »Misericordiamedaljen» (s. 43) utan att angiva medaljutdelaren (i detta fall Lagermanska stifelsen i Lerum) är helt olämpligt. Personregistret omfattar ej familjemedlemmarna.

L. P-n

Karlstads stifts herdaminne

Våra herdaminnen moderniseras stift för stift, långsamt men säkert. Nya sådana fullbordades 1951 för Stockholms stad och för Kalmar stift (se PHT 1951, s. 143 f., och 1953, s. 134). Långt komna är motsvarigheterna för Västerås och Lunds stift (se PHT 1949, s. 139 f., och 1957, s. 161 ff.), varjämte nyligen ett viktigt avsnitt av Strängnäs stifts nya herdaminne publicerats (se PHT 1965, s. 88 ff.).

För prästerskapet i Karlstads stift har den hittillsvarande uppslagsboken varit prosten Johan Hammarins i Färgelanda herdaminne, vilket utkom i tre delar åren 1845, 1847 och 1848 och som huvudkälla hade Fredrik Fryxells samlingar från slutet av 1700-talet. Nu har detta för ett avsnitt ersatts med läroverksadjunkten i Karlstad Anders Edestams *Karlstads stifts herdaminne*, II (Karlstad 1965, Värmlands museum i distribution, 388 s.; pris inb. 55:—).

Utgivningen av första delen, reserverad för superintendenter, biskopar, domprostar och lärare vid Karlstads skola, har ansetts böra uppskjutas, och utgivaren, som arbetat med herdaminnet sedan 1959, har nu i en andra del behandlat resten av domprosteriet samt Älvdals och Visnams kontrakt, dvs. vad som i Hammarins herdaminne omfattar sista tredjedelen av första delen. I företalet redovisas, att utgivaren haft stor nytta av den för några år sedan avlidne domprosten C. V. Bromanders manuskript och samlingar i domkapitlets arkiv i Karlstad, vilka dock krävt omfattande kontroller och kompletteringar.

Redan av en kvantitativ jämförelse framgår, att det nya herdaminnet — även fränsett behandlingen av de många åren efter 1845 — är betydligt fyligare än det gamla. För det mesta av vad som tillkommit föreligger i noter källhänvisningar till litteratur och till arkivalier på olika håll, men åtskilligt i det gamla herdaminnet har ej kunnat kontrolleras, enär huvuddelen av Karlstads domkapitels äldre arkivalier förstördes vid stadens brand 1865. Av många präster lämnar Edestams arbete livfulla biografiska skildringar (jfr Sten Carlssons recension i HT 1967), och både genealogiskt och bibliografiskt är det synnerligen utförligt. En fröjd för ögat är de många porträtten.

Att Edestam ej fått med allt, är givetvis förlåtligt. G. Thimon har i en recension i *Släkt och hävd* 1966, s. 154—157, presenterat åtskilliga komplet-

teringar. Själv vill jag påpeka, att skarakaniken Rangvaldus Caroli, vilken kan beläggas som präst i Tingvalla (nu Karlstad) 1361 och 1363 (Edestam, s. 15 f.), blivit baccalaureus 1358 enligt det tryckta protokollet för den engelska nationen i Paris. Han torde vara identisk med den 1367 nämnde värm-ländske prost med samma förnamn som ej nämnes i Edestams längd över prostarna (s. 13) men som observerats av Hammarin i Rättelser och tillägg till del 3 (jfr min avhandling Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden, 1952, s. 154 f.).

Hans Gillingstam

Södermanlands kyrkor

Det ligger många års omfattande och djuplodande arbete bakom landsantikvarie Ivar Schnells *Kyrkorna i Södermanland* (Nyköping: Södermanlands hembygds- och museiförb. 1965, 232 s., ill.; inb. 60: —). Det bygger på studier i tryckta och otryckta verk på bibliotek och arkiv men i lika hög grad på de besök, som en kulturminnesvårdare å ämbetets vägnar haft anledning göra i de kyrkor, som byggts mellan Mälaren och Bråviken. Han måste på ort och ställe skaffa sig uppgifter för utlåtanden, då templen skulle genomgå större eller mindre restaureringar och ombyggnader. Vilket allt sammanlagt till sist givit Ivar Schnell en kunskap om Södermanlands kyrkor, som inte står tillbaka för någon annans. Han torde i själva verket vara en rätt suverän behärskare av detta gebit.

Vid en av de mera omfattande restaureringarna — den i Bälinge 1940, då helgedomens förut överkalkade renässansmålningar åter bragtes i ljuset — föddes hos honom idén att genom ett litet häfte på 16 sidor göra sockenbor och turister litet mera bekanta med den nyupptäckta skatten. Så utgavs första häftet av den serie Sörmländska kyrkor, som med tiden skulle överspänna alla landskapets tempel, gå ut i många upplagor och vinna efterföljd på åtskilliga andra håll. Till en början anlätades olika författare, men i de senare upplagorna har Schnell i regel själv svarat för text och bilder. Det mogna resultatet av allt detta har så blivit det stora och påkostade verket *Kyrkorna i Södermanland*, där allt vad Schnell genom åren lärt sig om gudshusen i fråga kommit till samlat uttryck.

I den inledande delen få vi följa landskapets kristnande sådant detta avspeglas i runinskrifterna och legenderna, en lektion i »ortnamn och kyrkonamn», »tunakyrkor» och »husbykyrkor» och annat, som den moderna forskningen klarlagt — så långt det nu går att klarlägga — och därmed stöpt om allt vad vi en gång i skolan lärde oss om kristendomens vårtid i dessa bygder. Beledsagat av kartor och diagram, typritningar och fotografier presenterar Schnell så överblickar, som omfatta praktiskt taget allt i kyrkornas arkitektur, från de åskledare, som tävla med tupporna och korsen om platsen på torn toppen, och ned till hållarna, som täcka nedgångarna till herremansgravarna under kyrkogolvet. För att inte bokens omfattning skulle svälla ut alltför mycket har författaren måst avstå från att redovisa orglarna, silverskatterna och skrudarna. Man förstår honom.

Ett utförligt namnregister ger den personhistoriskt intresserade vad han i ett arbete som detta givetvis eftersöker för att inte gå vilse i snårskogen av »kyrkoares», arkitekter, träsnidare, målare, donatorer och skribenter, som trängas med varandra i texten. Att bildmaterialet står på toppunkten behöver väl inte sägas? Schnell är sedan många år tillbaka känd för att kunna trolla med dylika ting.

Ett arbete av detta slag blir egentligen aldrig färdigt. Nya fynd *in loco* eller på bibliotek och arkiv sätta plumpar i det gamla protokollet. Det må tillåtas recensenten att på ett par punkter få komplettera och rätta vad Schnell satt på pränt. Mina forskningar i Salems historia ha visat, att den från Henrik Alm lånade uppgiften om Carl Henrik Wrede som kyrkokorets byggherre inte kan hålla streck. Han begrovs jämte en minderårig dotter i Jakobs kyrka 1655, och där fingo även tre andra barn 1658 sina viloläger. Salems kor byggdes av hans son Fabian Carlsson Wrede. Sagesmannen för uppgiften är denne överstelöjtnants dotter Helena, som knappast hade någon anledning att ljuga i denna sak. Visitationsprotokollet från 1702 är en smula oredigt i uppställningen, vilket lurat Schnell att placera ett dopskrank i Salems kyrka i stället för i Botkyrka. För några få dagar sedan fann jag i Strängnäs domkapitels protokoll en uppgift, som rörde Dillnäs kyrka. En restaurering var föranledd av ett åsknedslag, som skedde den 25 april 1676 klockan 5 om aftonen. »Av ljungeld och tordön» hade tornet antänts och söndersplittrats. Valvet under tornet nere i kyrkan hade sprängts och muren på västra sidan till största delen sönderbråkats. Man befارade att själva grunden var »rörd och skadad». »Hagel följde i samma tordön så tjockt på marken, att det gick över skorna.»

Magnus Collmar

Stockholm och artilleristerna

Riksdagens beslut 1961 om Svea artilleriregementes flyttning till Linköping verkställdes under våren 1963. Härmed bröts en femhundraårig tradition, ty ända från 1400-talets förra del hade artillerister bott i Stockholm. En skildring av det äldre stockholmsartilleriet och artillerigarnisonens förhållanden i huvudstaden intill senare tid saknades. Regimentets flyttning ledde till att önskemålet härom kunde förverkligas. Genom minnesskriften *Från Tre Kronor till Rössne* (Uppsala 1965, 415 s; pris 45 kr.), som tillkommit under redaktion av Nils Staf, Bertil Broomé och Ulf Mossén har ett värdefullt bidrag lämnats till Stockholms historia. Det är i första hand ett kulturhistoriskt och sociologiskt arbete.

Ett inledande översiktskapitel om staden och regementet är författat av Nils Staf. Ursprungligen utgjorde artilleristerna en del av manskapet på slottet Tre Kronor. Under Gustav Vasas tid inkvarterades de i staden och på malmarna. Byssgjutningen förlades till Norrmalm. På 1600-talet koncentrerades den till Artillerigården. Om denna och artilleriets laboratorium och om artilleriets skjutplatser och övningsfält i Stockholm berättar Erik Bellander i ett par intressanta kapitel. Under 1600-talet spridde sig bebyg-

gelsen från Norrmalm till Ladugårdslandet, där sjöfolk och militärer utgjorde en betydande del av befolkningen. Inkvarteringen av artilleriet liksom av gardet och andra i staden förlagda trupper åvilade Stockholms borgerskap, som strävade efter befrielse eller lindring av tungan. Förhållandena reglerades till sist genom den s. k. inkvarteringskommissionen, som trädde i funktion 1688 och vid sidan av magistraten var det första kommunala förvaltningsorganet i Stockholm. Ladugårdslandet, som vid 1800-talets slut fick en burgnare befolkning och omdöptes till Östermalm, var ännu vid mitten av 1800-talet en kojornas och kåkarnas stadsdel. Här bodde artillerimanskapet i trånga och osunda batterikaserner i privathus av växlande storlek. Först 1877 kunde artilleristerna flytta in i ljusare och rymligare logement i regementets nybyggda kasern vid Valhallavägen. Denna hade ritats av E. A. Jacobsson. I ett innehållsrikt kapitel redogör *Christian Laine* för den segslitna byggnadsfrågan och berör även ritningsförslag av C. F. Hjelm och F. R. Ekberg.

Det största och värdefullaste kapitlet i boken är *Evabritta Personnes* avhandling om artillerimanskapet 1794—1885. Den är ett betydande bidrag till Stockholms socialhistoria och ger genom de sociala aspekterna minneskriften en särprägel i jämförelse med andra regementshistoriker. Resultatet av omfattande och grundliga arkivforskningar presenteras på ett intressant och lättläst sätt. Uppfattningen att det värvade manskapet levde i misär och tillhörde samhällets bottenkikt bekräftas av författaren, som belyser de värvades anställnings- och arbetsvillkor. Hon redogör för värvningsförhållanden, löner och inkvartering, garnisonstjänsten, manskapets sysselsättning och hantverk, permissioner m. m. Ett särskilt avsnitt svarar på frågan Varifrån kom artilleristerna? Regementets viktigaste rekryteringsområde var under hela den behandlade perioden Svealand men från 1870-talets början minskar stockholmarnas dominerande ställning markant. Utläningar saknades praktiskt taget. Flertalet av regementets manskap hade ej några egentliga yrkeskunskaper. Medelåldern vid regementet sjönk stadigt från drygt 31 år vid 1800-talets början till något över 21 år 1885. Att vara värvad fick alltmör karaktären av tillfällig tjänst under några ungdomsår. Nära hälften av manskapet var vid periodens början gifta. 1885 var antalet blott 2 %. Artillerimanskapets låga sociala anseende och usla villkor framgår också av det avsnitt, där författaren redogör för avgångsorsaker och omsättningen på folk. Under 1800-talets förra del var dödligheten skrämmande hög. De opålitliga och brottsliga antalet var stort. Många ströks ur rullan och sändes till arbetskompanierna på Vanäs (Karlsborg). Under 1870-talet inträdde värvningssvårigheter främst beroende på då rådande högkonjunktur. Vakanserna ansågs dock mest bero på minskade rekapitulationer. Lönerna ökades 1874 och genom den nya kasernen förbättrades de hygieniska förhållandena.

Intressant och ej minst ur personhistorisk synpunkt läsvärt är *Ulף Mosséens* kapitel om artillerikyrkan på artillerigården, dess präster och församling. Detta gäller även samme författares bidrag ur kamratlivets krönika och hans skildring av soldatbarnhus- och artillerikadettskolornas historia. Den förra upphörde 1872 då folkskolan i Stockholm tog vid. Den senare, vårt lands första officersskola, upplöstes 1794. En av dess främsta tillskyndare var Augustin Ehrensvärd, som blev dess förste skolchef 1739. Han gjorde även en stor insats för soldatbarnhusskolan.

Om regementets flyttning till Rissne och om Järvafältet och Marma skjutfält berättar *Kjell A. Johansson*. Minnesskriftens förord och avslutning har författats av regementschefen Carl Reuterswärd. Den har personregister och är illustrerad.

Sven-G. Haverling

Finländska ortnamn

Svenska ortnamn i Finland med finska motsvarigheter. 3. uppl. Utgiven av Svenska folkpartiets ortnamnskommitté genom Åke Granlund och Kurt Ziliacus (Helsingfors 1963, 122 s., häftad Fmk 6: —).

Denna nyttiga skrifts båda första upplagor utgavos åren 1926 och 1939, men hade en föregångare i en 1897 av Svenska litteratursällskapet i Finland utgiven förteckning. För den nya upplagan tillsattes 1958 en ortnamnskommitté, bestående av riddarhusgenealogen fil. mag. Torsten G. Aminoff, professor Olav Ahlbäck, professor Carl-Eric Thors och fil. mag. Inge Appelberg.

Förteckningen upptager nu brukade svenska namn på orter av allmänare intresse i Finland eller inom det 1944 till Sovjetunionen avträdde området. Däremot har ett antal namn i föregående upplagor utgått, främst sådana som drabbats av »namndöden». Från historisk synpunkt må man i viss mån beklaga att så skett, då det varit praktiskt att hava samtliga svenska ortnamn i Finland samlade — de återkomma ju ofta i litteratur och arkivhandlingar. Materialet uppdelas i två kategorier A) med halvfet stil för allmänt bruk rekommenderade namn, B) med finare, spärrad stil vissa döda eller utdöende namn. Märkligt är, att landskapsnamnet Satakunda — i rikssvenskan enda kända namnform — hänföres till sistnämnda kategori.

För svenskhetens i allmänhet vidkommande är det angeläget, att historiker som syssla med finländska förhållanden bruka vedertagna namnformer och ej av slentrian anamma den nonchalans som alltmåra visats av såväl dagspress som radio-TV därvidlag i synnerhet under senare år. »Språkstriden» i Finland skall ej här rekapituleras, men nog är det anmärkningsvärt att i för rikssvensk publik framställda trycksaker endast återfinna namnformer såsom Tampere och Hämeenlinna.¹ Självfallet skall för orter (motsv.) med dubbla officiella namn *blott* den svenska här brukas;² detsamma gäller gatunamn o. dyl. i tvåspråkiga orter. Direkt felaktigt vore att i dylika fall använda det finska namnet eller dubbelformer såsom t. ex. »Turku-Åbo». Ej heller finnes anledning att skriva annat än t. ex. Idensalmi, Kajana, Kervo och Träskända om mera kända orter med visserligen enbart finskt officiellt namn,³ dvs. i princip ovannämnda grupp A. Anakronistiskt vore t. ex. att skriva Kitee för Axel Lillies friherreskap Kides.⁴ I övriga fall kan det måhända vara

¹ Sju glada bröder i Finland (Tampere /= Tammerfors/ 1962).

² Statsrådets beslut om den språkliga indelningen av ämbetsdistrikt och självstyrelseområden under åren 1953—1962. Utfärdat i Helsingfors den 7 februari 1953. I: Finlands författningssamling, nr 84, 1953, bilaga, Alfabetisk förteckning . . . , s. 257 ff.

³ Henrik Grönqvist, Finlands ortnamn. I: Svenska Dagbladet 14/11 1959.

⁴ Bo Tennberg, Nya kommunvapen i Finland. I: HerT, 5/1962, s. 187.

motiverat för lättare lokalisering i den moderna administrationen — landskap, län och myndigheter skrivas dock alltid på svenska — vid första omnämmandet skriva t. ex. »Östermyra (fi. Seinäjoki)» och därefter övergå till enbart den svenska — visserligen inofficiella — namnformen.

Det borde vara onödigt, att erinra om adjektivet »finländsk» för det som är gemensamt för det finlandssvenska och finska; således alltid »finländska riddarhuset, armén etc.» och ej »finska». Å andra sidan får man ej gå till överdrift åt andra hållet och »vederdöpa» institutioner som haft sina namn redan under den svenska tiden såsom Finska rytteriet.

För översättning av finska ortnamn till svenska avslutas boken med ett finsk-svenskt register.

Boken är naturligtvis oundgänglig, icke minst för person- och släkthistoriker.

L. P-n

TIDSKRIFTSÖVERSIKT

Blekingeboken 1965. Hjalmar Berglund, själv ättling i rätt nedstigande led till sju generationer lotsar på Långöra i Torhamns skärgård, presenterar sin märkliga lotssläkt (vissa grenar nu Bergström, Forsberg, Landgren och Sjöström). I en längre, sakrik uppsats skildrar Ragnar Vasser Blekinges järnvägar, deras anläggning och ledande personal. Bland de många namnen kan nämnas järnvägsentreprenören och civilingenjören greve Fredrik Posse (1851—97) och en av initiativtagarna till Mellersta Blekinge järnväg revisionssekreteraren Albert Lilienberg. I årgången ingår en nekrolog över hembygdsvårdaren och riksdagsmannen direktör Emil Petersson (1880—1964).

Bromma hembygdskommittés årskrift 1966. Herman Stolpe, den ene av de båda årskriftsredaktörerna, skriver om tre brommabor och konstnärer: professor Einar Forseth, vars senaste verk, främst den stora väggmålningen i Södra latinläroverket, skildras, bildhuggaren Olof (Olle) Thorvald Ohlsson och fd. textilkonstnären Sven Holmström, som nu arbetar i betong. Årskriftens innehåll 1930—65 förtecknas av dess andre redaktör Bengt O. Lindberg.

Fataburen. Nordiska museets och Skansens årsbok 1965 prydes av Carl Jonas Love Almqvists porträtt. I en fantasieggande, citatspäckad uppsats skisserar Sten Lundwall idén till en jubileumsutställning över honom i Nordiska museet, där hans litterära kvarlåtenskap förvaras. Prof. Gösta Berg karakteriserar i anslutning till Skansens 75-årsjubileum Artur Hazelius' stora idé om ett friluftsmuseum med äkta interiörer och pedagogiskt levandegjord miljö. I sin uppsats »Industriarbetaren 100 år» apostroferar prof. John Granlund i avslutningen de socialistiska agitatorerna ute i bygderna från 1800-talets sista

decennier och nämner som typexempel den kärve smålänningen Frans Elof Elmgren, som grundade en rad arbetarkommuner. Arne Biörnstad skildrar tobaksodlingen på Julita gård under tobaksfabrikören och grosshandlaren Johan Bäckströms ägartid på 1800-talets slut. Leksandsmålaren Jufwas Anders Ersson, verksam 1792—1834, anses av specialisten Svante Svärdström vara »en av dalmåleriets främsta förespråkare». Denna uppsats är liksom årgången i sin helhet (och som vanligt) vackert och roligt illustrerad.

Fornvännen 1965. I svensk antikvarisk forskning förekommer av naturliga skäl ej många personnamn. Att en far som hette Haukr på 1000-talets början lät resa en sten över sin son Grimarr i Viby i Östergötland har personhistoriskt intresse såtillvida att båda namnen är ovanliga. Restaurering och tolkning har givetvis utförts av riksantikvarie Sven B. F. Jansson. Prof. Birger Nerman karakteriserar i utförliga nekrologer de båda arkeologerna fil. dr K. E. Sahlström, specialist på Västergötlands forntid, och fil. dr Hanna Rydh, känd inom kvinnorörelsen, skicklig populärvetenskaplig författare och reseskildrare.

Genealogiska samfundets i Finland årskrift (Suomen sukututkimusseuran vuosikirja) XXXVIII, 1965. Årsskriften inledes med nekrologer över två svenskspråkiga och svensksinnade släkt- och personforskare, verksamma i Åbo. Prof. Sven-Erik Åström skriver (på svenska) om universitetssekreteraren, riddarhusgenealogen Tor Carpelan, som avled 1960 över 90 år gammal. Han karakteriserar honom som en upplysningsman av 1700-talstyp. En rad av hans arbeten är oundgängliga hjälpmedel för all personhistorisk forskning om i Finland verksamma personer (standardverk som »Finsk biografisk handbok» och »Åttartavlor för de på Finlands riddarhus inskrivna ätterna»). Historikern och arkivmannen Ragnar Roséns (1898—1964) gärning skildras (på finska) av arkivrådet Aulis Oja. Rosén tillhörde en annan generation än Carpelan, har själv publicerat arbeten på både svenska och finska. Han utgav bl. a. historiken »Liber scholae Helsingforsensis 1691—1865» (1936) och medverkade i flera stadshistoriker (Viborgs, Helsingfors', Kotkas). Under titeln »Genealogiska Knorringsproblem. En brevväxling mellan Finlands före och Sveriges nuvarande riddarhusgenealog» har Pontus Möller enligt sin ingress velat ge en inblick i Tor Carpelans systematiska arbetssätt ännu i sin höga ålderdom. Brevväxlingen omfattar åren 1948—57 och är försedd med Möllers fortlöpande kommentar till den synnerligen trassliga och vittförgrenade släkthärvan. Den kejserliga finska senatens ekonomidepartementets ledamöter och tjänstemän 1909—18 förtecknas med inledande kommentarer på finska av Håkon Holmberg och ett efterföljande alfabetiskt uppställt biografiskt parti med korta data om varje ledamot. T. V. Petrell har i tabellform på finska redovisat sin släkt Petrell med grenar bl. a. med namnen Blomberg, Himberg och Lindström. I uppsatsen »Reinhold Boisman och hans söner» söker pol. mag. Georg Luther reda upp i ovissheten kring släktens första generationer i Viborg. Framställningen om släktens äldre led i Bergholms »Sukukirja» är mycket löslig. Även namnet på den av Elgenstierna angivne stamfadern för adliga ätten von Boisman är felaktigt. Huvudsakligen med stöd av rådsturäftsprotokoll för Viborg har åtta söner till

stadens justitieborgmästare 1626—50 Reinhold Boisman kunnat identifieras och deras öden följas. Släkten härstammar från Reval. Pentti J. Voipio har (på finska) i tabellform behandlat sin ursprungligen svenska släkt Åkerman från Borås, vid 1750-talets mitt överflyttad till Gamla Karleby (Kokkola). Respektive 1901 och 1906 antog medlemmar av släkten de finska namnen Voipio och Orkamo. Gravinskrifter från Hiitis kyrkogård (Åbo och Björneborgs län) har upptecknats av Arne Ekman. Av de 307 gravarna är endast några få äldre än från 1800-talets mitt, det övervägande antalet från 1900-talet. Hiitis är en helt svensk kustsocken och i raden av inskrifter förekommer sammanlagt inte tio finska namn.

Genos 1965. Georg Luther avslöjar en hel del misstag rörande den vrborgska släkten Mums (Maria Mums var släkten Gyllenkroks stammoder) och ger nya tabeller för denna släkt och släkten Kölling. Länsmännen i Kimito på 1700-talet har av Ove Stenroth ägnats en ingående undersökning med intressanta aspekter på deras sociala miljö och med en serie länsmansbiografier. Utförligast nämnes Christopher Pietscheke, hans son Anders, Jakob Sahrström, Erik Wendell och Johan Hollmén. På finska behandlas av Harry W. Walli släkten Polack, av J. Ahvenainen släkten Bonelius och av Arvi Ilmoniemi släkten Dahl i Vasa.

Gotländskt arkiv 1965. *Meddelanden från Föreningen Gotlands fornvänner XXXVII*. Erik Broman bringar i åtanke lundaprofessorn Carl Georg Brunius' banbrytande, nu hundraåriga gotländska konsthistoria i tre delar, helt oillustrerade men med så noggranna måttuppgifter, att Johnny Roosval kunde göra skisser med ledning av dem. Brunius' brevväxling finns bevarad på K. biblioteket och i Vitterhetsakademien. De gotländska strandridarna presenteras av Gunnar och Bo Bergström i en utförlig och för gotländska släkter mycket givande matrikel (särskilt personregister) med historisk inledning om denna speciella tulltjänst och en kronologisk förteckning distriktvis från 1600-talets mitt till 1800-talets början över tjänsteinnehavarna.

Från Gästrikland 1965 ger för året föga för personhistorikerna. I Torgny Lindgrens uppsats om »Bankprojekt i Gävle på 1690-talet» framträder det vidsträckt norrländska länets dåvarande landshövding Otto Vellingk som en energisk förespråkare för en filial av Rikets ständers bank i Gävle. Om han inte förflyttats till Skåne, hade han väl troligen lyckats med sitt projekt.

Halland 1965. Jan Davidsson berättar om »Fiske och fiskepionjärer i Halland» och nämner bland dem främst sjökaptan Gustaf Magnusson, som propagerade för drivgarnsfiske enligt Råå-bornas metod, och fiskaren och uppfinnaren Jöns Andersson-Gäck från Råå. Några uppsatser anknyter till Våxtorps socken, vars medeltidskyrka pryder omslaget och beskrivs av Arvid Hallind. Han anknyter till ägarna av det medeltida godset Vallen, vilka som innehavare av patronatsrätten gjort donationer till kyrkan. Något tveksamt ställer man sig till teorin, att Hartvig Bilde avses med de båda krönte bokstäverna nedtill på altaruppsatsen. Axel Ejwertz lämnar en översikt av med-

lemmar av ätten Laxmand, som ägt Vallen. Med anledning av hundraårsminnet av hans födelse tecknar Elof Lindälv folkskolläraren i Fagered Johan Kaléns insats inom halländsk hembygdsforskning. Erik Salvén har skrivit nekrologen över konservatorn och konstnären Erik Sköld, Halmstad.

Föreningen Gamla Halmstads årsbok 1965. Lektor Lars Trulssons uppsats om »Det halländska arrendekontraktet av år 1647» ger en koncentrerad bild av det nyeroövade landskapets första tid under svenska kronan. I sept. 1645 hade den hårdföre generalmajoren Casper Otto Sperling blivit guvernör över Halland, och ett år senare utnämndes den mångsysslade och smidige stockholmske köpmannen med bruksintressen i Bergslagen Hans Neuman till Halmstads borgmästare. Den maktkamp som så småningom utspelades mellan guvernören å ena sidan och borgmästaren med sina kronoarrunderparticipanter å den andra återspeglar bl. a. provinsens fattigdom, parternas hänsynslöshet, löntagarnas bekymmer och motsättningarna och spelet kring drottning Kristina. Sperling blev friherre och kom efterhand ekonomiskt på fötter, medan Neuman slutade ett händelserikt liv 1662 i en fångelsehåla på Guldkusten som direktör för Afrikanska guldkompaniet. — Paul Wilstadius fortsätter sin presentation av guld- och silversmeder i Halmstad med ett tredje avsnitt, som börjar med mästaren Berent Halck, verksam 1736—91, och avslutas med Tobias Kähre, verksam 1829—65. Wilstadius meddelar som alltid fylliga och exakta person- och familjedata (t. ex. om släkterna Skyttén eller Schyttéen, Wallengren och Nembzon). Eric Hägge redovisar ägarlängden för ett hus vid Stora torg: handelsman Peter P:son Bundij, tullförvaltaren kapten Isaac Granbom, rådman Göran Hammar och dennes son riksdagsmannen konsul Göran Niklas Hammar och biografierar »Gustaf Adolf Segerlind — köpman, fabrikör och reklamman», som från 1880-talet tillverkade skosvärta. Det Frandsenska varvet (1887—1908), som skildras av sign. S. Tns, ägdes och drevs av den danskfödde skeppsbyggmästaren Wiggo Frandsen. Herman Kronqvist berättar minnen från Ekebo herrgård i Halmstad, där hans far var anställd som trädgårdsmästare. Ägaren, den förmögne fabrikören Alfred Wilhelm Wallberg, intresserade sig mycket för den stora trädgårdsanläggningen med park, ett flertal drivhus och därtill hörande handelsträdgård. Cykelfabrikören Axel Peter Nilsons (1860—1948) son skildrar sin mångsidigt tekniskt intresserade far som även i flera år var stadsfullmäktig. Gustaf Wienecke tecknar barndomsminnen från »Huset i centrum» med den fantasieggande takaltanen i hörnet och berättar om dess invånare: husägaren källarmästarfamiljen Baertling, kemikalieaffärens innehavare Otto Mohrbutter och frisören Frans Laufke. Ett varmt och finmejslat vänporträtt av Olle Holmberg över skalden Sigfrid Lindström (»Tristan») har tryckts efter ett föredrag. Eric Hägge citerar ur Milles' brevväxling med borgmästare Georg Bissmark om arbetet med torgfontänen »Europa och tjuren». Tidskriften har som alltid en homogent lokalhistorisk karaktär. Om den vore försedd med personregister skulle säkert namnen på tusentals Halmstadsbor stå i rad.

Hembygden. Utgiven av Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund 1965 har till tema »Tre tusen fasta fornlämningar», en för personhistorikern

inte särskilt lovande rubrik. I årgången finns dock en beskrivning av Björn Nelson efter ett rannsaktionsprotokoll med anledning av ett alltför livligt barnsöl i Steneby 1682, där löjtnant Johan Magnus Svinhuvud sköts av sin svåger kapten Jöran Svenske. Två släktavlor fungerar som upplysande bilagor till uppsatsen. Olof Ljung, som 1964 (i stencil) utgivit »Ingevaldsläkten», del 2 (852 s.) presenterar den gamla dalslandssläkten från Ör i en kort sammanfattning.

Historisk tidskrift 1965 (534 s.) inleds med en längre uppsats av Ulf Sjødell om »Kungamakt och aristokrati i svensk 1900-talsdebatt». Många av våra främsta historikers syn på problemet relateras och karakteriseras, främst Fredrik Lagerroths, Erland Hjärnes och Bertil Boëthius' (som f. ö. svarar med en kort replik). Sven Lundkvist ger med utgångspunkt från Åke Hermandssons avhandling om Karl IX och ständerna (1962) en ny accentuering åt Karls ställningstagande i tronföljdsfrågan, delvis i belysning av hans utrikespolitiska aktivitet och slutar med: »I tronfrågan var han den drivne maktpolitikern». Under titeln »Frihandlarna och Stockholms Dagblad 1895—1904» presenterar Staffan Runestam en stockholmstidnings ekonomiska svårigheter och politiska kurs i anslutning till första kammarens minoritetsparti. Inom ägarkonsortiet var Hugo Tamm den ledande. Redaktörer var Wilhelm Walldén (ägare till 1884, åter redaktör 1901), Wilhelm Montan, Carl Montan, och Karl Hildebrand från 1904. Nils F. Holm, vårdare av Bernadotteska familjearkivet, lämnar en kort men upplysande översikt över arkivbeståndet (främsta arkivbildare: Karl XIV Johan och Oscar II). I sin framställning av »skuldfrågan» till utgången av slaget vid Nördlingen 1634 sätter Arne Ståde större tilltro till den ansvarige fältherren Gustaf Horns berättelse än vad Göran Rystad gör. I årgången ingår nekrologer över generalmajoren fil. dr Gustaf Petri och över rektorn fil. dr Arne Munthe, båda skrivna av Bertil Broomé, över intendenten vid Statens etnografiska museum fil. dr Stig Rydén av Magnus Mörner och över arkivarien docent Lenhart Thanner av Gösta Hasselberg.

Historisk tidskrift för Finland 1965. Yrjö Blomstedt kompletterar uppgifterna om den österbottniska familjen Fordell (behandlad i FHT 1963 och 1964 och i SBL bd 16) ur en av biskop Johannes Terserus ombesörjd genealogi från 1660, vilken försetts med stor och resonerande notapparatur. I anslutning till sina forskningar för sin bok om Johan Albrecht Ehrenström (på finska 1963, på svenska 1967) skriver Yrjö Blomstedt även om »Den finländska självständighetstanken på 1780-talet — ideologi eller politisk spekulation». De främsta namnen från perioden 1783—84 i sammanhanget är förutom Göran Magnus Sprengporten bröderna Gustaf Adolf och Axel Christian Reuterholm. I två uppsatser skriver Ove Stenroth om länsmännen i Kimito på 1700-talet, främst Anders Korp, Anders Forsström, Jakob Sahrström, Erik Wendell, Christopher Pietscheke och Johan Frantz (jfr Genos ovan!). Eric Anthoni drar på grund av vapen- och namnligheten slutsatsen, att släkten Odygd (eller Karl Filpussons släkt) var besläktad med ätten Jägerhorn av Storby.

Jämten 1965. Bonden och gästgivaren, nämndemannen, kyrkvärden, klockaren och byggmästaren Pål Pehrsson i Stugun (1732—1815) karakteriseras av Manne Hofrén främst som klockstapelbyggare. Som sådan gjorde han sin originellaste insats, t. ex. med staplarna i Håsjö, Borgsjö och Hällesjö. Han är också mästare till några kyrkor, bl. a. den lilla träkyrkan i hemsocknen Stugun. Överstelöjtnant Gustaf Lund bidrar med en översikt över »Finska officerare vid Jämtlands fältjägarregemente under indelningsverket», uppställd i bokstavs följd med korta levnadsbeskrivningar. Den längsta biografien ägnas den skuldsatte översten Johan Fredrik Eek (1758—1820), som efterlämnat en levnadsbeskrivning. »Tre svenska kungakröningar i Trondheim», nämligen Karl XIV Johans, Karl XV:s och Oscar II:s, skildras av Per Nilsson-Tannér.

Kalmar län 1965. Överste Börje Furtenbach gör en sammanställning av de tolv medlemmar ur släkten Stålhammar som deltagit i Karl XII:s krig. Då har inte överstelöjtnant Johan Stålhammars dotter Ulrika Eleonora medräknats, som 1715—19 under namnet Wilhelm Ekstedt hade värvning vid artilleriet i Kalmar. Om Ösjöfors gamla handpappersbruk, dess drift och ägare av släkterna Dristig (1777—1841) och Bergholm (till 1926) berättar Carl-Gustav von Essen och Harry Ericson.

Karolinska förbundets årsbok 1965. Sven Grauers fortsätter sin redogörelse för Karl XII:s hovhållning. Det visar sig, att fälthovstaten kunde hålla samma höga standard på både kost och dryck under kriget i Polen 1702—05 som tidigare i Livland. Uppsatsen formar sig till ett givande itinerarium med redovisning av gäster och förläggningsorter på ett märkligt sätt varvad med uppräknningar av skiftande maträtter och spritsorter, bägge delarna i kopiösa kvantiteter. Att få något grepp om konungens dryckesvanor med hjälp av Källarens räkenskaper måste ändå ställa sig svårt. Troligen var han inte nykterist, men man vet ju endast vad som bokfördes på konungens ranson, inte hur mycket han lämnade eller hur många som delade på den. Enligt räkenskaperna skulle Karl XII t. ex. 28 sept. 1702 ha förbrukat 4 liter ungerskt vin och 15 liter öl, vilket väl knappast var möjligt ens för en frisk ung karolinerkung.

Kronobergsboken 1965 inleds med en längre uppsats av Stig Fogelmarck om »Theleborg på greve Christer Bondes tid», dvs. 1931—56. Det tornprydda corps de logiet, byggt i tegel och granit på 1890-talet, har haft förebilder i senmedeltidens franska slottsbyggen. Den mörka borgexteriören kontrasterar mot en ljus interiör, som inrymmer en förnämlig porträttsamling (bl. a. det kända porträttet av Katarina Stenbock) med huvudvikt på släktporträtt. Beskrivning göres av rum efter rum fyllda med ärvda möbler och konstverk, det mesta härstammande från farfars farbror den blinde excellensen Gustaf Trolle-Bonde på Säfstaholm. Under titeln »Hur en provinsialläkare levde på 1700-talet» undersöker Axel Bergstrand provinsialläkaren i Växjö med. dr Johan Georg Collianders bouppteckning, som avspeglar en tämligen god ekonomi men ett ganska torftigt bohag. Till sist tecknar Gun-

nar Sundberg ett mycket sympatiskt porträtt av läroverksadjunkten Hilding Rundquist (1885—1965) i Växjö, en skicklig och avhållen lärare, god sångare och intresserad numismatiker. Under nära 50 år vårdade, katalogiserade och förmerade han den i Smålands museum förvarade mynt- och medaljsamling, som till största delen ägs av Växjö läroverk.

Kulturen 1965 med ryggtiteln »Över gränserna» behandlar främst föremål från utländska kulturer. L. G. Biörkman presenterar »Obelisktavlan från Muskö», som visar hur obeliskan, denna originella hyllning till Adolf Ludvig Levin, invigdes 1822. Ett av Ragnar Blomquist beskrivet svenskt praktsvärd med etsad dekor på klingan påvisas ha tillhört landshövding Gustav Soop († 1679) och ha tillverkats av rustmästare David Kohl. Johan Wingårds iver att erhålla prebendepastorat illustreras av en rolig karikatyr med biskopen svävande över och gripande efter kyrkspirorna. Idén påvisas av Torkel Eriksson vara lånad från engelska kopparstick. Författarregister till årgångarna 1935—64 avslutar volymen.

Kyrkohistorisk årskrift 1965 (412 s.). Professor Bengt Sundklers föredrag om »Ärkebiskop Nathan Söderbloms kyrkogärning» i Uppsala domkyrka 16 jan. 1966 med anledning av hundraårsminnet av hans födelse är en förnämlig psykologisk studie som betonar Söderbloms sanna historiska sinne för både kontinuitet och förnyelse. Svante Hallbergs, Rune Norbergs och Oloph Odenius' gemensamma lärda produkt, uppsatsen »Benediktinernas, cluniacensernas och cisterciensernas ämbetssigill i det medeltida Sverige», illustrerad med 93 konsthistoriskt intressanta sigillbilder, nämner rader av abbotar och abbedissor och ger en systematisk presentation av dessa ordnars kloster, deras grundande och grundare och deras sigill. Om franciskanpatern Clément Schmitts uppsats på franska om »Mathias de Linköping» se PHT 1965, s. 124. John Ewaldssons skildring av Stockholms prästsällskaps verksamhet 1819—34 ger en rad porträtt av mångsidigt verksamma präster: Johan Jacob Hedrén, Anders Jacob Danielsson Cnattingius, Arvid August Afzelius, Samuel Johan Hedborn, Carl Fredrik Dahlgren, Per Adolf Sondén, Anders Fryxell, Carl Christian Lilljenwaldh och bröderna Anders och Olof Erland Rogberg. Falköpingsprosten Gustaf Linnarssons förslag i brev 1844 till sin biskop om en tidning för motarbetande av representationsreformen kommenteras av teol. dr Per Erik Gustafsson.

Svenska Linné-sällskapetets årskrift 1965. Med utgångspunkt från Arvid Hj. Ugglas utgåva 1957 av Linnés »Diæta naturalis 1733» presenterar Elis Malmeström denna tidiga Linnéskrift, av författaren aldrig slutgiltigt bearbetad för trycket, som han tydligen sysslat med 1733—38 och där han inarbetat erfarenheter från sin utlandsvistelse på 1730-talet men framför allt från Lapplandsresan 1732. Hela skriften bygger på Linnés intryck av lapparnas sunda levnadssätt. Telemak Fredbärj utgår från ett annat, först nyligen helt publicerat ungdomsmanuskript av Linné (tr. 1964 av Fredbärj i »Valda avhandlingar av Carl von Linné, 45») om nödröd, »Ceres noverca arctoum» (Nordbornas styvmoderliga Ceres). Även detta utgår från Lapp-

landsresans erfarenheter. Till ämnet nödröd skulle Linné senare återkomma i olika sammanhang. I samband med missväxten 1756 publicerades våren 1757 en liten separat växtförteckning av Linné, »Berättelse om the inhemska växter, som i brist på säd kunna användas till bröd- och matredning». Mot bakgrund av tidens i Sverige dominerande medicinska skola, iatromekaniken, skildrar Anna-Lena Pehrsson, hur Nils Rosén von Rosenstein ansluter sig till denna och på vad sätt han tillämpar och utlägger den.

Malmö fornminnesförenings årsskrift 1966. Einar Bager har identifierat ytterligare några skadade gravstenar i och vid S:t Petri kyrka i Malmö, bl. a. Bartholinsläktens stamfar stadskommistern Bertil Jespersens och möbelsnickaren Johannes Ifverssons. De arkeologiska och byggnadshistoriska arbetena i Malmö 1965 har främst ägnats den omfattande restaureringen av myntmästaren och borgmästaren Jörgen Kocks stora hus, som byggdes 1522—25. Innan det ännu var fullt färdigt, bodde Gustav Vasa här under Malmömötet 1524.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1965 innehåller större uppsatser om utländska böcker. Av en notis framgår, att C. Vilh. Jacobowsky har för avsikt att publicera en särskild studie om boksamlaren Carl L. Kämpe (1738—1816). Hans Sallander har skrivit en nekrolog över Samuel E. Bring.

Samfundet Sankt Eriks årsbok 1965. Stockholms skeppsgård under regal-skeppet Wasas byggnadstid skildras av Carl Olof Cederlund. Från jan. 1625 arrenderades skeppsgården på fyra år av skeppsbyggmästaren Henrik Hybertsson och hans bror köpmannen Aron Hybertsson de Groot. Hans Beskow berättar om Huvudsta gårds intressanta ägarlängd och byggnadshistoria. Bland ägarna märks historieskrivaren Erik Jöransson Tegel, riksamiralen Gustaf Otto Stenbock, som troligen uppförde den gamla huvudbyggnaden, grosshandlaren Anders Plomgren, som byggde nytt och moderniserade och 1761 gjorde gården till fideikommiss. År 1817 förvärvades Huvudsta av gelbgjutaråldermannen Johan Wibom, vars ättlingar ännu innehar huvudgården. Den ryske ambassadören Johan Peter van Suchtelen lät här 1836 uppföra ett sommarresidens, som sedan blev ny huvudbyggnad. Åke Brandel skisserar det stockholmska musiklivet under 1800-talets första hälft med Edouard Du Puy, Johan och Franz Berwald och Jenny Lind som centralgestalter. Hans Cnattingius återger Alfhild Cnattingius' minnesanteckningar om den religiöst liberale komministern i Katarina Nils Ignell (1806—64), hans hustru (f. Lindmark) och umgängeskrets.

Scandia 1965. Gentemot de under senare år utkomna undersökningarna om Stockholms blodbad (jfr PHT 1964, s. 200—204) framlägger Curt Weibull en avvikande uppfattning i uppsatsen »Gustaf Trolle, Christian II och Stockholms blodbad». Weibull anser den andliga domstolen kompetent att avsäga dom i kättermål och att det s. k. sammansvärjningsbrevet från 1517 innebar uppenbart kätteri. I och med domslutet var enligt Weibull

Kristian II som representant för den världsliga makten bunden vid att låta domen gå i verkställighet. De s. k. Bondeska anekdoterna granskas av Ulf Sjødell med närmare analys av författarfrågan. Han lägger fram ytterligare indicier för kungliga rådet presidenten greve Carl Bondes författarskap och analyserar kritiken mot Magnus Gabriel De la Gardie och Johan Gyllenstierna. I en uppsats med titeln »Ehrenheim och Fryxell» påvisar Rolf Karlbom den s. k. Tessinfejdens betydelse för Anders Fryxells syn på frihetstiden. F. W. Ehrenheims anonyma »Tessin och Tessiniana» (1819) föranledde diskussion och två följbroschyrer, som båda finns bevarade med marginalanteckningar i Fryxells egna exemplar. Kurt Ågren tar riksskattmästaren Sten Bielke som ett exempel på en högättad storgodsägare som 1680 ej ansåg sig ha enbart nackdelar att vänta av en reduktion på grund av stora lönefordringar, lån till kronan och arten av sina gods.

Skånes hembygdsförbunds årsbok 1965, under mottot »Skånsk stad» har mycket att ge ur främst stadshistorisk synpunkt. I bilder med kommentarer presenterar Erik Hofrén kyrkoinspektoren, förut handlanden Mathias Flensburgs (1734—1815) »prospecter», byggnadshistoriskt intressanta och detaljrika laveringar med gårds-, stads- och kyrkomotiv. Tydligan har Flensburg använt förlagor från skilda tider. Jan Davidsson beskriver kapten A. R. Råwalls (1867—1945) flotta i Råå på 26 fartyg, huvudsakligen skonoter. Samtliga uppsatser är i princip försedda med noter och litteraturhänvisningar och mycket vackert illustrerade. Recensionsavdelning ingår.

Släkt och hävd 1965 inledes liksom närmast föregående årgångar med professor Jan Eric Almqvists revision av Elgenstiernas ättartavleuppgifter om en 1500-talsäts ursprung; det gäller här ätten Månesköld (af Seglinge). Civilingenjör Lars Lindblad, som förut i stencil utgivit en historik över »Slakten Lindblad från Kinds härad i Östergötland» (1957), publicerar en utförlig antavla för sin far industrimannen och uppfinnaren fil. dr Axel Lindblad (1874—1944). Han har på vissa mödernelinjer kommit tillbaka till 1500-talet. I varje led anges samtliga syskon till anfader respektive amoder. Serien om Karlskronasläkter av Paul Wilstadius fortsättes med uppgifter om medlemmar av släkterna Umbehaven (adlad Cronhawen), Granskog, Lewenhagen och Lunnaeus. Kjell Magnell redovisar i en uppsats betitlad »Pelle i Ramstad, Stårckarna och Elin Jakobsdotter» ätten Stårcks modernehärstamning. Nyttiga kompletteringar till Elgenstiernas ättartavlor lämnas av Yngve Näsström (för slakten Bröjer, adl. Rosenbröijer, och div. notiser ur norrländska kyrkböcker för skilda ätter) och Fridolf Wildte (ur bohuslänska arkivhandlingar för ätterna Hermelin, Benzeltierna och Pinnello). Bland recenserad litteratur kan nämnas Arvid Huss, »Vi Hussar 1614—1964» (Strängnäs 1965, 311 s.). Nekrologerna över två intresserade och flitiga genealoger, majorerna Elis Hildebrand (1869—1965) och Nils Belfrage (1885—1964) formar sig till redogörelser för deras viktiga registreringsarbeten, i Hildebrands fall hans register av skilda slag i Genealogiska föreningens samlingar, i Belfrages hans personregistreringar främst i Krigsarkivet.

Smäländska kulturbilder 1965. En intressant framställning av »Röttle pappersbruk på Per Brahes tid» ges av överste Sven Almqvist. Genom byte förvärvade sig Per Brahe d. y. 1641 Västanå gods i Gränna socken, varigenom han också fick möjlighet att utnyttja Röttleströmmen för industriellt bruk. Från 1646 drevs här ett pappersbruk, som kom att bestå till 1879. Brukets pappersmakare och föreståndare tillhörde i över 200 år genom giften samma släktkrets (bl. a. släkterna Ekwall och Davidson). I sin uppsats »Smäländska bördsbrev 1640—1760» påvisar Axel Mollstadius dessa intygs betydelse vid personhistorisk forskning. Det originalbördsbrev (bevis att vara född »av äkta säng») som hantverkarlärningarna hade att uppvisa vid sin inskrivning i ämbetet eller skrået deponerades i dess vård. Eftersom endast få skrårarkiv bevarats, har bördsbreven också gått förlorade. I Jönköpings museum finns dock en serie på 48. Men avskrifter av originalen infördes ofta i stadens eller häradets domböcker. Mollstadius har genomgått ett stort antal domböcker från denna utgångspunkt och upprättat ett kartotek med över 1 000 personkort (i Läns museet). Bördsbreven kan vara mycket intetsägande men ger rätt ofta uppgift om föräldrar, ibland om äldre släktled och andra släktingar. Mollstadius avtrycker flera exempel på varierande formuleringar.

Statsvetenskaplig tidskrift 1965. Nils Herman Quidings historiefilosofi presenteras av Lennart Lundquist och en rad riksdagsmän av Sune Åkermans i »Tillkomsten av 1810 års bevillningsförordning». I årgången ingår nekrologer över professor Edvard Thormøenius och författaren fil. dr H. K. Rönblom samt de tre sakkunnigas utlåtanden rörande professuren i statskunskap i Umeå med två sökande, Pär-Erik Back och Olle Nyman.

Stockholms stads arkivnämnd och stadsarkiv. Årsberättelse 1965 upptar förutom sedvanlig arbetsredogörelse emigrantforskaren Fred Nilssons uppsats om »Folkbokföringsmaterialet i Stockholm med särskild hänsyn till rotemansarkivet». Åren 1878—1926 hade Stockholm genom rotemansinstitutionen i praktiken dubbel folkbokföring. Vid ett närmare studium visar sig rotemännens bokföring vara både fylligare och säkrare än den kyrkliga folkbokföringen från samma tid. Rotemansarkivet är emellertid upprättat årsvis och fastighetsvis och därmed relativt svårtillgängligt och tungarbetat även om register finns. Särskilda in- och utflyttningslängder liksom födelse- och dödböcker fördes också. Rotemansarkivet är inte tillgängligt utan särskilt tillstånd av stadsarkivarien.

Sörmlandsbygden 1965. Gunnar Berefelt presenterar ur Karl Gripenhielms Mälarkarta från 1688 några Sörmlandsbilder. En likaså vackert illustrerad uppsats, av Göran M. Silfverstolpe, kommenterar några av de föremål som ingick i utställningen »Sörmländska silversmeder». Bland guldsmederna kan nämnas Henning Petri i Nyköping (1600-talets slut) och Mathias Uthfall (1700-talets mitt) och Lars Öberg (verksam 1773—1817), båda i Eskilstuna. Marie Nisser berättar kring Claëstorps byggnadshistoria efter branden 1754. Riksrådet Claës Stromberg vände sig inför planerna på ett nytt corps de logi till överintendenten Carl Johan Cronstedt, som i

sin ritningssamling efterlämnat två planritningar till Claëstorp. Arbetet på platsen däremot leddes snabbt och skickligt av kamrer Pehr Sundling. Magnus Collmar berättar om premiärdansösen Giovanna Bassi, som 1794 gifte sig med den konkursmässige grosshandlaren Peter Hinric Schön. För hennes pengar inköptes 1797 några gårdar i Salem under huvudgården Högtorp (Högantorp), där hon var bosatt till sin död 1834.

Unda maris 1965—66. Elisabet Hammar skildrar under titeln »Oscar Medelius, varvschef på Götaverken. En skeppsbyggares väg till sitt yrke», främst med ledning av Medelius' egen dagbok från 1880-talet, hans fattiga ungdom, hans studiegång vid sidan av praktiskt arbete, hans kamratskap med Hugo Hammar och hans vistelse hos en äldre bror i Peru. En utförlig och intressant översikt över det sista stora göteborgska segelskeppsrederiet, Örnen, och dess varv, Kusten, lämnas av Ferdinand Lärn med stöd framförallt av firmaarkivet i Sjöfartsmuseet. Rederiab. Örnen hade startat 1873 i stor stil och hade inom mycket kort tid det största tonnage i landet. Dess verkst. direktör Johan Ferdinand Strömberg (1826—94), en skicklig sjökaptan som tvingats stanna i land på grund av dysenteri, var själen bakom företaget och hade snart stöd hos spetsarna av den göteborgska penningaristokratien. Några år gick med rätt goda fraktvinster, men konjunkturen svängde snart — lägre fraktinkomster, alltmer ökad konkurrens från ångfartygen. Trots aktningvärd hjälp från alla håll tvingades rederiet Örnens styrelse efter ett fördröjt förlopp att upplösa bolaget 1893. En förteckning över innehålllet i tidskriftens 23 första årgångar (1942—64) avslutar häftet.

Uppland 1965. I en uppslagsrik och entusiastiskt skriven uppsats om »Slottskyrkan på Uppsala slott» karakteriserar landsantikvarien Nils Sundquist denna 1702 brandskadade och under 1740-talets ombyggnadsarbete »slagtade» kyrka som »Sveriges för att inte säga Nordens ståtligaste renässanskyrkorum». Han har en hög tanke om Johan III:s, »vår störste byggonings», konstnärliga intentioner i allmänhet och för Uppsala slott i synnerhet. Carl Hårleman framstår litet anakronistiskt som »slaktaren» från 1740-talet: »Det är otroligt, att Hårleman kunde förgripa sig på ett sådant arkitektoniskt lysande rum som slottskyrkan!». Ola Ehn redogör för Olof Sigfridssons hus och gård vid Stora torget i Uppsala från 1640-talet, då det uppfördes ungefär samtidigt som två andra monumentala borgarhus, och fram till 1839. I samband med husets rivning för uppförande av ett nytt affärshus har 1963 en byggnadshistorisk undersökning gjorts. Det trevånings stenhuset hade brant sadeltak med trappgavlar och tillhörande träbyggnader. Dess byggherre Olof Sigfridsson var gästgivare och kallades allmänt Hötappen. Sigfridssonska gården brann 1702 och återuppfördes så småningom av dåvarande ägare Joachim Axberg. 1813 förvärvades fastigheten av boktryckaren Emanuel Bruzelius.

Värendsbygder, Norra Allbo hembygdskommitté 1965. Friherre Anders Koskull, ägare till det gamla fideikommisset Engaholm, presenterar sin egendom kortfattat och upplysande i ord och vackert i bild. Med uppsatsen

»Allbobygden under Dackefejden» ger Lars-Olof Larsson en i sin korthet klar och givande framställning av hela konfliktläget. En redogörelse lämnas för konserveringen av den av Petrus Schiörling byggda orgeln i Alvesta kyrka. Nils Hyltén-Cavallius berättar om dvärgen Lille-Gustav (Gustav Andersson, 1865—1929) från Kvenneberga som blev en uppskattad varietéartist. Ågarlängden för minst 200-åriga släktgårdar inom Norra Allbo redovisas liksom i föregående årgång, nu för Härlövs, Moheda och Örs socknar.

Värmland förr och nu 1965 ägnas det Karlstad som växte upp efter den stora branden juli 1865. Göran Lindahl ger under rubriken »Karlstad 1865: stadsbyggande för hundra år sedan» en översikt över stadsbyggandet vid denna tid i Sverige och inte minst i Finland, som genom de där verk samma arkitekterna Georg Theodor Chiewitz (från Sverige) och Carl Axel Setterberg, förut länsbyggmästare i Gävleborgs län, påverkade svensk stadsplanerande. Av hygieniska skäl och med tanke på brandsäkerheten grupperade man stadsbebyggelsen kring en bred mittaxel och några markerade esplanader. En flitig svensk stadsplanerare med läroår i Finland var Per Georg Sundius (1823—1900), som också sände in tävlingsförslag till en utlyst tävling inför Karlstads återuppbyggande. Stadsfullmäktige antog en modifierad stadsplan, där vissa väsentliga drag från Sundius' förslag togs upp. Arbetet påbörjades omedelbart. Redan före 1870 var den nya staden färdig. Rådhuset ritades av arkitekt Ernst Abraham Jacobsson och Stads-hotellet av Karlstads stadsarkitekt till 1869 C F Sundberg.

Västerbotten 1965 innehåller främst överläkaren Helge Dahlstedts († 1963) friska minnesbilder från Vilhelmina. Han berättar om faderns, bondsonen Fors Lars Perssons, eller Dahlstedt som han kallades redan vid inskrivningen vid Fjellstedtska skolan i Uppsala, bosättning i Vilhelmina först som vice pastor, så småningom som kyrkoherde där och om hur han hjälptes fram av biskop Lars Landgren i Härnösand. Han anpassade sig snart och trivdes i sitt vidsträckt och primitiva pastorat och kom också på god fot med lappbefolkningen. Sonen Helge Dahlstedt ville inte bli präst och valde läkaryrket, som hans far i ödebygden tvingats »fuska» i till husbehov. Helge Dahlstedts stora människointresse och sinne för särpräglade personligheter har resulterat i en rad okonventionella porträtt, t. ex. av lappen Torkel Tomasson (1881—1940), som kämpade sig till en kansliexamen, ratades av myndigheterna men organiserade den första sameföreningen (i Vilhelmina) och blev initiativtagare till och redaktör för »Samefolkets egen tidning». Vilhelminas många provinsialläkare från 1892 karakteriserar öppenhjärtigt fram till den omtyckte men alkoholiserade Axel Bill. Helge Dahlstedts memoarer från hans tidigare levnadsår »Från Fatmomakke till Orotava» utgavs genom sonens försorg 1966 på Bokgilletts förlag. Lars-Erik Borgegård har med stöd av handelsfirman Anders Åströms i Degerfors bevarade avräkningsböcker och korrespondens 1850—64 och 1871—76 studerat tidens norrländska byteshandel. Som mellanled mellan handelshusen i Umeå och de enskilda bönderna fick denna lanthandel en mycket stor betydelse för bygden. Karin Eriksson ger ytterligare några exempel, utöver dem i 1963 års årgång, på ritläraren och arkitekten i Umeå Carl

Fridolf Engelbert Sandgrens originella trähusarkitektur, som Lycksele folkskola och Åströmska gården i Vindeln, Degerfors (huset utformat som stenhus).

Abo akademi. Årsskrift 1965—66. Vid sitt tillträde som rektor karakteriserade N. E. Enkvist akademins särskilda problem: den är Finlands svenskspråkiga universitet, den är ett privat universitet med statsunderstöd, den är ett litet universitet. Sven S. Hartmans installationsföreläsning nov. 1965 om »Dag Hammarskjöld och religionerna» påpekar Albert Schweitzers grundläggande inflytande även vid Hammarskjölds förhållande till olika religioner. Nekrologer ingår över bl. a. den kände professorn vid akademien i det omfattande ämnet antikens historia med grekiska och romerska litteraturen Johannes Sundwall († 1966) och över tidningsmannen, verkst. direktören för Hufvudstadsbladet Per Nyström († 1966). Nyttillträdande lärare presenteras utförligt med vederbörandes egna meddelade data.

Från bergslag och bondebygd. Örebro läns hembygdsförbunds årsbok 1965. Carl Olof Bergström berättar om köpmannen, borgmästaren i Örebro Lars Olsson Bohm (1571—1629), hans testamente med donation till Örebro skola och hans bevarade hus »Kungsstugan» med intressant symbolisk väggmålning över domarens ämbete. Med anledning av hundraårsjubileet av invigningen av Engelbrektsstatyn på stora torget i Örebro erinrar Christina Ruhnbro om dess tillkomsthistoria. Prosten och riksdagsmannen, medlemmen av Götiska förbundet Gustaf Wilhelm Gumælius hade 1858 utgivit en dikteykel om Engelbrekt, där han i en vision ser för sig en riksinsamling till en minnesstod över folkhjälden. En sådan kom verkligen i gång och resulterade i att skulptören Carl Gustaf Qvarnström 1862 tecknade kontrakt om statyn. Qvarnströms levnadsbana skildras. Hans Engelbrektsstaty betecknas i stort sett som lyckad. En redogörelse för metallhantverkets främsta representanter i 1800-talets Örebro lämnas av Axel Lidström som också varit servicesinnad nog att förse uppsatsen med en personförteckning på 44 namn. Flera av dessa kopparslagare, gelbgjutare, tenngjutare, smidesmästare, pistolsmeder och fabrikörer var ledamöter av stadsfullmäktige som Anders Emanuel Svanberg, kopparslagarmästare; Carl Ludvig Atterling, fabriköer; Johan Adolf Lindhagen, pistolsmed; Henrik Halldin, fabriköer. Fabriköerna Anton Hahn och Henrik Halldin var riksdagsmän. Amerikavisan »Vi sålde våra hemman» attribueras av Allan Ranius tveklöst till fiskaren och dagkarlen Jan Jansson (1811—1901); replik av H. Gillingsstam kommer i Släkt och Hävd 1968. Algot Holmström har skrivit en nekrolog över fd. landsantikvarien fil. lic. Egil Lönnberg (1903—65).

Samfundet Örebro stads- och länsbiblioteks vänner. Meddelande N:o XXXII (1965). Arkivrådet Nils Nilsson publicerar tredje och sista avsnittet av sin förteckning över det Mörnerska arkivet på Esplunda, även av dess autograf- och manuskriptsamling och en avdelning genealogi och heraldik rörande bl. a. ätterna Gyllenstierna och Mörner. Register över arkivbildare (främst av ätterna Gyllenstierna, Heijkenskjöld, Mörner, Ribbing och Skytte) och gods samt över manuskriptsamlingar avslutar redogörelsen för ar-

kivet. Särtryck av förteckningens tre avsnitt kan erhållas genom Örebro stadsbibliotek. I form av en dialog kåserar Bertil Waldén († 1963) och Henning Wieslander lärt om boktryckare och bokbindare i gångna tiders Örebro, där givetvis boktryckardynastin Lindh dominerar. Som firman Lindhs ledare under 1800-talets mitt slutförde Abraham Bohlin första serien av »Biographiskt lexicon» och startade även dess andra serie. Bland bokbindare nämnes främst Carl Ek.

Österbotten 1965 innehåller främst en längre biografi (162 s.) av Ragnar Mannil över provinsialläkaren i Nykarleby distrikt professor Waldemar Backman (1870—1946) som vid sidan av medicinskt skriftställarskap var en produktiv och intresserad släkt- och hembygdsvetenskapsforskare. Mirjam Lehtikanto skriver om den tidigt bortgångne Vasaarkitekten på 1850- och 60-talen länskonduktören Ossian Långhjelm, och Robert Estlander publicerar vad han kallar 3:e utgåvan av släkten Estlander, i tabellform och nykompletterad (1:a utgåvan hos Bergholm 1894, 2:a av R. Estlander själv 1929).

Rätteise

Rättelse till H. Gillingstam, Den skånsk-norrländska släkten Svenonius (PHT 1965: 1—2), s. 5, not 28, och s. 120:

Planeringskontoristen Ove Svenonius i Göteborg är enligt påpekande av Leif Pålsson, Göteborg, ej identisk med Hugo Swenonius' son Ove Bengt Ingvar Swenonius, född 15 jan. 1935 och numera läroverksadjunkt i Kungälv, utan med Ove Kennet Svenonius, född 26 febr. 1939 i Örgryte och trolovningsbarn till Erik Lennart Enevald Svenonius i Umeå (tab. 13) med sömmerskan Gunhild Margareta Larsson, född 14 april 1911 i Göteborgs Gamlestad, som 15 maj 1948 gifte sig med John Gunnar Johansson, född 23 maj 1911 och död 12 juni 1967. Han är alltså ej något exempel på att en av biskop Enevaldus Svenonius' ättlingar skulle ha avvikit från Kungl. Maj:ts resolution 27 aug. 1937 i fråga om stavningen *Svenonius*. Ove Kennet Svenonius gifte sig 30 nov. 1963 med Inga-Lill Lilian Larsson, född 26 jan. 1944 i Lundby, med vilken han har sonen Kennet Michael, född 4 maj 1964 i Kortedala.

H. G-m

Meddelande angående Personhistoriska samfundet

Personhistoriska samfundets årsmöte ägde rum på Källaren Den Gyldene Freden den 28 april 1966. På revisorernas förslag beviljades styrelsen och skattmästaren ansvarsfrihet för år 1965. Till medlemmar av styrelsen omvaldes riksarkivarie Åke Kromnow (ordförande), fil. dr Ingvar Andersson, krigsarkivarie Bertil Broomé, professor Sten Carlsson, förste arkivarie Nils F. Holm, universitetslektor Torgny Höjer, fil. dr Birgitta Lager (sekreterare), överbibliotekarie Wilhelm Odelberg och bankdirektör Bertel Rennerfelt (skattmästare). Till ledamöter av redaktionsutskottet omvaldes herrar Broomé, fil. dr Hans Gillingstam och Kromnow samt Birgitta Lager. Till revisorer omvaldes riddarhusgenealogen Pontus Möller och byrådirektören frih. Carl Fägerskiöld och till revisorssuppleant byrådirektör Björn Bergman.

Vid sammanträdet höll ordföranden riksarkivarie Åke Kromnow föredrag över ämnet »Sverige—Zweibrücken, en bortglömd personalunion». Ett förslag till reviderade stadgar antogs av årsmötet som vilande. Detta stadgeförslag antogs vid samfundets extra sammanträde den 16 juni 1966. De nya stadgarna återges i denna årgång s. 1—2.

PERSONHISTORISKA SAMFUNDETS
LEDAMÖTER OCH PRENUMERANTER PÅ
PERSONHISTORISK TIDSKRIFT 1967¹

H. M. KONUNGEN

HEDERSLEDAMÖTER

Anthoni, Eric, professor, Helsingfors	Broomé, Bertil, krigsarkivarie, Stockholm
Boëthius, Bertil, professor, Stockholm	

STÄNDIGA LEDAMÖTER

Ahlström, C. G., genealog, Simonstorp	Humble, Sixten, fil. lic., direktör, Stockholm
Ankarcrona, Sten, advokat, Stockholm	Indebetou, Elisabeth, fröken, Stockholm
Bernström, B., köpman, Djursholm	Riddarhuset, Stockholm
Dahlgren, Thorild, fil. dr, †, Malmö	Salmonson, Carl A., kapten, Stockholm
Drangel, Eskil, lagman, Stockholm	Wallenberg, Berit, fröken, Stockholm
Enblom, Walfrid, fil. dr, Lidingö	Wallin, Olof, byrådirektör, Stockholm
Fabritius, Albert, Dr Phil., Köpenhamn	Åbo akademis bibliotek
Finlands riksarkiv, Helsingfors	Åbo landsarkiv

ÖVRIGA LEDAMÖTER och PRENUMERANTER

Abrahamsson, Jan-Christer, Rottne	Allhem AB, Malmö
Abramson, Ingeborg, fil. mag., Eskilstuna	Almquist, Jan Eric, professor, Djursholm
Adelborg, Otto, advokatfiskal, Lidingö	Aminoff, Sten, ambassadråd, Tokyo
Adelsköld, Elise, fil. lic., centralbibliotekarie, Stockholm	Anderson, Harald, kanslidirektör, Hägersten
Ahlin, Carl, major, Kristianstad	Andersson, Ingvar, fd. riksarkivarie, Stockholm
Alingsås stadsbibliotek	

¹ Fri- och gåvoexemplar har ej upptagits.

- Andersson, Rolf, fil. stud., Enköping
- Appelgren, Helge, arkivarie, Stockholm
- Arkiv för svensk släktforskning, Malmö
- K. Armémuseum, Stockholm
- Atmer, Gunnar, advokat, Danderyd
- Axelson, Sven, lektor, Skellefteå
- Beck-Friis, Hans, frih., ambassadör, Börninge
- Beckman, Bjarne, lektor, Bern
- Bedoire, Fredric, fil. stud., Stockholm
- Bellinder, Gunnar, leg. läk., Häl-singborg
- Bellmansällskapet, Stockholm
- Bendix, Gunnar, läroverksadjunkt, Kiruna
- Berg, Gösta, professor, Stockholm
- Berg, Tor, fil. dr, †, Stockholm
- Berg, Torsten, ingenjör, Gerrards Cross, England
- Bergens universitetsbibliotek
- Bergman, Björn, byrådirektör, Sundbyberg
- Bergman, Eva, fil. dr, Stockholm
- Bergqvist, N. F., major, Karlstad
- Biörkman, L. G., byrådirektör, Norrviken
- Bjurestam, Lars, gymnasieekonom, Rundviksverken
- Björkenstam, Nils, direktör, Hagfors
- Björkman, Georg, Hultsfred
- Björnånger, Oskar, ingenjör, Köping
- Bollerup, Erik, fil. lic., Göteborg
- Borås stadsbibliotek
- Boye, Bengt, läkare, Stockholm
- Brandell, Ulf, redaktör, Stockholm
- Bruce, Torsten, med. dr, Uttran
- Brynnel, Gustaf, läroverksadjunkt, Nacka
- Burdin, Gylfe, direktör, Stockholm
- Carlsson, Leonard, Södra Vi
- Carlsson, Sten, professor, Uppsala
- Collmar, Magnus, kyrkoherde, Rönninge
- Dahlén, George, abonnentschef, Göteborg
- Dahlman, Carl, byrådirektör, Stockholm
- Danielsen, Helene, fröken, Stockholm
- De Geer, Carl, frih., Stockholm
- Deichmanske Bibliotek, Oslo
- Delwig, Carl von, disponent, Lidingö
- Dicksonska biblioteket, Göteborg
- Du Rietz, Rolf, Uppsala
- Ekman, Iris, fru, Stockholm
- Eksjö högre allm. läroverk
- Ekström, Gunnar, domkyrkosysteman, Västerås
- Elinder, Erik, direktör, Stockholm
- Engström, Sten, fil. dr, Uppsala
- Eskilstuna stadsbibliotek

- Fahlbeck, Erik, professor, Lund
Faluns stadsbibliotek
- Feilitzen, Olof von, förste bibliotekarie, Stockholm
- Feuk, Johan, fil. dr, Vrigstad
- Franzén, Edward, folkskollärare, Torsås
- Frederiksbergs Kommunebibliotek, Köpenhamn
- Frenckell, Rafael von, bergsråd, Helsingfors
- Frölén, Ingrid, fru, Stockholm
- Fägerskiöld, Carl, frih., byrådirektör, Solna
- Gadde, Carl-Fredrik, direktör, Stockholm
- Geijer, Lennart, jur. dr, statsråd, Stockholm
- Genealogical Society, Salt Lake City, U.S.A.
- Gillgren, N. G., fil. kand., Sundbyberg
- Gillingstam, Hans, fil. dr, Stockholm
- Giöbel, Nils, civilingenjör, Stockholm
- Grauers, Sven, professor, Stockholm
- Grensman, Gert, direktör, Högnäs
- Gustafson, Bengt O., banktjänsteman, Lidingö
- Gyllenhoff, Lorentz, kommandörkapten, Askim
- Gyllenram, Nils, jägmästare, Västerås
- Gävle stadsbibliotek
- Göteborgs historiska museum
- Göteborgs sjöfartsmuseum
- Göteborgs universitetsbibliotek
- Hafström, Gerhard, professor, Lund
- Hagelin, Hilda, fru, Sparreholm
- Hagenstehn, Gunnar, farm. kand., Lysekil
- Halmstads högre allm. läroverk
- Halmstads stadsbibliotek
- Hansson, Sven G., fil. lic., Farsta
- Haslum, Bertil, intendent, Holmsund
- Haverling, Sven G., förste arkivarie, Stockholm
- Heijne, Bengt von, bankdirektör, Täby
- Hellerström, E., fil. lic., Uppsala
- Hellström, Gunnar, arkivarie, Sigtuna
- Hernius, Åke, kapten, Askim
- Herrström, Yngve, byrådirektör, Lidingö
- Hildebrand, Ingegerd, fil. dr, Stockholm
- Hildebrand, Rolf, vägdirektör, Visby
- Hilding, Lars, civilingenjör, Jakobsberg
- Hindbeck, C. G., förste byråsekreterare, Stockholm
- Hintze, Gottfrid, Solna
- Hirsch, Axel, med. dr, †, Stockholm
- Hjerner, Ewald, godsägare, Solna
- Hjärne, Erland, professor, Uppsala
- Holm, Nils F., förste arkivarie, Bromma

- Holmgren, Gustaf, fil. dr, Uppsala
- Horn, Knut von, överintendent, Stora Mellösa
- K. Husgerådskammaren, Stockholm
- Hård af Segerstad, Erik, byrådirektör, Växjö
- Hård (af Segerstad), Karl, byrådirektör, Lidingö
- Hägström, Karin, fil. mag., Strängnäs
- Hälsingborgs stadsbibliotek
- Härnösands stadsbibliotek
- Höij, Karl Gustaf, Nybro
- Höjer, Torgny, fil. dr, Saltsjöbaden
- Institut Tessin, Paris
- Insulander, Ivar, krigsråd, Stockholm
- Iverus, Gustaf, rektor, Bromma
- Janson, John, Götene
- Johansson, Fritz J. A., köpman, Karlshamn
- Johnsson, Harald, advokat, Önnestad
- Jonzon, Sven-Gösta, generaldirektör, Stockholm
- Jägerskiöld, Olof, arkivråd, Bromma
- Jämtlands läns bibliotek, Östersund
- Kalmars stadsbibliotek
- Karlskoga stadsbibliotek
- Karlstads stadsbibliotek
- Karlstads stifts- och läroverksbibliotek
- Karlstads universitetsfilials bibliotek
- Katrineholms stadsbibliotek
- Kempff, Curt, överste, Stockholm
- Kindestam, Sven, ämneslärare, Örebro
- Kleberg, Göran, Stockholm
- Klinckowström, Harald, frih., Ekerö
- Koït, Jakob, arkivarie, Tumba
- Kraft, Salomon, fil. dr, Malmö
- Kristianstads stadsbibliotek
- Kristinehamns stadsbibliotek
- Kromnow, Åke, riksarkivarie, Stockholm
- Kruse, Martin, Uppsala
- Kumlien, Kjell, professor, Enskede
- Kåre, Alf, bibliotekarie, Stockholm
- Lager, Birgitta, fil. dr, Stockholm
- Lagerfelt, Carl-Henrik, frih., Vikingstad
- Lagerfelt, Karl-Gustaf, frih., ambassadör, Kumla
- Lagerspetz, Christian, direktör, Stockholm
- Lagrelius, Barbara, fru, Rönninge
- Landahl, Sten, förste arkivarie, Stockholm
- Landskrona högre allm. läroverk
- Landskrona stadsbibliotek
- Lange, Sven Erik, major, Trekanten

- Larsson, Ines, fru, Lund
 Laurin, Casimir, major, Falun
 Lewenhaupt, Sten, greve, legationsråd, Katrineholm
 Lidberg, Lars G., läkare, Segeltorp
 Lidingö stadsbibliotek
 Lidköpings stadsbibliotek
 Liedgren, Jan, diplomatarieredaktör, Bromma
 Liljencrantz, Axel, frih., bibliotekarie, Uppsala
 Lilliestam, Åke, fil. dr, Stockholm
 Lindberg, Folke, professor, Stockholm
 Lindblad, Lars, civilingenjör, Johanneshov
 Lindblom, Andreas, professor, Stockholm
 Lindell, Harald, landskamrerare, Karlstad
 Lindgren, Uno, förste byråsekreterare, Älvsjö
 Lindqvist, Sune, biblioteksråd, Stockholm
 Lindstén, Carl, kyrkoherde, Smålands Burseryd
 Linköpings stifts- och landsbibliotek
 Livrustkammarens bibliotek, Stockholm
 Luleå högre allm. läroverk
 Luleå stadsbibliotek
 Lundbäck, Arvid, utredningssekr., Stockholm
 Lundén-Cronström, Ingegerd, fil. mag., Munksnäs, Finland
 Lundh, Herbert, fil. dr, rektor, Uppsala
 Lundholm, Kjell-Gunnar, rektor, Norrköping
 Lunds stadsbibliotek
 Lundström, David, förste arkivarie, Stockholm
 Lärarhögskolan, Uppsala
 Löthner, Lennart, Uppsala
 Löw, Bengt, arkivarie, Enskede
 Magnell, Kjell, generalmajor, Djursholm
 Magnusson, Rolf, Logan, Utah, U.S.A.
 Malmgren, Hans, Ängelholm
 Malmström, Carl, professor, Stockholm
 Malmö stadsarkiv
 Malmö stadsbibliotek
 Mattsson, Bengt, Karlskrona
 Militärhistoriska institutet, Stockholm
 Modéer, Kjell, jur. kand., Lund
 Moselius, Carna, fru, Stockholm
 Motala stadsbibliotek
 Möller, Pontus, riddarhusgenealog, Stockholm
 Mölndals stadsbibliotek
 Natt och Dag, Bo, förste byråsekreterare, Stockholm
 Nauclér, J. Olof, direktör, Pers-
 torp
 Nelson, Björn, civilingenjör, Ene-
 byberg
 Nevrell, Bernt, regeringsråd, Stockholm
 Nilsson, Nils, arkivråd, Bromma
 Nilsson, Sven A., professor, Uppsala

- Norberg, Hans, hamnkamrerare, Västervik
- Nordenskiöld, Otto, direktör, Lidingö
- Nordiska museet, Stockholm
- Nordström, Elsa, förste arkivarie, Stockholm
- Norrköpings stadsbibliotek
- Nya sällskapet, Stockholm
- Nyberg, Tore, fil. dr, München
- Nygren, Ernst, arkivråd, †, Stockholm
- Nyqvist, Karl E., Tulleråsen
- Odelberg, Wilhelm, överbibliotekarie, Stockholm
- Odhnoff, Ragnar, kansliråd, Stockholm
- Olofsson, Matthias, läkare, Lund
- Olsson, Nils William, dr, Minneapolis, Minn., U.S.A.
- Olsson, Sven, stadsarkivarie, Västerås
- Oskarshamns stadsbibliotek
- Oslo universitetsbibliotek
- Palme, Sven Ulric, professor, Lidingö
- Palmlund, Evald, lektor, Lund
- Personnamnskommittén, Uppsala
- Personne, Nils, inspektör, Bromma
- Pilo, Klaës, tekn. lic., Paris
- Pleijel, Hilding, professor, Lund
- Post, Olof von, major, Stockholm
- Påhlsson, Leif, skriftställare, Göteborg
- Ramel, Otto, frih., hovjägmästare, Harlösa
- Rathsman, Ernst, kamrer, Stockholm
- Rennerfelt, Bertel, bankdirektör, Stockholm
- Ribbing, Gerd, fru, Stockholm
- Ribbing, Herbert, ambassadör, Hasslerör
- Riksarkivet, Oslo
- Riksarkivets heraldiska sektion, Stockholm
- Riksdagsbiblioteket, Stockholm
- Runqvist, Harry, meteorolog, Handen
- Samzelius, Per, förste arkivarie, Bromma
- Sandberg, Per, rektor, Stockholm
- Sandström, Carl, överläkare, Saltsjöbaden
- Savolax-Karelen's landsarkiv, St Michel, Finland
- Scheffer, Gunnar, statsheraldiker, Stockholm
- Schück, Herman, universitetslektor, Bromma
- Selin, Erik, Helsingfors
- Sidenbladh, Karl, president, Umeå
- Sjöberg, Gustav, förste arkivarie, Stockholm
- Sjöblom, Thorvald, civilekonom, Stockholm
- Sjögren, Paul, överbibliotekarie, Umeå
- Sjöwall, Will, direktör, Stockholm
- Skara stifts- och landsbibliotek
- Skövde stadsbibliotek

- Sleman, Folke, förste arkivarie,
Stockholm
- Sollentuna skolbibliotek
- Solna stadsbibliotek
- Sprinchorn, Einar, förste byrå-
sekreterare, Stockholm
- Stade, Arne, fil. dr, Hägersten
- Staf, Nils, fil. dr, Hägersten
- Stenbock, Cécile, grevinna,
Stockholm
- Stenby, Bertil, arkitekt SAR,
Stockholm
- Stengafvel, Lennart, Grödinge
- Stenkula, Carl Gustaf, socialdi-
rektör, Lund
- Stiernstedt, Gordon, frih., direk-
tör, Knivsta
- Stille, Åke, fil. dr, rektor, Upp-
sala
- Stjernswärd, Brita, amanuens,
Stockholm
- Stockholms stadsbibliotek
- Stockholms stadsmuseum
- Stocksunds folkbibliotek
- Stolpe, Birger, redaktör, Västra
Frölunda
- Stora Kopparbergs Bergslags
AB:s bibliotek, Falun
- Strängnäs stifts- och landsbiblio-
tek
- Strömberg, Bengt, kyrkoherde,
Paris
- Stårck, John, lektor, Göteborg
- Sundberg, Anders, kamrer, Dan-
deryd
- Sundblom, P. E., Helsingfors
- Sundeqvist, Lars-Hugo, tandlä-
kare, Örbyhus
- Sundsvalls stadsbibliotek
- Svalenius, Ivan, docent, Lund
- Svengren, Sture, Vessigebro
- Svensson, Ivan, bruksägare,
Skyllbergs bruk
- Sylvan, Nils, lektor, Stockholm
- Sällskapet, Stockholm
- Söderbärke kommunala folkbib-
liotek, Vad
- Söderholm, Stig, läkare, Norr-
tälje
- Söderlind, Stefan, förste arkiva-
rie, Stockholm
- Södermanland-Närkes nation,
Uppsala
- Södermanlands hembygdsför-
bund, Nyköping
- Thorsell, Elisabeth, fil. stud.,
Sundbyberg
- Thorsell, Ika, fru, Strängnäs
- Tommos, Sören, arkivarie, Djurs-
holm
- Träff, Uno, rektor, Smålandsste-
nar
- Uddevalla stadsbibliotek
- Ulander, Britta, fröken, Häger-
sten
- Ulveborn, Rune, Göteborg
- Umeå stadsbibliotek
- University of California, Los An-
geles, U.S.A.
- University of Minnesota, Min-
neapolis, U.S.A.
- Uppsala stadsbibliotek
- Uppsala universitets historiska
seminarium
- Utterström, Gustaf, professor,
Umeå
- Wachenfelt, Miles von, lant-
bruksråd, Stockholm

- Wachtmeister, Hans, greve, Johannishus
- Wallberg, Gunnar, advokat, †, Stockholm
- Vasa landsarkiv, Finland
- Vasa stadsbibliotek, Finland
- Weibull, Curt, professor, Göteborg
- Wendel, Göran, fil. kand., Farsta
- Wennerholm, Bengt, taxeringsinspektör, Stockholm
- Westerberg, Bo, civilingenjör, Stockholm
- Westerståhl, Sigurd, fd. rektor, Tranås
- Westin, Gunnar T., professor, Danderyd
- Vetlanda stadsbibliotek
- Wetterblad, Ragnar, konteramiral, Sparreholm
- Wibling, Hilding, chefredaktör, Kalmar
- Wichman, Holger, förste arkivarie, Bromma
- Det K. Norske Videnskabers Selskabs bibliotek, Trondheim
- Widtfjäll, Per Olof, Borås
- Wijk, Erik B., skeppsredare, Göteborg
- Viroulet-Fagerström, Eugène, byrådirektör, Stockholm
- Visby stadsbibliotek
- Vult von Steijern, Nils, frih., ingenjör, Västervik
- Vänersborgs stadsbibliotek
- Wängberg, Ragnar, ingenjör, Vårgårda
- Västerviks stadsbibliotek
- Västerås stifts- och gymnasiebibliotek
- Växjö universitetsfilials historiska institution
- Zander, Tomas, civilingenjör, Skönnarbo
- Zielfelt, Lennart, kapten, Skärblacka
- Åberg, Alf, förste arkivarie, Stockholm
- Örebro karolinska läroverks bibliotek
- Örebro stadsbibliotek
- Östenson, Stig, med. kand., Lund
- Östrand, David, generaldirektör, Stocksund

FÖRKORTNINGSLISTA

Se även särskild förteckning, s. 68

DHT	(Dansk) Historisk Tidsskrift
DS	Diplomatarium Svecanum
FHT	Historisk tidskrift för Finland
GLA	Landsarkivet i Göteborg
GIR	Gustaf I:s registratur
HerT	Heraldisk Tidsskrift
HT	Historisk tidskrift
KA	Kammararkivet
KB	Kungliga biblioteket
KrA	Krigsarkivet
LUB	Lunds universitetsbibliotek
PHT	Personhistorisk tidskrift
RA	Riksarkivet
RHA	Riddarhusets arkiv
RR	Riksregistraturet
SBL	Svenskt biografiskt lexikon
SMoK	Svenska män och kvinnor
SSEÅ	Samfundet S:t Eriks årsbok
SoH	Släkt och hävd
SSA	Stockholms stadsarkiv
STb	Stockholms stads tänkebok
ULA	Landsarkivet i Uppsala
UUB	Uppsala universitetsbibliotek

PERSONREGISTER

- Achen, släkt 167
 Adam of Gouvan 108
 Adelswärd, Theodor, frih., industriman, statsråd 128
 Afzelius, A. August, kontraktsprost, skald, hävdatecknare, 179
 — J. F. Ivar, justitieråd, talman 62, 129
 Agneta Ingemarsdtr till Främby, g. m. Vilkin Olsson 122, 123
 — Jeppesdtr 123
 — Jönsdtr, g. m. Anders Larsson (Laurensen) till Ökna 4, 122
 Albogius, Justus, mag., kyrkoh. i Ivangorod 106
 Alexander VII (av familjen Chigi), påve 134
 — VIII (Pietro Ottoboni), påve 133
 Alfonso XIII, spansk konung 159
 Allard, Maria, g. Andersson 158
 — Sven, ambassadör 158
 Almqvist, Carl Jonas Love, förf. 173
 Alströmer, Jonas, frih., envoyé 154
 Amundson, Karl A. B., generalmajor 153
 Anckarström, Claes (före adl. Depken), bergmästare 44, 45
 Anders Andersson, rådmän i Sthlm 1612 98
 — Davidsson, son till David Corr, nämnd 1600 97
 — Hansson 11, 13
 — Håkansson, se Hälbonäsätten
 — Joensson, på förslag till häradsh. i Vadsbo 1508 69
 — Johansson 9
 — Jute i Gävle 19
 — Larsson, se Cruus
 — Larsson (Laurensen) till Ökna, se Lillie af Ökna
 — Larsson, underhäradh. i N. och S. Vedbo 69
 — Laurensen, se Lillie af Ökna
 — Nilsson, hemmansägare i Ludvika 38, 40, 41, 43
 — Olofsson, se Gerslinus
 — Pedersson i Svarttorp, lagman 69
 — Pävellsson, häradsh. i Askim 69
 Andersson, E. J., godsägare 158
 — Gustaf H., i Rasjön, statsråd, landshövd. 157
 — Gustav (»Lille Gustav»), varietéartist 184
 — Ingvar, fil. dr, fd. riksarkivarie 187
 — Maria, f. Allard 158
 — Marianne, fru, Spjuterum, Färjestaden 126
 Andersson-Gäck, Jöns, se Gäck
 Andreas Erici, kyrkoh. i Åker 21
 — Laurentii, se Björnram
 Anna Håkansdtr, se Hälbonäsätten
 — Knutsdtr, g. m. rådmän Per Karlsson i Nyköping 111
 — Mickelsdtr, g. m. Andreas Laurentii (Björnram) 94
 — Olsdtr, se svinhuvud
 — Pedersdtr, hustru 9
 Annerstedt, Claes, bibliotekarie 62
 Anund Jonsson, se Lejonansikte, Hemming Ödgislessons ätt
 Apollonia Jönsdtr 5
 Arckenholtz, Johan, hovråd 139
 Arfwedson, Anders, grosshandl., dir. i Ostind. komp. 163
 Arvid Bengtsson, se Lejonansikte, Bengt Nilssons ätt
 — Gustavsson, se Sparre af Vik
 — Persson, häradsh. i Vättle 69
 — Persson, underhäradh. i Vadsbo 69
 Assarsson, Vilhelm, envoyé, bitr. kabinetssekr. 154, 155
 Atterling, Carl Ludvig, fabrikkör, Örebro 185
 Axberg, Joachim, Uppsala 183
 Axel Andersson, se Lillie af Ökna
 — Gregersson, se Högnalövsätten
 — Mattsson, se Hällekisätten
 Azzolino, Decio, kardinal 132
 — Pompeo, italiensk markis 133
 Back, Pär-Erik, prof. 182
 Backman, Waldemar, prof., provinsialläk. Nykarleby 186
 Baertling, släkt, Halmstad 176
 Bage, Anders, häradsh. i Askim 69
 — Gösta A:son, prof., statsråd, partiledare 157
 — Peder (nämnd 1598) 96
 — (av Botorp), Nils (Trulsson), häradsh. 69

- (av Botorp), Nils (Tyrgilsson), häradsh. 69
- (av Botorp), Truls (Tyrgils), häradsh. 69
- (Bagghuvud av Forstena, yngre ätten), Torbjörn Esgersson, häradsh. 69
- Barbro Hinsesdr, se svinhuvud
- Baron, Alexander, se Seton
- Barthelson, Hanna, sofiasyster 58
- Bartholin, släkt 180
- Bassi, Giovanna, premiärdansös, g. Schön 183
- Beata Hermansdr, se Kyle
- Beck, David, porträttmålare 131
- Beck-Friis, Johan G., statsråd 128
- Bedoire, se även de Bedoire
- släkt 49—53
- C. Albert, handl. 52
- H. Anton H., åkare 52, 53
- Augusta Carolina, g. Ångström 53
- Aurora, g. Hedin 53
- Charlotta, g. 1) Bedoire, 2) Petersen 50, 51
- Frans, dir. för Ostind. komp. 49—51
- Frans, bruksägare 52
- Fredric, grosshandl. 50, 51
- Gustaf, kommunalarbetare 52
- Jean (f. o. † 1727) 51
- Jean, d. y., vin- och grosshandl. 50
- Jean Fredric (1746—47) 50
- Jean Fredricsson, brukspatron 49, 50
- Johanna, g. von Stockenström 51
- Knut Fredric 52
- Maria Elisabeth, g. Gother 49, 51
- Regina J., f. Bergman 52
- Sophia (f. o. † 1734) 52
- Ulrica, g. Rosir 49, 52
- J. Wilhelmina (Mina), g. Forssell 53
- Beet (Beth), Jacob 104, 105
- Petter 104
- Sven 104, 105
- Behm, Herman, godsägare 146
- Belfrage, Nils, major, genealog 181
- Bendixson, Ivar O., prof., matematiker, högskolerektor 63, 146
- Bengt Abjörnsson, se Liljesparre av Händelö
- Bengtsson, se Flyätten
- Brudsson, se Lejonansikte, Bengt Nilssons ätt
- Brunsson, se Forstenasläkten
- Hafridsson, se lejon
- Haraldsson, se Silfversparre
- Håkansson, underhäradsh. 70
- Jonsson, häradsh. i Snevinge 70
- Karlsson, se Folkungaätten, oäkta
- Karlsson, se vinkelhakar, 2
- Karlsson, se Örnfot
- Larsson, se Björnlår
- Larsson, underlagman i Uppland 70
- Larsson till Hammarsudd el. Hammarstorp, häradsh. 70
- Magnusson, underhäradsh., kyrkoh. 70
- Mickelsson i Vadstena 94
- Månsson, på förslag till häradsh. i Vadsbo 1508 69
- Nilsson, se Schack av Skylvalla
- skrivare på Tuna, häradsh. i Rönö 70
- Bengta Knutsdr, g. m. Per Ingemundsson (Hamraätten) 8—13
- Bennich, släkt 165
- Benning, Peter (1590-tal) 39
- Benzelstierna, ätt 181
- Bergholm, släkt 178
- Berglund, släkt från Blekinge 173
- Bergman, Björn, byrådir. 187
- Lars, styrman, Gävle 52
- Margareta Johanna, f. Häggblom 52
- Regina J., g. Bedoire 52
- Bergström, släkt från Blekinge 173
- Berndes, Johan, landshövd. i Kopp. 28
- Bertil Pedersson, se Lilliehöök av Gälared och Kolbäck
- Jespersen, stadskommunminister i Malmö 180
- Berwald, Franz A., tonsättare 180
- Johann F., kapellmästare, dirigent 180
- Berzelius, J. Jacob, prof., kemist 65
- Bese, Nils (Nilsson), häradsh. 70
- Beth, se Beet
- Bielke, Sten, frih., riksskattmästare 181
- Ture Eriksson, häradsh. 70 (Bielkenstierna), Hans Klasson, riksråd, 8, 11, 12
- Bilde, Hartvig, på Valen, Våxtorp 175
- Bill, Axel, provinsialläk. 184
- Billing, A. Gottfrid L., biskop 61, 62

- Birger Andersson, se
Lillie af Aspenäs
- Folkesson, se lilja,
1/2, med fågel
- Jonsson, häradsh. i
Allbo 1360 71
- Bissmark, Georg,
borgm., Halmstad
176
- Biörklund, A. Elis,
konteramiral 152
- Bjuggren, Björn G.
E:son, generallöjtn.
153
- Björn Nilsson, se
stjärna
- Nilsson, se Vinge
- Björnlår, Bengt Larsson
d. ä., häradsh. 71
- Björnram, ätt 8
(—), Andreas Lauren-
tii, ärkebiskop 94,
95
- Björnståhl, Jacob Jonas,
prof., orientalist
164
- Blixenstierna, ätt 111
- Blomberg, finl. släkt
174
- Bock (af Näs), Esbjörn
Torkelsson, skrivare,
häradsh. 71
- Sven Esbjörnsson,
underhäradsh. 71
- Boëthius, Bertil, fd.
riksarkivarie, prof.
177
- Boheman, Erik, ambas-
sador, talman 155
—157
- Bohlin, Abraham, bok-
tryckare 186
- Bohm, Lars Olsson,
borgm., Örebro 185
- Boisman, finl. släkt 174
- Reinhold, justitie-
borgm., Våborg
174, 175
- Bonde, Carl, greve,
k. råd, president
181
- Christer, greve 178
- Gustaf Trolle,
greve, excellens 178
- Gustav, frih., riks-
skattmästare 44
- Bonelius, finl. släkt 175
- Boström, släkt 166
- Erik Gustaf, stats-
minister 126
- Botvid Jonsson i Falun
110, 111
- Bourdon, Sébastian,
porträttmålare 131,
132
- Bozathia, tyska, an-
ställd hos Wilhelm
Quensel 48
- Brahe, Ebba, grevinna,
g. De la Gardie,
26, 30, 31, 35
- Eric, greve, överste
143
- Peder (Magnus-
son), häradsh. 71
- Per, greve, riksdrots
136, 137, 182
- Bramstorp, Axel A.,
Pehrsson-, lantbruk-
are, statsminister
156
- Brandt, Ludvig, råd-
man i Falun 109
- Branting, Agnes, textil-
konstnär 61
- Hjalmar, statsminis-
ter 147, 156, 159
- Bring, Samuel E.,
förste bibliotekarie
180
- Brita, g. m. Wilhelm
Quensel 48
- Jössesdr, se hjort-
horn, 2
- Broder Svensson, se
måne, 1/2, och lilja,
1/2
- Broomé, Bertil, krigs-
arkivarie 187
- Browallius, Johan,
biskop 140
- Brud Bengtsson, se
Lejonansikte, Bengt
Nilssons ätt
- Brunius, Carl Georg,
prof., konsthistori-
ker 175
- (Brunnsholmsslakten),
Olof Henriksson,
häradsh. 79
- Bruzelius, Emanuel,
boktryckare 183
- Brynnel, släkt 166
- Bröjer, 181
- Bröms, se Joachim Olai
- Buchanan, släkt 90
- Helen, g. m.
Alexander Colqu-
houn 90
- Budde, Birger, häradsh.
71
- Bundij, Peter P:son,
handl., Halmstad
176
- Buth, Bror Eriksson,
häradsh. 71
- Bågstam, släkt 166
- Bååt, Bo Gustafsson,
häradsh. 71
- Ulf Henriksson Sna-
kenborg, häradsh.
71
- Bäckström, Johan,
grosshandl., tobaks-
fabrikör 174
- Bökwall, släkt 166
(Bölja från Uppland),
Engelbrekt Larsson
11
- Cahun, släkt 85—106,
117, 118
- Brita, g. m. Sven
Persson 101, 104,
106
- Brita, g. Wigelius,
106
- Erik, rådman i
Falun 97—99
- Gertrud, g. m.
Wellam Pihl, 101,
104, 106
- Hans († 1631) 98
- Hans, arklänästare
(levde 1701) 106
- Hans Persson, hä-
radsskrivare i Öst-
hammar 100—106,
117, 118
- Hugh, skotsk under-
befälhavare 90—95,
100, 117, 118
- Jacob, borgare i
Köping 99, 100
- Jacob, kalkbrännare
i Batavia 100—102,
104—106, 117, 118
- Jacob, sekund-
kapten 1703 106
- Peter, ryttare, lands-
flyktig i Polen 94—
97, 99, 113, 118
- Peter, styckegjutare
i Falun 86—88,
96—99, 105, 106,
112, 117, 118
- Petter, löjtn., hov-
mästare 106

- Tomas († 1592) 94, 95
- Wendela, g. Eneberg 101, 102, 104, 106
- William, skotsk legotruffsanförare 90—93, 100, 117, 118
- Canonhielm, släkt 85—87, 113—117, 119
- Anna, g. Hesse 116
- Christina, g. Mör(c)k 115
- Christina Charlotta 115, 116
- Christina Margareta 116
- Elsa, g. m. kapten Jacob C. 116
- Jacob (före adl. Cavun), artillermajor 87, 113—119
- Jacob, artillerikapten 115, 116
- Johan Carl 116
- Carlsson, Sten, prof. 187
- Carpelan, Tor, frih., finl. riddarhusgenealog 174
- Cassel, K. Gustav, prof., nationalekonom 64
- Cavun, se Canonhielm
- Cervin, släkt 163
- Chiewitz, Georg Theodor, arkitekt, stadsplanerare 184
- Chrisman Jonsson, borgare i Nyköping 105, 107
- Christiern Henriksson i Västerby, häradsh. i Bråbo 71
- Christopher Johansson, se Ekeblad
- Ciano, Galeazo, greve di Cortelazzo, italiensk utrikesminister 154
- Clason, Sam. prof., riksarkivarie 128
- Clopenburg, Johan, testamentsexekutor för Jacob Cahun 101, 102
- Cnatingius, Anders Jacob Danielsson, kontraktsprost, pedagog 179
- Cock, Ulrica, f. Rosir 49
- Colliander, Johan Georg, med. dr, provinsialläk. 178
- Colquhoun, släkt 85—93, 113, 117, 118
- of Luss, Sir Alexander 88—90
- George, skotsk adelsman 88—91
- of Luss, Sir James († 1805) 88, 89, 118
- John, levde 1541 113
- of Luss, Sir John, baronet of Nova Scotia 89, 90
- Walter, skotsk adelsman 88—91
- Conoch, irländsk konung 85
- Corr, David, skotsk ryttare 97
- Creutz, Lorentz, frih., landshövd. 35—39, 44, 47
- Cripps, Sir Richard Stafford, engelsk jurist o. politiker 155
- Cronhawan, ätt 181
- Cronsiö, Cornelius Alexander, se Sjöcrona
- Hedvig, g. Rasch 150
- Cronstedt, Carl Johan, greve, överintendent 182
- Crusebjörn, Jesper, vice landshövd. 35
- (Kruse), Peter, landshövd. 31
- (Cruus), Anders Larsson, ståthåll. 11
- (—) Jesper Andersson, landshövd. 11
- Nils Larsson, häradsh. 71
- Cröger, Daniel, borgare i Gävle 18
- Dacke, Nils, bondeledare 184
- Dahl, släkt från Vasa 175
- Dahlbäck, C. Sigurd, advokat, förf. 159
- Dahlgren, Carl Fredrik, präst, förf. 179
- Dahlstedt, Fors Lars Persson, kyrkoh. i Vilhelmina 184
- Helge, överläkare 184
- Dalin, Anders Fredrik, lexikograf 164
- (Dan Joarssons ätt), Johan Dansson, häradsh. 74
- Danell, Hjalmar, biskop 129
- Daniel i Vika, se Svinhufvud i Västergötland
- Johannis, kyrkoh. i Hedemora 3
- Torkelsson, se Svinhufvud i Västergötland
- Danielson, Anders Peter, riksdagsman, partiledare 126, 127
- Axel, hemmansägare, Runsten 126
- Dardel, Gustaf von, ambassadör 124, 154
- Davidson, släkt 182
- de Bedoire, Jean, ceremonimästare, landshövd. 49, 51
- de Besche, Peter, stålleverantör 34
- de Champs, Charles L., viceamiral 152
- de Groot, Aron Hybertsson, köpman 180
- (—) Henrik Hybertsson, skeppsbyggmästare 180
- De la Gardie, Jakob, greve, fältmarskalk 25, 27, 30 40—43
- Magnus Gabriel, greve, rikskansler 26, 30, 38, 44—46, 181
- Maria Sofia, grevinnan, g. Oxenstierna 43, 46

- de Mornay, Charles, frih., ståthåll. 86, 88, 90, 93
- Depken, Claes, se Anckarström (djur, fyrfota), Erik Karlsson, häradsh. 72
- Dorotea, g. m. Sven Ingelsson 9
- Douglas, Ludwig W. A., greve, utrikesminister 128
- Dristig, släkt 178
- Due, Jens (Jesse), häradsh. 71
- Du Puy, J. B. Edouard L. C., prof., sångare, konsertmästare 180
- Duwall, Gustav, landsh. 46, 47
- Düben, Juliana von, f. Petersen 51
- Eek, Johan Fredrik, öfverste 178
- Effenbart, Rebecca, g. Kankel 137
- Ehrenheim, Fredrik Wilhelm von, frih., kanslipresident 181
- Ehrenström, Johan Albrecht, regeringsråd, verkl. statsråd 177
- Ehrensvärd, Augustin, greve, fältmarskalk 171
- Gösta C. A., greve, viceamiral 152
- Ek, Carl, bokbindare, Örebro 186
- Ekberg, F. R., arkitekt 171
- (Ekeblad), Christopher Johansson, öfverste 26
- Eklund, Johan A., biskop 129
- Ekman, Anna Margareta, g. Wahlberg 64
- Hedvig Elisabeth, g. von Platen 64, 65
- Valfrid, prof. 56
- Ekwall, släkt 182
- Elbfas, Jacob Henrik, porträttmålare 131, 134
- Elfving, släkt 166
- Elin, g. m. fogden Gottorm Nilsson 20
- Jakobsdtr, g. m. Lennart Persson Svenske 181
- (Nilsdtr?), g. m. Olof Jogansson 9
- Elmgren, Frans Elof, socialistisk agitator 174
- Eneberg, Johan 101
- Johan(nes), advokatfiskal 101, 102, 104, 106
- Petter, advokat 101, 103, 104
- Wendela, f. Cahun 101, 102, 104, 106
- Engelbrekt Engelbrekts-son, hövitsman 185
- Larsson, se Bölja från Uppland
- Engelhardt, von, ätt 163
- Erengisle Turesson, häradsh. i Allbo 72
- Ericson, skånsk släkt 150
- Andreas Fredric, handl. i Kristianstad, riksdagsman 150
- Anna Sophia, f. Rasch 150
- Carl Friedrich, handl. i Kristianstad 150
- Charlotta Emerentia, f. Palmqvist 150
- Elin Emilia, f. Gadelius 150
- H. Hans K., konteramiral, statsråd 150
- Stig H:son, amiral, förste hovmarskalk 149—153
- Erik Abrahamsson, se Leijonhufvud
- Axelsson till Näs 163
- Bengtsson i Kniva, bergsfogde 122
- Jonsson, nämnd 1643 107, 111
- Jönsson i Kynge 11, 12
- Karlsson, se djur, fyrfota
- Karlsson, se Örnfot
- Knutsson i Nyköping 111
- Nilsson, fogde 1582 39, 40
- Pedersson, i Kjulsta, underhäradsh. 72
- Persson, nämnd 1643 107
- Persson i Gävle 18, 20
- Stensson, häradsh. i Skåning 72
- Valdemarsson, se Folkungaätten
- Eriksson, släkt 166
- Ersson, Jufwas Anders, dalmålare 174
- Esbjörn Torkelsson, se Bock af Näs
- Estlander, släkt 186
- Ewerlöf, Knut, verkst. dir., statsråd 157
- Fader Ulfsson, se Sparre av Ängsö och Hjulsta
- Falk, släkt från Motala 165
- Henrik, akademiadjunkt 52
- Fargalt, ätt 163
- Fecht, Petrus Michaelis, skolmästare, sekr. 16, 17, 23, 24
- Feif, Anna Christina, frih., g. Akerhielm 141
- Feiff, Jacob, bryggargäldermand i Sthlm 98
- Fierlinger, Zdenek, tjeckisk diplomat o. politiker 155
- Flach, Sixten, kabinettsskamarh. 126, 128
- Fleming, Erik, frih., riksråd, president 25, 26, 31, 33—36
- (—) Kristina Persdtr, g. m. Anders Larsson (Cruus) 11
- (—) Lars Persson (Pedersson), häradsh. 8, 11, 12, 72
- Per, befalln:man 11, 12
- Flensburg, Mathias, handl., kyrkoinspektör 181

- (Flyätten), Bengt Bengtsson, häradsh. 69
- Fogt, Berent 102
- (Folkungaätten), Erik Valdemarsson, häradsh. 72
- (Folkungaätten, oäkta), Bengt Karlsson, häradsh. 70
- (—) Greger Bengtsson, häradsh. 72
- (—) Johan Magnusson, underlagman 74
- Fordell, släkt från Österbotten 177
- Fors, Jacob Jöransson, handl. i Sthlm 103, 104
- (Forsaätten), Halvard Knutsson till Torsbo, häradsh. 73
- (—) Halvid Andersson, underhäradsh. 73
- Forsberg, släkt från Blekinge 173
- Forseth, Einar, prof., konstnär 173
- Forssell, Johan Eric, teol. o. fil. dr, kontraktsprost 53
- J. Wilhelmina (Mina), f. Bedoire 53
- Forsström, Anders, länsman i Kimito 177
- (Forstenasläkten), Bengt Brunsson, häradsh. i Vadsbo 69
- Fougt, Henrik, se Vougt
- Frandsen, Wiggo, skeppsbyggmästare 176
- Frantz, Johan, länsman i Kimito 177
- Friis, Torsten, general-löjtn. 153
- Frille, ätt 163
- Fryxell, Anders, prof., kontraktsprost, historiker 179, 181
- Fröding, Wilhelmina, g. Hierta 55, 56, 62
- Fullerton, Jöran, skotte, borgare i Falun 107
- (fågel), Torbjörn Ottesson, underlagman 82
- Fägerskiöld, Carl, frih., byrådir. 187
- (Färila), Kristina Björnsdtr, g. m. Henrik Svinakula 6
- Åke Bengtsson, häradsh. 72
- Gaan, Gan, se Gahn
- Gabriel småsven, se Körning
- Gabriel, Måns i Överby, underlagman 72
- Gadelius, släkt 150
- Anders, löjtn. vid flottan 150
- Elin Emilia, g. Ericson 150
- Johan Edvard, kaptenlöjtn., assuransdir. 150
- Gahn, släkt 85—119
- Anders, bergsman i Falun 112
- Anna, g. Cameen 112
- Elisabeth, g. Hägerman 112
- Gunnar, direktör 88
- (Gan, Gaan, Gauen), Hans, handl. i Nyköping o. Sthlm 105, 107, 109, 110, 117, 119
- Hans, j:r, borgare i Falun 86—88, 107, 109—112, 117—119
- Hans, kronobefalln.:man (†1708) 88, 112
- Hans Jacob, lant-räntmästare († 1782) 88, 112, 118
- Hans Jacob, generalkonsul i Cadiz († 1800) 89, 118
- Henric, med. dr 87, 89, 118
- Henrik, med. lic. († 1940) 88, 90
- Jacob, brukspatron 89
- Johan Henrik, salpetersjuderistyresman, genealog 86
- Lorents, handl. i Sthlm 112
- Margareta, g. Bihr 112
- Wolter, handl. i Falun 112
- Gahn of Colquhoun, ätt 89, 113, 118
- Carl Pontus, generalmajor 89, 118
- Galgacus, caledonisk general 86
- Gan, se Gahn
- Garp, Mats 122
- Garstenberg (Kasten-berg), Erik 8, 12
- Hans 12
- Gauen, se Gahn
- Gellerstedt, Albert T., överintendent, skald 62
- Gera, Holger Karlsson, lagman 72
- Jöran (Holgersson), lagman 72
- Gerslinus, Anders Olofsson 21
- Gesticrius, se Laurentius Olai
- Gillingstam, Hans, fil. dr, red. 187
- Gjærding, Anton, norsk student 144, 145
- Glysing, Kettel el. Puke, riksråd 6
- Gother, Carolina 49
- Engelbert, handelsborgm. i Sthlm 49
- Maria Elisabeth, f. Bedoire 49, 51
- Gottorm Nilsson, fogde 20, 21
- Gotskalk Amundsson, se sparre över hand
- Knutsson 10—12
- Gowan (Gowan), skotsk släkt 108, 117, 119
- John, hattunakarlär-ling i Edinburgh 23, 108
- John, köpman i Edinburgh 108
- Nicoll, skotte 108
- Walter, köpman i Edinburgh 109
- William, skotte († 1819) 108
- William, borgare i Peebles, Skottland 108

- Granbom, Isaac, kapten, tullförv. 176
 Granskog, släkt, Karlskrona 181
 Greger Bengtsson, se Folkungaätten, oäkta
 — Svensson, se Högnalövsätten
 — Torstensson, se spets från sidan
 Gren, Magnus (Stensson), häradsh. 73
 — Sten Haraldsson, häradsh. 73
 Grimarr, namn på runsten, Viby, Ög. 174 (Grip), Nils Bosson, lagman 73
 Gripenberg, Georg Achates, finländsk ambassadör 154, 159
 Gripenhielm, Karl, kartograf 182
 Grubb, Wilhelm, handl. i Sthlm 138
 Grunth, Inger C., f. Sørensen, g. 1) Schvan 124, 125
 — K. A. J. L., konsthndl. i Kphn 124
 Gumælius, Gustaf Wilhelm, prost, riksdagsman 185
 Gunne Arvidsson i Käsentorp, underhäradsh. 73
 Gustafsson, Gustaf, huvudred., ombudsman 127—129
 Gustav I, konung 14, 80
 — V, konung 157
 — Larsson, se Ångaätten
 Gydén, Einar, ministerresident 56
 Gyllenborg, Fredrik, greve, president 142, 143
 Gyllenhielm, Karl Karlsson, frih., riksamiral 14, 15
 Gyllenkrok, Axel W. C., frih., överste 152, 153
 — Maria, f. Mums 175
 Gyllenstierna, ätt 185
 — Erik Eriksson d. ä., lagman 73
 — Johan, greve, k. råd 181
 Gylta, ätt 163
 Günther, E. Christian, envoyé, utrikesminister 156, 157, 159
 Gäck, Jöns Andersson-, fiskare, uppfinnare 175
 Göte i Hov, underlagman i Medelpad 73
 Hahn, Anton, fabrikör, riksdagsman, Örebro 185
 Hahr, släkt 138, 139
 — Anna Christina, f. Küsel 138, 139
 — Hinrich, grosshandl. i Sthlm 138, 139
 Hake, Karl, häradsh. 73
 Halck, Berent, guldsmed, Halmstad 176
 Haldin, Henrik, fabrikör, riksdagsman, Örebro, 185
 Hallström, Per, förf. 62
 Halsten Andersson el. skrivare, underlagman 73
 Halvard Knutsson, se Forsaätten
 Halvhjort, se Ärnäsätten
 Halvid Andersson, se Forsaätten
 Hamilton, Johanna Maria, f. Petersen 51
 Hammar, Göran, rådmann, Halmstad 176
 — Göran Niklas, konsul, riksdagsman 176
 — Hugo G. E., verkst. dir., industriman 183
 Hammarskjöld, Dag, fil. dr, generalsekr. 185
 (Hamraätten), Per Ingemundsson 8, 12
 Hane, Gödert, häradsh. 73
 Hans Jeppesson i Ris-holn, se svinhuvud
 — Joensson, gårdsägare i Falun 110, 111
 — Jönsson i Höjen, bergmästare 3, 4
 — Klasson, se Bielkenstierna
 — Larsson, kapten, Rättvik 39
 — Persson i Surarvet 4
 — Ulfsson, rådmann i Sthlm 97, 99
 Hansson, Ola, förf. 59
 — Per Albin, statsminister 157
 Harald Larsson, se Ångaätten
 Hartman, Carl V., prof., föreståndare för Riksmus:s etnograf. avd. 61
 Haukr, runstensresare, Viby, Ög. 174
 Hazelius, Artur I., fil. dr, museiman 126, 173
 Hebbe, Christian, grosshandl. i Sthlm 138
 Hedborn, Samuel J., kyrkoh., skald 179
 Hedegaard, släkt 166
 Hedin, Aurora, f. Bedoire 53
 — Johan Wilhelm, brukspatron 53
 — Sven A., forsknresande 62
 Hedrén, Johan Jacob, biskop 179
 Hedunn, Albrecht, skotsk köpsven i Sthlm 97
 Heibach, Wilhelm, porträttmålare 132
 Heidenstam, C. G. Verner, förf. 62
 Heijkenskjöld, ätt 185
 Heijne, von, ätt 163
 Heligdagh, Hans, borgare i Sthlm 98
 Hemming Andersson, byggmästare 26
 Henning Nilsson 9
 — Petri, guldsmed, Nyköping 182
 Henrik Hybertsson, se de Groot
 — Matsson 20

- Persson, se Kragsta-slåkten
- Hentrik, se Hindrich
- Hermelin, ätt 181
- Hesse, Jacob Georg, posttullinspektör, postmästare i Uleåborg 116
- Hesselroth, släkt 166
- Heymowski, släkt 167
- Hierta, Anna W., g. Retzius 54—66
- Bertha A., g. Kleman, 54, 55, 58, 62—64
- Ebba C., g. Lind af Hageby 55—58, 62—64
- Hedvig († 1910) 55, 56, 58, 62—64
- Lars J., publicist, affärsman 55, 56
- Wilhelmina, f. Fröding 55, 56, 62
- Hildebrand, Elis, major, genealog 181
- Hans O. H., riksantikvarie 62
- Karl E. H., fil. dr, huvudred. 128, 177
- Hille, Hans, rådman i Falun 109
- Himberg, finl. släkt 174
- Hindrich (Hentrik), Anna, g. m. Hans Gahn jr 111, 112
- Lorens, borgare i Falun 110, 111
- Hinse Jönsson i Stenbjörnsarvet, se svinhuvad
- (Hinsebergsslåkten), Nils Olofsson, häradsh. 79
- Hiort af Ornäs, ätt 122
- Hising, Anders, kommandör 102
- Anna Olofsdtr, g. Kohlmäter 110
- Hans, skeppskapten 102
- Jacob, skeppskapten 102
- Hisingsköld, ätt 102
- Hjelm, C. F., överste, arkitekt 171
- (hjorthorn, 2), Brita Jössesdtr, ingift i ätt
- ten Hiort af Ornäs 122
- Jösse Finsson, dala-fogde 122
- Mats Jönsson, häradsh. 78
- Hjärne, Erland, prof. 177
- Harald, prof. 57, 62
- Maria, g. Tilas 140, 141
- Urban, arkiater, landshövd. 140
- Hollmén, Johan, länsman i Kimito 175
- Holm, Nils F., förste arkivarie 187
- Holmgren, Nils, prof. 56
- Holmström, Sven, konstnär 173
- Horn (af Rantzien), ätt 163
- Agneta, grevinna, memoarförf., g. Cruus 144
- Gustaf, greve, generalfälttherre 177
- Gustaf Jacob, frih., hovmarskalk 143
- Horsley, Sir Victor, engelsk fysiolog o. kirurg 57
- Huizinga, Johan, holländsk prof., kulturhistoriker 125
- Humble, Anders Pederson, aktuarie i Krigskoll. 98
- Huss, släkt 181
- Huxley, Aldous, engelsk förf. 125
- Hylthén, Anders, häradsh. 84
- Håkan Andersson, se Hålbönäsätten
- Fadersson, se Stjärnbåt
- Hålbönäsätten 10
- (—) Anders Håkanson 11, 12
- (—) Anna Håkansdtr, g. m. Per Bryntesson (Lilliehöök) 8, 11, 12
- (—) Håkan Andersson, i Hålbönäs 9, 11—13
- (—) Kristina Håkansdtr, g. m. Per Fleming 11, 12
- (—) Märta Andersdtr, g. 1) m. Erik Jönsson i Kyngö, 2) m. Herman Kyle, 3) m. Klas Winman 9—13
- Hårleman, Carl, frih., intendent 183
- Häggbloom, Margareta Johanna, g. Bergman 52
- Hägglöf, Gunnar, ambassadör 155
- Häll, Petrus, bokhållare hos Hans Gahn 107
- (Hällekisätten), Axel Matsson, häradsh. 69
- (hästhuvud), Magnus i Jäppestad, underlagman 77
- (Högnalövsätten), Axel Gregersson, häradsh. 69
- (—) Greger Svensson, häradsh. 73
- Höjer, Torgny, universitetslektor 187
- Ibsen, Henrik, norsk förf. 59
- Ifvarsson, Carl, v. talman, politiker 127
- Ifversson, Johannes, möbelsnickare, Malmö 180
- Ignell, Nils, komminister i Katarina förs. i Sthlm 180
- Sigrd Florentina, f. Lindmark 180
- Ihering, Joachim, biskop i Reval 36, 38, 42
- (Järing), Magnus, arrendator av V. Silberg 27, 36, 38—41
- Ingeborg, g. 1) m. Gotskalk Amundsson i Dentesta, 2) m. Johan Månsson i Dentesta 10, 12
- Hermansdtr, se Kyle

- (Jakobsdr?), se svinhuvad
- Ingel Hansson, se svinhuvad
- Ingemarsson, Claes 166
- Ingevald i Dentesta 11, 13
- Ingevald-släkten från Ör, Dalsland 177
- Ingrid Hansdr, g. m. rådmän Anders Andersson 98
- Ingevaldsdr, g. 1) m. Anders Hansson, 2) m. Anders Håkansson (Hålbönäs-ätten) 11, 13
- Knutsdr, se Väsby-ätten
- Olofsdr 9
- Isak Nilsson, fogde 21
- Jacobsson, Ernst A., prof. arkitekt 171, 184
- Jahan Ingevaldsson 98
- Jakob Ingelsson i Varggården 105
- Olsson, dräng hos Erik Cahun 98
- Persson i Kärne, underlagman i Värmland 74
- Jansson, Jan, fiskare, visförf. 185
- Jeppe Hansson i Ris-
holm, domare 5, 123
- Jesper Andersson, se Cruus
- Joakim Olai Bröms, kyrkoh. i Rasbo o. Uppsala 17, 24
- Joen i Vida, underhärads. i Gästrikland 74
- (Jon) Håkansson i Ekeby, härads. 74
- (Jon) Jonsson, borgm. i Enköping 74
- (Jon) Olofsson i Finnerånger, härads. 74
- Johan III, konung 93, 183
- Dansson, se Dan Joarssons ätt
- Håkansson, se spar-rar, 2 nedvända
- Jönsson, bötfälld 1662 111
- Knutsson, se Lejon-örn av Aspenäs
- Magnusson, se Folkungaätten, oäkta
- Månsson i Dentesta 10, 12, 13
- Johansson, Gunhild Margareta, f. Larsson 186
- John Gunnar 186
- Jon Jönsson i Gladö, riksråd 3
- Svensson, se Lind af Hageby
- Jonas Erics, kyrkoh. i Sthlm 24
- Juhlin, A. Julius, stats-råd, generalpostdir. 128
- Jung, Helge V., gene-ral, överbefälhavare 151—153
- Jute, Kristiern, underhärads. 74
- Jägerhorn av Storby, ätt 177
- Jöns i Höjen 6, 7
- Brun i Enköping, underhärads. 74
- djäkn, underhärads. i Slättbo 74
- Ingemarsson, bergs-fogde 3—6, 121, 122
- Lydersson 3, 4, 6
- Persson, domare 4, 5
- Pålsson på Präst-täkten 110
- Jöran Pålsson i Gävle 18—20
- skrivare i Älvsborg, härads. 74
- Trulsson, se Ravnäs-ätten
- Tuveesson, se Lillie-höök af Gälared och Kohlbäck
- Jösse Finsson, se hjort-horn, 2
- Kafle, Gustaf (Mats-son), härads. 74
- Lindorm Matsson, härads. 74
- Olof Matsson, härads. 75
- Kagg, Mathias, hä-rads. 75
- Kalén, Johan, folkskol-lär., halländsk hem-bygdsforskare 176
- Kankel, Johann, bok-tryckare hos Per Brahe 136, 137
- Johannes, kyrkoh. 137
- Rebecca, f. Effen-bart 137
- Karin, dotr till Margit i Gopestad 9
- Gregersdr, g. m. Olaus Petri Medel-padius 21, 22
- Olofsdr, g. m. Henrik Matsson 20
- Olofsdr, g. 2) m. skolmästaren i En-köping Olof Anders-son 21
- Palnesdr, g. m. Gotskalk Knutsson 10
- Karl IX, konung 96, 177
- X Gustav, konung 132
- XII, konung 178
- XIV Johan, konung 177, 178
- XV, konung 178
- Andersson, kanik i Strängnäs 11, 13
- Filpussons släkt, se Odygd
- Karlfeldt, Erik Axel, fil. dr, skald 62
- Kastenbergs, se Garsten-berg
- Katarina Stenbock, drottning 178
- Sverkersdr, mor till Henrik Svinakula 6
- Kempe, Daniel, bok-tryckare 137
- Kerstin Andersdr, g. m. Wilhelm Quensel 47
- Klasdr, g. m. Sten Eriksson (Kolham-marsätten) 11, 12
- Kettil Johansson, se Malstaätten

- Key, Ellen K. S., förf. 59, 60, 62
- Kilpatrick, Umphridus de, 1200-tal 86
- Kleman, Bertha A., f. Hierta 54, 55, 58, 62—64
- Bertha Harriet, g. Nordenson 55, 58
- Pontus, grosshandl. 55
- Klemming, O. Henrik, bokhandlare 56
- Klenow (Klenau), Tobias, bergslagsarrendator 39, 40
- Klercker, Carl Ulrik af, frih., kommandörkapten 86
- Klingspor, Anna Charlotta, f. Petersen 50, 51
- Knorring, släkt 174
- Knut i Hellom, 9
- Andersson, se Lillie af Ökna
- Bengtsson, se Lejonörn av Aspenäs
- Eriksson, riksråd, lagman 163
- Jönsson, se Kurck
- Jönsson i Höjen, se svinhuvud
- Larsson, borgm. i Nyköping 105, 109, 111
- Lindormsson, se Vinge
- Skrivare, 17
- Torstensson 10, 12
- Uddsson, se Vinstorpaätten
- Kock, K. Axel L., prof., språkforskare 62
- Jörgen, borgm., myntmästare, Malmö 180
- Marcus, dir., Avesta kopparbruk 42
- Kohl, David, rustmästare 179
- Kohlmäter, Anna, f. Hising 110
- Hans, rådman i Sthlm 110
- Jacob, handl. i Falun 110 (Kolhammarsätten),
- Sten Eriksson 11, 12
- Kolthoff, Gustaf I., fil. dr, zoolog 61
- Koppel, Didrik, överste 26
- Korp, Anders, länsman i Kimito 177
- Kovalevsky, Sonja, prof., förf. 56
- Krabbe, Anders, häradsh. 75
- Laurentius, häradsh. 75
- (Kragstasläkten), Henrik Persson, underhäradsh. 74
- Kreisky, Bruno, österrikisk utrikesminister 158
- Kristian, se även Christiern
- II, unionskonung 181
- Kristina, drottning 34, 43, 130—136, 176
- Andersdtr, se Lillie af Ökna
- Björnsdtr, se Färla 6
- Gotskalksdtr, se sparre över hand
- Hansdtr, g. m. Botvid Jonsson 111
- Hansdtr, g. 1) m. Henrik Vougt, 2) m. Peter Cahun 97, 98, 106
- Håkansdtr, se Hålbonasätten
- Persdtr, se Fleming
- Kromnow, Ake, riksarkivarie 187
- Krumme, ätt 163
- Nils (Nilsson) på Tädene, underlagman 75
- Kröger, Tomas, borgare i Falun 97
- Kurck, ätt 163
- Knut, president 163
- Knut, överstekammarjunkare 163
- (—) Knut Jönsson 163
- (äldre ätten), Nils, häradsh. 75
- Kühn, Jacob, i Göteborg 115
- (Kyle), Beata Her-
- mansdtr, g. m. Hans Garstenberg 12
- Claus, häradsh. 75
- Herman, väpnare 11, 12
- (—) Ingeborg Hermansdtr, g. m. Truls Andersson (Ravnäs-ätten) 11, 12
- Küsel, släkt 139
- Anna Christina, g. Hahr 138, 139
- Simon Fredrik, handl. i Sthlm 138, 139
- Kähre, Tobias, guldsmed, Halmstad 176
- Kämpe, Carl L., boktryckare 180
- Kölling, finl. släkt 175
- Körning (Kyrning), Gabriel (smäsven), häradsh. 75
- Mats (Simonsson), häradsh. 75
- Lager, Birgitta, fil. dr, red. 187
- Lagercrantz, Clare, g. Nordenson 55
- Lagerheim, Alfred, utrikesminister 125
- Lagerlöf, Selma, fil. dr, förf. 61, 62
- Lagerroth, L. Fredrik B, prof. 177
- Lambert, Henri Casimir, belgisk industrichef, filosof 124
- Landgren, släkt från Blekinge 173
- Lars, biskop 184
- Lanthelius, Anders Larsson, underhäradsh. 69
- Lars Heliesson (Helgeson) i Kavlås, underhäradsh. 76
- Jönsson i Ludvika 48
- Matsson skrivare i Akatorp, häradsh. 76
- Olofsson (sonen adl. Björnram), underlagman 76
- Persson i Ludvika 29

- Ölfsson, se Äng-
ätten
- Larsson, Gunhild Mar-
gareta, g. Johansson
186
- Hans, prof. i filoso-
fi 158
- Inga-Lill Lilian,
g. Svenonius 186
- Laufke, Frans, frisör,
Halmstad 176
- Laurentius (Nicolai),
kyrkoh. i Gävle 19
- Olai Gestricius,
kyrkoh. i Sthlm 17,
20, 23, 24
- Paulinus Gothus,
ärkebiskop 21
- Petri (Phase), ärke-
biskop 95
- Petri Gothus, ärke-
biskop 95
- Lax, Olof, häradsh. 76
- Sven, underhäradsh.
76
- Laxmand, dansk ätt
176
- Leche, J. Wilhelm E.
G., prof., zoolog 65
- Lefebure, Jean Henric,
dir. för Ostind.
komp., brukspatron
50
- Leijel, David, köpman
från Skottland 35—
40, 43—46
- Jakob, köpman från
Skottland 35—40,
43—46
- Leijonhufvud, Elmira,
g. Rezelius 56
- (—) Erik Abrahams-
son d. ä., häradsh.
76
- (Lejon), Bengt Hafrids-
son, lagman 70
- (Lejonansikte, Bengt
Nilssons ätt), Arvid
Bengtsson, under-
lagman 76
- (—) Bengt Brudsson,
häradsh. 76
- (—) Brud Bengtsson,
lagman 76
- (Lejonansikte, Hem-
ming Ödgislessons
ätt), Anund Jons-
son, lagman 76
- (Lejonbalk), Magnus
Karlsson, lagman
76
- (Lejonörn av Aspenäs),
Johan Knutsson,
häradsh. 76
- (—) Knut Bengtsson,
häradsh. 77
- (—) Magnus Knuts-
son, lagman 77
- Lewenhagen, släkt 181
- Lewenhaupt, Anna
Charlotta, f. Peter-
sen 50, 51
- Levin, Adolf Ludvig,
bruksägare 179
- Lilienberg, Albert A.,
revisionssekr. 173
- (lilja, 1/2, med fågel),
Birger Folkesson,
häradsh. i Barne 70
- Liljencrantz, Gustaf
Fredrik, greve, förs-
te hovmarskalk,
landshövd. 143
- A. J. V. (Jac-
quette), g. Rasmus-
sen 143—145
- Johanne Jacobine
Eleonore, grev., f.
Stiernstedt 143
- Wilhelm S. M.,
greve, underlöjtn.
144
- (Liljesparre av Hän-
delö), Bengt
Abjörnsson, lagman
77
- (—) Ture Bengtsson,
lagman 77
- Lillie, Axel, greve, fält-
marskalk 172
- (Lillie af Aspenäs),
Birger Andersson,
häradsh. 77
- (Lillie af Ökna), An-
ders Larsson (Lau-
rensson) 4, 122
- (—) Axel Andersson,
riksråd 4, 122
- (—) Knut Andersson,
riksråd 122
- (—) Kristina Anders-
dtr, g. m. Olof
Markvardsson
(stjärna) 122
- Lilliehöök af Färdala,
Anders Persson, rid-
dare, riksråd 92
- (—) Per Bryntesson 8,
11, 12, 77
- (Lilliehöök af Gälared
och Kolbäck), Ber-
til Pedersson, hä-
radsh. 77
- (—) Jöran Tuve-
sson,
häradsh. 77
- Lilliesvärd, Maria Eli-
sabeth, f. Rosir 49
- Lilljenwaldh, Carl
Christian, kyrkoh. i
Sthlm 179
- Lind, Johanna (Jenny)
M., operasångerska,
g. Goldschmidt 180
- Lind af Hageby,
August, sjökapt. en,
dir., 55—58
- Ebba C., f. Hierta
55—58, 62—64
- Ernst, överste 56
- (—) Jon Svensson,
underhäradsh. 77
- Lindberg, släkt 166
- Lindblad, släkt från
Kind 181
- Axel, fil. dr, in-
dustriman, uppfin-
nare 181
- Lindblom, O., 127
- Lindh, boktryckarsläkt
186
- Lindhagen, Johan
Adolf, pistolsmed,
Örebro 185
- Lindman, Arvid, kon-
teramiral, statsmi-
nister 128, 147, 148
- Lindmark, Sigrid Flo-
rentina, g. Ignell
180
- Lindorm Björnsson, se
Vinge
- Lindsström, Claës O.,
viceamiral 152
- Lindstedt, Folke,
överläk. 55
- Harriet, f. Norden-
son 55
- Lindström, finl. släkt
174
- Sigfrid («Tristan»),
skald 176
- Linnarsson, Gustaf,
kyrkoh., prost, Fal-
köping 179
- Linné, Carl von (före
adl. Linnæus), ar-
kiater, prof. 52, 179
- Liwijn, släkt 111

- Ljung, Sven, fil. dr 161, 162
- Ljungdahl, Axel G., general 153
- Lockman, Anders, befalln:man 39, 40
- Lostierna, Johan, häradsh. 84
- Lundberg, Christian, bruksägare, statsminister 129, 145
- Lundius, Carl, d. ä., underlagman 77
- Lundquist, Anna, f. Angström 53
- Lunnæus, släkt 181
- Lybeck, Otto, amiral, statsråd 152
- Lybecker, Hans Filip, bergmästare 32
- Långhjelm, Ossian, arkitekt, länskonduktör, Vasa 186
- Läber, Hans, företrädare för W. Quensel vid tinget 30
- Löfgren, J. Eliel, advokat, utrikesminister 156
- Lönnberg, Egil, landsantikvarie 185
- A. J. Einar, prof., zoolog 61
- Mackler, Jacob, borgare i Sthlm 98
- Magnus i Jäppestad, se hästhuvud
- djäkn i Hättskär, underhäradsh. 77
- Eriksson, konung 6
- Eriksson, se Örnfot
- Finvidsson, häradsh. 77
- Karlsson, se Lejonbalk
- Knutsson, se Lejonörn av Aspenäs
- Magnusson, Gustaf, sjökaptän 175
- Malin Gottormsdr, g. m. Olof Persson i Hfors 20
- Malmæus, Tryggve G:son, stadsfogde 127
- (Malstäätten), Kettil Johansson, häradsh. 75
- Mantorp-Broberg, släkt 166
- Margareta Andersdr, g. m. Per Månsson Utter 21
- Gottormsdr, g. m. Olaus Petri Medelpadius 20—22
- Larsdr, g. 1) m. Laurentius Petri Gothus, 2) m. Andreas Laurentii (Björnram) 95
- Mickelsdr, g. 1) m. Hugh Cahun, 2) m. David Corr, 3) m. Andreas Laurentii (Björnram) 93—95
- Margit i Gopestad 9
- (Svensdr?), g. m. Knut i Hellom 9
- Marina Jostsdr, g. m. Erik Cahun 98
- Marks von Würtemberg, Erik T., president, utrikesminister 156
- Marriot, mrs 57
- Martinus Olai Gestricius, biskop 17
- Mats i Råby, underhäradsh. i Tjurbo 78
- Jonsson på Sölvarp, häradsh. 78
- Jönsson, se hjorthorn, 2
- Matthias, magister, kanik i Linköping 179
- Medelius, Oscar, varvschef 183
- Meijer, Anna Christina, g. Canonhielm 116
- Peter, överstelöjtn. 116
- Melin, K. Alfred, lektor, förf. 62
- Mickel Hindersson 39
- Nilsson, se Ärnäsätten
- Persson, borgm. i Vadstena 10, 94, 95
- Sigfridsson i Fagerhult, häradsh., underlagman 78
- Milander, Nils Andersson, befalln:man 26, 30, 35—38, 44—47
- Milles, Carl, bildhug-gare 176
- Mittag-Leffler, M. Gösta, prof., matematiker 66
- Modéer, släkt 165
- Modig, Einar, envoyé 154
- Mohn, Paul E. A., legationsråd 154
- Mohrbutter, Otto, innehavare av kemikalieaffär, Halmstad 176
- Molteke, Johan, häradsh. 78
- Monorgan, Albrecht, skotte, nämnd 1643 107
- Montan, Carl O., assessor, huvudred. 177
- E. Wilhelm, docent, red. 177
- Montelius, Oscar, riksantikvarie 57, 61
- Mums, släkt från Viborg 175
- Maria, g. Gyllenkrok 175
- Munthe, Arne, fil. dr rektor 177
- (måne, 1/2, och lilja 1/2), Broder Svensson, häradsh. 71
- Månesköld af Seglinge, ätt 181
- Måns Finvidsson 10
- Nilsson i Aspeboda, se svinhuvud
- skrivare i Farstorp, häradsh. i Redväg 78
- Torstensson 9, 10, 12
- Månsson, Ivar, i Trää, lantbrukare, politiker 127, 147
- Märten, kyrkoh. i Bal-lingstad 21
- Eriksson, borgare i Sthlm 1619 98
- Larsson, knekt-hövitman 18, 19
- Larsson i Svartvik, underlagman 78
- Märta Andersdr, se Hålbönäsätten

- Månsdtr, g. m. Per Svensson 9, 10, 12
 Mätticka, piga hos grosshandl. Hans Gahn 109
 Möller, Pontus, riddarhusgenealog 187
 Mølner, Erik Pålsson (Pålsson), underhäradsh. 78
 — Erik Pålsson (Ulfsbeckius), häradsh. 78
 Mör(c)k, Christina, g. Canonhielm 115
 Mörner, ätt 185
- Nansen, Fridtjof, norsk, prof., forskn:resande 57
 Natt och Dag, se Sture (—) Nils Bosson, häradsh. 78
 Nembzon, släkt, Halmstad 176
 von Nerés, ätt 163
 Nettelblatt, Baltzar, grosshandl. i Sthlm 138
 Neuman, Hans, köpman, borgm., dir. 176
 Nicolaus Andreæ, kontraktspastor, kyrkoh. i Kalv 150
 Niels Sonasson 9
 Nils Bosson, se Grip
 — Bosson, se Natt och Dag
 — djäkn, underhäradsh. i Oppunda 79
 — djäkn, underlagman i Medelpad 79
 — Eriksson i Starbo 29
 — Ersson, son till fogden Erik Nilsson 39, 41
 — Fadern, se Sparre av Ängsö och Hjulsta
 — Jonsson, häradsh. i Vättle 79
 — Klausson, se Stolaätten
 — Lydersson 3, 4, 6
 — Månsson i Aspeboda, se svinhuvad
- Nilsson, häradsh. i Västerrekarne 79
 — Olofsson, se Hinsebergssläkten
 — Olofsson, nämnd 1643 107
 — Olsson på Järna och Stegeborg 79
 — Persson, underhäradsh. i Kind 1579 79
 — Persson till Råda, häradsh. 79
 Nilsson, Axel Peter, cykelfabrikör 176
 — Ingeborg, fru, Dye- stad, Färjestaden 126, 127
 Nordberg, Jöran Andersson, kyrkoh. i Klara förs., Sthlm 116
 Nordenfalk, Carl, prof., överintendent 130
 Nordenskiöld, N. Adolf E., frih., prof., polarforskare 57, 61
 — Bengt G:son, general 152, 153
 — N. Erland H., frih., prof., forskn:resande 61
 Nordenson, Bertha, Harriet, f. Kleman 55
 — Clare, f. Lagercrantz 55
 — Ebba, g. Odhner 55
 — Erik Wilhelm, med. dr, ögonläk. 55, 58
 — Harald, fil. dr, industrichef 55, 58
 — Harriet, g. Lindstedt 55
 — Lilly, g. Torén 55
 — J. Wilhelm, prof., ögonläk. 54—58, 66
 Norlind, Johan Eriksson, häradsh. (1651) 43
 — Helena, g. Tilas 140
 Numers, von, släkt 167
 Nyman, Olle, univ:lektor 182
 Nymark, släkt 166
 Nyström, Per, tidningsman, Hfors 185
- Odelberg, Wilhelm, överbibliotekarie 187
 Odhner, Ebba, f. Nordenson 55
 — Teodor, prof. vid Naturhist. riksmus. 55
 Odygd (Karl Filpussons släkt), släkt 177
 Odeschalchi, Livio, italiensk furste 133
 Ohlsson, Olle Th., bildhuggare 173
 Olaus Petri, skolmästare i Sthlm 16—24
 Olaus Petri Medelpadius, kyrkoh., antiliturgist 16—24
 Olof, stadsskrivare i Enköping, underhäradsh. 79
 — Andersson, skolmästare i Enköping 21
 — Eriksson, underlagman i Medelpad 79
 — Henriksson, se Brunnscholmsläkten
 — Henriksson, häradsh. i Åker och Daga 79
 — Hermansson, borgare i Söderköping 8, 12, 13
 — Jogansson 9
 — Larsson, bergmästare 35
 — Markvardsson, se stjärna
 — Olofsson 9
 — Olsson i Främsbacka 3
 — Persson i Hfors 20
 — Sigfridsson, gästgivare, Uppsala 183
 Olsson, Knut, lantbrukare, Åkerby, Runsten 127
 — Matilda, g. m. Alfred Petersson i Paboda 146
 Orkamo, finl. släkt 175
 Oscar II, konung 126, 177, 178
 Ottoboni, italiensk släkt 133
 — Pietro, se Alexander Oxenstierna, Maria

- Sofia, grevinna, f.
De la Gardie 34
- Paasikivi, Juho Kusti,
finsk statsminister,
president 155
- Palm, August Th.,
skräddare, pionjär
för arbetarrörelsen
145
- Palmqvist, Charlotta
Emerentia, g. Eric-
son 150
- Palmstierna, Erik Kule,
frih., utrikesminister
154
- Palne Jönsson 10
- Pauli, Niclas, fabrikör
138
- Peder (Peter) i Lida,
häradsh. i Öknebo
1364 79
- Bryntesson, se Lil-
liehöök af Fårdala
- djäkn, underlagman
i Östergötland 79
- Gyntersson, under-
lagman i Medelpad
80
- Hansson, fogde, se
svinhuvud
- Hansson i Östensbo
43
- Hemmingsson i
Millingby, under-
häradsh. i Norrbo
80
- Jönsson, bergmä-
stare 25, 31—33, 40,
42
- Jönsson Skrivare,
daladomare 123
- Olsson, häradsh. i
Vättle och Sävedal
80
- Sjurdsen i Främ-
by, se Svinhufvud
af Qvalstad
- Svart, se Svart
- Svensson 9
- Pehrsson, Pål, i
Stugun, kyrk- och
klockstapelsbyggare
178
- Pehrsson-Bramstorp,
Axel A., lantbruka-
re, statsminister 156
- Per (Pelle) Andersson i
Ramstad 181
- Bryntesson, se Lillie-
höök af Fårdala
- Hansson, notarie i
Sthlm 21, 22
- Ingemundsson, se
Hamraätten
- Jute i Gävle 18, 19
- Karlsson, rådmän i
Nyköping 111
- Knutsson i Ny-
köping 111
- Larsson, se Ulvstand
av Arby
- Matsson i Ravnäs
10—12
- Simonsson 9
- Svensson 9, 12
- Tomasson, borgare i
Sthlm 1619 98
- Torstensson i Gäle-
by, väpnare 9, 10
- Persson, Daniel, i Täll-
berg, lantbrukare,
talman 149
- Petersen, Anna Char-
lotta, g. 1) Kling-
spor, 2) Lewen-
haupt 50, 51
- Charlotta, f. Bedoire
50, 51
- Frantz, (f. och
† 1759) 51
- Herman, gross-
handl., dir. för
Ostind. komp. 50,
51
- Johanna Maria, g.
Hamilton 51
- Juliana, g. von
Düben 51
- Maria (1757—59)
51
- Petersson, P. Alfred, i
Påboda, lantbruka-
re, statsråd 145—
149
- Emil, dir., riksdags-
man, hembygdsvär-
dare 173
- Fredrik, lantbruka-
re, Påboda 146
- Mathilda (i Påbo-
da), f. Olsson 146
- Nils, i Runtorp,
riksdagsman 126,
147
- Petrell, finl. släkt 174
- Petri, Gustaf, fil. dr,
generalmajor 177
- Petrus, kyrkoh. i Rasbo
17
- Pietscheke, Anders,
länsman i Kimito
175
- Christopher, läns-
man i Kimito 175,
177
- Pihl, Kerstin Johans-
dtr (?), hustru 104
- Wellam 104, 106
- Pinello, ätt 181
- Pio, Louis, dansk
socialist 144
- Platen, Baltzar B. von,
greve, riksståthåll.
64, 65
- Hedvig Elisabeth,
grevinna, f. Ekman
64, 65
- Plomgren, Anders,
grosshandl. 180
- Pohlman, Gerdt, berg-
mästare 35
- Polack, släkt 175
- Posse, Fredrik A:son,
greve, civiling.,
järnvägsentreprenör
173
- Jöran (Knutsson),
häradsh. 80
- Knut (Axelsson),
lagman, ståthåll. 80
- Primo de Rivera,
Miguel, markis de
Estrella, spansk
diktator 159
- Prytz, Björn G., dir.,
envoyé 157
- Quensel, släkt 25—48
- Conrad, sekr. 27,
28, 30, 32, 33, 36—
38, 40—48
- Isak Johan, bergs-
råd 48
- Percy, prof. i
mineralogi 48
- Wilhelm (Welam),
proberare, bruksför-
valtare, bergsfogde
25—48
- Quiding, N. Herman,
rådman, sociolog
182
- Qvarnström, Carl
Gustaf, skulptör
185

- Raam (Raffn), Folke, underhäradsh. 80
 Raffn, se Raam
 Ragnhild Jakobsdtr, g. m. Mats Garp 122, 123
 Ragvald Hjelgesson, häradsh. i Ale 80
 Rambe, släkt 165
 Ramel, S. G. Fredrik T., frih., utrikesminister, landshövd. 156
 Raneke, släkt 166
 Rangvaldus Caroli, kanik i Skara, prost i Värmland 169
 Rantzau, Daniel, dansk fältherre 92
 Rappe, Axel O., frih., generalmajor 152
 Rasch, Anders, tullinspektör 150
 — Anna Sophia, g. Ericson 150
 — Hedvig, f. Cronsiö 150
 Rasmussen, Carl Wilhelm, red. för Nord. handelstidende i Kphn 145
 — Jacqueline, f. Liljen- crantz 143—145 (Ravnäsätten), Jöran Trulsson 8, 12 (—) Truls Andersson 11, 12
 Redig de Campos, Dioclecio, italiensk prof. 134
 Rennerfelt, Bertel, bankdir. 187
 Retzius, Anders A., prof., anatom, antropolog 64, 65
 — Anna W., f. Hierta, filantrop 54—66
 — Emelie, f. Wahlberg 64
 — M. Gustaf, prof., anatom, antropolog 54—66
 Reuterholm, Axel Christian, frih., president 177
 — Axel G., frih., kam- marråd 141
 — Gustaf Adolf, frih., president 177
 — Hedvig, g. Tilas 141
 — Nils, frih., lands- hövd. 141
 Reuterskiöld, Carl L. A. Axel, prof. i stats- rätt 129
 — Edgar H. G., teol. dr, biskop 61
 Rezelius, Elmira, f. Leijonhufvud 56
 — Johan, löjtn. 57
 Ribbing, ätt 185
 Rind, Albrecht 98
 Rogberg, Anders, kyrkoh. 179
 — Olof Erland, teol. dr, kyrkoh. 179
 Roland Magnusson, se snedbjälke med 2 rosor i vartdera fäl- tet
 Roosval, Johnny, prof. i konthist. 175
 Rosén, Ragnar, prof., Åbo 174
 Rosén von Rosenstein, Nils, arkiater, liv- medikus 180
 Rosenbröijer, ätt 181
 Rosenhane, ätt 163
 — Gustav, frih., presi- dent 163
 — Johan, frih., riksråd 163
 — Johan Jöransson, ståthållare 163
 — Schering, frih., riks- råd 163
 Rosenkrantz, Rikard Isaksson 21
 Rosir, Maria Elisabeth, g. Lilliesvärd 49
 — Ulrica, frih., f. Bedoire 49
 — Ulrica, g. Cock 49 (rosor, 3, ginbalksvis ställda), Stig Hans- son, häradsh. 82
 Ross, Jöran, borgare i Sthlm 109
 (—) Samuel Nilsson till Hässlö, ståthåll. 14
 Rubbestad, Axel, riks- dagsman 157
 Rudin, E. G. Walde- mar N., prof. i exegetik 62
 Rugman, Jonas, is- ländsk fornforskare, translator 137
 Rundquist, Hilding, läroverksadjunkt 179
 Ruthven, Archibald, skotsk legotrupps- anförare 86
 Rydén, Stig, fil. dr, intendent 177
 Rydh, Hanna, fil. dr, förf., verksam inom kvinnorörelsen, g. 1) Schnittger, 2) Munck af Rosen- schöld 174
 Rålbamb, Peder, under- lagman 80
 Råwall, A. R., sjökap- ten, redare, Råå 181
 Rönlblom, Hans-Krister, fil. dr, förf. 182
 Sahlström, Karl E., fil. dr, arkeolog 174
 Sahrström, Jakob, läns- man i Kimito 175, 177
 Samuel Nilsson, se Ross
 Sandgren, Carl Fridolf Engelbert, arkitekt 185
 Sandler, Rickard, utrikesminister 156
 Sara Eriksdtr, g. m. borgm. Knut Lars- son i Nyköping 111 (Schack af Skylvalla), Bengt Nilsson, häradsh. 81
 Scheffer, släkt 167
 Schiörling, Petrus, orgelbyggare 184
 Schvan, Inger C., f. Sørensen, omg. Grunth 124, 125
 — Johan August, kam- marherre 124, 125
 Schweitzer, Albert, prof., teolog, filo- sof, läk. 185
 Schwerin, Charlotte von 143
 Schwerin af Grelle- berg, Hans, kapten 140
 Schyttéen (Skyttén), släkt 176

- Schön, Giovanna, se Bassi 183
 — Peter Hinric, gross-handl. 183
 Segerlind, Gustaf Adolf, fabrikör av skosvärta 176
 Seippel, Jöran, bollmästare 45, 46
 Seton, Alexander (föret Baron), jur. dr 88, 89, 91, 118
 Setterberg, Carl Axel, arkitekt, stadsplanerare 184
 Sibbern, släkt 166
 Sigge i »Riisawelle», underhäradsh. i Memming 81
 Sigrid Persdtr, g. m. Werneke Persson 8—13
 (Silfversparre), Bengt Haraldsson, häradsh. 70, 81
 Simla, Könike, underhäradsh. 81
 Simon Larsson, fogde 1583 93
 Siöblad, ätt 8
 Sjöcrona, Cornelius Alexander (före adl. Cronsjö), lantråd 22, 150
 Sjöström, släkt från Blekinge 173
 Skalle, Hans, underhäradsh. 81
 Skog, Maja Lisa 142
 Skumme, Lars (Nilsson), häradsh. 81
 Skytte, ätt 185
 Skytte af Duderhof, Jakob, häradsh. 81
 Skyttén (Schyttéen), släkt 176
 Sköld, Erik, konservator, konstnär 176
 — Per Edvin, statsråd 152
 Slatte, Erik (Nilsson), häradsh. 81
 — Gudmund (Sunesson), häradsh. 81
 Slaweka, Johan, häradsh. 81
 Snakenborg, se Båat (snedbjälke med 2 rosor i vartdera faltet), Roland Magnusson, häradsh. 80
 Snedbjälke av Ed, se Ängaätten
 Sohlman, Rolf, ambassadör 157
 Somme, Sven (Abrahamsson), häradsh. 81
 — Sven Månsson, häradsh. 81
 Sondén, P. Adolf, komminister, förf. 179
 Sone Laurenssohn 9
 Soop, Gustav, frih., riksråd 179 (sparrar, 2 nedvända), Johan Håkansson 6
 Sparre (af Rossvik), Erik Larsson, lagman 81 (Sparre av Vik), Arvid Gustafsson, häradsh. 81 (Sparre av Ängsö och Hjulsta), Fader Ulfsson, häradsh. 82 (—) Nils Faderssohn, häradsh. 82 (—) Sven Faderssohn, häradsh. 82 (sparre över hand), Gotskalk Amundsson i Dentesta 11—13 (—) Kristina el. Kerstin Gotskalksdtr, g. 1) m. Anders Håkansson (Hålbönäsätten), 2) m. Per Matsson i Ravnäs 10—13
 Sperling, Casper Otto, frih., guvernör, generalmajor 176 (spets från sidan), Greger Torstenssohn, häradsh. 73
 Sprengtporten, Göran M., greve, rysk generalmajor 177
 Springer, Christopher, handl. i Sthlm 139
 Staaff, Karl A., statsminister 147, 148
 Staffan Perssohn i Almö, häradsh. 82
 Stake, Erik (Amundsson), häradsh. 82
 — Harald, frih., generallöjtn. 114
 Sten, Per, häradsh. 82
 Sten Eriksson, se Kolhammarsätten
 — Eriksson till Stensnäs 8
 Stenbock, Christina Catharina, grev., g. Torstenssohn 115
 — Gustaf Otto, greve, riksamiral 180
 — Katarina, drottning 178
 Stiernstedt, släkt 166
 — Johanne Jacobine Eleonore, frih., g. Liljencrantz 143
 Stig Hanssohn, se rosor, 3, ginbalksvis ställ-da
 Stjärna, släkt 3, 5, 121 (stjärna), Björn Nilsson, underlagman 71 (—) Olof Markvardssohn i Kniva, domare 122 (stjärna med 2 pilspetsar), Tord Tordsson till Rysta, underhäradsh. 82 (Stjärnbåt), Håkan Faderssohn, häradsh. 82
 Stockenström, Johanna von, f. Bedoire 51 (Stoläätten), Nils Klausson, häradsh. 79
 Stolpe, K. Hjalmar, prof., intendent 61
 Stolpe (äldre ätten), Nils, häradsh. 82
 Stromberg, Claës, greve, riksråd 182
 Strömberg, Johan Ferdinand, sjökapt. verkst. dir 183
 Strömbäck, Helge H. I., viceamiral 152
 Sture, Anund, häradsh. 82
 — Svante, lagman 79
 Stålhammar, ätt 178
 — Johan, överstelöjtn. 178
 — Ulrika Eleonora 178
 Stärck, ätt 181

- Suchtelen, Johan Peter van, rysk ambassadör i Sthlm 180
- Sundberg, C. F., stadsarkitekt, disponent 184
- Sundius, Per Georg, arkitekt, stadsplanerare 184
- Sundling, Pehr, kamrer 183
- Sundwall, Johannes, prof., Åbo 185
- Svanberg, Anders Emanuel, kopparslagarmästare, Örebro 185
- Svart, Peder, krönikeskrivare 17
- Svartengren, Yngve A., tidningsman 129
- Swartz, Carl J. G., statsråd 129
- Sven Fadersson, se Sparre av Ångsö och Hjulsta
- Hansson, borgare i Sthlm 1622 98
- Persson, rådman i Falun 104, 106
- Persson, bonde, Påboda 146
- Swenander, C. Gustaf, fil. dr, fiskeriintendent 61
- Svenonius, släkt 186
- Enevaldus, biskop 186
- Inga-Lill Lilian, f. Larsson 186
- Kennet Michael 186
- E. Lennart E., kontorskrivare 186
- Owe B. I., läroverksadjunkt 186
- Ove K., planeringskontorist 186
- Swenonius, Hugo B., affärsföreståndare 186
- Svenske, Jöran, kaptén 177
- Svinakula, ätt 3, 6, 7, 120—123
- Henrik 6, 121
- Lyder 6, 121
- Svinhufvud af Qvalstad, ätt 4, 121, 123
- (—) Peder Sjurdsen i Främby 123
- Svinhufvud i Västergötaland, ätt 4, 5, 121, 123
- (—) Daniel i Vika 5
- (—) Daniel Torkelsson i Främby 5, 123
- Svinhufvud, ätter 3—7, 120—123
- Johan Magnus, löjtn. 177
- Otte, biskop 3, 5, 7
- (svinhufvud), Anna Olsdtr, g. m. riksrådet Jon Jönsson i Gladö 3
- (—) Barbro Hinesdtr, g. m. Anders Larsson (Laurensen) (Lillie af Ökna) 122
- (—) Hans Jeppesson i Risholm, bergsfogde 4, 5
- (—?) Hinse Jönsson i Stenbjörnsarvet 4, 122
- (—) Ingeborg (Jakobsdtr?), mor till biskop Otte Svinhufvud 5, 121, 123
- (—) Ingel Hansson, dalafogde 4
- (—) Knut Jönsson i Höjen, domare 4
- (—) Måns Nilsson, i Aspeboda, bergsfogde 4, 5, 120
- (—) Nils Månsson i Aspeboda 4, 120
- (—) Peder Hansson, fogde 4
- Söderberg, E. Natan, fil. dr, huvudred., psalmdiktare 129
- Söderblom, Nathan, ärkebiskop 179
- Söderwall, Knut F., prof., språkforskare 62
- Sørensen, Christian, grosshandl., Kphn 124
- Inger C., g. 1) Schvan, 2) Grunth 124, 125
- Tamm, C. Fabian, viceamiral 152
- Hugo P. P., godsägare, politiker 177
- Tegel, Erik Göransson, historieskrivare 180
- Tegnér, Esaias H. V., prof., språkforskare 61, 62
- Tennberg, släkt 167
- Terserus, Elof, kyrkoh. i Leksand 39
- Johannes, biskop 177
- Tessin, Carl Gustaf, greve, kanslipresident 181
- Thanner, Lennart, docent, arkivarie 177
- Thermænius, Edvard, prof. 182
- Thomas Andersson, borgare i Sthlm 111
- Tilas, Anna Catharina, f. Åkerhielm 141
- Daniel, bergsråd 139—143
- Hedvig, f. Reuterholm 141
- Helena, f. Norlind 140
- Maria, f. Hjärke 140, 141
- Olof, överstelöjtn., 140—142
- Urban, löjtn. 140
- Tingsten, Lars H., general, statsråd 129
- Tomasson, Torkel, lapp, red. 184
- Torbjörn Esgersson, se Bagghufvud av Forstena
- Ottesson, se fågel
- Tord Persson på Eke, häradsh. 82
- Tordsson till Rysta, se stjärna med 2 pilspetsar
- Torén, Carl-Axel, överste 55
- Lilly, f. Nordenson 55
- Torsk, Peter, bokhållare, Falun 110
- Torsten i Väsby, Konungssund 9, 10

- Pedersson, kyrkoh. i Harg 9, 10
- Torstensson, Anders, greve, k. råd, riksstallmästare o. president 115
- (Tre rosor), Ture Jönsson, riksråd, lagman 69
- Trolle, Eric B., utrikesminister, riksmarskalk 149
- Gustav, ärkebiskop 180
- Trotzig, Johan, styckegjutare i Falun 110
- Truls Andersson, se Ravnäsätten
- Ture Bengtsson, se Liljesparre av Händelö
- Jönsson, se Tre rosor
- Tysk, Henrik, häradsh. i Veden 82
- Welam, häradsh. 82
- Uggla, Arvid Claesson, häradsh. 83
- Mickel Arvidsson, underlagman 83
- Ulf, Martin, häradsh. 83
- Ullman, Uddo L., biskop 129
- (Ulvstand av Arby) Per Larsson, häradsh. 83
- Umbehaven, släkt 181
- Undén, Östen, prof., utrikesminister 156, 158, 159
- Uthfall, Mathias, guldsmid, Eskilstuna 182
- Utter, Per Månsson, sekr., genealog 21
- Wahlberg, Anna Margareta, f. Ekman 64
- Emilia (Emelie) S., g. Retzius 64, 65
- Nils Fredrik, grosshandl., Gbg 64
- Waldemarsson, släkt 166
- Wallberg, Alfred Wilhelm, fabrikör 176
- Walldén, J. Wilhelm E., chefred., politiker 177
- Wallengren, släkt, Halmstad 176
- Warburg, Karl J., prof., litteraturhistoriker 62, 146
- Varg, Nils, häradsh. 83
- Vásáfhelyi, Késdy, i Sverige natural. ungrare 166
- Vasaätten 14, 15
- Wass, Christian († 1612) 95
- Watz, Antonius, slottsbyggmästare 95
- Vellingk, Otto, greve, general, guvernör 175
- Wendell, Erik, länsman i Kimito 175, 177
- Wennerberg, Gunnar, landsh., statsråd, skald 55
- Werneke Persson 8, 9, 12
- Verwohlt, släkt 167
- Wersäll, Claës R., landshövd., statsråd 126
- Westman, Karl Gustaf, prof., statsråd 156
- Westring, Gustaf Adolf, generallöjtn. 153
- Wicksell, J. G. Knut, prof., nationalekonom 64, 158
- Wibom, Johan, gelbgjutarålderman 180
- Widmark, E. Johan, prof., ögonläk. 55
- Wigelius, Brita, f. Cahun 106
- Lars, kontrollör vid Stora sjötullen i Åbo 106
- Wigforss, Ernst, fil. dr, statsråd 159
- Vilkin Olsson 123, 124
- (Vinge), Björn Nilsson, lagman 83
- (—) Knut Lindormsson, häradsh. 83
- (—) Lindorm Björns-son, häradsh. 83
- Wingård, Johan, biskop 179
- (vinkelhakar, 2), Bengt Karlsson, häradsh. 70
- Winman, Klas, 11, 12 (Vinstorpaätten), Knut Uddsson, häradsh. 75
- Virchow, Rudolf L. K., tysk prof., läk. 57
- Virgin, Eric, generalmajor 153
- Wirsén, David af, skald, sekr. i Sv. akad. 61, 62
- Vising, P. Johan, prof. vid Karol. inst. 55
- Wittrock, Veit B., prof. i botanik 61
- Voipio, finl. släkt 175
- Vougt, Allan G. F., statsråd 152
- Henrik, köpman i Sthlm 97, 100
- Wrangel, A. M. Herman, greve, utrikesminister 156
- Wrede, Carl Henrik, frih., landshövd. 170
- Fabian Carlsson, frih., överstelöjtn. 170
- Helena 170
- Wuchters, Abraham, porträttmålare (Väsbyätten), Ingrid Knutsdtr, g. 1) m. Håkan Andersson (Hälbonäsätten), 2) m. Engelbrekt Larsson (Bölja från Uppland) 11
- Västervångsläkten, se Lind af Hageby
- Zielfelt, släkt 162
- Zweigbergk, von, släkt 166
- Akerhielm, Anna Catharina, frih., f. Feif 141
- Anna Catharina, frih., g. Tilas 141
- Annie V. E., frih., förf., f. Quiding 64

- Samuel, frih., president, riksråd 141
 Åkerman, finl. släkt 175
 — fru, kaféinne-
 verska, Sthlm 56
 Åkermark, Harald, vice-
 amiral 152
 Alänning, Måns Pers-
 son, häradsh. 83
 Angström, Anders
 Jonas, prof. i fysik
 53
 — Anna, g. Lundquist
 53
- Augusta Carolina,
 f. Bedoire 53
 Åström, Anders,
 handl., Degerfors
 184, 185
- (Ängaätten), Gustaf
 Larsson, lagman 73
 (—) Harald Larsson,
 häradsh. 74
 (—) Lars Ölfsson,
 häradsh. 76
 (Ärnäsätten), Mickel
 Nilsson, lagman 78
- Öberg, Lars, guldsmed,
 Eskilstuna 182
 Örnberg, Victor, lands-
 arkivarie, genealog
 53
 (Örnfot), Bengt Karls-
 son, häradsh. 83
 (—) Erik Karlsson,
 lagman 83
 (—) Magnus Eriksson,
 lagman 83
 Östberg, Gustaf Fred-
 rik (Dick), gods-
 ägare, politiker 126,
 129

PERSONHISTORISK
TIDSKRIFT

SEXTIOFJÄRDE ÅRGÅNGEN

1966

UTGIVEN AV
PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM
BIRGITTA LAGER

STOCKHOLM 1967—1968
KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER
683011

UTGIVEN MED ANSLAG
FRÅN STATENS HUMANISTISKA
FORSKNINGSRÅD

TIDSKRIFT

SEXTIOFJÄRDE ÅRGÅNGEN

1966

UTGIVNAV

REKONSTRUKTION SAMFUNDET

STAVEN

BIRGITTA LAGER

REKONSTRUKTION SAMFUNDET

STAVEN 101 11 11111

1966

INNEHÅLL

	sid.
Stadgar för Personhistoriska samfundet, antagna 16 juni 1966	1— 2
Svinhuvud och Svinakula. Av HANS GILLINGSTAM	3— 7
Arvskiftet efter Per Ingemundssons (Hamraätten) hustru Bengta Knutsdotter. Ett invecklat genealogiskt problem. Av HANS GILLINGSTAM	8— 13
Vasanamnet och Carl Carlsson Gyllenhielm. Av CARL FÄGERSKIÖLD	14— 15
Var Olaus Petri Medelpadius skolmästare i Stockholm? Av GUSTAF BRYNNEL	16— 24
Släkten Quensels första generation i Sverige. En 1600-talsbild från bergslagen, II. Av ALICE QUENSEL	25— 48
Tillägg till släkten Bedoires genealogi. Av FREDRIC BEDOIRE	49— 53
Spökslottet. Av J. WILHELM NORDENSON, †	54— 66
Rättelser och tillägg till uppslagsverket »Lagmän och häradshövdingar i Sverige» (1955). Av JAN ERIC ALMQUIST	67— 84
Colquhoun—Cahun—Gahn—Canonhielm. En boskillnad. Av PONTUS MÖLLER	85—119
Svinhuvud och Svinakula. Fortsatt diskussion. Av BERTIL BOËTHIUS	120—123
Johan August Schwans sista år. En fortsättning. Av TORSTEN BURGMAN	124—125
Brevsamlingar i enskild ägo. Av GÖRAN WENDEL	126—129
Recensioner	130—173
Christina, drottning av Sverige. Utställning och litteratur år 1966.	
Av ELISE ADELSKÖLD	130—136
Per Brahes boktryckare på Visingsö. Av BIRGITTA LAGER	136—137
En handelsman från frihetstidens Stockholm. Av BIRGITTA LAGER	138—139
Daniel Tilas' memoarer. Av BETH HENNINGS	139—143
Dubbelmoral 1872 och 1965. Av ELISE ADELSKÖLD	143—145
En bondedemokrat. Av GÖRAN WENDEL	145—149
Amiral Stig H:son Ericsons minnen. Av CURT KEMPPF	149—153
En attackflygares minnen. Av CURT KEMPPF	153
Diplomatminnen. Av ÅKE KROMNOW	153—159
Hembygdsforskaren och de offentliga arkiven. Av HANS GILLINGSTAM	160—162
Kullerstads socken i Östergötland. Av HANS GILLINGSTAM	162—163
Näshulta socken i Södermanland. Av BENGT LÖW	163—164
Skandinavisk vapenrolla. Av LEIF PÅHLSSON	164—167
Västkustpräster. Av LEIF PÅHLSSON	167—168
Karlstads stifts herdaminne. Av HANS GILLINGSTAM	168—169
Södermanlands kyrkor. Av MAGNUS COLLMAR	169—170
Stockholm och artilleristerna. Av SVEN G. HAVERLING	170—172
Finländska ortnamn. Av LEIF PÅHLSSON	172—173
Tidskriftsöversikt	173—186
Rättelse	186
Meddelande angående Personhistoriska samfundet	187
Ledamotsförteckning	188—195
Förkortningslista	196
Personregister	197—216

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 25:— pr år
+ porto och uttages som postförskott för Personhistorisk Tidskrift.
Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, fil. dr
BIRGITTA LAGER, Riksarkivet, Stockholm 2. Bokhandelspris för
löpande årgång är kr. 31:25